

ก่อนจะถึง เชิงตะกอน

ชัยวัช แซ่ควั ธนาพล อ้วนสกุล บรรณาธิการ

ก่อนจะถึงเจ็ดตะกอน

© BY NC SR 3.0 Unported License เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike
การสำเนา และต้องใช้อย่างถูกต้องตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ด้านล่างนี้ เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

ก่อนจะถึงเชิงตะกอน

บรรณาธิการ ชัยวัช แซ่ไคว่ ธนาพล อ้วนสกุล

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง

๘/๒๓ ซอยบ้านช่างหล่อ ถนนพรานนก บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๔๑๒-๐๗๔๔, ๘๖๖-๑๕๕๗ โทรสาร ๘๔๘-๙๗๕๖

E-mail : komolpublishing@access.inet.co.th

บรรณาธิการบริหาร

จิตติมา คุณติวานนท์

บรรณาธิการเล่ม

ชัยวัช แซ่ไคว่ ธนาพล อ้วนสกุล

กองบรรณาธิการ

สุชาดา เสือ สมพร สมบูรณ์ศิริพันธุ์

พินผกา งามสม วลี นาคสุวรรณ

ธุรการ

สุนทร รุ่งแจ้งสุวรรณ

การตลาด

อภาวดี งามขำ ประโรม คณานุรักษ์

ประชาสัมพันธ์

พิไลลักษณ์ พรหมจันทร์

บัญชี

บัวลี พาพินิจ

ออกแบบปก/รูปเล่ม

วัฒนสินธุ์ สุวรรตนาพันธ์

จัดจำหน่าย

บริษัท เคล็ดไทย จำกัด โทรศัพท์ ๒๒๕-๔๕๓๖-๓๙

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ

๙๗๔-๗๒๓๒-๔๘-๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

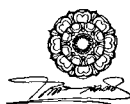
จำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม

ก่อนจะถึงเชิงตะกอน

ไชยันต์ ไชยพร
วัลลภ แม่นยำ
พระไพศาล วิสาโล
อรรถจักร สัตยานุรักษ์
สงวน นิตยารัมภ์พงศ์
นัยนา สุภาพิ่ง
พลากร วงศ์ทองแก้ว
เสนห์ หงษ์ทอง
ศรายุทธ์ ใจหลัก
สุลักษณ์ ศิวรักษ์

บรรณาธิการ

ชัยวัช แซ่ไคว่ ธนาพล อิวสกุล

มูลนิธิสยามสตรีฯ

กระทรวงศึกษาธิการ ออกใบอนุญาตให้ เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๑๔
เลขที่อนุญาตที่ ต. ๑๔๔ / ๒๕๑๔
กระทรวงมหาดไทยออกใบอนุญาตให้ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๖
เลขทะเบียนลำดับที่ ๗๖๓

คณะกรรมการ

นายสัญญา ธรรมศักดิ์	ประธานกรรมการก่อตั้ง
นายปวย อังภากรณ์	รองประธานกรรมการก่อตั้ง (ถึงแก่อนิจกรรม)
๑. นายอุดม เ็นฤดี	ประธานกิตติมศักดิ์
๒. นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	ประธานกรรมการ
๓. นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ์	กรรมการเหรียญก
๔. นายเฉลิม ทองศรีพงศ์	กรรมการที่ปรึกษากฎหมาย
๕. นางสาวรสนา โตสิตระกูล	กรรมการผู้จัดการ
๖. นางสาวจิตติมา คุณไตรานนท์	กรรมการผู้ช่วยผู้จัดการ
๗. พระไพศาล วิสาโล	กรรมการ
๘. นายกรุณา กุศลาคัย	กรรมการ
๙. นายเกษมสันต์ วีระกุล	กรรมการ
๑๐. นายนิรันดร์ หัยสุตร	กรรมการ
๑๑. นายเนติภูมิปัญญา พงษ์พานิช	กรรมการ
๑๒. นายประทีป คุปรัตน์	กรรมการ
๑๓. นายแพทย์ประพจน์ ภาตราภาค	กรรมการ
๑๔. นายแพทย์ประเวศ วะสี	กรรมการ
๑๕. นายพิภพ ธงไชย	กรรมการ
๑๖. นายสรรพสิทธิ์ คุมพ์ประพันธ์	กรรมการ
๑๗. นางสาวอรศรี งามวิทยาพงศ์	กรรมการ
๑๘. นายอุทัย ดุลยเกษม	กรรมการ
๑๙. นางสาววรรณ ศรีเพ็ญจันทร์	กรรมการเลขานุการ

มูลนิธิโกมลคีมทอง จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๑๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเตือนและสนับสนุน
ให้บุคคลมีความเสียสละเพื่อบุคคล มีอุดมคติ เป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง ตามแบบอย่าง
ของครูโกมล คีมทอง ผู้สูญเสียชีวิตเมื่อปี ๒๕๑๔ ขณะอุทิศตนเป็นครูอยู่ในถิ่นทุรกันดาร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(๖)
รำลึก	๑
แม่ครับ...อาจารย์ป่วยตายแล้ว ไชยันต์ ไชยพร	
ตัวตน	๒๗
สามัญชนชื่อป่วย อึ้งภากรณ์ กองบรรณาธิการ	
ภารกิจ	๖๓
จากเชิงตะกอนสู่ความจริงของแผ่นดิน	
กองบรรณาธิการ / วัลลภ แม่นยำ	
สายธารแห่งความคิด	๑๐๓
พระไพศาล วิสาโล	๑๐๔
อรรถจักร สัตยานุรักษ์	๑๑๒
สงวน นิตยารัมภ์พงศ์	๑๒๒
นัยนา สุภาพิ่ง	๑๓๓
พลากร วงศ์ทองแก้ว	๑๔๖
เสน่ห์ หงษ์ทอง	๑๕๕
ศรายุทธ ใจหลัก	๑๖๖
แลไปข้างหน้า	๑๗๗
ป่วยกับบริบทของสังคมไทย สุลักษณ์ ศิวรักษ์	

คำนำ

หนังสือ **ก่อนจะถึงเชิงตะกอน** เล่มนี้เป็นหนังสือที่มูลนิธิโกมลคีมทอง ได้จัดทำขึ้นเพื่อ “รำลึก” ๘๕ ปีอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ (๙ มีนาคม ๒๕๔๔) **เรา-บรรณาธิการ** เมื่อได้รับการติดต่อให้มาเป็นผู้ดำเนินการจัดทำหนังสือ “รำลึก” ถึงบุคคลที่ได้รับการยกย่องมากที่สุดคนหนึ่งในสังคมไทยในระยะ ๑-๒ ปี (ภายหลังท่านเสียชีวิต ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒) รู้สึกว่าเป็นภาระที่หนักยิ่ง โดยเฉพาะการทำในนามมูลนิธิโกมลคีมทอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรที่ได้สร้างความรับรู้เกี่ยวกับอาจารย์ป่วยอย่างต่อเนื่อง ในระยะ ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา (รวมถึงส่วนหนึ่งในการรับรู้ของเราด้วย)

และขณะเดียวกันข้อจำกัดของเราในการเข้าถึงความคิดของท่าน ก็นับว่าเป็นอุปสรรคอย่างใหญ่หลวงในการที่จะสื่อความคิดของท่านมาสู่สาธารณะ ด้วยเหตุที่เราไม่ได้เติบโตมาในยุคอาจารย์ป่วย (แต่เราเติบโตมาในยุคที่ท่านอยู่ใน “ความเงิบ”) ประกอบกับเรามีได้มีความใกล้ชิดผ่านทางเครือข่าย การเป็นเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนการเป็นลูกศิษย์ของท่าน อีกทั้งมิได้มีความสามารถในการใช้ศาสตร์แขนงต่าง ๆ มาใช้ในการวิเคราะห์ความคิดของท่านอย่างเป็นระบบ อย่างตามวิถีทางวิชาการ

เราเป็นเพียงผู้ที่รับรู้ตัวตนของอาจารย์ป่วย ผ่านข้อมูลพื้น ๆ เกี่ยวกับตัวท่านที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม

ดังนั้นเมื่อคำนึงถึงเหตุผลข้างต้น เราจึงไม่น่าจะมีความเหมาะสมแต่อย่างใดที่จะจัดทำหนังสือรำลึกถึงอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ โดยเฉพาะทำในนามมูลนิธิโกมลคีมทอง

แต่หาว่าการที่จะขีดข้อจำกัดในการที่เราจะรำลึกถึงใครสักคน ด้วยเหตุว่า

...เราได้เติบโตมาในยุคที่บุคคลเหล่านั้นยังปฏิบัติหน้าที่อยู่

...เราได้มีความใกล้ชิดผ่านทางเครือข่าย

...เราได้เป็นเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนการเป็นลูกศิษย์ลูกหา

...เรามีชั้นวิชาการ

เราเห็นว่าทักษะเช่นนี้เป็นทักษะที่ปิดกั้นการเรียนรู้ ซึ่งไม่เฉพาะตัวเอง แต่หมายถึงสังคมโดยภาพรวมด้วย

และถ้าทักษะเช่นนี้ยังคงดำรงอยู่ เราคงไม่ต้องรำลึกถึงบุคคลเช่น เทียนวรรณ, ถวัติ ฤทธิเดช, ปรีดี พนมยงค์, กุหลาบ สายประดิษฐ์, จิตร ภูมิศักดิ์ และวีรชนนิรนามในเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

เนื่องจากการที่เราเลือกที่จะรำลึกถึงใครสักคน หลายครั้งมิได้เกิดจากความผูกพันในฐานะความเป็นส่วนตัว แต่หลายครั้งที่เรารำลึกถึงใครบางคน เพราะการรำลึกถึงเขาผู้นั้นทำให้เรารำลึกถึงชีวิตของเพื่อนมนุษย์คนอื่น รำลึกถึงสังคมที่เรากับเขาปรารถนาจะดูเดียวกัน รำลึกถึงภารกิจของผู้ที่ยังอยู่...ซึ่งเป็นการรำลึกที่ข้ามพ้นความผูกพันส่วนตัว

ฉะนั้น เราคิดว่าถ้าเรามีโอกาสที่จะรำลึกถึงใครสักคนหนึ่งที่เรามั่นใจว่าตลอดชีวิตของท่านได้คิดและทำเพื่อคนอื่น เราก็ไม่ควรรื้ออที่จะรำลึกถึงบุคคลเหล่านั้น

เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลข้างต้น ประกอบกับช่วงจังหวะเวลาที่เหมาะสม เราจึงอาสาทำหนังสือ “รำลึก” อาจารย์ป่วย

ซึ่งเราจะ “รำลึก” ถึงท่านโดยผ่านมุมมองของเรา ที่มีใช้มุมมองของการที่เราได้เติบโตมาในยุคสมัยของท่าน เราได้มีความใกล้ชิดทางเครือข่ายกับท่าน เราได้เป็นลูกศิษย์ท่าน และเรามีชั้นวิชาการ ที่จะใช้ศาสตร์แขนงต่าง ๆ มาใช้ในการวิเคราะห์ความคิดของท่านอย่างเป็นระบบ

ปัญหาก็คือว่า “การรำลึก” ที่ควรจะเป็นนั้น เป็นเช่นไร ...ซึ่งนั่นก็ขึ้นอยู่กับฐานะ จุดยืน และเป้าประสงค์ที่อยู่เบื้องหลังของผู้รำลึคนั่นเอง

เราคิดว่าการรำลึกที่ควรจะเป็น มิใช่เป็นการจัดทำพิธีรีตอง การมาแสดงความโศกหลังน้ำตาร้องไห้ ตลอดจนการมาสรรเสริญเยินยอกัน ดังที่อาจารย์ป่วยได้ปรารถนาไว้เมื่อยังมีชีวิตผ่านข้อเขียน **คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน** ตอนหนึ่งว่า

ตายแล้ว เฝ้ามองเกิด อย่าฝัง คนอื่นจะได้มีที่ดินอาศัย
และทำกิน อย่าทำพิธีรีตองในงานศพให้วุ่นวายไป

ดังนั้นสำหรับเรา **ความคิดและการกระทำเพื่อสามัญชน** ของอาจารย์ป่วย ยิ่งภาครณ เป็นคำตอบว่า ทำไมเราถึงต้องมารำลึกถึงท่าน

แม้ว่าอาจารย์ป่วยจะมีใช้มนุษย์ที่สมบูรณ์ในความหมายของนักปฏิวัติ เพื่อมวลชนที่ยิ่งใหญ่ แต่การยืนหยัดต่อสู้เพื่อ “สันติประชาธรรม” ของท่านก็เป็นสิ่งเที่ยงตาม กระตุ้นเตือนให้เราและสามัญชนหลายคนต้องรำลึกถึงอยู่เสมอ

รำลึกอย่างไร

ธงชัย วินิจจะกุล ผู้ปวารณาตัวว่าเป็น ผู้ล่วงเกินอาจารย์ป่วยท่ามกลางความขัดแย้งทางความคิด เมื่อเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้ให้ข้อคิดเห็นถึงวิธีการที่เราจะรำลึกถึงอาจารย์ป่วย ผ่านข้อเขียน **อาจารย์ป่วยกับความเจ็บในต่างแดน (สารคดี ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑๗๖ ตุลาคม ๒๕๕๒)** ว่า

ถ้าหากอยากให้คนรำลึกถึงท่าน คงไม่มีอะไรดีไปกว่าให้อ่าน ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอนของท่าน นี่คืออุดมคติของสามัญชนเดินดินที่ไม่ต้องปรุงแต่งด้วยถ้อยคำวิจิตรหรือทฤษฎีใด ๆ

ถ้าหากอยากตอบแทนคุณความดีของอาจารย์ป่วย คงไม่ดีไปกว่าถามตัวเองว่าและตอบตัวเองว่าจะมีส่วนร่วมสร้างความหวังและอุดมคติของคนเดินดินได้อย่างไร

ในฐานะของผู้ที่ยังอยู่ เราเห็นว่าภารกิจของป่วย(รวมทั้งของบุคคลซึ่งต่อสู้เพื่อสังคมที่ดีกว่า) ยังไม่สิ้นสุด ฉะนั้น การรำลึกถึงอาจารย์ ป่วย อึ้งภากรณ์ อย่างที่ควรจะเป็นในวาระที่ท่านได้จากเราไปแล้ว คือการสานต่อความคิดและการกระทำของท่านที่เป็นมาตลอด จนกระทั่งวาระสุดท้ายของท่านได้สิ้นสุด ณ เชิงตะกอน

แม่ครับอาจารย์ป่วยตายแล้ว โดย ไชยันต์ ไชยพร เป็นบทความที่เขียนขึ้นมาไม่นานภายหลังจากทราบข่าวการเสียชีวิตของอาจารย์ป่วย แม้ว่าผู้เขียนจะออกตัวก่อนว่าไม่มีความเหมาะสมที่จะเขียนถึงอาจารย์ป่วย แต่เราพิจารณาแล้วเห็นว่าเนื้อหาหลักของบทความชิ้นนี้ เป็นการกล่าวถึงอาจารย์ป่วยที่ดีที่สุดชิ้นหนึ่งภายหลังจากการเสียชีวิตของท่าน ด้วยการที่ผู้เขียนได้ให้ทั้งตัวตนและบริบทที่แวดล้อมท่าน เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าการก่อตัวความเป็นอาจารย์ป่วยอย่างที่เรารับรู้กันว่า อาจารย์ป่วยเป็นทั้งคนดีและคนเก่ง แม้จะว่าความเก่งและความดีจะไม่เกี่ยวพันกัน และคนเก่งหลายคนมักใช้ความเก่งหาประโยชน์ใส่ตน

สามัญชนซื้อป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นความพยายามของเราที่ใช้ความสามารถอันมีอยู่อย่างจำกัดเพื่อที่จะวิเคราะห์ว่า อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นใคร? คิดอะไร? และเพื่อใคร? ซึ่งข้อสรุปของเรานั้นอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นสามัญชน แต่ความเป็นสามัญชนของป่วย มิใช่อยู่ที่ชาติกำเนิด หรือหน้าที่การงาน แต่ความเป็นสามัญชนของป่วย อยู่ที่ **“ความคิดและการกระทำเพื่อสามัญชน”**

จากเชิงตะกอน สู่ความจริงของแผ่นดิน คือการบอกเล่าความคิดของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์โดยผ่าน **คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน** ว่าภารกิจที่ท่านได้คิดและกระทำไว้นั้นมีอะไรบ้าง เพื่อตรวจสอบเทียบกับสภาพความเป็นจริงของปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ด้วยความเชื่อว่าการรำลึกที่ดีที่สุดคือการสานต่อภารกิจที่ผู้เสียชีวิตยังทำไม่เสร็จ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความชิ้นนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการบอกเล่าภารกิจ ที่เราต้องเผชิญเพื่อที่จะรำลึกถึงอาจารย์ป่วย และบทความชิ้นนี้ได้รับการถ่ายทอดออกมาเป็นภาพประกอบโดยคุณวัลลภ แม่นยำ

สายธารแห่งความคิด เป็นความพยายามในการประมวลความคิดของ
สามัญชนในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ที่ได้รับอิทธิพลความคิดมาจากปวย มากบ้าง
น้อยบ้าง ตั้งแต่พระภิกษุ ข้าราชการระดับสูง อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้ที่ทำงานเพื่อ
ผู้ด้อยโอกาส กรรมการในโรงงาน ตลอดจนคนรุ่นใหม่ เพื่อที่จะบอกว่าสิ่งที่มี
คุณค่าที่สุดชิ้นหนึ่งของอาจารย์ปวย ได้ให้ไว้แก่สังคมไทย คืออุดมคติในการทำงาน
เพื่อผู้อื่น และอุดมคตินี้เองได้เป็นส่วนหนึ่งในการทำงานเพื่อผู้อื่น ของคนที่ยังมี
ชีวิตอยู่

ปวยกับบริบทของสังคมไทย โดยสุลักษณ์ ศิวรักษ์ นักวิพากษ์สังคม
ที่โดดเด่นที่สุดแห่งยุคสมัย บทความชิ้นนี้เขียนขึ้นเนื่องในปาฐกถา เพื่อเป็นการ
รำลึกถึงคุณูปการที่อาจารย์ปวยมีต่อสังคมไทย ในวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๒
จัดโดยคณะทำงานสัมมนาและเผยแพร่ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
บทความชิ้นนี้ผู้เขียนไม่ต้องการเสนอว่าอาจารย์ปวยมีทัศนะต่อสังคมการเมืองอย่างไร
แต่ผู้เขียนจะใช้กรอบคิดการทำงานเพื่อคนอื่นของอาจารย์ปวยมามองว่า ถ้าอาจารย์
ปวยได้ผนวกเอาแนวคิดใหม่ ๆ ที่แหวกออกจากความรู้กระแสหลักแล้ว ท่านจะ
มีทัศนะทางสังคมอย่างไร ถึงแม้ทัศนะนี้จะเป็ทัศนะของผู้เขียน ซึ่งเราไม่จำเป็นต้อง
เห็นด้วย แต่อย่างน้อยก็เป็นทัศนะที่เราไม่ควรนิ่งเฉย รวมทั้งจะเป็นกรอบใน
การที่เราจะเผชิญหน้ากับสภาพความเป็นจริงอย่างรอบด้าน

สุดท้ายถ้าคุณความดีของหนังสือเล่มนี้จะมีอยู่บ้าง เราขออุทิศให้วีรชน
นิรนามทุกท่าน ที่ได้อุทิศชีวิตเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดีกว่า แม้ว่าความ
ทรงจำของสังคมจะไม่มีที่ทางให้แก่บุคคลเหล่านั้นก็ตาม ขณะเดียวกันถ้าหนังสือ
เล่มนี้มีความผิดพลาดประการใด เราในฐานะผู้จัดทำขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

บรรณาธิการ

ข้อเสนอเพื่อสร้างอนุสาวรีย์อาจารย์ปวง

อ

า

ลั

ย

แม่ ค รี บ . . .

อาจารย์ป่วย

ต า ย แ ล้ ว

ไ ช ยั น ต์ ไ ช ย พ ร

แม่ครับ... อาจารย์ป่วย ตายแล้ว*

ไ ช ย น ต์ ไ ช ย พ ร

ว่ากันตามความเหมาะสมแล้ว ข้าพเจ้าไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับเกียรติให้เป็นผู้เขียนถึงความคิดของศาสตราจารย์ ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์ ด้วยเหตุผลสี่ประการคือ ๑) ความคุ้นเคยใกล้ชิด ๒) ความเป็นคนร่วมสมัย ๓) ความเป็นศิษย์ และ ๔) ความสนใจติดตามผลงานและประวัติของท่านอย่างต่อเนื่อง ข้าพเจ้าไม่มีคุณสมบัติใดเลยใน ๔ ข้อนี้

แต่ด้วยเหตุผลของความจำเป็นบางประการ ข้าพเจ้าจึงต้องเขียน แต่ขณะเดียวกันข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าการกระทำที่อื่นไม่เหมาะสมนี่ถือเป็นเกียรติอย่างยิ่งในชีวิตของข้าพเจ้า แม้ว่าคุณภาพการเขียนครั้งนี้อาจไม่สามารถเปรียบเทียบกับงานเขียนของท่านอื่น ๆ ที่ครบถ้วนไปด้วยคุณสมบัติสี่ประการที่กล่าวไปข้างต้นก็ตาม

* บทความฉบับสมบูรณ์ชิ้นนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกใน **จุลสารไทยคดีศึกษา** ฉบับเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม ๒๕๔๒ หน้า ๕-๑๕ ภายหลังตีพิมพ์ครั้งแรกใน **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์** ฉบับวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ โดยมีการตัดทอนหลายส่วน เพื่อความกระชับและเหมาะสมกับเนื้อที่

** คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สายสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างข้าพเจ้ากับอาจารย์ป่วย

โรงเรียนอัสสัมชัญ

ความคุ้นเคยที่ข้าพเจ้ามีต่อ ศาสตราจารย์ ดร. ป่วยอาจเรียกได้ว่าเป็น ความคุ้นเคยที่ส่งผ่านมาจากพ่อแม่ของข้าพเจ้า ซึ่งหมายความว่าข้าพเจ้ารู้จักท่าน ฝ่ายเดียว แต่ท่านไม่รู้จักข้าพเจ้า ทั้งครอบครัวของข้าพเจ้าเรียกท่านว่า “ดอกเตอร์ ป่วยหรืออาจารย์ป่วย” ขณะเดียวกันข้าพเจ้าแน่ใจเป็นที่สุดว่า พ่อและแม่ของข้าพเจ้า ไม่เคยเป็นศิษย์ของท่าน และไม่รู้จักท่านเป็นการส่วนตัวด้วย แต่ก็กลับเรียกท่าน อย่างเต็มปากเต็มคำ (และเต็มใจ) ว่า “อาจารย์” รวากับสนิทชิดเชื้อแกมเคารพ กันมายาวนาน ยิ่งกว่านั้น ช่วงเวลาที่ข้าพเจ้าเรียนอยู่โรงเรียนอัสสัมชัญ บรรดามาสเตอร์และบราเดอร์ต่างก็กล่าวถึงอาจารย์ป่วยด้วยความยกย่องและชื่นชมเสมอ และเมื่อได้อ่านทัศนะของท่านผ่านข้อเขียนบันทึกเรื่องราวในอดีตของโรงเรียน พวกเรานักเรียนอัสสัมชัญก็ได้รู้จักท่านในอีกฐานะหนึ่ง คือ ในฐานะของ “มาสเตอร์ ป่วย” ของบรรดาอัสสัมชนิกรุ่นก่อน ๆ

ต่อมา ข้าพเจ้ามาได้ยินชื่อเสียงของท่านอีกครั้งหนึ่งในฐานะอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และหลังจากนั้นอีกที ก็คือในกรณีเหตุการณ์วัน ๖ ตุลา และชะตาชีวิตของท่านหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว

ข้าพเจ้าได้รับการบอกเล่าจากครอบครัวข้าพเจ้าว่า “อาจารย์ป่วย” เป็นคน เก่งและเป็นคนดี พ่อแม่ข้าพเจ้าไม่เคยชื่นชมคนที่ไม่รู้จักได้อย่างสนิทสนมเช่นนั้น จะว่าแล้ว “อาจารย์ป่วย” ก็เปรียบเหมือนญาติสนิทคนหนึ่งของครอบครัวเรา ข้าร้ายมีหลายครั้งที่ข้าพเจ้าเผลอนึกถึงกักลำดับญาติกับท่าน ด้วยว่าได้ยินพ่อแม่ พูดถึงท่านด้วยคำที่เหมือนกับคุ้นเคยสนิทสนมกันมายาวนาน อีกอย่างท่านก็มีเชื้อ จีน เป็นคนธรรมดา ๆ อย่างเรา ๆ เรียนหนังสือก็เรียนที่โรงเรียนเดียวกัน ท่านเชื่อใจ ข้าพเจ้าเชื่อใจ สมัยท่านเรียนหนังสือ ท่านถูกเรียก “ไอ้ดี” แต่สมัยข้าพเจ้า ไม่มีใครเรียก เนื่องจากคนส่วนใหญ่แถวนั้นเป็น “ดี” กันหมด ซึ่งไ้ความเป็นคนเชื่อ

สายจิ้นและเป็นคนธรรมดา ๆ นีเอง ที่บางครั้งทำให้ข้าพเจ้าเผลอคิดถึงความเป็นไปได้ที่จะเป็นญาติในทางใดทางหนึ่งกับท่าน ในขณะที่ข้าพเจ้าคงไม่มีทางเผลอไปคิดเช่นนั้นกับบุคคลสำคัญท่านอื่น ๆ ได้เลย แสดงว่าความเป็นคนธรรมดา ๆ และการทำตัวเป็นคนธรรมดาที่แหละที่ทำให้คนธรรมดาด้วยกันรู้สึกเป็นญาติกันได้! ดูจะกลายเป็นป้อเกิดของสายสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนธรรมดาด้วยกันที่ดำเนินชีวิตในครรลองที่ไม่ต่างกันมากนัก

ในบางช่วงชีวิตของข้าพเจ้า ความเป็นคนดีของ “อาจารย์ป้วย” อาจไม่ชัดเจนเท่าความเก่งของท่าน แม้ว่าพ่อแม่ข้าพเจ้าจะพูดถึงความดีของท่าน แต่ด้วยความที่ข้าพเจ้าอายุยังน้อย จึงไม่สามารถเข้าใจความดีของท่านได้อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรมเท่ากับความเก่งและความกล้าของท่าน ซึ่งก็ไม่แปลก เพราะความเก่งของคนเรามักตัดสินใจได้ง่าย ประจักษ์ชัด และเป็น ที่สนใจมากกว่าความดี

คนส่วนใหญ่เวลาชื่นชมอาจารย์ป้วย สิ่งหนึ่งที่พวกเขา มักกล่าวถึงคือ การเรียนของท่านที่ the London School of Economics and Political Science หนึ่งในวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยลอนดอน หรือที่เรียกย่อ ๆ กันว่า LSE (เอล เอส อี)

จินนี่ วัณ บุคคลสำคัญในการก่อตั้ง LSE

ส่วนตัวข้าพเจ้าห่างไกลจากสิ่งที่เรียกว่า LSE มากจนกระทั่งเมื่อเรียนจบปริญญาตรีแล้ว และได้รับตอบรับการศึกษต่อปริญญาโทที่ LSE ซึ่งข้าพเจ้าก็ไม่ว่าจะอธิบายกับแม่อย่างไร เพราะแม่ข้าพเจ้าความรู้ยังไม่ประสาเกี่ยวกับเรื่องเมืองนอกเมืองนา จึงใช้วิธีบอกกับท่านว่า ข้าพเจ้ากำลังจะไปเรียนที่สถาบันเดียวกันกับที่ “อาจารย์ป้วย” เคยเรียน ซึ่งการอ้างชื่อท่านทำให้แม่ข้าพเจ้าเกิดเห็นภาพขึ้นมากทันที อีกทั้งรู้สึกได้หน้าได้ตา และยั่วว่า “แกต้องเรียนให้สำเร็จนะ จะได้กลับมาเป็นยอดดอกเตอร์ป้วย” ต่อนั้น แม่ซึ่งไม่รู้ภาษาอังกฤษ เรียก “LSE” ไม่เป็น เวลาจะคุยโอ้กับเพื่อนบ้านก็ต้องบอกว่า ลูกไปเรียนต่อที่เดียวกับอาจารย์ป้วย เพราะชาวบ้านรู้จักอาจารย์ป้วย

ขณะเดียวกัน ก็กล่าวตามประสาชาวบ้านที่เป็นห่วงลูกที่จะต้องข้ามน้ำข้ามทะเลไปที่ที่ไกลเกินจินตนาการชาวบ้านธรรมดา ๆ จะนึกถึงได้ว่า “แล้วแม่จะหาทางไปฝากแก่กับอาจารย์ป่วยให้” อะไรหนอที่ทำให้ชาวบ้านอย่างแม่กล้าคิดว่าจะสามารถติดต่อกับลูกกับอาจารย์ป่วยได้ ! ...แต่กระนั้น ในที่สุด ข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสนักเรียนร่วมสถาบันเดียวกับท่านอาจารย์ป่วยอีกหลังจากอัสสัมชัญก็ตอนไปต่อระดับปริญญาเอกที่ LSE

อาจารย์ป่วยกับคณะเศรษฐศาสตร์ที่ LSE

ต่อมา ณ เลขที่ ๒๘ ถนน Princess Gate ของกรุงลอนดอน ในห้องสามัคคีสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์มีแผ่นทองแผ่นหนึ่งติดอยู่ข้างฝาขาวมื่อเมื่อเดินผ่านประตูทางเข้าด้านนอก ในป้ายแผ่นทองนั้นจารึกชื่อนักเรียนไทยในอังกฤษที่มีผลการเรียนดีเยี่ยมในระดับเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง และในรายชื่อดังกล่าวชื่อที่คุ้นเคยที่สุดก็คงจะเป็นชื่อของอาจารย์ป่วยนั่นเอง เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง เศรษฐศาสตร์ LSE มหาวิทยาลัยลอนดอน และทราบต่อมาเป็นเกียรตินิยมอันดับหนึ่งที่ไม่ธรรมดาด้วย นั่นคือได้คะแนนสูงสุดมาเป็นทีหนึ่งในบรรดาผู้ที่ได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่งด้วย หรือที่เรียกกันว่า “double first” ในเวลานั้น ข้าพเจ้าทราบดีว่า การได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่งในระบบของมหาวิทยาลัยในอังกฤษหมายถึงโอกาสที่จะเข้าไปเรียนในระดับปริญญาเอกได้โดยไม่ต้องผ่านปริญญาโท และนี่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นกับอาจารย์ป่วย

หลายคนกล่าวไว้จนบัดนี้ว่า ตั้งแต่อาจารย์ป่วยจบปริญญาเอก เศรษฐศาสตร์จาก LSE ก็ไม่มีคนไทยคนไหนจบปริญญาเอกเศรษฐศาสตร์ที่ LSE อีกเลย และไม่มีนักเรียนไทยคนไหนสามารถข้ามชั้นจากปริญญาตรีไปเรียนปริญญาเอกได้อย่างท่าน ซึ่งคำกล่าวนี้ ข้าพเจ้ามิได้เสียเวลาไปตรวจสอบว่ามันจริงหรือไม่ เพราะไม่ใช่สิ่งสำคัญ เพราะถึงแม้ว่าจะไม่มีใครทำได้อย่างท่านในสาขาและสถาบันที่ท่านเรียนจริง แต่สำหรับที่อื่น ๆ สาขาอื่นก็คงมีนักเรียนไทยที่ข้ามจากตรีไปเรียน

เอกได้อยุ่บ้าง และถ้าความสำคัญของท่านมีอยู่เพียงในเรื่องดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าก็ไม่คิดว่าพ่อและแม่ข้าพเจ้าจะรู้สึกนึกคิดต่อท่านอย่างที่ข้าพเจ้าได้รับถ่ายทอดมา

กระนั้น ข้าพเจ้าก็ยังไม่ประจักษ์เข้าใจในความเก่งของท่าน จนกระทั่งได้ทราบว่าเป็นศิษย์คนสำคัญของศาสตราจารย์ทางเศรษฐศาสตร์ท่านหนึ่ง ผู้ได้รับการขนานนามว่าเป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคทศวรรษที่ ๓๐ ที่ LSE ตกอยู่ภายใต้บุคคล ๆ น้อยอย่างสิ้นเชิง ศาสตราจารย์ท่านนี้ชื่อว่า Lionel Robbins ผู้ซึ่งต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็น Lord Robbins of Clare Market ซึ่งใครที่เคยอ่านประวัติของอาจารย์ป่วยย่อมทราบดีถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์กับศิษย์คนสำคัญของเขา อาจารย์ป่วยก็เป็นหนึ่งในบรรดาศิษย์ของ Robbins ในช่วงปลายทศวรรษที่ ๓๐ ต่อถึงปลายทศวรรษที่ ๔๐ และถ้าใครเคยอ่านประวัติของ Lord Robbins (Autobiography of an Economist) ก็คงทราบดีว่า คนที่จะได้เกรดดี ๆ จากท่านหรือมีโอกาสทำวิทยานิพนธ์กับท่านได้จะต้องเป็นระดับหัวกะทิจริง ๆ เพราะกิตติศัพท์ของ Lord Robbins คนนี้ก็ คือ “(O)nly the top was good enough for him.”

ที่คณะเศรษฐศาสตร์ที่ LSE ในช่วงสงครามนั้นมีศาสตราจารย์ทางเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญสองท่าน คือนอกจาก Lionel Robbins แล้วยังมีศาสตราจารย์ Friedrich August von Hayek ซึ่ง Lord Dahrendorf หรือ Ralf Dahrendorf อดีต Director คนหนึ่งของ LSE ได้กล่าวไว้ในหนังสือ LSE : A History of the London School of Economics and Political Science 1895-1995 ว่าทั้งคู่สามารถดึงดูดนักเรียนที่เก่งปราดเผื่องจากทุกมุมโลกมาเรียนเศรษฐศาสตร์ที่ LSE และเชื่อได้ว่าหนึ่งในบรรดานักเรียนที่ว่านี้เขาหมายถึงอาจารย์ป่วยของเราด้วย

ซึ่งคณะเศรษฐศาสตร์ LSE สมัยนั้นมีชื่อเสียงขนาดว่าทำให้นักเรียนปริญญาเอกจากสาขาอื่นพยายามย้ายมาขอเรียนที่คณะนี้แทน ทำให้คณะเศรษฐศาสตร์ของ LSE ได้ชื่อว่าเป็นคณะที่น่าตื่นเต้นและท้าทายที่สุดของมหาวิทยาลัย เพราะนอกจากจะมีอาจารย์ที่ยอดเยี่ยมแล้ว ยังเป็นที่รวมของนักเรียนระดับหัวกะทิจากทุกมุมโลก และนอกจาก Robbins แล้ว อาจารย์ป๋วยยังได้มีโอกาสเป็นศิษย์ของปรมาจารย์สำคัญทางเศรษฐศาสตร์และรัฐศาสตร์อย่าง Hayek และ Laski ซึ่งคนหลังนี้เป็นศาสตราจารย์ทางการเมืองการปกครอง และมีแนวโน้มไปทางซ้าย

หลายคนมีความเห็นว่า เพราะสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงอย่างคณะเศรษฐศาสตร์ที่ LSE นั้นแ่งที่ผลิตคนเก่ง ๆ อย่างอาจารย์ป๋วยขึ้นมาได้ ดังจะเห็นได้ว่า ต่อจากนั้น นอกจากความคิดริเริ่มของอาจารย์ป๋วยเองในการส่งนักเรียนทุนธนาคารแห่งประเทศไทยไปเรียนที่นั่นแล้ว ก็มีคนไทยอีกมากพยายามจะไปเรียนเศรษฐศาสตร์ที่ LSE ด้วยเหตุผลที่ว่า จะได้กลับมาเป็นอย่าอาจารย์ป๋วยหรือเก่งอย่างอาจารย์ป๋วย ซึ่งภายหลังจากอาจารย์ป๋วย ก็ยังมีคนไทยที่จบปริญญาตรีหรือโททางเศรษฐศาสตร์จาก LSE แต่จะหาที่ **เหมือน** อาจารย์ป๋วยได้หรือไม่นั้น ส่วนหนึ่งเวลาและสถานการณ์ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นไปบ้างแล้ว และก็ยังมียุทธศาสตร์ที่ต้องพิสูจน์ต่อไป

แต่คงไม่ใช่เพียงแค่อคณะเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ที่มีส่วนสร้างคนอย่างอาจารย์ป๋วยหรือสร้างอุดมการณ์ความคิดของท่าน มีหลายคนเห็นว่าตัว LSE เองก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการปลูกฝังความคิดให้แก่อาจารย์ป๋วย

คำถามก็คือ แล้วตัวตนของ LSE ที่ว่ามันเป็นยังไง?

อาจารย์ป๋วยกับ LSE

LSE หรือ the London School of Economics and Political Science

อ. ป๋วย กับคณะอาจารย์ที่ LSE

เป็นหนึ่งในสามเครื่องมือสำคัญที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมอังกฤษของกลุ่มปัญญาชนชาวอังกฤษที่เรียกตัวเองว่า “เฟเบียน” หรือ “the Fabian Society” หรือ “Fabianism” (เครื่องมืออีกสองชิ้นคือ พรรคกรรมกรและนิตยสารเศรษฐกิจและการเมืองที่ชื่อว่า “New Statesman”) ซึ่งเครื่องมือทั้งสามนี้ก็ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

คำว่า “เฟเบียน” มาจากชื่อของแม่ทัพโรมันที่มีชื่อเต็มว่า Maximus Verrucosus Fabius หรือ Quintus Fabius Cunctator ผู้ที่สามารถเอาชนะข้าศึกได้ ด้วยกลยุทธ์ที่ไม่ด่วนผลิผลามในการยุทธ์ แต่ใช้วิธีถ่วงเวลาทำให้ข้าศึกอ่อนกำลังไปเอง แผนของการตั้งชื่อดังกล่าวสอนถึงการปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยวิธีการปฏิวัติในแนวมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์ เพราะพวกเฟเบียนเชื่อมั่นในการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยอาศัยกระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคม และเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปนี้เป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วย ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่ทำไมพวกเฟเบียนถึงใช้สถาบันสำคัญอันได้แก่ สถาบันการศึกษา สถาบันทางการเมือง และสถาบันสื่อมวลชนเป็นช่องทางในการต่อสู้ ด้วยเหตุนี้ โรงเรียน-LSE พรรคการเมือง-Labour Party และหนังสือพิมพ์-New Statesman จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของพวกเฟเบียนในการเปลี่ยนแปลงสังคมอังกฤษไปสู่เป้าหมายที่วางไว้อย่างค่อยเป็นค่อยไป*

นอกจากประเด็นความเชื่อในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไปแล้ว หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งของพวกเฟเบียนคือ ความเสมอภาค

* จะไปแล้ว ในบรรดาสมาชิกเฟเบียนและคณาจารย์ของ LSE ก็มีหลายคนในบางช่วงเวลาที่เคยออกแวทหันไปนิยมแนวทางเผด็จการเบ็ดเสร็จในบางเวลา อันได้แก่ Sidney และ Beatrice Webb ที่หลังจากได้เดินทางไปโซเวียตในยุคของสตาลินในปี ค.ศ. ๑๙๓๒ และ ค.ศ. ๑๙๓๔ และ Harold Laski ผู้ซึ่งไม่เพียงแต่หันหลังให้กับความคิดแบบเฟเบียนในความเชื่อเรื่องการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปและเน้นการปฏิรูปประชาธิปไตย ก็หันไปหาแนวคิดมาร์กซิสต์และรูปแบบของโซเวียต

ที่พวกเฟเบียนมุ่งหวังจะเปลี่ยนสังคมอังกฤษจากที่มีลักษณะของการเป็นสังคมชนชั้นอย่างชัดเจน มาสู่สังคมอันเสมอภาคที่คนทุก ๆ คนจะมีโอกาสที่จะได้รับสิ่งดี ๆ ที่มาตรฐานชีวิตพึงได้

Lord Dahrendorf กล่าวในหนังสือที่เขาเขียนขึ้นในโอกาสครบรอบหนึ่งร้อยปีของ LSE ว่า “อย่างน้อย ระหว่างทศวรรษ ๑๙๒๐ ถึง ๑๙๕๐ LSE ให้อิทธิพลความคิดที่สำคัญต่ออังกฤษและประเทศอื่น ๆ ในโลก อิทธิพลดังกล่าวมักถูกเรียกในชื่อต่าง ๆ กัน เช่น สังคมนิยม ลัทธิเฟเบียน (Fabianism) หรือรัฐสวัสดิการบ้าง ซึ่งจะว่าไปแล้วอิทธิพลดังกล่าวนี้จะหมายถึงรูปแบบของการรวมเอาสิ่งต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน เช่น สถาบันประชาธิปไตยในแบบของอังกฤษหรือที่เรียกว่า “Westminster style” และการเข้าแทรกแซงกิจการสาธารณะโดยรัฐบาลแต่พอประมาณ โดยมีจุดหมายเพื่อสังคมที่ดีหรือที่เป็นธรรม”

เราอาจแยกไม่ออกระหว่างอิทธิพลของ LSE กับอิทธิพลของสังคมอังกฤษที่มีต่อความคิดอาจารย์ป๋วย ใครก็ตามที่เคยใช้ชีวิตเป็นเวลาพอสมควรที่ประเทศอังกฤษ เมื่อได้อ่าน คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ของอาจารย์ป๋วย ย่อมอดไม่ได้ที่จะคิดถึงระบบสวัสดิการสังคมของอังกฤษ ยิ่งใครมีครอบครัวมีลูกมีเต้าที่อังกฤษย่อมจะเข้าใจได้ดีถึงความหมายของ คุณภาพชีวิต ที่อาจารย์ป๋วยว่าไว้ เช่น การได้ดูโทรทัศน์โดยไม่ต้องถูกขัดจังหวะจากโฆษณาจำนวนมาก การมีสวนสาธารณะ มีโอกาสได้ชมศิลปะและนาฏศิลป์คุณภาพ... มีอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ มีน้ำบริสุทธิ์สำหรับดื่ม และคนเราไม่ควรตายอย่างโง่ ๆ อย่างบ้า ๆ เช่นตายในสงครามที่คนอื่นก่อให้เกิดขึ้น ตายในสงครามกลางเมือง ตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์ หรือตายเพราะการเมืองเป็นพิษ

แต่ข้อเรียกร้องต่าง ๆ ใน “ปฏิทินแห่งความหวังต่อคุณภาพชีวิตทั้งชีวิตของมนุษย์” ของอาจารย์ป๋วยนั้นเป็นข้อเรียกร้องสำหรับคนธรรมดา มากกว่าสำหรับคนชั้นสูงหรือคนรวย คนรวยคงไม่ต้องห่วงว่า เมื่อยามกำลังตั้งครมจะมีอาหารที่เหมาะสมเพียงพอหรือไม่ จะได้รับการเอาใจใส่ดูแลและได้พักอย่างเหมาะสมหรือไม่ คนรวยไม่จำเป็นต้องห่วงว่า ในวัยแรกเกิด ลูกเขาจะมีอาหารและสภาพ

แวดล้อมที่เหมาะสมหรือไม่ ไม่ต้องห่วงเรื่องจะมีโรงเรียนให้ลูกเรียน ไม่ต้องห่วงเรื่องการมีโอกาสได้เดินในสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่ม ได้พักผ่อนกับการดูโน้ตดูหนัง ไม่ต้องห่วงว่าเจ็บป่วยจะไม่มีเงินค่ารักษาพยาบาลหรือไม่ ไม่ต้องห่วงว่าจะมีน้ำสะอาดดื่ม มีอากาศบริสุทธิ์ไว้หายใจ ฯลฯ

จะว่าไปแล้ว คณะระดับอาจารย์ป่วย นักเรียนทุนรัฐบาล ปริญาเอกจาก LSE ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ฯลฯ ไม่มีความจำเป็นจะต้องห่วงในสิ่งเหล่านี้เลย

คนที่ทำงานเกี่ยวกับเงินย่อมรู้วิธีหาเงิน ไม่ว่าจะหาเงินเข้าคลังหรือหาเงินเข้ากระเป๋าดตัวเอง เจกเช่นผู้รู้ในด้านต่าง ๆ ทั้งหลาย ตำรวจย่อมต้องรู้เล่ห์โจร ทหารย่อมรู้วิธีสังหารข้าศึก หมอย่อมรู้สาเหตุของการเจ็บป่วย เขาเหล่านี้ย่อมมีโอกาสที่จะใช้ความรู้ทักษะของเขาในทางใดทางหนึ่งได้ และแน่นอนผลย่อมต่างกันอย่างมาก

แต่อาจารย์ป่วยไม่ใช้ความรู้ของท่านในทางนั้น

และนั่นก็นำมาซึ่งความมุ่งมั่นใน “ปฏิทินความหวังแห่งคุณภาพชีวิต” อันสะท้อนถึงความปรารถนาให้เกิด “ความเสมอภาค” ในโอกาสและคุณภาพแห่งชีวิต

จะว่าไปแล้ว ความเสมอภาคดังกล่าวในอุดมการณ์ของท่านอาจจะเป็นผลจากหลักการของพวกเฟเบียนที่มีต่อสังคมของพวกเขาก็ได้

นอกจากฐานความคิดแบบเฟเบียนดังกล่าวที่เป็นต้นกำเนิด LSE แล้ว บรรยากาสทางวิชาการของ LSE ในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นอีกสิ่งที่น่าสนใจในฐานะอิทธิพลที่เป็นไปได้ต่อความคิดของอาจารย์ป่วย แต่จะว่าไปแล้วบรรยากาสทางวิชาการของ LSE ก็ไม่ได้ให้คำตอบไว้เพียงหนึ่งเดียวสำหรับคำถามว่าอะไรคือความหมายของ “สังคมที่ดี” แต่เสรีภาพทางวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนการสอนอันกลับทำให้นักศึกษาได้พบกับแนวทางต่าง ๆ ที่หลากหลายโดยอาจารย์ที่ต่างทัศนะต่างความเชื่อกัน ยกตัวอย่าง ศาสตราจารย์ Hayek นั้นเชื่อในแนว “ปัจเจกชนนิยม” ส่วนศาสตราจารย์ทางปรัชญาการเมืองอย่าง Michael Oakeshott นั้นเชื่อในแนวชุมชนนิยม อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความแตกต่าง

คนส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า การละเมิดเสรีภาพของคนเรานั้นที่ สุดแล้วน่าจะนำมาซึ่งผลเสียมากกว่าผลดี

ในทัศนะของ Lord Dahrendorf “LSE มีอาจารย์ที่เป็นมาร์กซิสต์น้อยมาก และจะว่าไปแล้ว ก็ไม่มีการถกเถียงวิวาทะอย่างจริงจังถึงประเด็นที่ว่าอะไรคือสังคมที่ดีเลย หรือประเด็นว่าสังคมที่ดีควรมีรูปแบบอย่างไร และสังคมที่ดีเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาหรือไม่ ซึ่งเหตุที่ไม่มีการโต้เถียงดังกล่าวน่าจะมาจากประเด็นอิทธิพลของแนวการศึกษาแบบปฏิฐานนิยม (positivism) ที่ทรงอิทธิพลอย่างมากในประวัติศาสตร์ช่วงร้อยปีแรกของ LSE ...แต่กระนั้น ความปรารถนาที่จะค้นหาจุดหมายของชีวิตและการกระทำของมนุษย์ รวมถึงหนทางที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ก็ยังเป็นสิ่งที่ทุกคนที่ LSE รู้สึกได้อยู่ตลอดเวลา มีน้อยคนที่จะจากไปโดยไม่มีความคิดเกี่ยวกับเรื่องสังคมที่ดี (the good society) เลย”

เมื่อย้อนกลับมาที่เรื่อง ปฏิทินแห่งความหวัง คุณภาพชีวิต เราพบว่าข้อความหนึ่งที่อาจารย์บ๊วยกล่าวคือ “เมื่อตายแล้ว ยังมีทรัพย์สินสมบัติเหลืออยู่เก็บไว้ให้เมียผมพอใจในชีวิตของเธอ ถ้าลูกยังเล็กอยู่ก็เก็บไว้เลี้ยงให้โต แต่ลูกที่โตแล้วไม่ให้ นอกนั้นรัฐบาลควรเก็บไปหมด จะได้ใช้เป็นประโยชน์ในการบำรุงชีวิตของคนอื่น ๆ บ้าง ตายแล้ว ผมผมเถิด อย่าฝัง คนอื่นจะได้มีที่ดินอาศัยและทำกิน และอย่าทำพิธีตรองในงานศพให้วุ่นวายไป นี่แหละคือ ความหมายแห่งชีวิตนี้แหละคือ การพัฒนาที่ควรจะให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน”

และนี่คือความหมายของสังคมที่ดี (the good society) ในทัศนะของอาจารย์บ๊วย

อีกสิ่งหนึ่งที่ประทับใจท่าน คือคำขวัญของ LSE ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในบทหนึ่งของสันติประชาธรรม ที่ชื่อว่า “Labor Omnia Vincit” (คำละตินดังกล่าว มิใช่คำขวัญของ LSE แต่เป็นคำขวัญของโรงเรียนอัสสัมชัญ แต่อาจารย์บ๊วยได้ “จับแพะชนแกะ” โดยเชื่อมคำขวัญของ

LSE เข้ากับของ AC) คำขวัญจริง ๆ ของ LSE มีอยู่ว่า “Rerum cognoscere causas” ซึ่งท่านแปลว่า “พึงรู้ถึงเหตุแห่งสิ่งต่าง ๆ” ส่วน “Labor Omnia Vincit” ท่านเห็นว่าตรงกับภาษิตบาลีที่ว่า “เป็นบุรุษพึงพยายามไปจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์” แต่ท่านก็สงสัยมาตลอดว่า ความพยายามดังกล่าวที่สุดแล้วมันมีอะไรเป็นเป้าหมายกันแน่! จนกระทั่งเมื่อท่านได้ไปศึกษาที่ LSE ท่านจึงได้ข้อสรุปว่า LSE คงจะเชื่อว่านักศึกษาที่เข้ามามีความพยายามอยู่แล้ว (ซึ่งในกรณีนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่น่าใช้นักศึกษาทุกคน!) และเมื่อนำคำขวัญทั้งคู่ที่ท่านประทับใจเข้ามารวมกันในห้วงความคิดหรือความเป็นตัวของท่านเอง ท่านจึงสรุปออกมาได้เป็นใจความว่า “พยายามเถิด อุตส่าห์เถิด เพื่อให้รู้ซึ่งในเหตุแห่งสิ่งต่าง ๆ ดูติดตาไว้ จำติดใจไว้ ปฏิบัติให้ได้ตามคติ แล้วถ้าท่านเป็นนักปราชญ์ไม่ได้ ก็ไม่ใช่ความบกพร่องของสุภาสิต”

จะว่าไปแล้ว คำขวัญหรือภาษิตของ LSE ตามเจตจำนงของผู้ก่อตั้ง (โดยเฉพาะ Sidney Webb) มุ่งให้ผู้ que เข้ามาอยู่ใน LSE ไม่ว่าอาจารย์หรือศิษย์นั้น พยายามค้นหาสาเหตุแห่งสรรพสิ่งต่าง ๆ อย่างปลอดอคติ หรือที่เรียกในศัพท์วิชาการว่า “value free” โดยหวังให้ผู้ศึกษาวิจัยทำการวิจัยด้วยใจเป็นกลาง (dispassionate research) เป็นนักวิชาการที่วางตัวเป็นกลาง แต่พร้อมที่จะให้ความรู้ข้อมูลในสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ

ในทัศนะของ Lord Dahrendorf ความมุ่งมั่นดังกล่าวของ Sidney Webb ล้มเหลว แต่สิ่งที่ดำรงอยู่ตลอดมาใน LSE คือความขัดแย้ง (tension) ระหว่างความเป็นนักวิชาการบริสุทธิ์ กับ ความเป็นนักการเมืองหรือนักเคลื่อนไหว นั่นคือความขัดแย้งระหว่างความปรารถนาที่จะรู้สาเหตุของปัญหากับความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงและแก้ปัญหาด้วยตัวเอง และนี่คือความขัดแย้งที่ดำรงอยู่และเป็นตัวตนจริง ๆ ของ LSE

กล่าวได้ว่า LSE มีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเป็นอาจารย์ป่วย ขณะเดียวกันผลงานและความสำเร็จในเวลาต่อมาของอาจารย์ป่วยนั้นก็ เป็นสิ่งที่ใหญ่ยิ่งในสายตาของ LSE ด้วย ดังที่อาจารย์ป่วยเป็นคนไทยคนเดียวที่ได้

รับแต่งตั้งเป็น Honorary Fellows ของ LSE คนบางคนจะเข้าใจถึงเกียรติและความสำคัญของตำแหน่งดังกล่าวนี้ได้ ก็เมื่อข้าพเจ้ายกตัวอย่างบุคคลอื่น ๆ ที่ได้รับเกียรติดังกล่าว เช่น Sir Raymond Firth, E.A. Gellner, F.A. von Hayek (อาจารย์ของอาจารย์ป่วยเอง) Sir Edmund Leach, His Excellency B.K. Nehru, M.J. Oakeshott, Sir Karl Popper, David Rockefeller, P.A. Samuelson, Amartya Kumar Sen, E.A. Shills และยามโดนักเรียนไทยที่ LSE พลิกดูหนังสือของโรงเรียน เมื่อพบทะเบียนรายชื่อ Honorary Fellows ของ LSE ก็จะภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อเห็นชื่อ P. Ungphakorn

อาจารย์ป่วยในบริบทสังคมไทย:
อิทธิพลจากโรงเรียนอัสสัมชัญ
และการปฏิวัติ ๒๔๗๕

เมื่อมิถุนายน ๒๔๗๕

อาจารย์ป่วยมิใช่นักการเมืองหรือนักเคลื่อนไหวในคราวของนักวิชาการ แต่ขณะเดียวกันท่านก็มีใ้ชนกวิชาการที่วางเฉย

ใน "แตกเนื้อหนุ่มเมื่อ ๒๔๗๕" ในสันติประชาธรรม อาจารย์ป่วยสารภาพว่าท่านเคยเป็นคนประเภทไทยมุง และมี "จิตใจที่อยู่ในดุลแห่งเสถียรภาพ" จนมีเหตุการณ์สามประการที่ทำให้สภาพจิตใจดังกล่าวเริ่มหวั่นไหวเล็กน้อย โดยท่านเล่าว่า

"เมื่อมิถุนายน ๒๔๗๕ ผมเป็นนักเรียนชั้นมัธยมปีที่แปด อยู่โรงเรียนอัสสัมชัญ ไม่เคยเรียนเรื่องการเมือง การปกครอง ไม่เคยคิดถึงสิทธิเสรีภาพของราษฎร เคยเรียนหนังสือเรื่องพลเมืองดี ซึ่งสอนว่า พลเมืองมีหน้าที่อย่างใดบ้าง จิตใจที่อยู่ในดุลแห่งเสถียรภาพนี้เริ่มหวั่นไหวเล็กน้อยในปี ๒๔๗๕ เพราะเหตุการณ์สามประการ

ประการแรก ในชั้นมัธยมปีที่แปด ภาคฝรั่งเศส ในอัสสัมชัญขณะนั้น อาจารย์เริ่มสอนปรัชญาซึ่งแยกหัวข้อออกเป็น จิตวิทยา ธรรมจริยา ตรรกวิทยา และเทววิทยา ได้เริ่มเรียนรู้

ว่าความคิดของมนุษย์เป็นสิ่งที่อันประเสริฐ ความประเสริฐนี้จะเกิดขึ้นได้ก็แต่ในสภาพที่ปราศจากวิชาและพันธุการ กล่าวคือ ในสภาพที่มีเสรีภาพ เสรีภาพในการคิด การพูด การเขียน การอภิปราย และการสมาคม จำได้ว่าหนังสือตำราปรัชญานั้น นักบวชโรมันคาทอลิกเป็นผู้เขียน และอาจารย์ผู้สอนก็เป็นนักบวชโรมันคาทอลิก

ประการที่สอง ได้มีการรัฐประหารเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบบรัฐธรรมนูญ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และในรัฐธรรมนูญได้ระบุสิทธิและเสรีภาพของประชากรชาวไทยไว้หลายประการ มาตราแรกบัญญัติไว้ว่า อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย

ประการที่สาม เกิดขึ้นในโรงเรียนอัสสัมชัญเอง คือ เกิดมีนักเรียนจำนวนหนึ่งใช้สิทธิเสรีภาพเรียกร้องให้โรงเรียนกระทำการบางอย่าง เช่น ให้หยุดเรียนในวันพืชมงคลศาสนา ให้มีเครื่องแบบนักเรียน เป็นต้น ทางโรงเรียนได้ใช้อำนาจลงโทษนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย ทางฝ่ายนักเรียนก็ได้ตอบด้วยการสไตรก์ ไม่เข้าห้องเรียน เหตุการณ์ลุกลามต่อไป โรงเรียนตัดสินใจปิดโรงเรียนชั่วคราว”

แม้ว่าเหตุการณ์ทั้งสามจะสร้างความหวั่นไหวให้แก่จิตใจของท่านเล็กน้อย แต่ท่านก็ยังคง “ไม่ได้มีมติเด็ดขาดในเหตุการณ์ต่าง ๆ นัก ในการเรียนปรัชญาก็เล่าเรียนไปด้วยความสนใจกับบทเรียนอย่างธรรมดา ไม่ได้คิดอะไรนอกเหนือจากนั้นไป ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ หรือในเรื่องสไตรก์ที่โรงเรียน ผมก็มีบทบาทเพียงแบบไทยมุง คือ คอยมุงดูเขา สนุกดี ไม่ได้สำนึกว่ามีความสำคัญอย่างไร” แต่สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นกับท่านก็คือ ท่านเริ่มตั้งข้อสงสัยกับชีวิตคนเรา และถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาความรู้ที่จะตอบข้อสงสัยดังกล่าว โดยท่านเล่าถึงความรู้สึกในขณะนั้นว่า

“อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกในเสถียรภาพแห่งชีวิตได้เริ่มต้นคลอนไปบ้าง โดยที่กรอบชีวิตได้ขยายตัวออก การครองชีวิตแบบเดิมนั้นถึงจะมีเสถียรภาพและได้ดูลก็จริง แต่น่าสงสัยว่าเสถียรภาพไม่ใช่สิ่งเดียวที่พึงปรารถนากระมัง คงจะมีสิ่งอื่นที่สำคัญไม่น้อยกว่าเสถียรภาพ ดุลแห่งชีวิตนั้นสงสัยว่าเป็นจุดที่เคลื่อนไหวได้ ขึ้นสูงลงต่ำได้ ชีวิตที่ทรงดุลอยู่ในระดับสูงคงจะดีกว่าชีวิตที่ทรงดุลอยู่ในระดับต่ำ (เน้นโดยผู้เขียน) ตามภาษาที่ใช้กันอยู่ในสมัยนี้ มนุษย์อาจจะ ‘พัฒนา’ ให้ชีวิตมีระดับต่ำได้ และจะให้สมดุลอยู่ในระดับใดก็ได้ตามความสามารถของมนุษย์ คำว่าชีวิตในที่นี้หมายถึงการครองชีพในด้านต่าง ๆ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การสังคม เป็นต้น”

ความรู้สึกสงสัยดังกล่าว แม้จะเป็นเพียงจุดเริ่มต้น แต่ก็ก็เป็นจุดหักเหที่สำคัญสำหรับการแสวงหาแนวทางของชีวิตของคน ๆ หนึ่ง และทำให้ท่านเริ่ม “แสวงหาคำตอบจากหนังสือต่าง ๆ ซึ่งเดิมทางโรงเรียน (อัลสัมซัญญ-ผู้เขียน) ห้ามไม่ให้อ่าน เพราะเป็นบาป เช่น หนังสือของ รัสโซ, วอลแตร์, โซลา และหนังสือประวัติการปฏิวัติของฝรั่งเศส เป็นต้น ต่อมาเมื่อผมอ่านภาษาอังกฤษออก ได้อ่านคึกจาก จอน สจ๊วต มิล, ฮอบสัน, ฮอบเฮาส์, ทอนี, ลาสกี, รัสเซล, เจฟเฟอสัน, ลินคอล์น รวมทั้งรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น”

เมื่อไปอยู่ต่างประเทศ อาจารย์ป่วยเริ่มสะท้อนถึงตัวตนความเป็นคนไทยของท่าน จากที่เคยเป็นแค่ไทยมุงอยู่หลายปี “แต่บางครั้งก็อดรู้สึกสลดและอนาถใจไม่ได้ เมื่อคนไทยต่อคนไทยพินาศฆ่าฟันกันเอง หรือเมื่อแน่ใจว่า พ่อของเพื่อนถูกประหารชีวิตด้วยข้อหาเท็จและการปลุกพยานเท็จ ไม่ได้เคยฉกฉวยว่าเราก็คือพลเมืองคนหนึ่ง มีหน้าที่และสิทธิเสรีภาพที่จะร่วมกันกับผู้อื่น บันดาลให้การปกครองของบ้านเมืองเป็นไปโดยชอบธรรม”

ในแง่หนึ่ง การไปอยู่ต่างแดนทำให้คนหลายคนรู้สึกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเกิดเมืองนอนต่างไปจากที่เคยรู้สึก เป็นความรู้สึกสำนึกต่อตัวเองอย่างที่ไม่เคยรู้สึก ในยามที่ไม่ได้จากบ้านเกิดมา ไม่ได้เห็นถึงปัญหาจากมุมมองที่แตกต่างออกไป

อาจารย์ป่วยจึงเลิกเป็นไทยมุง และปรารถนาให้คนไทยเลิกลัทธิไทยมุง ไทยบ่น แต่ชวนให้เป็น “ไทยสน ไทยร่วม ไทยเรียกร้อง” ซึ่งด้วยเหตุนี้เองที่ภาสิตของ LSE ตามความมุ่งหมายของ Sidney Webb ที่เรียกร้องให้คงความเป็นกลาง และปราศจากอคติจึงใช้ไม่ได้กับท่าน ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากคำว่านักทฤษฎีหรือ theorist ตามรากศัพท์ภาษากรีกโบราณหมายถึง การเป็นผู้เพ่งพินิจดูอย่างเป็นกลาง (disinterested contemplation) ดังนั้น ไทยมุงย่อมไม่ใช่ นักทฤษฎี แต่นักทฤษฎีมีบางอย่างคล้ายไทยมุง แต่ทั้งสองสิ่งก็ไม่ใช่อาจารย์ป่วย

อย่างไรก็ตาม ท่านยืนยันไว้ว่าท่านไม่ต้องการที่จะเป็น “นายกรัฐมนตรี” หรือ “นักการเมือง”

“บทความที่ผมพูดถึงประชากรธรรมโดยสันติวิธีนั้น คำตอบก็คือว่า ไม่ได้เคยคิดที่จะตั้งพรรคการเมือง เพราะผมรู้สึกอยู่เสมอว่า การตั้งพรรคการเมือง ไม่ว่าจะเป็นในทำนองใด เราได้ทำกันมาแล้ว และนี่เป็นเรื่องไม่ชีกกับไม่ซุง พรรคการเมืองนั้นถึงยังงี้ าก็เป็นไม่ชีก ซึ่งจำเป็นต้องเป็นปรปักษ์กับไม่ซุงเสมอ ที่ผมอยากได้ และคิดอยู่เสมอก็คือ ให้คนไทยส่วนใหญ่ อย่างน้อยก็ในหมู่ที่อ่านออกเขียนได้ ได้รู้จักคิดกันบ้าง ร่วมกันไปในทำนองนั้น โดยไม่จำเป็นต้อง organize กันขึ้น ถ้าหากว่ากล้าและเห็นพ้องต้องกัน และสามารถที่จะดำเนินการไปเพื่อให้บ้านเมืองเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของรัฐบาลทุกรัฐบาล คือให้มีรัฐธรรมนูญและเป็นประชาธิปไตย ถ้าเราเห็นพ้องต้องกันมาก ๆ ขึ้น วันหนึ่งก็จะเกิดเป็นผลผลิตขึ้นได้”

อาจารย์ป่วย กับการนำไปสู่สันติประชาธรรม

อาจารย์ป่วยเห็นว่า ผู้รู้คือผู้มีการศึกษา ผู้มีการศึกษาไม่ว่าจะได้จากในหรือนอกประเทศถือเป็นผู้มีวาสนา และ “เมื่อมีวาสนาถึงเพียงนี้ ก็ย่อมต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบมากกว่าผู้อื่น” มากกว่าประชาชนที่มีโอกาสอย่างพวกเขา “ในบรรดาประชาชนนั้น ไม่ว่าแห่งใดย่อมมีผู้นำ” และ “การนำไม่ใช่เป็นสิทธิหรืออภิสิทธิ์ แต่เป็นหน้าที่” ที่เป็นภาระความรับผิดชอบของผู้ที่มีโอกาสมากกว่าต่อผู้ด้อยกว่าที่จะนำไปสู่สังคมที่ดีอันก่อประโยชน์ต่อทุกคนร่วมกัน

หลายคนมักอ้างถึงคำพูดของอาจารย์ป่วยอยู่เสมอว่า ธรรมคืออำนาจ ก็เข้าใจได้ว่าธรรมที่ว่านี้มาจากประชาธรรม คือธรรมมาจากอำนาจของประชาชน การแสดงออกของอำนาจประชาชนเป็นไปได้ทั้งในทางรุนแรงและในทางสันติ และสำหรับอาจารย์ป่วย อำนาจของประชาชนจะต้องดำเนินไปด้วยสันติวิธี เพราะอำนาจทั้งหลายนั้นสามารถถูกใช้ไปในแนวทางสันติหรือรุนแรงได้ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงตีความว่า ด้วยเหตุนี้เองที่อาจารย์ป่วยจึงกำกับและกำกับประชาธรรมด้วยสันติ อันเป็นที่มาของ **สันติประชาธรรม**

สันติวิธีเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวของท่านอยู่แล้ว ก่อนที่จะไปมีประสบการณ์ในต่างแดน และก่อนที่ท่านจะได้สัมผัสกับ LSE หรือหลักการของกลุ่มเฟเบียนที่ยึดวิธีการของการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยตัวมันเองหมายความว่าต้องมีใช้การเปลี่ยนแปลงโดยการใช้ความรุนแรงอย่างแน่นอน ดังที่ท่านเคยเล่าประสบการณ์ครั้งหนึ่งในช่วงที่ท่านเป็นนักศึกษาวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไว้ว่า

“สังเกตดูว่า นักเรียนกฎหมายบางคนพกปืน ผมถามเขาว่าทำไมพกปืน เขาเล่าว่านักเรียนกฎหมายกับพวกทหารไม่ลงรอยกันเรื่องการเมือง ผมก็เชื่อถามเขาว่า ก็ไม่ลงรอยกันทางการเมืองทำไมต้องใช้ปืนด้วย ควรจะใช้สันติวิธีกระมังฐานคนชาติเดียวกัน ตอนนั้นถึงเวรที่ไทยมุงถูกพวกนักเรียนกฎหมายมุงดูด้วยความประหลาดใจ หัวร่อกันงอหาย บางคนว่า ไอ้นี้แปลกคิดประหลาด ๆ เป็น ๆ ”

แต่แน่นอนว่า ความเป็นตัวตนหรือดุลแห่งชีวิตของท่านได้พัฒนาและเคลื่อนไหวขึ้นในระดับสูงยิ่งขึ้น เมื่อท่านมีโอกาสรับรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่แปลกออกไป ในสังคมอังกฤษไม่ว่าจะเป็น LSE, Fabianism และรวมถึงการได้รู้จักและใช้ชีวิตกับคุณมาร์กาเร็ต ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจสำคัญต่ออาจารย์ป่วอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องของสันติวิธี

คุณมาร์กาเร็ต “เป็นคนที่ใช้ยุทธการใช้อาวุธทุกชนิด การใช้ความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ...ไม่ยอมถูกเกณฑ์ คือผู้หญิงอังกฤษก็ต้องถูกเกณฑ์อยู่เหมือนกัน ไม่ได้ถูกเกณฑ์ให้ไปรบ แต่ต้องเกณฑ์ให้ไปเป็นแนวหลัง ... (คุณมาร์กาเร็ต) ปฏิเสธจนกระทั่งต้องถูกขึ้นศาล แต่ยังดีเพราะถ้าเป็นสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ เขายิงเลย คือคนที่ปฏิเสธจะไปเป็นทหารส่วนใหญ่จะถูกยิง แต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เขายอมรับสำหรับคนที่มีความบริสุทธิ์ใจ หรือเป็นด้วยจิตสำนึกจริง ๆ ที่ไม่ต้องการจับอาวุธ แล้วถ้าศาลวินิจฉัยได้ว่าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ เขาก็จะไม่ลงโทษคุณ ก็โชคดี เขาเชื่อว่าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ก็ปล่อยไป ขณะที่เพื่อน (คุณมาร์กาเร็ต) บางคนต้องติดคุกเพราะเรื่องนี้ เพื่อน (คุณมาร์กาเร็ต) หลายคนก็เป็นสันติวิธี ส่วน (อาจารย์ป่ว) นั้นก็ไปจับอาวุธเป็นเสรีไทย ซึ่ง

(คุณมาร์กาเรต) ก็ไม่เห็นด้วยที่ (ท่าน) ทำอย่างนั้น (คุณมาร์กาเรต) เชื่อว่าต้องใช้แบบสันติวิธีเช่นว่าต้องประท้วง คนต้องสามัคคีกันไปประท้วงและต้องประท้วงแบบสันติ ซึ่งอันนี้ก็มีผลต่อความคิดของ (อาจารย์ป๋วย) ด้วย”^๖

ดังนั้น จะเห็นได้ว่านอกจากสันติวิธีที่อาจารย์ป๋วยมุ่งจะให้ป็นแนวทางของประชาชนแห่งสันติประชาธรรมแล้ว สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญในกระบวนการสันติประชาธรรมคือ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในอันที่จะได้มาซึ่งสันติประชาธรรม ซึ่งท่านได้กล่าวสรุปไว้ว่า

“ประชาธรรมย่อมสำคัญที่ประชาชน ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการประชาธรรม ก็ย่อมไม่มีทางที่ใครจะหีบยั้งให้ ฉะนั้นจุดเริ่มต้นและจุดหมายสุดท้ายคือประชาชนชาวไทย สิทธิเสรีภาพของประชาชนไทย”

นอกจากสันติวิธีจะเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดสันติประชาธรรมของอาจารย์ป๋วยแล้ว คุณธรรมสำคัญที่สุดของคนที่อยู่ในสถานะอย่างอาจารย์ป๋วย และยังคงเลือกที่จะยืนหยัดเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนคนส่วนใหญ่ภายใต้แนวทางสันติประชาธรรม คือ ความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้ฟ้าเมืองไทยสมัยนั้นหรือสมัยนี้ก็ตาม

นักคิดคนสำคัญในใจอาจารย์ป๋วย

.....

ทั้งหมดนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความอาทรต่อผู้คน ความยืนหยัด กล้าหาญเด็ดเดี่ยว ชัดตรง ล้วนเป็นสิ่งที่อาจารย์ป๋วยได้รับมาจาก

^๖ คำบอกเล่าของคุณจอน อึ้งภากรณ์ใน ๘๐ ปี อาจารย์ป๋วย : ชีวิตและผลงาน หน้า ๓๔.

ประสบการณ์ในโรงเรียนอัสสัมชัญ เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลง ๒๕๗๕, LSE, แนวคิดเฟเบียน, สังคมอังกฤษ, นักคิดทางการเมืองตะวันตกทั้งหลาย หรือรวมทั้งภริยาของท่านคือคุณ มาร์กาเรตหรือ ?

สิ่งหนึ่งที่เป็นมรดกสำคัญที่อาจารย์ป่วยได้รับจาก มารดาผู้เลี้ยงดูท่านมา หลังจากທີ່บิดาเสียชีวิตลงเมื่อท่าน อายุได้เพียง ๙ ขวบ คือ **คาถาของแม่**

“ความมานะเด็ดเดี่ยว เป็นคาถาข้อแรกของแม่ที่เห็น ได้ชัดจากประวัติของท่าน เมื่อตั้งใจจะทำอะไรโดยแน่วแน่แล้ว ว่าเป็นสิ่งที่ดีสิ่งที่ชอบธรรม ก็ต้องทำให้ได้แม่จะต้องเสี่ยงอันตราย แม่ไม่เคยขลาดและไม่เคยบ้าบิ่น และกล้าหาญกว่าใคร ๆ

แม้รักอิสรภาพและเสรีภาพยิ่งกว่าชีวิต ถ้าท่านยอมไป เมืองจีนเมื่อท่านเป็นหม้ายใหม่ ๆ บางทีชีวิตของแม่อาจจะยืน นานกว่าที่เป็นอยู่ แต่แม่ไม่เคยคิดจะให้ใครเลี้ยง เงินอุปการะ ของลุงท่านถือว่าเป็นสิทธิของท่านที่ควรได้ เพราะเตี้ยได้ช่วยลุง ทำงานจนสร้างบ้านที่เมืองจีนได้ใหญ่โต ท่านพูดให้ฟังเสมอว่า ไปให้ลุงเลี้ยงที่เมืองจีนก็เหมือนไปเป็นนกขุนทองอยู่ในกรง บินไปไหนไม่ได้ตามใจชอบ เข้าค้ำมีอาหารกิน จะพูดตามใจตัว ก็พูดไม่ได้ พูดไม่ได้ตามใจไม่ใช่ไทยแท้

คาถาข้อต่อไปคือความซื่อสัตย์สุจริต แม่พูดบ่อย ๆ ว่าเลี้ยงลูกมาไม่ได้เอาเปรียบใคร ไม่ให้คดในข้องอในกระดูก ต้องซื่อสัตย์ ต้องคงวาจาสัตย์...

ความใจกว้างเมตตากรุณา ท่านว่าคนเราก็ต้องมีเรื่อง ทุกข์ร้อนกันทั้งนั้น ถ้ามนุษย์ไม่ช่วยซึ่งกันและกันแล้วโลกจะแคบ มีคนเดือนแรมว่าทำไมใจกว้างนัก ใครขออะไรก็ให้ แม่ก็ตอบว่า ถ้าเขาไม่ลำบากจริง ๆ แล้วเขาจะบากหน้ามาขอเราหรือ”

ดังนั้น อิทธิพลสำคัญทางความคิดอีกอันหนึ่ง นอกเหนือจากการเป็นนักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญ, เหตุการณ์ ๒๕๓๕, สถาบัน LSE, แนวคิดแบบเฟเบียน (ถ้าจะมี ?) สังคมอังกฤษ, คุณมาร์กาเรต ที่สร้างความเป็นอาจารย์ป่วยขึ้นมา ก็คือ การปลูกฝังความคิดอบรมเลี้ยงดูและแบบอย่างของการกระทำจากมารดาของท่านนั่นเอง

ดังจะเห็นได้ว่า เนื้อความในบทแรกของ *สันติประชาธรรม* อันเป็นผลงานชิ้นสำคัญที่สะท้อนความคิดและตัวตนของท่านมีชื่อว่า “ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่” และประโยคแรกของบทดังกล่าวซึ่งก็เป็นประโยคแรกของ *สันติประชาธรรม* ด้วย นั่นคือ ข้อความที่เขียนไว้ว่า “แม่ผมชื่อเซาเซ็ง” เป็นบทที่มีเนื้อหาถึง ๒๐ หน้า และมีความยาวที่สุดใน *สันติประชาธรรม* ประกอบไปด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ในวัยเด็ก จนโต และในทุก ๆ บทย่อยอันได้แก่ “ยายกับตา” “ลุง เตี้ย กับ แม่” “บ้านเมืองจีนกับบ้านเมืองไทย” “ปัญหาของลูกจีน” “ปัญหาเศรษฐกิจของแม่” “วิธีอบรมลูก” “คาถาของแม่” และ “ผู้หญิงอื่นในชีวิตของผม” อาจารย์ป่วยบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ นี้โดยไม่มีบทย่อยไหนเลยที่จะละเว้นการกล่าวถึงมารดาท่านเป็นสำคัญ แม้แต่บท “ปัญหาของลูกจีน” ท่านมิได้กล่าวถึงมารดาของท่านจนกระทั่งตอนจบ แต่ท่านกล่าวว่า “ผมได้พรรณนาเรื่องจีนกับลูกจีนอย่างยืดยาวในบทความนี้ แต่ก็เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับเรื่องของแม่ผม แม่เป็นผู้ที่นิยมวัฒนธรรมจีน ชนบทประเพณีจีน แต่แม่ผมเป็นคนไทย ถือสัญชาติไทย จงรักภักดีต่อไทย เลี้ยงลูกให้อยู่ในกรอบวัฒนธรรมและศาสนธรรมของไทยตลอดมา”

อาจารย์ป่วยได้บรรยายร้อยเรียงถึง แม่-ในฐานะผู้หญิงคนเดียวในชีวิตของท่านตลอดตั้งแต่ต้นจนกระทั่งในบทสุดท้าย “ผู้หญิงอื่นในชีวิตของผม” ซึ่งหลายคนคงคาดหวังที่จะได้อ่าน “ผู้หญิงอื่น” ในชีวิตของท่าน ก็กลับพบคำแก้ตัวที่ท่านให้ไว้ว่า “สำหรับเรื่องของผู้หญิงอื่น ผมคิดว่าคงเขียนยากกว่าเขียนเรื่องแม่” แต่กระนั้น สิ่งที่ท่านเกริ่นออกมาบ้างเล็กน้อยเกี่ยวกับ “ผู้หญิงคนอื่น” คนนั้นในชีวิตท่าน ก็คือ “คุณมาร์กาเรต” ผู้หญิงคนอื่นคนเดียวในชีวิตของท่านนอกจากแม่ ท่านไม่กล่าวถึงมากนัก เพราะ “มีเหตุผลหลายประการ ข้อสำคัญคือไม่แน่ใจว่า

เจ้าตัวเขาจะยอมให้เขียน” แน่แน่นอนว่าอาจารย์ป่วยอยากที่จะเขียนถึงคุณมารีกาเร็ต แต่เท่าที่ทราบก็คือกริยาท่านต้องการที่จะไม่ยุ่งเกี่ยวและมีบทบาทมากอย่างที่กริยาคนสำคัญคนอื่น ๆ ในสังคมไทยชอบกระทำ เราอาจจะอนุมานว่า กริยาท่านคงไม่ประสงค์ให้ท่านเขียนถึงกริยาต่อสาธารณะ ท่านจึงกล่าวว่ดังนั้น “ในบางกรณีอาจจะต้องรอให้เจ้าตัวตายไปเสียก่อน แต่หนักใจอยู่ว่าถ้าผมตายไปเสียก่อนแล้วจะเขียนได้อย่างไร”

เริ่มต้นจาก แม่-ในฐานะผู้หญิงในชีวิตของท่านมาจบลงที่ “ผู้หญิงอีกคนหนึ่ง” ในชีวิตท่าน เป็นการเริ่มต้นลงท้ายที่เชื่อมต่อย่างน่าประทับใจ เป็นการสืบสานจากแม่ของกริยาคนหนึ่งถึงแม่ของกริยาอีกคนหนึ่ง แต่อนิจจา...ท่านไม่มีโอกาสที่จะบรรยายถึงความสำคัญของ “ความเป็นแม่” ของ “ผู้หญิง” อีกคนหนึ่งในชีวิตของท่าน ให้สังคมได้รับรู้

อยู่ที่บริบท หรือ อยู่ที่ตัวคน ?

ธรรมเนียมของการศึกษาความคิดไม่ว่าจะเป็นความคิดทางการเมือง หรือสังคมของคนเรานั้นมีอยู่สองแนวทางหลักคือ หนึ่ง ศึกษาโดยดูว่าความคิดของบุคคลคนนั้นได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมหรือบริบทของเขอย่างไรบ้าง เพื่อตอบคำถามว่าเหตุใดเขาถึงคิดเช่นนั้น สอง ดูแต่เฉพาะที่ตัวเนื้อหาความคิดของเขา เพื่อชี้ให้เห็นเอกลักษณ์ ความโดดเด่น ความเป็นระบบในความคิดของเขา ซึ่งธรรมเนียมการศึกษาทั้งสองแบบมีทั้งข้อดีและข้อด้อยต่างกัน

มีคนหลายคนได้เรียนโรงเรียนอิสลามิซึญ หลายคนเคยผ่านหรือมีส่วนร่วม-ในเหตุการณ์ ๒๕๓๕ อีกหลายคนได้ไปเรียนที่ LSE ได้รู้จัก “อังกฤษ” หลาย

คนมีภริยาเป็นคนที่อังกฤษ แต่คนเหล่านี้ก็ไม่สามารถคิดและเป็นได้อย่าง “อาจารย์ป่วย” แสดงว่าแม้ประสบการณ์หลายอย่าง คนหลายคนอาจมีเหมือนกันได้ แต่ก็ไม่ใช่จะทำให้คนเหล่านั้นคิดและเกิดแรงบันดาลใจบางอย่างได้เหมือน ๆ กัน เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

เมื่อเปรียบเทียบในกรณีของท่านอาจารย์ป่วยกับคนอื่น ๆ บริบทสำคัญอย่างหนึ่งที่ยากที่ใครจะมีซ้ำกันได้นั้นคือ แม่ คนที่เป็นศิษย์เก่าอัสสัมชัญ มิได้มีเพียงท่านอาจารย์ป่วยคนเดียว แต่ก็หาที่เหมือนท่านได้ยาก !

ศิษย์เก่าอัสสัมชัญหลายคนอดอ้างจากประสบการณ์ของเขาว่าโรงเรียนของเขานั้นไม่แบ่งชั้นวรรณะ เพราะบราเดอร์สร้างความรู้สึกละเอียดอ่อน ๆ กัน เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นมาจากครอบครัวรวยหรือจน ไม่เลือกปฏิบัติ แต่ศิษย์เก่าจำนวนมากก็ไม่ได้พยายามสร้างเงื่อนไขเช่นนั้นให้เกิดขึ้นในสังคม

ในประสบการณ์ของข้าพเจ้า นักเรียนเก่าอังกฤษที่มุ่งมั่นที่จะให้เกิด “ปฏิทินความหวังแห่งคุณภาพชีวิต” อย่างอาจารย์ป่วย ก็มิได้มีให้เห็นมากนัก ทั้งที่พวกเขาเหล่านั้นเคยคุยโอ่ตอนเรียนหนังสือว่า “แม้แต่เมืองหลวงอย่างลอนดอน ยังมีสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่มให้ทุกคนได้เดินเล่นพักผ่อน” “โทรทัศน์บีบีซีของอังกฤษมีสาระ และไม่มีโฆษณา” แต่เมืองไทย ถ้าขาดโฆษณา ก็หมายถึงขาดผลกำไร รายการมีสาระหมายถึงรายการที่ไม่มีคนดู! และจะหาสวนสาธารณะดี ๆ ได้ในหมู่บ้านหรือคอนโดราคาแพง ที่พร้อมที่จะไล่ที่ชาวบ้านเพื่อจัดสรรสำหรับคนกลุ่มน้อย ในประสบการณ์ของข้าพเจ้า เมื่อบ้านเมืองเกิดวิกฤต นักเรียนอังกฤษหลายคนไม่ว่าจะอยู่ที่ LSE หรือสถาบันใดก็ตาม ทำตัวเป็น “ไทยมุง” เสียยิ่งกว่าคนไทยในเมืองไทย หลายคนให้เหตุผลว่าเป็นเพราะพ่อแม่สอนมาไม่ให้ยุ่งเรื่องการเมือง ซึ่งข้าพเจ้าสันนิษฐานว่า พวกเขาเหล่านั้นอาจมีทรัพย์สินสมบัติมากจนเป็นกังวลว่าการสนใจเรื่องบ้านเมืองจะเป็นภัยต่อการดำเนินธุรกิจหรือตำแหน่งของครอบครัวเขา อันทำให้ดุลแห่งชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นมิได้มีโอกาสดำเนินไปสู่ระดับที่สูงขึ้น ทั้ง ๆ ที่เขาทั้งหลายอาจจบจากโรงเรียนอัสสัมชัญ ผ่านเหตุการณ์ ๒๔๗๕ ได้เรียนต่อต่างประเทศ

ความถูกต้อง ความยุติธรรมแยกไม่ออกจากเรื่องการเมือง แต่ความ
ทะเยอทะยาน และความต้องการเป็นใหญ่ในทางการเมืองเป็นคนละเรื่องกับความ
ถูกต้องและความยุติธรรม

ที่สุดแล้ว ในการศึกษาลงานและความคิดของอาจารย์ป๋วย คำถามคง
อยู่ที่ว่าเราจะให้ความสำคัญกับอะไร ระหว่างบริบทสิ่งแวดล้อมหรือความเป็นตัวตน
ของท่านอาจารย์เอง คำถามที่วันนี้ได้มีผู้ตอบไว้เมื่อหลายพันปีที่แล้วว่า

“ถ้าข้าพเจ้าเติบโตและมีประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตเช่นเดียวกับท่าน
ข้าพเจ้าก็คงไม่สามารถเป็นอย่างที่ข้าพเจ้าเป็น ขณะเดียวกัน ถึงท่านเติบโตและได้
รับประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตอย่างที่ข้าพเจ้าได้รับ ท่านก็ไม่สามารถเป็นอย่างข้าพเจ้า
ได้”

นี่คือคำตอบที่ Themistocles (Themistocles) รัฐบุรุษแห่งเอเธนส์
ให้แก่ชาวเมืองเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง เพื่อตอบข้อกังขาของชาวเมืองนั้นที่อ้างว่า Themis-
tocles ประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงได้ก็เพราะเขามีโอกาสดีที่ได้เกิดและเติบโต
มาในนครรัฐอันยิ่งใหญ่อย่างเอเธนส์

หลายคนในปัจจุบันอาจอ้างว่า เขาไม่ได้เกิดที่กรุงเทพฯ ไม่มีโอกาสเรียน
โรงเรียนดี ๆ ไม่ได้ไปเรียนต่อต่างประเทศในสถาบันชั้นดีของโลก !

แต่แน่นอนว่า หลายคนอาจมีโอกาสนั้นในทุก ๆ ด้านดีพร้อมกว่าอาจารย์
ป๋วย แต่ก็ไม่สามารถเป็นอย่างอาจารย์ป๋วย ต่อให้สิบร้อยพัน อัสสัมชัญ สวนกุหลาบ
เตรียมอุดม หรือ LSE Oxford Cambridge Harvard MIT Princeton
Yale ฯลฯ ก็ตาม

**คนเก่งไม่จำเป็นต้องเป็นคนดี เคล็ดลับในการเป็นคนเก่งเรียนรู้กันได้
แต่เคล็ดลับของการเป็นคนดีนั้นคืออะไร ไม่มีใครรู้ มันอาจเป็นความลับใน
ธรรมชาติเฉพาะตัวของแต่ละคน**

ไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะกล่าวว่า บ้านเมืองเรามีคนเก่งอยู่มากมาย แต่ภัย
อันตรายต่อสังคมก็มีมากเป็นเงาตามตัวด้วย

แต่สิ่งที่ เป็นของหายากคือ เมื่อคนแก่นั้นเป็นคนดีด้วย แม้จะมีเพียงน้อยนิด แต่คุณประโยชน์ใหญ่หลวงจะบังเกิดต่อประชาชนในสังคม

คนเก่งมีมากและสามารถหาความสุขสบายใส่ตัวจากความเก่งของเขา แต่สำหรับอาจารย์ป๋วยนั้น นอกจากจะไม่ใช้ความเก่งของท่านหาประโยชน์ใส่ตัวแล้ว ท่านยังกลับเลือกที่จะเป็นหรืออยู่ข้างคนส่วนใหญ่

นานมาแล้ว ในส่วนสุดท้ายของสันติประชาธรรม ผู้ที่ใช้นามปากกาว่า “ศุภรเลิศ” เขียนถึงอาจารย์ป๋วยไว้ว่า “ปราชญ์วอลแตร์กล่าวไว้ว่า ‘คนดีคือคนที่ตายแล้ว’ ด้วยเหตุนี้ในการเขียนจึงไม่มีความมุ่งหมายที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่า ดร. ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นคนดีอย่างแน่นอน ในเมื่อบุคคลผู้นี้ยังมีชีวิตอยู่ ยังมีความแข็งแรง ยังมีมันสมองอันเปรี๊ยะปราดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่เพื่อนมนุษย์ได้อีกนานปี”

ณ วันนี้ “คนดีคือคนที่ตายไปแล้ว” และถ้าแม่ข้าพเจ้ายังอยู่ แม่คงเสียใจมากเมื่อรู้ว่า อาจารย์ป๋วยตายแล้ว

๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

ด

ว

ต

น

+ สามัญชนชื่อ
ป ว ย

อ ง ภ า ก ร ณ์

ก อ ง บ ร ร ณา ธิ ก า ร

ป๋วย สามัญชนชื่อ อึ้งภากรณ์ กองบรรณาธิการ

ถ้าให้ลองนึกถึงชื่อของสามัญชน ที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในประวัติศาสตร์ไทยยุคใกล้ บุตรชายของนางเซะเซ็งกับนายซา ชาวจีนอพยพอาศัยขายส่งปลา นามว่า “ป๋วย อึ้งภากรณ์” ก็คงเป็นคนหนึ่งในนั้น

ในฐานะที่เป็นนักเศรษฐศาสตร์ของไทยรุ่นแรก ๆ ที่จบการศึกษาแบบสมัยใหม่มาจากต่างประเทศ ประกอบทั้งผลการเรียนดีเยี่ยมของ ป๋วย อึ้งภากรณ์ ทำให้ป๋วยมีบทบาทสำคัญยิ่งในการวางรากฐานให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมไทย

ภายใต้รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม งานชิ้นแรกของป๋วยในฐานะข้าราชการคือการทำงานเกี่ยวกับโครงการเงินกู้ของธนาคารโลก (ชื่อในขณะนั้นคือธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนาการ) เพื่อฟื้นฟูบูรณะเศรษฐกิจของไทยภายหลังเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ หลังจากนั้นป๋วยก็เติบโตในหน้าที่การงานอย่างรวดเร็ว จากเศรษฐกรในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ รับเงินเดือนเพียง ๑,๖๐๐ บาท กลายเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และกรรมการบริหารสภาเศรษฐกิจแห่งชาติใน พ.ศ. ๒๔๙๖ แต่ด้วยความซื่อสัตย์ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ต้องการซื้อสหธนาคารกรุงเทพจำกัด ซึ่งธนาคารแห่งนี้ต้องเสียค่าปรับแก่ธนาคารแห่งประเทศไทย และสฤษดิ์ต้องการให้ยกเลิกการปรับ ป๋วยกลับไม่ยอมดำเนินนโยบายลู่ตามลม ป๋วยจึงต้องออกจากตำแหน่งรองผู้ว่าฯ ไปในปลายปี ๒๔๙๖ และต่อมา พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ต้องการให้มีการว่าจ้างบริษัทที่ตนมีผลประโยชน์

ด้วยเป็นผู้พิมพ์ธนบัตรไทยแทนบริษัทเดิม แต่ป่วยได้คัดค้านภายหลังตรวจสอบพบว่าบริษัทดังกล่าวไม่น่าเชื่อถือ การขัดขวางผลประโยชน์ผู้กุมอำนาจของป่วยส่งผลให้ป่วยตัดสินใจเดินทางออกจากประเทศ และไปรับตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจการคลังประจำสถานเอกอัครราชทูตไทยในอังกฤษแทน

เดือนตุลาคม ๒๕๐๑ จอมพลสฤษดิ์ได้ทำรัฐประหารสถาปนาระบอบเผด็จการทหารขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยอ้างเหตุผลเพื่อปกป้องสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จากภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ พร้อมกันนั้นรัฐบาลเผด็จการทหารได้เร่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อไปสู่ความทันสมัยตามแนวทางของธนาคารโลก และอีกด้านหนึ่งก็เพื่อป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ตามยุทธศาสตร์สงครามเย็นของสหรัฐอเมริกา

ป่วยกลับมาเมืองไทยอีกครั้ง โดยกลับมาทำงานตามคำเชื้อเชิญของจอมพลสฤษดิ์ ป่วยให้เหตุผลที่ยอมมาร่วมงานกับคณะรัฐประหารว่า "...ผมเห็นมีผู้หลักผู้ใหญ่ร่วมอยู่เป็นอันมาก เช่น หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ คุณแล้ง ศรีสรวงศ์ คุณทวี บุญยเกตุ คุณพระเวชยันต์ รังสฤษดิ์ ซึ่งเป็นผู้ที่ผมเคารพนับถือทั้งนั้น..."^๑ อีกทั้งป่วยยังเชื่อว่าการกลับมาทำงานเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังที่กล่าวว่า "...กล่าวได้ว่างานครั้งนั้น ซึ่งเป็นตอนที่จอมพลสฤษดิ์ตั้งใจทำนุบำรุงบ้านเมืองจริง ๆ เป็นงานที่ผมเองรู้สึกสนุกมือและสนใจมาก ๆ และเข้าใจว่าเป็นราชการที่มีประโยชน์แก่ส่วนรวมจริง ๆ..."^๒

^๑ป่วย อังภากรณ์, รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (บก.), "เหลียวหลัง แลหน้า", ป่วย อังภากรณ์ : ชีวิต งาน และความหลัง (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๗

^๒ป่วย อังภากรณ์, รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (บก.), เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๖๗

ป่วยเชื่อว่าความเป็นราชการภายใต้เผด็จการทหารนั้น ยังสามารถทำประโยชน์ได้ ถ้าสามารถป้องกันไม่ให้ผู้เผด็จการเข้ามาแทรกแซงได้ ถึงแม้จะตระหนักดีถึงความไม่ชอบธรรมของผู้ปกครอง ดังที่เคยกล่าวว่า “ถ้าเราจำเป็นต้องรับราชการในระบบนี้ เราจำเป็นต้องหาวิธีที่จะป้องกันมิให้การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องจนเกินไป จริงอยู่ในระบบประชาธิปไตย รัฐบาลควรเป็นผู้วางนโยบาย ข้าราชการควรต้องปฏิบัติตามนโยบาย ถ้าไม่ชอบนโยบายควรลาออกไป เพราะเขาเป็นผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งมาโดยชอบธรรม แต่ถ้าอยู่ในระบบเผด็จการ เราต้องรู้ว่า แม้ว่าเขาจะได้เป็นรัฐบาลเขาก็ไม่ได้รับอำนาจมาจากประชาชน ข้าราชการทั้งหลายจึงควรป้องกันมิให้การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง...”^๓

ป่วยเริ่มทำงานในตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ (๒๕๐๒-๒๕๐๔) ต่อมาเป็นผู้ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (๒๕๐๕-๒๕๑๐) และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย (๒๕๐๒-๒๕๑๔) นอกจากนั้นป่วยยังมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูประบบราชการ การจัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนและการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑

จุดที่น่าจะเป็นจุดร่วมกันระหว่างรัฐบาลทหารสฤษดิ์กับป่วย อังภากรณ์ คือ แนวทางในการพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกันระหว่างป่วย สฤษดิ์ และธนาคารโลก Laurence D. Stifel นักเศรษฐศาสตร์อเมริกันที่ถูกส่งมาช่วยพัฒนาประเทศไทยถึงกับกล่าวเปรียบเทียบกับป่วยว่าเป็น “สถาปนิกใหญ่ของอุดมการณ์การพัฒนาที่กระตุ้นให้เกิดความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจของประเทศในอัตราที่น่าประทับใจ”^๔ ในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักชั้นนำของไทยในปัจจุบันอย่าง อัมมาร สยามวาลา ป่วยเป็นหนึ่งในสามผู้ยิ่งใหญ่ (สามผู้ยิ่งใหญ่ได้แก่ สฤษดิ์ ธนะรัชต์

“ป่วย อังภากรณ์, “บทบาทนักการเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจ”, **เศรษฐกิจทรรศน์ : รวมข้อคิดเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของ ป่วย อังภากรณ์** (สมาคมเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๒๕๖-๒๕๗

“อ้างใน วิทยากร เชียงกูล, **ศึกษาบทบาทและความคิดป่วย อังภากรณ์**, (สำนักพิมพ์พลีก, ๒๕๓๑), หน้า ๕๐

ป่วย อังภาภรณ์ และชิน โสภณพานิช) แห่งเศรษฐกิจไทยในช่วงต้นรัชกาลที่ ๔ ภาพของเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันจะจืดชืด ถ้าหากเราไม่กล่าวถึงบทบาทของบุคคล ๓ คนนี้^๕

อัมมาร เห็นว่าในยุคทองของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ จอมพลสฤษดิ์ได้โคจรมาพบกับนักปฏิบัติการมืออาชีพของกระทรวงการคลัง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายป่วย อังภาภรณ์) ซึ่งยึดถือระบบอนุรักษ์นิยมทางการเงิน การคลังอย่างเหนียวแน่น แต่ในขณะเดียวกันก็เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่ประเทศจะต้องพัฒนา^๖

ดูเหมือนว่าป่วย อังภาภรณ์ จะกลายเป็นภาพตัวแทนหนึ่งในการสนับสนุนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามแนวทางทุนนิยมเสรี หรือการเป็นนักวิชาการขุนนาง ผู้ซื่อสัตย์ต่อระบบราชการของเผด็จการทหารโดยไม่สนใจที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง (รวมถึงอาจจะพอใจเสียด้วยซ้ำไป) แต่การประเมินป่วยแบบดังกล่าวไม่น่าจะถูกต้องมากนัก เนื่องจากการเลือกที่จะมองป่วยด้านเดียวและหยุดนิ่ง ไม่เปลี่ยนแปลง

วิทยากร เชียงกูล ได้ประเมินบทบาทและความคิดของป่วย^๗ ไว้ว่า ในช่วงก่อนปี ๒๕๑๔ นั้น ทิศนะทางการเมืองของป่วยที่ไม่รุนแรง ประกอบกับความสามารถและซื่อสัตย์ ทำให้ป่วยสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตการงานได้อย่างดี และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทุนนิยมไทย ในช่วงต้นนั้นป่วยยังมองอุปสรรคของการพัฒนาในแง่ปัญหาทางเศรษฐศาสตร์หรือทางเทคนิคล้วน ๆ ดังนั้นแม้ป่วย

“อัมมาร สยามวาลา, “เศรษฐกิจไทย : ๕๐ ปี ของการขยายตัว”, “ความรู้ันั้นสำคัญยิ่งใหญ่อ...” บทความเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จุลลวงสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี : ว่าด้วยเศรษฐกิจไทย, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘

“อัมมาร สยามวาลา, ๒๕๔๐, เพิ่งอ้าง, หน้า ๕๓

“วิทยากร เชียงกูล, “สรุปและประเมินบทบาทของป่วย”, ศึกษาบทบาทและความคิด ป่วย อังภาภรณ์ (สำนักพิมพ์พลีก, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐๔-๑๐๘

จะต้องทำงานรับใช้รัฐบาลที่ฉ้อฉลในสมัยสฤษดิ์และถนอม เขาก็ยังเชื่อว่างานที่เขาทำเป็นประโยชน์กับประชาชน ป่วยจึงอดทนอยู่ในระบบราชการได้เรื่อยมา นอกจากนั้นก่อนปี ๒๕๑๔ การมองปัญหาจากทัศนะทางศีลธรรมมากกว่าจะมองอย่างวิพากษ์วิจารณ์ระบบ คำวิจารณ์ของป่วยไม่ได้มีพลังมากพอที่จะเป็นอันตรายต่อระบบที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น **ดังนั้นคนชื่อคนได้อย่างป่วยจึงคงยังมีที่ยืนอยู่ในระบบที่เลวเพราะเขาเป็นประโยชน์มากกว่าที่จะเป็นอันตรายต่อระบบ**

แต่ วิทยากร เห็นว่าบทบาทของป่วยเริ่มเปลี่ยนไปหลังจากปี ๒๕๑๔ ป่วยเปลี่ยนจากปัญญาชนที่วิจารณ์เฉพาะในแง่ศีลธรรมมาเป็นปัญญาชนวิพากษ์วิจารณ์ระบบโครงสร้างการเมืองมากขึ้น และส่งผลสะท้อนต่อการรับรู้และการตื่นตัวทางการเมืองของคนหนุ่มสาวและประชาชนทั่วไปมากขึ้น วิทยากรเห็นว่าในหมู่ปัญญาชนนักวิชาชีพระดับสูง ป่วยเป็นคนที่มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงและมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด

สอดคล้องกับ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ที่ได้ชี้ว่า ภายหลังการรัฐประหารปี ๒๕๑๔ ป่วยได้กลายเป็นบุรุษอันตรายในสายตาของชนชั้นปกครองไทยไปจากการที่ป่วยซึ่งเป็นสมาชิกชนชั้นนำทางอำนาจ (power elite) ในสังคมไทย เขียน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” ถึง “นายท่าน เกียรติก้อง ผู้ใหญ่บ้านไทยเจริญ” เพื่อ “...วิงวอนให้ได้โปรดเร่งให้มีกติกามุขบ้านให้เกิดขึ้นโดยเร็วที่สุด...โปรดอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านไทยเจริญมีสิทธิเสรีภาพตามหลักประชาธรรม สามารถเลือกตั้งสมาชิกขึ้นโดยเร็ว...” นั้น มีผลเสมือนหนึ่งการประกาศเป็นกบฏต่อชนชั้น ซึ่งนับเป็นเรื่องนอกวิสัยของรอยชนชั้นนำทางอำนาจในสังคมไทย^๑

จวบจนปัจจุบัน เรื่องราวของป่วย อิงภากรณ์ ได้ถูกเลือกที่จะจำ นำมาเล่าและตีความในหลายแง่มุมต่างกันไป ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับทัศนะจุดยืนและเป้าประสงค์ของผู้ถ่ายทอด ฝ่ายอนุรักษนิยม อาจเลือกที่จะเล่าเรื่องป่วยในแง่คนดี

^๑ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, “ป่วย อิงภากรณ์ กับรัฐประหาร ๒๕๑๔”, **อนิจลักษณะของสังคมไทย**, บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๘, หน้า ๑๔๑-๑๔๒

ที่กลวง ๆ หรือการประนีประนอมกับระบบเผด็จการ ฝ่ายเสรีนิยม อาจเลือกที่จะเล่าเรื่องป่วยในฐานะเทคโนโลยีด้านเศรษฐศาสตร์ ผู้ซื้อสัตย์และมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์ระบบทุนนิยม แต่ขณะเดียวกันบางท่านก็จำป่วยได้ในฐานะมนุษย์ผู้หนึ่งที่รักเสรีภาพ ผู้รักความเป็นธรรม และในความเป็นสามัญชน

หากดูหน้าที่การงานของป่วยแล้ว สถานะของ ป่วย อิงภากรณ์ ก็มีได้เป็นสามัญชนธรรมดาทั่วไปสักเท่าไรถ้าพิจารณาอย่างเคร่งครัด ดังนั้น “ความเป็นสามัญชน” ของป่วย อิงภากรณ์ ที่สำคัญจึงน่าจะอยู่ที่ “ความคิดและการกระทำเพื่อสามัญชน” มากกว่า “การมีพื้นเพมาจากสามัญชน” (แม้ว่าการมีพื้นเพมาจากสามัญชนนั้นจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ในการส่งผลให้ความคิดและการกระทำเป็นไปเพื่อสามัญชน แต่ก็มิได้เป็นหลักประกันเสมอไป เช่นเราจะเห็นว่าม็อบการเมืองหลายคนมักจะประกาศตนเสมอว่าเป็นลูกชาวบ้าน แต่นักการเมืองลูกชาวบ้านก็มักไม่เข้าใจปัญหาของชาวบ้าน และใช้อำนาจรัฐเหยียบย่ำชาวบ้านอยู่ร่ำไป)

เศรษฐศาสตร์เพื่อสามัญชน

“...ส่วนลัทธินายทุน ถ้าปล่อยให้ดำเนินไปโดยเสรี ย่อมทำให้เกิดการเบียดเบียนกันได้ง่าย และความมั่งคั่งกับความยากจนจะรุนแรงแตกต่างกันไปยิ่งมากขึ้นในสังคม คนมีมีเสียเหลือหลาย คนจนยิ่งจนทรุดลง ฉะนั้นผมเห็นว่าวิธีที่เหมาะสมคือทางสายกลาง...”^๑

เมื่อพิจารณาหนังสือ เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย^๒ ของ ป่วย อิงภากรณ์

“ป่วย อิงภากรณ์, “ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ”, ศาสนธรรมกับการพัฒนา (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๓๑

^๑หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงมาจากคำบรรยายของป่วย ในการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์สำหรับนิสิตคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ชั้นปีที่ ๔ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยได้รับการปรับปรุงและขัดเกลาโดยสุภาพ ยศสุนทร

ทุนทรัพย์ แม้จะมีวิชาสูง มีความเพียรอุตสาหะและประพฤติต้อง
ตามศีลธรรมทุกประการ ต้องได้รับความลำบากดิ้นรนต่อสู้กับ
ชีวิตอยู่ตลอดเวลา...”^{๑๓}

ดังนั้นหากพิจารณาตามหลักธรรมะในด้านเศรษฐกิจแล้ว บัวยเห็นว่าการ
จะทำให้ถูกหลักธรรมะคือต้องช่วยสร้างความเจริญให้มีขึ้นทุกทาง และต้องมีความ
ยุติธรรมในสังคมนั้น ๆ วิธีการโดยละม่อมที่จะช่วยสร้างความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ
คือเก็บภาษีจากทุก ๆ คนตามรายได้และทรัพย์สินที่มีอยู่ โดยเฉพาะภาษีจากมรดก
แม้จะจัดเก็บ ในอัตราที่สูงก็อาจจะไม่กระทบกระเทือนต่อทายาทผู้รับมรดกมากนัก
ส่วนการเก็บภาษีจากรายได้ ควรเพิ่มอัตราขึ้นตามปริมาณเงินได้ ผู้ที่มีรายได้ น้อย
ก็เสียในอัตราที่ต่ำ แต่ผู้ที่มีรายได้มากก็ต้องเสียสละเสียภาษีในอัตราสูง”^{๑๔}

ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักทั่วไปเชื่อมั่นในแนวคิดทฤษฎี
“น้ำล้นแก้ว” ที่เห็นว่าการพัฒนาประเทศนั้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะต้อง
มาก่อนการกระจายรายได้ (Growth and trickle-down) เมื่อเศรษฐกิจเติบโต
แล้วความมั่งคั่งที่กองอยู่กับคนหมู่น้อยก็จะไหลรินลงมาเพื่อแผ่กับคนส่วนใหญ่โดย
อัตโนมัติ แต่บัวยกลับเห็นตรงกันข้ามกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์นี้

“...อาจารย์บางท่านบอกว่า ถ้าเรามัวแต่เอาใจใส่เรื่อง
ความยุติธรรมทางสังคมจะทำให้ประเทศในส่วนรวมเจริญช้าลง
ฉะนั้นจึงควรพัฒนาเศรษฐกิจเสียก่อน ถึงคนมีจะมีมากขึ้น
คนจนจะจนลงก็ตาม ในไม่ช้าความเจริญก็จะลงมาถึงคนจนเอง
เราได้ใช้วิธีนี้มา ๒๐-๓๐ ปีแล้ว ปรากฏว่าไม่ได้ผล...”^{๑๕}

^{๑๓} บัวย อึ้งภากรณ์, “ความรับผิดชอบของผู้ใหญ่”, เสียชีพ อย่าเสียสิน (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล
คีมทอง, ๒๕๒๘), หน้า ๔๑-๔๒

^{๑๔} บัวย อึ้งภากรณ์, “ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ”, เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย (บริษัท ประมวล
มิตร จำกัด, ๒๕๐๔), หน้า ๓๖๔

^{๑๕} บัวย อึ้งภากรณ์, รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (บก.), “เหลียวหลัง แลหน้า”, บัวย อึ้งภากรณ์ :
ชีวิต งาน และความหลัง (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๘๓

เป็นการปฏิเสธไม่ได้ว่าฐานคิดของปวายนั้นมาจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เสรีนิยม กระแสหลักทั่วไป แต่สิ่งที่พิเศษต่างจากตำราเศรษฐศาสตร์ทั่วไปก็คือบทที่ว่าด้วย “ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ” ซึ่งธรรมะของปวายคือการช่วยส่งเสริมให้สถานะดีขึ้น เพื่อความเจริญของเอกชน มหาชน และส่วนประกอบที่สำคัญแห่งธรรมะก็คือ **ความยุติธรรม**^{๑๑}

ในทัศนะของปวาย การเอาเปรียบส่วนรวมจะโดยวิธีใดก็ตามถือว่าผิด ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ^{๑๒} ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันทั้งโดยภาครัฐและเอกชน การที่ราษฎรแต่ละคนไม่มีอาชีพหรือไม่พยายามทำงานเพื่อเลี้ยงชีวิตของตน ในทางที่ชอบ หรือแม้กระทั่งการที่มีบุคคลกลุ่มน้อยย่ำแย่ขึ้นอย่างมาก เพราะในขณะที่กลุ่มคนมั่งมีมาก ๆ มีจำนวนคนน้อย กลุ่มคนจนก็จะขยายจำนวนออกไป เกิดปัญหาในทางสังคม มีการแบ่งแยกชั้นของคนโดยไม่ควร

“...บางคนมีทรัพย์สินมาก บางคนมีทรัพย์สินน้อยหรือไม่มีเลย หรือมีแต่หนี้สิน ซึ่งจะตกเป็นมรดกแก่ลูกหลาน และถ้าเราพิจารณาต่อไปอีกว่า มนุษย์เราแต่ละคนนั้นเลือกเกิดมาไม่ได้ บางคนเกิดมาในกองเงินกองทอง บางคนเกิดมาบิดามารดายากไร้ และยิ่งถ้าเราถือหลักการสืบมรดกกันมาหลายชั่วคน โดยหลักเศรษฐกิจที่ว่าเงินนั้นปันไปหาคนที่ไม่มีเงินและหลีกเลี่ยงไปจากผู้ที่ไม่มีเงิน ความแตกต่างกันในเรื่องทรัพย์สินเงินทองระหว่างบุคคลก็ยิ่งกว้างขวางมากขึ้นทุกที ก่อให้เห็นความอยุติธรรมในสังคมชัดขึ้น จนปรากฏว่าบางคนที่เกิดมาในกองเงินกองทอง แม้ว่าจะประพฤติชั่วโง่บาป เกียจคร้าน ไม่มีวิชา ก็ครองชีพอยู่ได้โดยผาสุกและฟุ้งเฟ้อ ส่วนคนส่วนมากนั้นเมื่อเกิดมาปราศจาก

^{๑๑}ปวาย อังภากรณ์ และ สุภาพ ยศสุนทร, “ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ”, เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย (บริษัท ประมวลมิตร จำกัด, ๒๕๐๔), หน้า ๓๕๖.

^{๑๒}ปวาย อังภากรณ์ และ สุภาพ ยศสุนทร, **เพ็งอ้าง**, หน้า ๓๖๐

ป่วยเชื่อว่าการมุ่งช่วยคนจน และปล่อยให้คนรวยช่วยตัวเองต่างหาก ถึงจะทำให้ประเทศมีความเจริญ

แม้ป่วยจะไม่เชื่อในแนวทางของประเทศ (ที่อ้างว่าเป็น) คอมมิวนิสต์ขณะนั้น ที่รัฐเข้าไปควบคุมระบบเศรษฐกิจทั้งหมด แต่ป่วยก็ไม่เห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจเสรีนิยมแบบสุดขั้ว ฉะนั้นการปล่อยให้การแก้ปัญหาคาใจจนตกเป็นหน้าที่ของกลไกตลาดอย่างสมบูรณ์จึงไม่สามารถเป็นไปได้ในทัศนะของป่วย เพราะคนจนมักจะเพิ่มรายได้โดยอัตราต่ำกว่าคนรวย ในประเด็นนี้ป่วยเห็นว่าสมควรแล้ว-ที่รัฐจะเข้ามาแทรกแซงโดย (ก) เน้นมาตรการพัฒนาให้เป็นประโยชน์แก่การครองชีพของคนจน และ (ข) จัดสรรเฉลี่ยรายได้เสียใหม่ด้วยมาตรการภาษีอากรและการสังคมสงเคราะห์ ป่วยเห็นว่าความคิดเห็นนี้อาจแตกต่างกันก็เนื่องมาจากจิตใจและอุดมคติต่างกัน^{๖๖}

หลักในการคิดคำนวณของรัฐเพื่อที่จะเลือกลงทุนทางสังคม เป็นต้นเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาที่ไม่สมดุล แต่โน้มเอียงเอื้อประโยชน์แก่คนบางกลุ่ม ป่วยได้วิเคราะห์ไว้ว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการที่ไม่ได้เอาใจใส่ที่จะเน้นงานพัฒนาชนิดที่จะเป็นคุณแก่คนจำพวกที่ยากจนที่สุด ข้อนี้อาจจะเป็นผลมาจากการวิเคราะห์ต้นทุน-กำไรชนิดที่เป็นมิชฌาตฐิก็เป็นได้ หรืออาจจะเป็นเพราะความบกพร่องในเจตนาของนักการเมือง

“ในการวิเคราะห์โครงการพัฒนาด้านสังคม ถ้าเราจะมาพ่วงเล็งเปรียบเทียบต้นทุน-กำไรด้านการเงินเท่าที่เห็นได้ง่ายอย่างเดียว นั้นแหละเป็นมิชฌาตฐิ เพราะในโครงการเหล่านี้กำไรหรือประโยชน์จะคำนวณตัวเงินอย่างเดียวหาพอเพียงไม่...หน้าที่สงเคราะห์คนที่ยากไร้เป็นจำนวนมากย่อมเป็นหน้าที่ที่พึง

^{๖๖}ป่วย อึ้งภากรณ์, “ข้อคิดเรื่องการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำหรับ ค.ศ. ๑๙๘๐”, **เศรษฐกรรณ** : รวมข้อคิดข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของป่วย อึ้งภากรณ์ (สมาคมเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๒

ปรารถนาในตัวของตัวเอง เพราะการบำบัดทุกข์บำรุงสุข และการป้องกันมิให้ทรัพยากรท้องถิ่นต้องสูญเสียเปล่าประโยชน์ไปนั้น มิใช่เป็นเรื่องสำคัญดอกหรือ”^{๑๔๓}

ส่วนหลักการจัดสรรเฉลี่ยทรัพยากร เพื่อลดช่องว่างคนมีกับคนจนนั้นมักจะถูกละเลยหรือต่อต้านมาโดยตลอดในสังคมไทย โดยเฉพาะจากผู้มากทรัพยากรและมากอำนาจทางเศรษฐกิจการเมือง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้มีอำนาจต้องการปกป้องความมั่งคั่งของตนไว้ หรืออาจจะเป็นเพราะอุดมคติที่ต่างกันอย่างที่ป่วยวาก็ได้

บทสรุปของป่วยก็คือ ในชุมชนของเรานั้นไม่จำเป็นที่คนใดคนหนึ่งจะร่ำรวยเกินหน้าคนอื่นไปมากนัก เพียงแต่ให้มีรายได้พอกินพอใช้สำหรับการครองชีพของตนและครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาของบุตรภักพอแล้ว เพราะเงินนั้นเป็นกุญแจสำคัญนำไปสู่สรรพสิ่งจำนวนมาก ตั้งแต่ปัจจัยสี่ ความเพลิดเพลิน ความมั่นคงแห่งชีวิต อิศราภาพ ความนับถือยกย่อง แม้แต่อำนาจด้วย ป่วยจึงเห็นว่า บุคคลทั้งหลายย่อมต้องถูกจำกัดไม่ให้มีเงินได้และทรัพยากรสิ้นมากจนเกินไปนัก โดยข้อจำกัดที่สำคัญคือข้อจำกัดทางสังคม สังคมที่ใฝ่ในความยุติธรรมย่อมต้องการให้รัฐบาลเก็บภาษีจากคนรวยในอัตราที่สูงกว่าคนจน ^{๑๔๔}

^{๑๔๓} ป่วย อังภากรณ์, เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๕๓

^{๑๔๔} ป่วย อังภากรณ์, เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๔๓-๑๔๔

การพัฒนาเพื่อสามัญชน

“...ประเทศเรานั้น
ทำนองเดียวกับประเทศ
ที่ยากจนอื่น ๆ เรา
พยายามได้พัฒนา
เศรษฐกิจเป็นเวลานาน

และผลที่ปรากฏขึ้นมานั้นก็คือว่า คนที่มั่งมีอยู่แล้ว คนที่มีความ
รู้มากกว่าคนอื่น คนที่ช่วยโอกาสได้ดีกว่าคนอื่นย่อมถือประโยชน์
จากการพัฒนา ทำให้ร่ำรวยมีทรัพย์สินสมบัติยิ่งขึ้น และมีโอกาส
ที่จะทำให้เกิดความสุขในครอบครัวของเขาและส่วนตัวของเขา
มากกว่าคนจน มากกว่าคนที่เคยจนอยู่ดั้งเดิม มากกว่าคนที่
ได้รับการศึกษาน้อยกว่าคนอื่น และมากกว่าคนที่มีโอกาสน้อย
กว่าคนอื่น และช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจนนั้นยิ่งห่างออกไป
ทุกที...”^{๑๑๖}

แม้ป่วยจะเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาประเทศ แต่ป่วยก็ได้พอใจ
กับการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ เมื่อได้เหลียวหลังกลับไปพิจารณาการพัฒนาที่ผ่านมา
ป่วยกล่าวว่า “...ผมเสียดายที่รู้สึกว่าได้บกพร่องไปในการพิจารณาเรื่องเศรษฐกิจ
ของประเทศ คือดูแต่ความเจริญเติบโตของส่วนรวมเป็นใหญ่ ไม่ได้เฉลียว
ถึงความยุติธรรมในสังคม...” (เน้นโดยผู้เขียน)^{๑๑๗}

^{๑๑๖}ป่วย อังภาภรณ์, “แนวใหม่ในการพัฒนาประเทศ”, เศรษฐุทธพจน์ : รวมข้อคิดข้อเขียน
ทางเศรษฐศาสตร์ของป่วย อังภาภรณ์ (สมาคมเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๒๓), หน้า ๑๗๙

^{๑๑๗}ป่วย อังภาภรณ์, วัชรศักดิ์ ธนะพรพันธุ์ (บก.), “เหลียวหลัง แลหน้า”, ป่วย อังภาภรณ์ :
ชีวิต งาน และความหลัง (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๘๒

วัตถุประสงค์ที่เป็นแก่นสำคัญของการพัฒนาในทัศนะของปวดยคือ การส่งเสริมให้มนุษย์แต่ละคนอยู่ดีกินดี และให้สังคมหรือชุมชนของมนุษย์นั้นมีความผูกพันและสวัสดิภาพสูงขึ้น^{๒๑} ซึ่งหน้าที่ของรัฐบาลควรจะอำนวยความสะดวกความต้องการ “อันสมควร” ของราษฎรทุกคนทุกชั้น

โดยการกินดีอยู่ดีนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้^{๒๒}

ก. สันติภาพ ความปลอดภัยจากความกลัว ความพ้นจากสงคราม การปล้น การกดขี่ข่มเหง การเบียดเบียนประทุษร้าย และการบีบบังคับเผด็จการของข้าราชการและนักการเมือง

ข. สุขภาพอันดี ทั้งทางร่างกายและทางจิต การแพทย์ที่ดีและใช้ได้ง่าย

ค. ความปลอดภัยจากความหวาดหวั่นอดอยาก

ง. การประกอบอาชีพที่เป็นประโยชน์ น่าสนใจและมั่นคง มีรายได้พอใช้

จ. ที่อยู่อาศัยสะอาดและสบาย

ฉ. สิทธิที่จะยึดกรรมสิทธิ์ในผลของการออมทรัพย์

ช. เสรีภาพในการเชื่อถือและศาสนา เสรีภาพที่จะปฏิบัติตนนอกแบบ

ฌ. มีส่วนในชุมชนท้องถิ่น

ญ. การรักษาและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม

ฎ. ความสามารถในการช่วยตนเองและช่วยผู้อื่นซึ่งกันและกัน

^{๒๑}ปวดย อึ้งภากรณ์, “ข้อคิดเรื่องการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำหรับ ค.ศ. ๑๙๘๐”, **เศรษฐศาสตร์ : รวมข้อคิดข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของปวดย อึ้งภากรณ์** (สมาคมเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๑

^{๒๒}ปวดย อึ้งภากรณ์, **เพ็ญอ้าง**, หน้า ๑๔๗

ส่วนหลักในการพัฒนาประเทศในทัศนะของป๋วยนั้นเมื่ออยู่ ๓ ประการ^{๒๓}

อันดับแรกคือ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจต้องเป็นไปโดยสภาพรสม่าเสมอ แต่ป๋วยไม่เห็นด้วยที่จะใช้วิธีการเศรษฐกิจให้มี Unemployment หรือคนว่างงานเพียงสองเปอร์เซ็นต์สามเปอร์เซ็นต์ตลอดเวลาเพื่อจะรักษาเสถียรภาพในการก้าวหน้า นั้น เพราะถ้ามองในระดับบุคคลแล้ว เราเผชิญเป็นคนหนึ่งในสามเปอร์เซ็นต์นั้น เราไม่ได้ว่างงานสามเปอร์เซ็นต์ แต่เราว่างงานร้อยละเปอร์เซ็นต์

หลักข้อสองคือ การเพิ่มรายได้ที่เรียกว่าเพิ่มให้ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ป๋วยเห็นว่าต้องเพิ่มให้ทั่วถึงกัน มิใช่ว่าจะเพิ่มเพื่อให้คนที่มีโอกาสและมีอำนาจและมีสติปัญญาสูงกว่าผู้อื่นได้รับเพิ่มมากกว่าผู้อื่น

และหลักข้อสามในการพัฒนาประเทศคือ ในการเพิ่มรายได้นั้น ไม่ควรที่จะให้คนมี มีจนเกินไปนัก และไม่จำเป็นที่จะต้องให้คนจน จนลงไปมาก โดยถึงแม้ว่าป๋วยจะมีแนวคิดพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์แบบเสรีนิยม แต่ป๋วยก็ได้หักท้วงไว้ว่า ถ้าปล่อยให้ไปไปตามสถานการณ์ปัจจุบันทั่ว ๆ ไปตามลัทธิ Laissez faire จะเห็นได้ว่าคนที่เกิดมามั่งมีนั้น มีทุนทรัพย์ที่จะก้าวหน้าไปได้ กล่าวคือมีเครื่องมือก้าวหน้าไปแล้วด้วยตนเอง แต่คนที่เกิดมาไม่มีทุนทรัพย์ และมีหน้าซ้สตีปัญญายังด้อยกว่าเขา หรือถ้าร้ายลงไปอีก มีความพิการประการใดประการหนึ่ง บุคคลเหล่านี้ย่อมเสียเปรียบผู้อื่น^{๒๔}

^{๒๓}ป๋วย อึ้งภากรณ์, "ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ",

เศรษฐกิจทรรศน์ : รวมข้อคิดข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของป๋วย อึ้งภากรณ์ (สมาคมเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐๑-๒๐๔.

^{๒๔}ป๋วย อึ้งภากรณ์, **เพ็ญอ้าง**, หน้า ๒๐๓

ด้วยเป้าหมายและหลักการดังกล่าว ป่วยจึงไม่พอใจกับความไม่สมดุลแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย โดยเฉพาะตั้งแต่ปี ๒๔๙๘ เป็นต้นมา ดังที่กล่าวไว้

“...ความเจริญไม่สม่ำเสมอกัน กรุงเทพฯ เติบโตขึ้นเร็ว จนน่าเกลียด ส่วนชนบทอยู่กับที่หรือบางแห่งก็เสื่อมลง คนในกรุงร่ำรวยขึ้นมาก แต่คนในชนบทกลับจนลง กำไรของอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การเงินการธนาคารสูงขึ้น แต่รายได้ของชาวนาชาวไร่กลับลดลงหรือเพิ่มในอัตราต่ำ อัตราค่าจ้างของกรรมกรทั้งในกรุงและชนบทต่ำมาก...”^{๒๕}

เช่นเดียวกับในการนำเสนอ “ข้อคิดเพื่อการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำหรับ ค.ศ. ๑๙๘๐” ต่อที่ประชุมกลุ่มที่ปรึกษาการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสมาคมเอเชียเมื่อปี ๒๕๑๖ ป่วยได้วิพากษ์ผลของการพัฒนาที่ผ่านมาว่า

“...เมื่อทวนไปพิจารณาเป้าหมายอื่น ๆ ของทศวรรษพัฒนาที่ ๒ แห่งสหประชาชาติ ซึ่งอาจรวมไว้ในหัวข้อ การพัฒนาด้านสังคมและความยุติธรรมในสังคม ก็จะรู้สึกสลดใจแผนพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ในบทต้น ๆ มักจะแถลงนโยบายงาม ๆ ด้วยคำประกาศอุดมคติอันสูงส่ง ...ครั้นต่อมาในบทหลัง ๆ หาได้ปรากฏหลักฐานเพียงพอไว้ เพื่อแสดงความมั่นใจว่าหลักการดังกล่าวจะได้นำมาสู่แผนปฏิบัติอย่างที่ควร”^{๒๖}

ถึงแม้ป่วยจะมีแนวคิดในการพัฒนาที่ก้าวหน้า แต่การที่ป่วยมีความสัมพันธ์ที่แนบชิดทั้งด้านแนวคิดและการทำงานกับองค์กรโลกบาล โดยเฉพาะกับธนาคาร

^{๒๕}ป่วย อึ้งภากรณ์, วิทยากร เชียงกูล (บก.) “แนวทางสันติวิธี”, **รวมงานเลือกสรร ป่วย อึ้งภากรณ์ วรรณศิลป์ทางการเมือง** (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า ๖๘

^{๒๖}ป่วย อึ้งภากรณ์, “ข้อคิดเพื่อการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำหรับ ค.ศ. ๑๙๘๐”, **เศรษฐกิจ วรรณศิลป์ : รวมข้อคิดข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของป่วย อึ้งภากรณ์** (สมาคมเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๓๗

โลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หลายครั้งที่ป่วยใช้เทคโนโลยีแตกต่างประเทศ มาบีบบักรัฐบาลไทยเพื่อให้ดำเนินนโยบายบางอย่าง หลายฝ่ายจึงเห็นว่านี้คือข้อบกพร่อง อีกประการหนึ่งของป่วย

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ได้วิพากษ์ข้อบกพร่องด้านนี้ว่า “...อาจารย์ป่วย มองไม่เห็นด้านที่เป็นลบของทั้งธนาคารโลกและของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในพื้นฐาน อาจารย์ป่วยอาจจะไม่เชื่อว่าธนาคารโลกก็ดีหรือกองทุนการเงินระหว่าง

ประเทศก็ดีมีต้นทุนการโดยประเทศมหาอำนาจ...”^{๒๗}

และ “...(อาจารย์ป่วย) มองไม่เห็นว่ การที่สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยจะเข้ามาครอบงำเศรษฐกิจในประเทศไทยยังง...”^{๒๘}

ข้อวิพากษ์ประเด็นนี้อาจมีส่วนถูกต้อง แต่หากพิจารณาจากบริบทในการรับราชการของป่วย มองในอีกด้านหนึ่งป่วยอาจเพียงเลือกที่จะใช้ประโยชน์จากองค์กรโลกบาลก็ได้^{๒๙} และอย่างน้อย

ในช่วงท้ายของการรับราชการ ป่วยได้เคยวิจารณ์ถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศด้อยพัฒนา

ในช่วงท้ายของการเสนอเอกสารเรื่อง steps to international monetary order ต่อที่ประชุมมูลนิธิ Per Jacobson ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗) ป่วยได้กล่าวเพิ่มเติมข้อสังเกตต่อที่ประชุมไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

^{๒๗} สุลักษณ์ ศิวรักษ์ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, อาจารย์ป่วยกับสังคมไทย (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๓), หน้า ๖๔

^{๒๘} สุลักษณ์ ศิวรักษ์ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, เพิ่งอ้าง, หน้า ๖๕

^{๒๙} ไพโรจน์วิภาตะในเรื่องข้อถอ่นของอาจารย์ป่วย ระหว่าง รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ กับ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ใน สุลักษณ์ ศิวรักษ์ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, อาจารย์ป่วยกับสังคมไทย (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๓), หน้า ๖๒-๖๗

“...ในโลกแห่งความเหลื่อมล้ำนี้ ประเทศด้อยพัฒนา และที่พัฒนาแล้วได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียม ประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นต้องพึ่งความช่วยเหลือจากธนาคารโลก ประเทศเหล่านี้ต้องเป็นสมาชิกและทำตามกฎเกณฑ์ของ IMF เพื่อแลกกับความช่วยเหลือนี้ อาจจะเป็นบาปหนาสำหรับประเทศเหล่านี้ที่ต้องหันไปพึ่ง multiple currency practices ในคราวที่จำเป็น คือ เมื่อต้องการให้ราคาน้ำมันภายในประเทศค่อย ๆ สูงขึ้น แทนที่จะขึ้นพรวดพราด ในขณะที่ประเทศใหญ่ ๆ สามารถใช้กลเม็ดต่าง ๆ ซึ่งผิดกฎข้อบังคับได้อย่างเต็มที่ ข้อเสนอคือ ปฏิบัติการอันผิดกฎข้อบังคับเช่นนี้ ควรจะทำให้ถูกกฎเกณฑ์ขึ้นมาโดยการแก้ไขกฎเกณฑ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ “นโยบายการเงินของชาติแบบอิสระ (independent national monetary policy) ที่ประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลายใช้กันอยู่ แต่ทว่าไม่ยอมให้ประเทศด้อยพัฒนาได้ใช้ด้วย ในโลกเช่นว่านี้ยังจะมีใครหวังถึงระเบียบการเงินระหว่างประเทศแบบประชาธิปไตยกันอีกหรือ”^{๓๐}

การศึกษาเพื่อสามัญชน

“..ระบบการศึกษาของเราบกพร่องหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและหนุ่มสาวในชนบทและแหล่งเสื่อมโทรมในเมือง ไม่ได้ได้รับประโยชน์จากการอำนวยความสะดวกการศึกษาเท่าที่ควร...”^{๓๑}

^{๓๐} ป่วย อังภาภรณ์, วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน ผู้แปล, “steps to international monetary order”, เศรษฐทรรศน์ : รวมข้อคิดข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของป่วย อังภาภรณ์ (สมาคมเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๘๑-๘๒.

^{๓๑} ป่วย อังภาภรณ์, “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม”, การศึกษาในทศวรรษห้าเจ็ด (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๗๖-๗๗

รากฐานทางการศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญมากในทัศนะของป๋วย แต่ไม่ใช่ในฐานะที่เป็นเพียงเพื่อการยกระดับฐานะความมั่งคั่งของปัจเจกบุคคลเพียงเท่านั้น หากแต่การศึกษาหมายถึงรากฐานที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ และความเป็นธรรมทางสังคม ดังที่กล่าวว่า “เรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งยวด เป็นกุญแจไขปัญหาต่าง ๆ ทุกปัญหาในประชาคมไทย ไม่ว่าเราจะสนใจเรื่องการเมือง การสังคม เศรษฐกิจ การพัฒนา การจัดตั้งสหกรณ์ การจัดรูปที่ดิน การอนามัย หรือปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น...”^{๓๑๒}

ป๋วยได้ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของการศึกษาไทย โดยสรุปมาจากรายงานเรื่อง “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” ของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อการพัฒนาการศึกษา ซึ่งจัดทำเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเมื่อปี ๒๕๑๗ ซึ่งป๋วยกล่าวว่าสอดคล้องกับความคิดของตน ดังนี้^{๓๑๓}

ก. ไม่ทันสมัย ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตามความต้องการ
การของประชาคม

ข. ไม่ได้ถือประโยชน์จากความคิดใหม่ ๆ ที่นักปราชญ์
ทั้งหลายทั่วโลกเขากำลังสร้างสรรค์ขึ้นเสนอ

ค. ไม่สร้างคุณมฤติธรรมในประชาคมไทย ไม่ให้ความ
เสมอภาคหรือโอกาสแก่คนส่วนใหญ่ มุ่งให้ประโยชน์แก่คนส่วน
น้อย ทั้งในด้านนักเรียนและผู้ปกครอง

ง. ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละระดับสามารถใช้ความ
คิดริเริ่มของตนเอง ส่งเสริมแต่การท่องจำเรียนแบบ

จ. ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประกอบอาชีพ
ได้โดยสะดวก ไม่เอาใจใส่ต่อปัญหาการว่างงานในประเทศไทย

^{๓๑๒}ป๋วย อึ้งภากรณ์, เพิ่งอ้าง, หน้า ๗๙-๘๐

^{๓๑๓}ป๋วย อึ้งภากรณ์, เพิ่งอ้าง, หน้า ๘๑-๘๒

จ. เป็นระบบที่ปิด ใครที่ออกจากระบบไปแล้วประตู
ปิดตาย เข้าอีกไม่ได้ ไม่มีความคล่องตัว

ข. นอกจากจะเป็นระบบที่ปิดแล้วยังไม่เอาใจใส่ต่อคน
ที่อยู่นอกระบบ คือไม่สนใจเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวก
นอกโรงเรียน

ฎ. ไม่มีประสิทธิภาพในการบริหาร

หลายแห่งในรายงานของคณะกรรมการ
วางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาชุดดังกล่าว ได้
เสนอให้เพิ่มเงินค่าเล่าเรียนตามหลักต้นทุนกำไร ส่วน
ผู้ที่ยากจนนั้น ให้ท้องถิ่นหรือโรงเรียน หรือ
มหาวิทยาลัยให้ทุนการศึกษาหรือเงินกู้ยืมทางการ
ศึกษา ในข้อนี้ป่วยเห็นด้วยในหลักการความ
เสมอภาคแห่งโอกาส แต่ป่วยก็แย้งว่าถ้าพิจารณา
หลักในการปฏิบัติ ถ้ารอให้นักเรียนเข้าโรงเรียนเสีย
ก่อน หรือนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัยเสียก่อนแล้วจึงจะได้ทุนการศึกษา คนที่ยากจน
จริง ๆ อาจจะไม่สามารถสมัครเข้าไปเรียนได้ เนื่องจากไม่แน่ใจว่าจะได้ทุนหรือไม่
ฉะนั้นป่วยจึงเสนอให้รัฐบาลและเอกชนอุดหนุนงบประมาณให้กับท้องถิ่นแต่ละแห่ง
เพื่อที่จะสามารถพิจารณาให้ทุนแก่เด็กเรียนดีในท้องถิ่นก่อนสมัครเข้าเรียนได้ ทั้ง
นี้ท้องถิ่นจะต้องมีอิสระทางการเงินและการบริหารอย่างสมบูรณ์^{๓๔}

ในอุดมคติของป่วย ทุกคนควรได้รับการศึกษาตามแต่ความถนัดของ
ตนจนสุดความสามารถของแต่ละคน

^{๓๔}ป่วย อังภากรณ์, เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๒๒-๑๒๓

“ในประชาคมที่วิเศษยอดเยี่ยม เป็นอุดมคติ การอำนวยการศึกษาจึงควรจะทำให้ทั่วถึงกัน คือควรจะให้ นักเรียนแต่ละคนสามารถรับการฝึกฝนอบรมดังกล่าวข้างต้นจน สุดความสามารถ คำว่า “สุดความสามารถ” ในที่นี้ ควรที่จะเป็น ความสามารถที่มีใช้ความสามารถในทางการเงินของแต่ละคน ผู้ที่ เรียนได้เก่งแต่ยากจนก็ควรได้รับการคำจุนทางการเงิน ผู้ที่เรียน เก่งมีสติปัญญาหลักแหลมแต่อยู่ในท้องถิ่นชนบทกันดาร ก็ควร จะได้โอกาสให้ได้รับการศึกษาสูงที่สุด ไม่ยิ่งหย่อนกว่าผู้ที่อยู่ใน พระนคร”^{๓๕}

จะนั้นในการพัฒนาประเทศซึ่งคนส่วนใหญ่อยู่ในภาคชนบท บัวยจึงเน้น เสมอว่าต้องทำให้ผู้ที่อยู่ในชนบทสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ บัวยเห็นว่าเรื่องที่สำคัญ อยู่ที่การศึกษา “...ต้องระดมการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ศึกษาในชนบท นะครับ ไม่ใช่ศึกษาอย่างที่เรากันทุกวันนี้ คือเพ่งเล็งให้การศึกษาโดยเฉพาะเน้น มาช่วยอยู่แต่ภายในกรุง ภายในเมือง ภายในจังหวัดเท่านั้นไม่พอ ต้องให้การศึกษา ชนิดที่เหมาะสมแก่ชาวชนบท...”^{๓๖}

จะเห็นว่าหลักในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ บัวยยึดหลักความเสมอภาค เป็นธรรมทางด้านสังคมเสมอ เช่นเดียวกับความมั่งคั่งที่ต้องเฉลี่ยให้เกิดความ เท่าเทียม การศึกษาก็เช่นกัน ผู้ยากจนหรือเสียเปรียบในสังคมก็ต้องได้รับ การศึกษาอย่างยุติธรรม

^{๓๕}“บัวย อึ้งภากรณ์, “การศึกษา”, การศึกษาในพระชนะข้าพเจ้า (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๖-๗

^{๓๖}“สนทนากับ ดร. บัวย “ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ” , “การศึกษาในพระชนะข้าพเจ้า (สำนัก พิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๒๘๖

“โบราณท่านเปรียบวิชาว่าเป็นทรัพย์ ถ้าเราเชื่อกันจริง ๆ ว่า สังคมที่จะอยู่ได้ด้วยความสุขความเจริญนั้นควรจะมีการกระจายเฉลี่ยทรัพย์ให้ทั่วถึงกัน อย่าให้ใครจนจนเกินไป และอย่าให้ใครมั่งมีจนเกินไป แล้วสังคมนั้นก็ควรจะมีหน่วยงานการศึกษาให้ประชาชนได้รับวิชาโดยทั่วถึงกัน หรืออีกนัยหนึ่ง การศึกษาประชากรชั้นประถมและการศึกษาชั้นมัธยม ย่อมมีความสำคัญมากกว่าการศึกษาชั้นอุดม...”^{๓๗}

ถ้าพิจารณาในแง่เศรษฐกิจแล้ว การจะเพิ่มผลผลิตของประเทศจะไม่สามารถทำได้ ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีการศึกษาที่ดีเพียงพอ ดังนั้นการศึกษาระดับพื้นฐานซึ่งเป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่มากกว่าการลงทุนชั้นอุดมศึกษา ย่อมต้องได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่

“...รัฐและประชาชนของเรามีหน้าที่ด่วน และสำคัญที่สุดอยู่ข้อหนึ่งคือ พยายามสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาให้เด็กของเราได้เรียนมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป ...ถ้าจะมีปัญหาถามว่า ประเทศเราจนอยู่อย่างนี้จะสามารถเจียดเงินมากเพื่อการศึกษาได้พอเพียงหรือ คำตอบก็คือ ถ้าเราไม่สามารถเจียดเงินเพื่อการศึกษา ก็ไม่น่าจะสามารถเจียดเงินไปสำหรับเรื่องอื่น เพราะปัญหาอื่น ๆ เช่น ภัยคอมมิวนิสต์ อันธพาล อาชญากรรมวัยรุ่น การปกครองประชาธิปไตย หรือแม้แต่ปัญหาเศรษฐกิจ และการผลิตต่ำ ปัญหาเหล่านี้จะป้องกันหรือแก้ไขไม่ได้ ถ้าเราไม่ยอมลงทุนให้คนของเรามีคุณภาพดี”^{๓๘}

^{๓๗} ปวย อึ้งภากรณ์, “มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย”, การศึกษาในทรรศนะข้าพเจ้า (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖๗

^{๓๘} ปวย อึ้งภากรณ์, “การมัธยมศึกษาในประเทศไทย”, เพิ่งอ้าง, หน้า ๒๒๘-๒๒๙

แม้ว่าป่วยจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับอุดมศึกษาในลำดับแรก แต่ป่วยก็เห็นว่ามหาวิทยาลัยเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อสังคมอย่างยิ่ง ในการผลิตองค์ความรู้ชั้นสูงในการรองรับความต้องการของสังคม เพียงแต่ไม่ควรเน้นขยายอุดมศึกษาในด้านปริมาณมากนัก หากควรเน้นด้านการพัฒนาคุณภาพเป็นหลัก ดังนั้นหากมหาวิทยาลัยต้องการให้สังคมลงทุนสนับสนุนต่อไป มหาวิทยาลัยจะต้องพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์กันว่าจะทำประโยชน์ให้สังคมได้จริง ๆ และจะต้องดำเนินการทำประโยชน์ให้แก่สังคมอยู่เสมอ^{๙๙}

“...มหาวิทยาลัยเป็นเพียงหน่วยเดียวของสังคมใหญ่ซึ่งได้แก่ เมือง จังหวัด ประเทศชาติ และโลก มหาวิทยาลัยจะเจริญหรือเสื่อมย่อมวันเสียมิได้ที่จะรับความกระทบกระเทือนจากสังคมใหญ่ และในทางกลับกัน สังคมใหญ่จะเจริญก้าวหน้าได้ดีย่อมอาศัยประโยชน์จากมหาวิทยาลัย ทั้งในด้านวิชาการและด้านกำลังคน^{๑๐๐} มหาวิทยาลัยผลิตให้กับสังคมนั้น ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่นและโลกภายนอก จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ...”^{๑๐๑} ทั้งการเรียนการสอน การวิจัย และการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาจึงควรที่จะคิดถึงประโยชน์ที่อันนวยให้แก่สังคม ฉะนั้นป่วยจึงสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยเข้าไปมีบทบาทต่อสังคมให้มาก โดยเฉพาะด้านการพัฒนาชนบท หรือแม้จะเป็นด้านการเมือง

ในด้านการพัฒนาชนบท ป่วยพยายามผลักดันให้นักวิชาการและนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเข้าไปมีบทบาท เช่นป่วยได้ผลักดันให้มีโครงการบูรณะชนบทสมบูรณ^{๑๐๒} ณ ลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นการร่วมมือกันระหว่าง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล โครงการดังกล่าวเป็นการพยายามทดลองให้มหาวิทยาลัยเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชนบท เนื่องจากป่วยเห็นว่าการพัฒนาชนบทโดยรัฐบาลและข้าราชการ

^{๙๙}ป่วย อึ้งภากรณ์, “มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย”, เพ็ญอ้าง, หน้า ๑๖๘

^{๑๐๐}ป่วย อึ้งภากรณ์, “บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัย”, เพ็ญอ้าง, หน้า ๑๔๘

มีข้อจำกัด ชาวบ้านกับข้าราชการมีน้อยนักที่เข้ากันได้ ที่ข้าราชการจะรู้ถึงจิตใจประชาชน และมีน้อยรายนักที่ประชาชนจะเชื่อถือไว้วางใจข้าราชการ^{๔๑}

ในด้านการเมืองนั้น เรามักจะได้ยินเสมอว่า สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยนั้นควรจะเป็นกลางทางการเมือง ป่วยก็เป็นผู้หนึ่งที่เห็นชอบในหลักการข้อนี้ แต่ในทัศนะของป่วย การเป็นกลางทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่การไม่แสดงออกว่าเห็นด้วยหรือคัดค้านพรรคการเมืองใด ๆ โดยป่วยให้เหตุผลไว้ ๒ ประการ^{๔๒} ประการแรก การนิ่งเฉยไม่สนับสนุนไม่คัดค้านนั้นเป็นการล่าเอียง เพราะเป็นการรับสภาพปัจจุบัน เป็นการสนับสนุนฝ่ายข้างรัฐบาล (ไม่ว่าใครเป็นรัฐบาล) ตลอดกาล ประการที่สอง บุคคลแต่ละคนในระบบประชาธิปไตยพึงมีเสรีภาพในการคิด การพูด และการเขียน หลักการที่จะทำให้เกิดความเป็นกลางทางการเมืองคือ เปิดโอกาสให้ทุกคนได้สนับสนุนหรือคัดค้านได้ภายในขอบเขตแห่งกฎหมายและความชอบธรรม ความสัมพันธ์ทำงานในมหาวิทยาลัยจะต้องไม่ถูกกระทบกระเทือนด้วยความแตกต่างในเชิงคติทางการเมือง และในการสอน อาจารย์จะต้องไม่เลือกสอนแต่ในคติการเมืองที่ตนชอบ

เมื่อครั้งที่ป่วยในฐานะอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้แสดงปาฐกถาในวันเลือกตั้งนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์เมื่อปี ๒๕๑๘ ได้เน้นย้ำถึงความสัมพันธ์เรื่องการเมืองกับมหาวิทยาลัยว่าแยกออกจากกันไม่ได้ “...ธรรมศาสตร์เราต้องเอาใจใส่กับการเมือง ไม่มีปัญหาเพราะเหตุว่าถ้าไม่มีการเมืองแล้วธรรมศาสตร์มันจะไปไม่รอด และหมายความว่าวิชาความรู้จะก้าวหน้าไปนั้นมันเป็นของหลอก ไม่ใช่เป็นของจริง เราจำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่กับการเมือง เราจำเป็น

^{๔๑}ป่วย อังภาภรณ์, “แนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศ”, **เศรษฐกิจพอเพียง** : รวมข้อคิดข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของ ป่วย อังภาภรณ์ (สมาคมเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๘๕

^{๔๒}ป่วย อังภาภรณ์, “คณะเศรษฐศาสตร์ในปีการศึกษา ๒๕๑๓”, **สันติประชาธรรม** (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๘), หน้า ๒๔๑-๒๔๒

ที่จะต้องเอาใจใส่กับทุกข์สุขของประชาชน ทุกข์สุขและเอกราชของประเทศ ไม่มี
ปัญหา เราจำเป็นต้องทำ”^{๙๙}

การเมืองเพื่อสามัญชน

“...บ้านเมืองอันพึงปรารถนาของเรานั้น
ควรจะมีลักษณะประการใดบ้าง ผมมีความเห็นว่า
ควรจะมีลักษณะ ๔ ประการ คือ (๑) มีสมรรถ
ภาพ (๒) มีเสรีภาพ (๓) มีความยุติธรรม และ
(๔) แผ่เมตตากรุณา...”^{๑๐๐}

สำหรับป่วยแล้วในลักษณะทั้ง ๔ ประการข้างต้น
“เสรีภาพ” เป็นหลักที่สำคัญที่สุด ป่วยเชื่อว่าถ้ามีเสรีภาพ
แล้ว ความยุติธรรม สมรรถภาพ และความเมตตากรุณาจะตามมาเอง แต่ป่วยก็ย้ำ
ว่า “เสรีภาพ” ต่างกับ “เสรีนิยม” “เสรีภาพ” ไม่ใช่ใครจะทำอะไรก็ได้ มีใคร
ยวสาวได้สาวเอา”^{๑๐๑}

ดังนั้นภายหลังเมื่อคณะปฏิวัติของจอมพลถนอมได้ทำการรัฐประหาร
ตัวเองในเดือนพฤศจิกายน ปี ๒๕๑๔ ป่วยจึงได้เขียนจดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง
(ชื่อของป่วยที่ใช้เป็นรหัสตอนเป็นเสรีไทย) ถึงนายท่านุ เกียรติทองหรือจอมพล
ถนอม กิตติขจร เพื่อเรียกร้องให้จอมพลถนอมเร่งนำเอารัฐธรรมนูญมาใช้เป็นหลัก

^{๙๙}ป่วย อึ้งภากรณ์, “ธรรมศาสตร์กับการเมือง”, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บก.) ธรรมศาสตร์ ๕๐ ปี
(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๑

^{๑๐๐}ป่วย อึ้งภากรณ์, “แตกเนื้อหนุ่มเมื่อ ๒๔๗๕”, สันติประชาธรรม (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล
คีมทอง, ๒๕๒๘), หน้า ๓๗

^{๑๐๑}ป่วย อึ้งภากรณ์, วิทยาการ เชียงกุล (บก.), “เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับสังคม
ไทย”, รวมงานเลือกสรร ป่วย อึ้งภากรณ์ ทัศนะทางการเมือง (คู่แข่ง, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์),
หน้า ๕๘

การปกครองและจัดให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว ป่วยเสนอว่าบ้านเมืองควรถือหลัก
ประชาธรรม คือธรรมเป็นอำนาจ-ไม่ใช่อำนาจเป็นธรรม-และธรรมเกิดจากประชาชน
รวมความว่าอำนาจสูงสุดมาจากธรรมของประชาชน^{๕๖} **โดยวิธีการที่จะสร้างประชา
ธรรมให้ถาวรนั้น ในทัศนะของป่วยมีวิธีการเดียวคือ สันติวิธี**

ทั้งจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทางของ “ประชาธรรมโดยสันติวิธี”
ของป่วยนั้นอยู่ที่ประชาชนและสิทธิเสรีภาพของประชาชน บ้านเมืองที่มีประชาธรรม
นั้นมีชื่อมีแปะ ไม่ใช่ปกครองกันตามอำเภอใจของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง^{๕๗}

หลักประชาธรรมเป็นหลักกว้าง ๆ มุ่งองค์ประกอบเป็นแก่นสาร ๒ ประการ
ประการที่หนึ่งคือ เสรีภาพและสิทธิของคนแต่ละคน ภายในขอบเขตที่ไม่ทำลาย
เสรีภาพและสิทธิของผู้อื่น กับประการที่สองคือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดโชค
ชะตาของสังคมที่เราอาศัยอยู่ แต่ละคนมีสิทธิหน้าที่เท่ากัน ไม่ว่าจะมิชานะ เพศ
หรือกำเนิดมาอย่างใด^{๕๘}

สำหรับประเทศไทยนั้นถ้าเราจะใช้สันติวิธีไปสู่เป้าหมายที่สันติแล้ว เราจะ
ต้องใช้แนวทาง ๓ ประการ คือ (๑) ประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องมีกฎหมาย กฎหมายของ
ป่วยคือการรวมตัวกันของกลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคม เช่น นักศึกษา กรรมกร ชาวไร่
ชาวนา หรือแม้กระทั่งฝ่ายอนุรักษ์นิยม ป่วยเห็นว่าถ้าไม่มีกฎหมายจะมีประชาธิปไตย
ไปไม่ได้ แต่กฎหมายต้องไม่อยู่เหนือกฎหมาย (๒) จะต้องใช้วิธีอหิงสา ซึ่งอหิงสา
ของป่วยหมายถึงว่า เราไม่ทำร้ายคนอื่น มิใช่การไม่ทำอะไรหรือการยอมให้คนอื่น
ทำอะไรเราก็ได้ และ (๓) จะต้องเชื่อมั่นมวลชนเพื่อเป็นพลังสำหรับนำไปสู่สังคม
ที่เราต้องการ^{๕๙}

^{๕๖}ป่วย อังภากรณ, “จดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง เรียน นายท่านุ เกียรติทอง ผู้ใหญ่บ้านไทย
เจริญ”, **สันติประชาธรรม** (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๘), หน้า ๗๐

^{๕๗}ป่วย อังภากรณ, “บันทึกประชาธรรมไทยโดยสันติวิธี”, **เพ็ญอ้าง**, หน้า ๗๔

^{๕๘}ป่วย อังภากรณ, วิทยากร เชียงกุล (บก.), “แนวทางสันติวิธี”, **รวมงานเลือกสรร ป่วย
อังภากรณ พรรคชนทางการเมือง** (คูแฉ่ง, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า ๗๖

^{๕๙}ป่วย อังภากรณ, “เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย”, **เพ็ญอ้าง**, หน้า ๖๒-๖๔

ถึงแม้ในช่วงหนึ่งป่วยเคยเป็นข้าราชการภายใต้ระบบเผด็จการ แต่ป่วยก็ได้ยอมรับถึงผลร้ายของรัฐเผด็จการไทยว่า

“ระบบเผด็จการที่ยาวนาน ได้ทิ้ง
แผลเป็นที่ลึกลงแผลไว้ในสังคมของเรา เรา
เกือบลืมความรักในอิสรภาพของเรา ทั้ง ๆ
ที่ชื่อของเราคือคำว่าไทยนั้นมีความหมายถึง
อิสรภาพที่น่าทะนง เสรีภาพทางสังคมและ
การเมืองเป็นพืชพันธุ์ที่แบบบาง ซึ่งจะต้อง
ปลูกรักษาและถนอมเลี้ยงด้วยความเอาใจใส่
รักใคร่ และความตั้งใจที่เด็ดเดี่ยว เราจะต้อง
เริ่มต้นเรียนรู้นิสัยที่ดีในการทำให้อำนาจทาง

การ (authority) เมื่อใดก็ตามที่อำนาจทางการเมืองนั้นมีลักษณะ
พลการไม่ให้ความเป็นธรรมและไม่ถูกต้อง

แผลเป็นทางการเมืองอีกแผลหนึ่งในสังคมของเรา คือ
การรวมศูนย์อำนาจบริหารไว้ที่ส่วนกลางมากเกินไป ทั้งในคณะ
รัฐมนตรีและระบบข้าราชการ ทั้งพลเมืองและทหาร เมื่อทุกสิ่ง
ทุกอย่างขึ้นอยู่กับคนเพียงกลุ่มเล็ก ๆ ไม่ว่าคนกลุ่มนั้นจะฉลาด
หรือมีจิตใจเพื่อส่วนรวมเพียงใด คนอื่น ๆ ในสังคมย่อมไม่
สามารถได้รับการดูแลเอาใจใส่ที่ดีเพียงพอ”^{๕๐}

ฉะนั้น เสรีภาพของประชาชนและการมีส่วนร่วมในการเมืองของประชาชน
จึงเป็นเงื่อนไขจำเป็นในการพัฒนาประเทศ เพื่อจะเน้นแก้ปัญหาความยากจนของ
มวลชน อย่างที่ป่วยกล่าว

^{๕๐} Puey, Best Wishes For Asia, วิทยากร เชียงกูล (ผู้แปล), อ้างใน “บทบาทและความคิด
ของป่วยหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖”, ศึกษาบทบาทและความคิด ป่วย อึ้งภากรณ์
(โครงการวิจัยชุมชนเพื่อการพัฒนา สำนักพิมพ์ผลึก, ๒๕๓๑), หน้า ๗๒-๗๓

“...หมู่ใหญ่ลัทธิเผด็จการ ไม่ว่าจะเดินไปโดยแบบพ่อปกครองลูกหรือแบบอื่นย่อมขัดขวางของการพัฒนาอันพึงปรารถนาให้เร็วลง และบางครั้งอาจจะทำลายไปเสียเลย...”^{๕๑}

“เสรีภาพ” เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการนำไปสู่อุดมคติทางการเมืองของป๋วย โดยอุดมคติของป๋วยคือต้องพยายามรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนรวมของชาติ

ถึงแม้ว่าจุดมุ่งหมายทางอุดมคติของป๋วยคือการถือผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ แต่ป๋วยก็ไม่เห็นด้วยกับลัทธิโซเชี่ยลเดโมแครต (สังคมนิยมประชาธิปไตย) หรือโซเชี่ยลลิสม์ (สังคมนิยม) แม้ว่าจะจุดมุ่งหมายจะตรงกันก็ตาม เนื่องจากป๋วยเห็นว่า วิธีการจะนำสังคมนิยมมาสู่เมืองไทยจำเป็นต้องอาศัยระบบราชการที่มีประสิทธิภาพ เหตุเพราะว่าโซเชี่ยลลิสม์หมายถึงว่า รัฐบาลทำลาย ๑ อย่างเพื่อประชาชน ป๋วยเห็นด้วยในหลักการ แต่ในด้านวิธีการป๋วยเห็นว่าเมืองไทยยังไม่สามารถไปสู่การกระทำอันนั้นได้ เพราะระบบราชการยังไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะเป็นเครื่องมือในลักษณะดังกล่าว ฉะนั้นป๋วยจึงเห็นว่า **สิ่งที่สำคัญที่สุดในการเมืองไทยขณะนั้นคือเสรีภาพของประชาชน** แล้วก็สุดแต่แต่ราษฎรผู้มีสิทธิ์ออกเสียงจะพิจารณาเอาว่าจะไปทางซ้ายหรือทางขวา หรือจะผสมทั้งซ้ายและขวา ในระหว่างนั้นก็พยายามแก้ไขระบบราชการให้ดีขึ้น^{๕๒}

ดังนั้น ด้วยความแตกต่างระหว่างแนวคิดทางเศรษฐกิจการเมืองกับแนวทางการต่อสู้ ป๋วยจึงไม่เห็นด้วยกับแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่รัฐไทยพยายามรณรงค์สร้างปิศาจคอมมิวนิสต์ให้ประชาชน

^{๕๑}ป๋วย อึ้งภากรณ์, “ข้อคิดเพื่อการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำหรับ ค.ศ. ๑๙๙๐”, **เศรษฐศาสตร์ : รวมข้อคิดข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของป๋วย อึ้งภากรณ์** (สมาคมเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๕๔-๑๕๕

^{๕๒}ป๋วย อึ้งภากรณ์, “อุดมคติ”, **อุดมคติ สำหรับคนรุ่นใหม่** (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๗), หน้า ๑๙-๒๐

เกลียดกลัว เพื่อสร้างความชอบธรรมให้รัฐใช้กำลังอาวุธในการปราบปรามทำลาย ขบวนการคอมมิวนิสต์ไทย ป่วยกลับไม่เห็นด้วยกับวิธีการใช้ความรุนแรงในการแก้ ปัญหาเรื่องคอมมิวนิสต์ของรัฐบาล ป่วยเห็นว่าประชาชนหลายส่วนถูกปรีกปรีว่า เป็นคอมมิวนิสต์ต่างหาก บางครั้งเป็นแค่เพียงผู้ที่ไม่พอใจกับการปกครองของรัฐ หรือการกระทำของเจ้าหน้าที่เท่านั้น ดังนั้นวิธีการแก้ไขไม่มีอะไรดีไปกว่าปรับปรุง แก้ไขระบบราชการบริหาร อำนาจให้ราษฎรสามารถอยู่ดีกินดีขึ้น...ไปช่วยเขา ไปส่งเสริมให้เขามีศักดิ์ศรีและเสรีภาพฐานคนไทย พอที่จะบ่งอาจคิดว่า เออบ้าน เมืองไทยนี้เป็นของเราจริง ๆ ไม่ใช่เราอาศัยเขาอยู่ ไม่ใช่เขาเป็นผู้ปกครอง และ เราเป็นผู้ถูกปกครองตลอดชาติ^{๑๑} และรัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีภาพ ทางการเมือง โดยหลักประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางบริบททางการเมืองไทยที่ความขัดแย้งเลียดลึกกัน ระหว่างฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวาเพิ่มทวีขึ้นทุกขณะ ป่วยไม่สามารถที่จะหลุดพ้นจาก **“อาชญากรรมแห่งรัฐ”** โดยกลุ่มผู้รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ในข้อหาคอมมิวนิสต์ ได้ แม้ว่าตนจะพยายามบอกอยู่ตลอดเวลาว่าไม่เห็นด้วยกับคอมมิวนิสต์ แต่ด้วยความบ้าคลั่งและหวาดวิตกของฝ่ายอนุรักษนิยม กลัวว่าตนจะสูญเสียอำนาจและความมั่งคั่ง ฝ่ายขวาจึงจ้องทำลายทุกอย่างที่แปลกปลอมไปจากกรอบที่ตนวางไว้ หรือล่อแหลมต่อความมั่นคงของตน

เย็นวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๓ ป่วย ต้องลี้ภัยการเมืองออกจากประเทศ ขณะเดียวกันนั้น ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บุคคลทั้งในและนอกเครื่องแบบในนามของ ผู้รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ทั้งหลาย ก็ได้ล้อม

^{๑๑}ป่วย อังภากรณ์, “ทางออกของไทยหลังสงครามอินโดจีน”, เสียดชีพ อย่าเสียสิ้น (สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒), หน้า ๓๔-๓๕

ปราบสังหารหมู่นักศึกษาและประชาชนอย่างโหดเหี้ยม แม้ว่าป่วยจะไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ป่าเถื่อน ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่เหตุการณ์ดังกล่าวก็ได้สร้างบาดแผลให้กับป่วย อังภากรณ์ เช่นกัน จนส่งผลให้ป่วยต้องตกอยู่ในความเจ็บ

ในเวลาต่อมา

ภายหลังมหกรรม “ชาวพิฆาตช่วย” ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นักศึกษาปัญญาชน กรรมกร และชาวนา จำนวนมากถูกรัฐฉกไล่ให้ไปพร้อมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทั้งเพื่อที่จะต้องการต่อสู้เพื่อสังคมอุดมการณ์ เพื่อต้องการความปลอดภัยในชีวิต หรือทั้งเพื่อจะรื้อวัน

ที่ “ช่วยได้พิฆาตชาว” คืบข้าง

แต่ป่วยกลับเป็นคนหนึ่งที่ไม่เลือกแนวทาง “ยึดอำนาจรัฐด้วยกระบองปืน” แม้ว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลา นั้นจะได้สร้างความผิดหวังให้กับผู้เชื่อในแนวทางสันติ เป็นจำนวนมาก และมีข้อสรุปว่า “พวกเราถูกเขาฆ่าตาย เพราะเราใช้สันติวิธี” ป่วย เห็นว่า “...คำกล่าวเช่นนี้มาจากคนที่ได้รับทุกข์จากความรุนแรง ก็เข้าใจได้ไม่ยาก แต่ผู้ที่กล่าวนั้นหาคิดไม่ว่าการใช้ความรุนแรงต่อสู้กัน แม้ว่าผลสุดท้ายจะได้อำนาจมา ก็ต้องใช้อาวุธเพื่อรักษาอำนาจหรือชัยชนะนั้นตลอดไป หาสันติสุขไม่ได้...”^{๗๔}

และก่อนที่ป่วยจะต้องตกอยู่ในความเจ็บป่วยเป็นคนหนึ่งที่ได้พยายามเขียนและพูดเพื่อให้โลกได้รับรู้ความจริงที่เกิดขึ้นในไทย และหาทางช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยจากการปราบปรามและคุกคามเสรีภาพ โดยรัฐ รวมทั้งหวังว่าสักวันหนึ่งสังคมไทยจะมี “สันติประชาธรรม”

แนวทางสันติวิธี

ทางเลือกประชาธิปไตย
ดร.ป่วย อังภากรณ์

^{๗๔}ป่วย อังภากรณ์, วิทยากร เชียงกุล (บก.), “แนวทางสันติวิธี”, รวมงานเลือกสรร ป่วย อังภากรณ์ พรรคแนวทางการเมือง (คุ้งแ่ง, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า ๗๘

“ในสังคมที่มีประชาธรรม เราจะต้องแก้ไขปัญหาเรื่อง ช่องว่างหรือความแตกต่างระหว่างรัฐบาลกับประชาชน เจ้าหน้าที่ กับราษฎร หญิงกับชาย คนมีกับคนจน ท้องถิ่นที่อุดมกับท้องถิ่น ที่กันดาร การมีโอกาสดูคือการศึกษากับการปราศจากโอกาส การมีโอกาสด้านสุขภาพอนามัยกับการปราศจากโอกาส ฯลฯ ทั้งนี้มิได้เกิดจากลัทธิการเมืองหรือลัทธิอื่นใด เป็นเรื่องของความชอบธรรม ความเมตตากรุณา การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การปรองดองกัน และการที่มีผู้แทนราษฎรเป็นผู้ปกป้องภัยให้แก่ผู้ที่ตกยาก การมีอิสระที่จะรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กับความสำนึก ถึงศักดิ์ศรีของมนุษย์แต่ละคนซึ่งควรเคารพไม่ว่าฐานะกำเนิดของเขาจะเป็นอย่างไร ย่อมสามารถช่วยให้เราแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ว่า นั้นได้โดยสันติภาพ”^{๕๕}

รำลึกป่วย อึ้งภากรณ์

ก่อนที่จะจบข้อเขียนชิ้นนี้ เรามีความ เห็นบางประการ เนื่องในวาระที่หลายคนได้ พร้อมใจกันรำลึกป่วย อึ้งภากรณ์

ประการแรก ในโอกาสรำลึกถึงป่วย นั้น คงเป็นการน่าเบื่อถ้าเราจะได้รับฟังเพียงแต่ ว่าใครบ้างที่สนิทสนมกับป่วย อึ้งภากรณ์ ใคร บ้างที่เคยเป็นลูกศิษย์ลูกหา(ที่ไม่ค่อยจะรักดี) และก็เป็น การลำบากจนเกินไปที่จะให้ผู้ที่ไม่ได้

^{๕๕}ป่วย อึ้งภากรณ์, วิทยากร เชียงกูล (บก.), **เพ็ญอึ้ง**, หน้า ๗๘

รู้จักป่วยมากนัก มานั่งวิเคราะห์ว่าป่วยเป็นใครกันแน่ จะเป็นนักการศึกษานักวิชาการ เป็นข้าราชการที่ซื่อสัตย์ เป็นผู้รักความเป็นธรรม เป็นนักประชาธิปไตยที่กล้าหาญ หรือเป็นผู้ประนีประนอมกับระบบเผด็จการ เป็นนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมที่วางรากฐานให้กับประเทศไทยสู่ความทันสมัยหรือเป็นนักสังคมนิยมสำนักเฟเบียน ฯลฯ

แต่มีอยู่สิ่งหนึ่งที่สามารถทำได้ง่ายที่สุดในการจะรำลึกถึงอาจารย์ป่วยนั้น คือกลับไปอ่าน “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง : จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” หลังจากนั้นก็นึกและ (ถ้าเห็นด้วยก็) กระทำการอันใดก็ได้ที่ตนถนัด- เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมที่ป่วยและเราคิดว่ามันควรจะเป็น

ประการที่สอง ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นผู้หนึ่งในเหยื่อของเหตุการณ์อัยยคทางการเมืองไทย ณ วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เหตุการณ์ครั้งนั้นได้สร้างบาดแผลให้กับ ป่วย อึ้งภากรณ์ รวมทั้งผู้บริสุทธิ์จำนวนมาก

หลังจากที่ป่วยต้องลี้ภัยทางการเมืองออกนอกประเทศไป ป่วยได้พยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้ความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลา เป็นที่กระจ่าง และผลักดันให้เกิดเสรีภาพความเป็นไทขึ้นอีกครั้ง

นั้นเป็นการกิจชิ้นสุดท้ายที่ป่วยได้ทำก่อนที่จะต้องตกอยู่ในความเงิบเมื่อเส้นโลหิตในสมองแตกหลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาไม่นาน และก็จากเราไปสู่ความเงิบอันเป็นนิรันดร์อีกครั้ง ณ ปัจจุบัน

แต่จวบจนวันนี้ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้ผ่านเลยมาแล้ว ๒๕ ปี ความจริงที่ป่วยและสามัญชนอีกหลายท่านปรารถนาอย่างไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ประวัติศาสตร์ ๖ ตุลา ยังคงเป็นเรื่องราวที่อึมครึม อิหลกอิเหลื่อ เป็นประวัติศาสตร์บาดแผลสำหรับสังคมไทย^๖ หรือบางครั้งที่ประวัติศาสตร์ ๖ ตุลา กลับถูกใช้เป็นเรื่องเล่าเพื่อบอกสามัญชนว่า จงอย่าบังอาจที่จะคิดฝันและต่อสู้เพื่อสังคม **ประชาธิปไตย** อีก ในขณะเดียวกันผู้ร่วมก่อ “อาชญากรรมแห่งรัฐ” ในครั้งนั้น^๗

^๖โปรดดู ธงชัย วินิจจะกูล, “ความทรงจำ กับประวัติศาสตร์บาดแผล : กรณีการปราบปรามนองเลือด ๖ ตุลา ๑๙”, สารคดี ฉบับพิเศษ : รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย (๒๕๔๒)

กลับได้รับความเจริญมั่งคั่งมีเกียรติยศในสังคมอย่างถ้วนหน้า หลายคนได้เป็นข้าราชการระดับสูง นักการเมือง นายกรัฐมนตรี รัฐบุรุษ หรือแม้กระทั่งองคมนตรี!!

ฉะนั้น หากการรำลึกถึง ป่วย อังภาภรณ์ มีความหมายมากไปกว่าการรำลึกถึงป่วยในฐานะปัจเจกบุคคลคนหนึ่งเท่านั้น แต่หาว่ามีความหมายรวมถึงการคำนึงเห็นความสำคัญของความคิดและการกระทำเพื่อสังคมด้วย โจทย์สำหรับภารกิจในการรำลึกถึงป่วยอีกประการหนึ่งก็คือ เราจะทำให้สังคมไทยเรียนรู้และเข้าใจในความจริงของเหตุการณ์ ๖ ตุลา ได้อย่างไร เพราะการได้เรียนรู้ “ความจริง” ดังกล่าวย่อมมีความสำคัญต่ออนาคตสังคมไทย การละเลยที่จะไม่เรียนรู้ความจริงกรณี ๖ ตุลา ย่อมเป็นการละเลยที่จะสรุปถึง “บรรทัดฐานของรัฐไทย” ว่าควรจะมีปฏิบัติอย่างไรกับความแตกต่างทางความคิดและอุดมการณ์ ซึ่งนี่เป็นพื้นฐานสำหรับ “เสรีภาพ” และ “ประชาธิปไตย” ที่ป่วยต้องการให้เกิดในสังคมไทย

ประการสุดท้าย เมื่อ ป่วย อังภาภรณ์ ได้จากเราไป หลายท่านได้เสนอว่าเราควรสร้างอนุสาวรีย์เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับป่วย ซึ่งแน่นอนอนุสาวรีย์ป่วยอาจจะมีคุณค่าอะไรบ้างมากกว่าการเป็นรูปปั้นศักดิ์สิทธิ์ให้นักศึกษาธรรมศาสตร์ได้กราบไหว้ตบดินบนเพื่อขอเกรด แต่เมื่อพูดถึงอนุสรณ์ที่ดีสำหรับป่วย อังภาภรณ์ เรากลับนึกถึงข้อเขียนชิ้นหนึ่งของป่วย อังภาภรณ์ ซึ่งเขียนเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับสุภาพ ยศสุนทร^{๔๔} ที่ว่า

“...คุณคงไม่พอใจเท่าไรนัก ที่ผมเข้าไปพัวพันกับการเมืองและงานด้านรัฐธรรมนูญ ครั้งหนึ่งคุณเคยเตือนผมที่ผมเกี่ยวข้องมากเกินไปกับปัญหาความเป็นธรรมของปัจเจกชน ความเป็นธรรมของสังคมและเสรีภาพ คุณพูดว่าไม่มีความยุติธรรมชนิตสมบูรณ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ในโลกนี้หรอก และผมก็

^{๔๔}โปรดดู สมศักดิ์ เจียรธีรสกุล, “ใครเป็นใครในกรณี ๖ ตุลา”, เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓๓๖ (๑๔-๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๒) - ๓๘๖ (๒๘ ตุลาคม - ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๒)

^{๔๕}สุภาพ ยศสุนทร เป็นเพื่อนร่วมงานคนสำคัญคนหนึ่งของป่วย ในการที่จะพยายามสร้างระเบียบและความน่าเชื่อถือต่อระบบเศรษฐกิจและการเงินของไทย

ตอบคุณวาก็เพราะอย่างนั้นสิ เราถึงต้องใช้ความพยายามเป็นสองเท่า เพื่อให้ให้น้อยที่สุดได้ใกล้ความยุติธรรมสมบูรณ์ให้มากที่สุด

...ผมเพียงต้องการแสดงความยินดีกับคุณ ในความ

จริงที่ว่า การต่อสู้ของคุณนั้นสิ้นสุดลงแล้ว เพื่อน ๆ และผมต้องรับภาระหนักขึ้นอีกในการต่อสู้ ไม่ว่าคุณจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม ก็ไม่สำคัญนัก โดยเฉพาะในเรื่องเสรีภาพ สิ่งที่สำคัญกว่าคือ ความจริงที่ว่า คุณกับผมได้เห็นพ้องต้องกันว่า อุดมการณ์นั้นมีค่าควรแก่การต่อสู้ แม้มองไม่เห็นชัยชนะ (เน้นโดยผู้เขียน)^{๔๔}

วันนี้ป่วยได้หลุดพ้นจากความเจ็บที่เจ็บร้าวไปแล้ว เราก็คควรยินดีกับป่วย อังภากรณ์ เช่นกัน เราต่างหากที่ยังมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมอันวังเวง

แต่ถ้าเราเห็นพ้องต้องกันกับป่วย จงอย่ามัวแต่โทษหาคนดีที่จากไป แล้วก็ยอมจำนนต่อความอยุติธรรมที่ดำรงอยู่ การจากไปของป่วยน่าจะสร้างคุณค่าได้มากกว่านั้น

ถ้าเราคิดถึงป่วย... ขอให้เราคิดถึงผู้ยากไร้ทั้งมวล คิดถึงผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมเสรี

ถ้าเราคิดถึงป่วย... ขอให้เราคิดถึงเพื่อนมนุษย์นับล้าน ที่ต้องตกงาน

^{๔๔}ป่วย อังภากรณ์, เศรษฐพจน์ : รวมข้อคิดข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์ของ ป่วย อังภากรณ์ (สมาคมเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๔๔-๔๕

หรือตกอยู่ในภาวะยากจนดักดาน อันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจและการดำเนินนโยบายของรัฐที่โน้มเอียงประโยชน์แก่คนกลุ่มน้อย

ถ้าเราคิดถึงป่วย... ขอให้เราคิดถึงว่า เราจะร่วมกันเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมที่อยู่ติดธรรม และสร้างสังคมสันติประชาธรรมได้อย่างไร

นี่คงเป็นการรำลึกถึงป่วยที่มีคุณค่ายิ่ง ป่วยคงจะปลื้มใจมากกว่าการมีคนมากرابไหว้บูชา ถ้าเราเห็นว่า เรื่องความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์เป็นเรื่องของเราทุกคน

“...เรื่องของบ้านเมืองเป็นเรื่องที่สำคัญแก่ชีวิต อีสรภาพของคนและชาติเรามาก พวกเราแต่ละคนไม่ควรจะมัวถือลัทธิไทยมุงอยู่รำไป ถ้ารักจะให้ดูแลแห่งชีวิตของประเทศไทยเคลื่อนสูงขึ้นโดยไม่ทิ้งเสถียรภาพ ไม่มีทางอื่น ต้องร่วมกันมาก ๆ เลิกลัทธิไทยมุง ไทยบ่น ไทยมุงบ่นเสีย ชวนกันย้ายสังกัดเป็นไทยสน ไทยร่วม ไทยเรียกร้อง แล้วไทยเจริญ”^{๖๐}

เรามาร่วมรำลึกอาจารย์ป่วยกันเถิด!!

^{๖๐}ป่วย อึ้งภากรณ์, “แตกเนื้อหนุ่มเมื่อ ๒๔๗๕”, **สันติประชาธรรม** (สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๘), หน้า ๓๖-๓๗

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

บุคคลที่ซื่อสัตย์พอที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นซื่อสัตย์ตามได้

ข้าราชการตัวอย่างที่กล้าคัดค้านและกลายันหยัดเพื่อความถูกต้อง

ผู้ใหญ่ที่โอบอ้อมอารีนกัผู้อื่นและผู้ยากไร้

นักวิชาการที่เป็นมิตรวิญขอ นักวิชาการทุกคน

นักเศรษฐศาสตร์ที่ต่อการให้สังคมเป็นธรรมมากขึ้น

ผู้เลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตยด้วยวิญญานและการกระทำ

ผู้ไฟสันติที่สอนให้คนต่อสู้เพื่อเสรีภาพและสังคมที่เป็นธรรมด้วยสันติวิธี

คนไทยที่รักเมืองไทยและอุทิศตนรับใช้ประเทศชาติตลอดชีวิต

ผู้เสียสละที่ทำงานเพื่อส่วนรวมโดยไม่เคยนึกถึงตนเอง

คนดีที่ทำความดีไว้มากจนเป็นที่ศรัทธาของทุกวงการ

มนุษยชาติปราศจาก โลภะ โมหะ และไม่เคยแสดงออกซึ่งโทสะ

มูลนิธิอาจารย์ป๋วย

ภ า ร กิ จ

จากเชิง

ตะกอน

สู่ความจริงของแผ่นดิน

รูป / วัลลภ แม่นยำ

เรื่อง / กองบรรณาธิการ

สุขภาพแม่และเด็ก

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่ และบริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่ผมมีอยู่ และแม่จะต้องไม่มีลูกที่หนัก

พ่อกับแม่จะแต่งงานกันตามกฎหมาย หรือธรรมเนียมประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่สำคัญที่พ่อกับแม่ต้องอยู่กันอย่างสงบสุข ทำความอบอุ่นให้แก่ผมและพี่น้อง

ใบ ฐานะของสมาชิกใหม่ และผู้ให้กำเนิดสมาชิกใหม่ในสังคม สุขภาพของแม่และเด็กตั้งแต่ในครรภ์จนถึงวัยเจริญพันธุ์จำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษทั้งในเรื่องอาหารและการพักผ่อนอย่างเพียงพอ

ความจริง

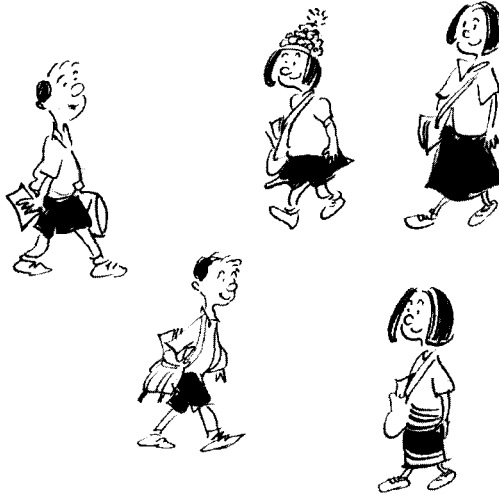
ขณะที่ปัญหาที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ที่นอกจากไม่ได้รับสารอาหารอย่างเพียงพอแล้ว การหยุดงานของแม่ก็หมายถึงการขาดรายได้ ซึ่งจะนำมาซึ่งปัญหาการขาดสารอาหารอีกต่อหนึ่ง แม้ว่าข้าราชการและพนักงานในโรงงานจะมีสิทธิลาคลอดได้ แต่ทว่ายังมีปัญหาผู้เข้าไม่ถึงบริการดังกล่าว และอยู่ในฐานะยากจนอีกมาก

ทางออก

รัฐจะต้องจัดสวัสดิการสำหรับแม่และเด็กในครรภ์อย่างเหมาะสม ทั้งในรูปแบบการคุ้มครองแม่และเด็กในครรภ์ที่ไม่ได้มีรายได้อื่นในขณะตั้งครรภ์ และให้การสนับสนุนแม่และเด็กจนกว่าแม่จะสามารถกลับเข้าทำงานตามปกติ เช่น ควรมีการจัดสวัสดิการศูนย์เลี้ยงเด็กให้ผู้ใช้แรงงานในเขตอุตสาหกรรม และชุมชนเมือง ควรขยายเวลาในการลาคลอดเพิ่มขึ้น เพื่อให้แม่ได้ดูแลลูกหลังคลอด

โอกาสทางการศึกษา

ผมต้องการไปโรงเรียน นี่สาวหรือน้องสาวผมก็ต้องการไปโรงเรียน
จะได้มีความรู้หาเงินได้ และจะได้คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญา
เรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนต่อได้ ไม่ว่าพ่อแม่ผมจะรวยหรือจน
จะอยู่ในเมืองหรือชนบทแค่ไหน

โอกาสทางการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส ของคนจำนวนมากถูกปิดไปตั้งแต่ก่อนเข้ารับการศึกษา ด้วยปัญหา
หลายประการ เช่นปัญหาทางเศรษฐกิจ (แม้ว่ารัฐจะมีนโยบาย
การศึกษาขั้นพื้นฐานฟรีก็ตาม แต่การเข้ารับการศึกษาก็มี

ความจริง

โอกาสทางการศึกษา

ต้นทุนอื่นอีกมาก) ปัญหาสุขภาพ โดยเฉพาะลูกหลานของชนกลุ่มน้อยที่เกิดในแผ่นดินไทยนับแสนคน ที่ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษา รวมทั้งปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนอันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจอีกด้วย

ก : รัฐจะต้องถือว่าการศึกษเป็นสิทธิที่ประชาชนทุกคน
อ : ในประเทศจะต้องได้รับโดยเท่าเทียมกัน และ
อ : เนื้อหาในการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับ
ง : การดำเนินชีวิต เพื่อที่จะแก้ปัญหการออกกลางคัน
ง : ของนักเรียนซึ่งนอกจากปัญหาทางเศรษฐกิจแล้ว
ท : ยังเกิดจากปัญหาเนื้อหาของการเรียนการสอนไม่
ท : สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอีกด้วย

การบริการสุขภาพฟรี

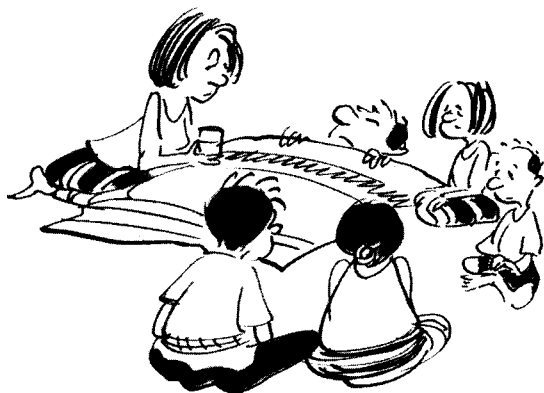
ผมต้องการสุขภาพอนามัยที่ดี และรัฐบาลจะต้องให้บริการ
ป้องกันโรคแก่คนอย่างฟรี กับบริการการแพทย์ รักษาพยาบาลอย่างถูก
อย่างดี เจ็บป่วยเมื่อใดหาหมอหาพยาบาลได้สะดวก

ความ

ต้องการมีสุขภาพอนามัยที่ดีเป็นความ
ต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ซึ่ง
จำเป็นจะต้องทำให้ระบบสาธารณสุขขั้นพื้นฐานเป็นบริการ
สาธารณะที่รัฐจะต้องจัดบริการให้ แต่เท่าที่การเข้าถึงระบบ
สาธารณสุขขั้นพื้นฐานในฐานะบริการสาธารณะ สำหรับคนไทย
ยังมีปัญหาอยู่มาก โดยความเป็นจริงมีเพียงคน ๒ กลุ่มเท่านั้น
ที่เข้าถึงการรับบริการจากรัฐได้คือ ข้าราชการ และผู้มีฐานะ
ดี ส่งผลให้มีปัจจัยอื่นมาขวางกั้นการเข้าถึงทรัพยากร ยังไม่

ความจริง

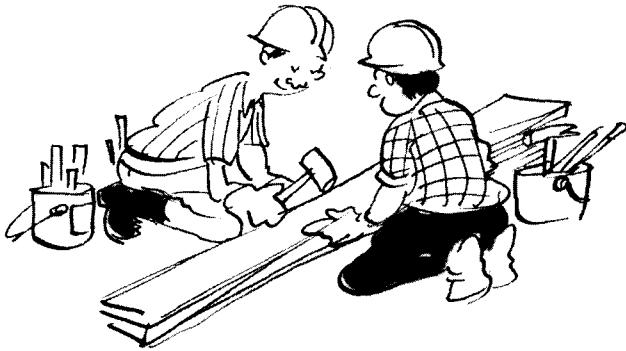

รวมถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเมืองและชนบท เมื่อดูจากการกระจายตัวของแพทย์และโรงพยาบาล ที่มีความเหลื่อมล้ำกันอย่างมาก

ก : สำหรับปัญหาดังกล่าว รัฐจะต้องถือว่าบริการ
อ : สาธารณสุขเป็นสิ่งที่ประชาชนทุกคนจะต้องได้รับ
อ : อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องสถานะภาพ
ง : และรายได้ ประกอบกับรัฐธรรมนูญมาตรา ๘๒
ว : ที่ได้บัญญัติไว้ว่ารัฐต้องจัดและส่งเสริมการสาธารณสุข
า : สุขให้ประชาชนได้รับบริการที่ได้มาตรฐานและมี
ท : ประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง

อาชีพที่มีความหมาย

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการอาชีพที่มีความหมาย ทำให้
ได้รับความพอใจ ว่าตนได้ทำงานเป็นประโยชน์แก่สังคม

สิทธิ์

ในการมีงานทำ เป็นสิทธิ์อย่างหนึ่งในการ
มีชีวิตของมนุษย์ ขณะที่ปัญหาวิกฤต
เศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อการทำงานอย่างมากทั้งผู้ที่ถูกเลิก
จ้าง (โดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของการ

ความจริง

พัฒนาประเทศ) และบัณฑิตจำนวนมากที่ต้องตกงาน ขณะที่บางส่วนจะต้องเปลี่ยนเส้นทางไปประกอบอาชีพที่ไม่สุจริต อันก่อให้เกิดปัญหาสังคมอีกต่อหนึ่ง

ก : รัฐจะต้องจัดให้มีการประกันการว่างงาน เพื่อเป็น
อ : หลักประกันให้ประชาชนสามารถเผชิญกับวิกฤต
อ : เศรษฐกิจ ขณะเดียวกันรัฐจะต้องบังคับใช้กฎหมาย
ง : แรงงานอย่างเข้มงวด พร้อม ๆ กับการเปิดโอกาส
ท : ให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ
า : โดยที่รัฐจำเป็นต้องสนับสนุนทั้งในรูปแบบของ
ง : งบประมาณและการอำนวยความสะดวก

ครอบครัว

ผมจำเป็นอย่างยิ่งเลยว่า สำหรับเพิลิตเพิลินกับครอบครัว มีส่วน
สำราญะที่เชียวช่อ่ม สามารถบัพทบาทและชมศิลปะ วรรณคดี นาฏศิลป์
ดนตรี วัฒนธรรมต่าง ๆ เท่ขวงานวัด งานลอยกระทง งานนักขัตฤกษ์
งานกุศล อะไรได้นอสมควร

นอก

จากปัจจัย ๔ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต
แล้ว การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขที่
พึงมีพึงได้ในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นความสุขในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน
ครอบครัวในชุมชน พร้อมทั้งการเข้าถึงศิลปะแขนงต่าง ๆ ซึ่ง
สิ่งเหล่านี้ได้ขาดหายไปสำหรับคนส่วนใหญ่ในสังคมด้วย
เนื่องไขความจำเป็นในการหาเลี้ยงชีวิต สิ่งทีประสบคือการที่
ชีวิตครอบครัวขาดหายไปเนื่องจากหัวหน้าครอบครัวต้อง

ความจริง

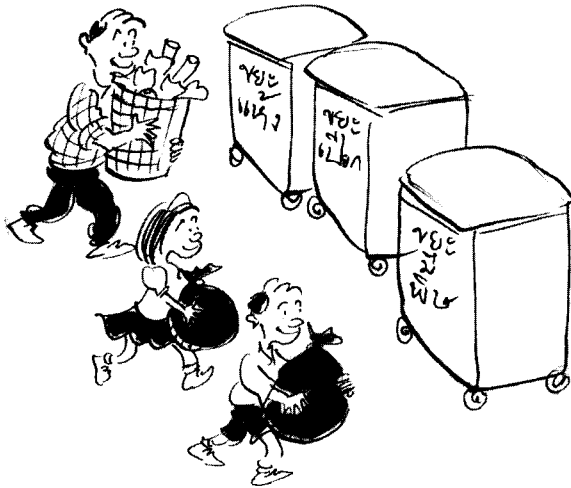

ทำงานหาเลี้ยงชีพ เวลาสำหรับการพักผ่อนไม่เพียงพอ และ
ค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงศิลปะแขนงต่าง ๆ ไม่สอดคล้องกับรายได้
ที่แท้จริง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมต่าง ๆ
ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเด็กขาดความอบอุ่น ปัญหายาเสพติด

ก : เนื่องจากส่วนหนึ่งค่าแรงของคนในสังคมไม่เพียงพอ
อ : สำหรับการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ดังนั้นรัฐต้อง
อ : กำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายทั้ง
ง : ครอบครัว โดยไม่จำเป็นจะต้องทำงานล่วงเวลา
ง : ขณะเดียวกันรัฐต้องถือเป็นหน้าที่พึงส่งเสริมและ
ท : สร้างเงื่อนไขการเข้าถึงศิลปะและสันทนาการแขนง
ท : ต่าง ๆ เพราะจะเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา
ท : สังคมที่ต้นเหตุ

วิถีชีวิต กายภาพ

ความต้องการอากาศบริสุทธิ์สำหรับการหายใจ น้ำบริสุทธิ์สำหรับดื่ม

กส

เข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมสำหรับสังคมไทย
มีรายจ่ายสำคัญ ๒ ประการคือ ๑.) คุณภาพ
ชีวิตคน และ ๒.) คุณภาพสิ่งแวดล้อม มลพิษในเมืองนำเน่า
อากาศเสีย และมลพิษจากอุตสาหกรรมในชนบท กรณีโรงงาน
ที.พี.ไอ. จังหวัดระยอง เป็นสิ่งที่คุกคามชีวิตประชาชนเป็น
อย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อแลกกับการเป็นเมืองอุตสาหกรรม

กวางมั่ง

ก : แม้ว่าเราจะมี พ.ร.บ. สิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่
อ : ทว่าเงื่อนไขในการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายยัง
อ : ไม่สามารถเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายไม่
ง : พร้อมกับนโยบายของทุกรัฐบาลมุ่งส่งเสริม
ท : อุตสาหกรรมที่มีส่วนในการทำลายคุณภาพชีวิตและ
อ : สิ่งแวดล้อม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ
ท : จัดการควบคุมสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นอย่างยิ่ง

การป้องกันสังคม

เมื่อแก่ ผอมและเมื่อยก็ควรจะได้ประโยชน์ตอบแทนจากการ
ประกันสังคม ซึ่งผมได้จ่ายบำรุงตลอดมา

ท่าม

กลางความไม่แน่นอน ความต้องการความ
มั่นคงในชีวิต เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของ
มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจน (ดังบทเรียนวิกฤตเศรษฐกิจ
ที่ผ่านมา) ดังนั้นระบบประกันสังคมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างน้อย
เพื่อที่เป็นหลักประกันของชีวิตเมื่อประสบกับปัญหาที่คาดไม่

ความจริง

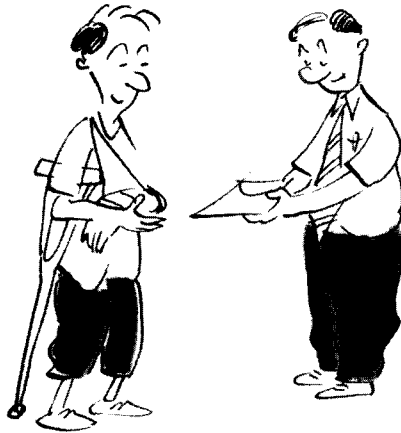

ถึง จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐ ประชาชน ผู้ประกอบการ
จะต้องมีการจัดทำระบบประกันสังคมร่วมกัน

ก : ระบบประกันสังคมที่เป็นอยู่ไม่ครอบคลุมคนทั้ง
อ : สังคม กล่าวคือเป็นเพียงพนักงานในสถานประกอบ
อ : การที่จดทะเบียน และใช้ได้บางประเภทเท่านั้น รวม
ง : ทั้งบางครั้งก็ไม่ได้มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง อันเกิดการ
ท : การประวิงเวลาจากนายจ้าง ดังนั้นรัฐจะต้องจัดให้
มีระบบประกันสังคมเต็มรูปแบบ และครอบคลุม
ประชาชนทุกคน เช่น การรักษาที่เท่าเทียม สวัสดิการ
ให้แก่เด็ก คนชรา คนพิการ

ความปลอดภัยในชีวิต

เมื่อจะตาย ก็ขออย่าให้ตายอย่างไร ๆ อย่างบ้า ๆ คือ ตายในสงครามที่คนอื่นก่อให้เกิดขึ้น ตายในสงครามกลางเมือง ตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์ ตายเพราะน้ำหรืออากาศเป็นพิษ หรือตายนเพราะการเมืองเป็นพิษ

ส เหตุการณ์เสียชีวิตสำหรับสังคมไทยเมื่อก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมนั้นมีความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก นอกจากการเสียชีวิตที่เกิดจากอุบัติเหตุที่มาเป็นอันดับต้น ๆ แล้ว โรคที่เกิดจากมลพิษก็เป็นสาเหตุหนึ่งในการคร่าชีวิตของคนไทย ทั้งในลักษณะการ “ตายผ่อนส่ง” เช่นสูดดมมลพิษ หรือกรณีที่เกิดอย่างกะทันหัน เช่น กรณีสารพิษคลองเตย หรือ

ความจริง

ความจริงในชีวิต

กรณีการรั่วไหลของ สารโคบอลต์ ๖๐ อันเกิดจากความมั่ง
ง่ายของผู้ประกอบการ

ก : สำหรับการที่จะไม่ “ตายอย่างโง่ ๆ” นอกจากการ
อ : บังคับใช้กฎหมายควบคุมมลพิษอย่างจริงจังของเจ้า
อ : หน้าที่แล้ว มาตรการการมีส่วนร่วมของชุมชน ใน
อ : ฐานะผู้มีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงก็มี
ง : ส่วนสำคัญยิ่ง เช่นการแสดงเจตจำนงในการไม่ยอม
ท : รับอุตสาหกรรมที่เห็นว่าไม่ปลอดภัยในชีวิต อีกทั้ง
ง : จะต้องมีการจัดตั้งสถาบันคุ้มครองสุขภาพและความ
ท : ปลอดภัยในสถานประกอบการ เพื่อคุ้มครองลูกจ้าง

ความฝัน

บ้านเมืองที่คนอาศัยอยู่ จะต้องมิใช่มีแปะ ไม่มีการข่มขู่ กดขี่ หรือ
ประทุษร้ายกัน

ปกครองโดยกฎหมาย หรือนิติธรรม (rule of law) แม้ว่าเป็นที่ยอมรับกันว่าจะต้องดีกว่าการปกครองโดยคนคนเดียวในนามราชาปราชญ์ ในแง่ที่ว่าสามารถมีกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติของประชาชน กฎเกณฑ์ในการใช้อำนาจของรัฐ ซึ่งอาจจะนำเอาอคติมาปะปนในการใช้อำนาจรัฐได้ แต่ขณะเดียวกัน กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายจะต้องเป็นธรรมด้วย เพราะมิฉะนั้นแล้วกฎหมายก็เป็นเครื่องมือหนึ่งในการกดขี่ประชาชนที่มีความชอบธรรมเท่านั้น

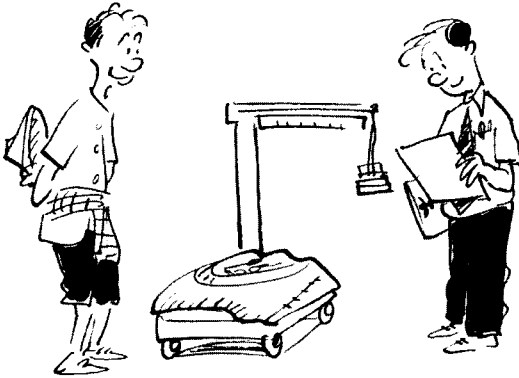
ความจริง

ก : ถึงแม้ว่าบ้านเมืองจะต้องมีกฎหมายเพื่อเป็นกฎเกณฑ์ในการประพฤติ
อ : ปฏิบัติ แต่ก็มิได้หมายความว่า จะพิจารณาด้วยบทกฎหมายตามตัวอักษร
อ : เท่านั้น แต่เนื้อหาของกฎหมายต้องพร้อมที่จะตอบสนองการสร้างความเป็น
ง : ธรรมให้กับสังคมอีกทางหนึ่งด้วย และถ้าเมื่อใดรัฐไม่สามารถออก
ก : กฎหมาย เพิกเฉยต่อการออกกฎหมาย หรือออกกฎหมายไม่สอดคล้อง
ก : คล้องกับความต้องการของประชาชน ประชาชนก็มีสิทธิในการเข้าชื่อ
ท : เสนอกฎหมายโดยที่มีกระบวนการที่เอื้อต่อการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย
ก : ของประชาชนมารองรับ หรือถ้ามีการใช้กฎหมายโดยไม่เป็นธรรม
ก : ประชาชนก็มีสิทธิที่จะดื้อแพ่งต่อกฎหมาย เพื่อเรียกร้องให้รัฐแก้ไข
ท : กฎหมายเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยรัฐจะต้องไม่ใช้ความรุนแรง
มาจัดการ

ราคาสินค้าที่เป็นธรรม

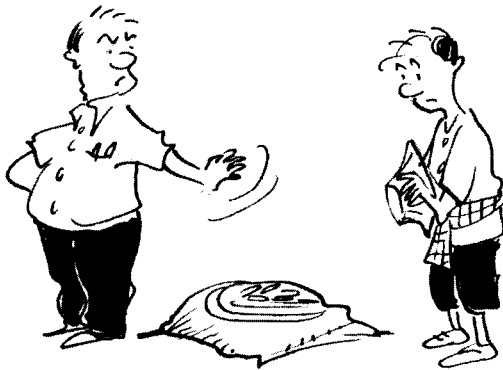
ผมต้องการให้ชาติของผม ได้ขายผลิตผลแก่ต่างประเทศด้วยราคา
อันเป็นธรรม

ใน

ฐานะของผู้ผลิตอาหารเลี้ยงชาวโลก แต่ทว่าชาวนา
ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการจำหน่ายผลผลิต ทั้งนี้
เนื่องมาจากนโยบายแต่เดิมของรัฐที่กีดภาคการเกษตรไว้ ใน
นามนโยบายการพัฒนาที่ไม่สมดุล เพื่อหวังให้ภาคเกษตรเป็น
ฐานสำหรับอุตสาหกรรม ทั้งในรูปแบบภาษีพรีเอมียมข้าว หรือ

ภาษาจริง

การกดราคาข้าวไว้เพื่อลดอัตราค่าครองชีพของแรงงานในเมือง
ขณะเดียวกันนโยบายในการช่วยเหลือชาวนาในอดีตในรูปแบบ
แบบการประกันราคา ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกไปอยู่ในมือ
พ่อค้าข้าว

ก : สำหรับกรณีราคาผลผลิตที่ไม่เป็นธรรมนั้น รัฐจะต้อง
อ : ลงมาแก้ไขทั้งระบบ ตั้งแต่การถือครองที่ดิน การจัด
อ : ลินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ เพื่อลดต้นทุนในการผลิตพร้อม
ง : กับนโยบายการแทรกแซงราคาผลผลิต โดยผ่าน
ก : องค์กรชุมชน มากกว่าจะผ่านพ่อค้าคนกลางหรือ
ท : นักการเมืองท้องถิ่น

ควมผ่น

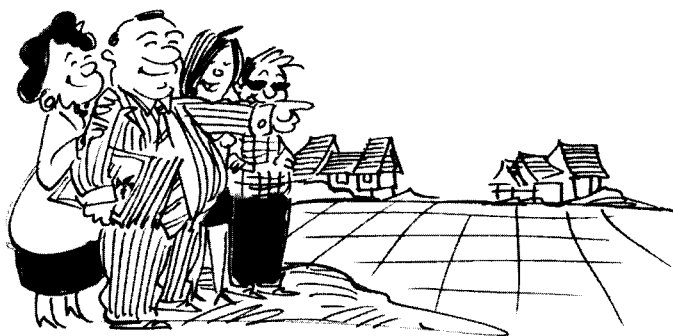
ในฐานะที่ผมเป็นชาวนาชาวไร่ ผมก็อยากมีที่ดินของผมพอสมควรสำหรับทำมาหากิน มีช่องทางได้กู้ยืมเงินมาขายแรงงาน มีโอกาสรู้วิธีทำกินแบบใหม่ ๆ มีตลาดดี และขายสินค้าได้ราคายุติธรรม

ที่

ดินในฐานะปัจจัยการผลิตที่สำคัญ โดยเฉพาะประเทศเกษตรกรรมเช่นประเทศไทย ขณะที่มาตรการในการจำกัดการถือครองที่ดินที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ นอกจากไม่มีมาตรการใด ๆ ที่จะรักษาที่ดินให้เป็นของ

ความจริง

เกษตรกรเพื่อทำการเกษตรกรรมแล้ว นโยบายการถือครอง
ที่ดินของประเทศไทยยังเอื้อต่อการเก็งกำไรในการค้าที่ดินอีก
ด้วย

ก : สำหรับการแก้การขาดแคลนที่ดินสำหรับภาค
อ : เกษตรกรรมคือมาตรการในการจำกัดการถือครองที่
อ : ดิน เช่นกฎหมายจำกัดการถือครองที่ดิน การจัดเก็บ
ง : อัตราภาษีก้าวหน้า การจัดแบ่งเขตการใช้ที่ดินอย่าง
ท : เหมาะสม พร้อม ๆ กับการจัดการระบบชลประทาน
ขนาดเล็กเพื่อให้เกษตรกร สามารถทำการ
เกษตรกรรมอย่างได้ผล

ประชาธิปไตยกับความพัฒนา

ในฐานะที่ผมเป็นกรรมการ ผมควรจะมีหุ้นส่วนในโรงงาน บริษัท
ห้างร้านที่ผมทำอยู่

ปัญ

หาของสังคมอุตสาหกรรมคือ การมองคน
งานในฐานะชิ้นส่วนเครื่องจักร ที่จะผลก
ดันระบบทุนนิยม ดังนั้นคนงานจึงเปรียบเสมือนวัตถุดิบชนิด
หนึ่งเท่านั้น ส่งผลให้การปฏิบัติต่อคนงานจึงมิได้คำนึงถึง

ความจริง

ประเทศไทยในยุคเศรษฐกิจ

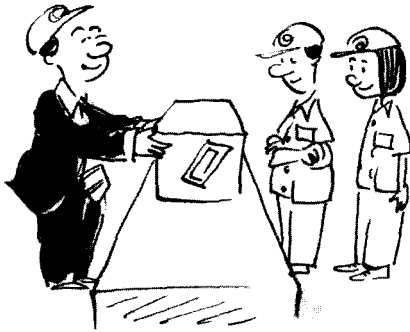

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และพร้อมที่จะแยกคนงานออกจากกระบวนการผลิตเมื่อเห็นว่าไม่สามารถทำอะไรให้ผู้ประกอบการได้อย่างเป็นที่น่าสนใจ

ก : คนงานต้องมีส่วนร่วมในการบริหาร โดยการมีหุ้น
 อ : ส่วนในบริษัทเพื่อจะเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดทิศ
 อ : ทางของบริษัททั้งในระดับผลประโยชน์ส่วนตัวเช่น
 ง : ค่าจ้าง สวัสดิการ หรือสิ่งที่จะส่งผลกระทบต่อสังคม
 ง : เช่นเรื่องมลภาวะของโรงงาน เป็นต้น บริษัทควรมอง
 ำ : คนงานว่าเป็นหุ้นส่วนในการทำงานแทนที่จะมองว่า
 ท : เป็นเพียงปัจจัยการผลิต

สหกรณ์ **ความฝัน** แรงงาน

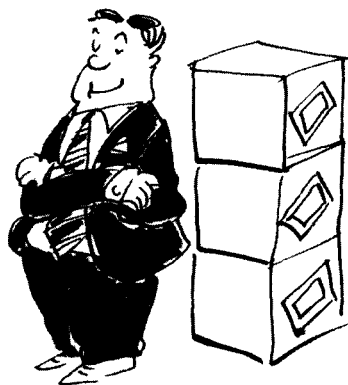
เรื่องอะไรที่ผมทำเองไม่ได้หรือได้แต่ไม่ดี ผมก็จะขอความร่วมมือกับเพื่อนฝูงในรูปแบบสหกรณ์ หรือสโม่สร หรือสหภาพ จะได้ช่วยซึ่งกันและกัน

แบ่งงานกันทำตามความถนัด แม้จะเป็นแนวคิดการจัดการของสังคมสมัยใหม่นั้น แต่ก็มีใช้ว่าจะถูกใช้ป็นเครื่องมือของการจัดการของฝ่ายทุนเสมอไป การที่คนตัวเล็ก ๆ ในสังคมจะสามารถดำรงตนอยู่ได้ก็จำเป็นที่จะต้องรวมตัวกันและมีการบริหารจัดการ เพื่อสามารถแปรเปลี่ยนเป็นพลังในการต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ สหกรณ์การผลิตหรือสหภาพ แรงงานเป็นตัวอย่างหนึ่งของการรวมตัวกันของคนตัวเล็ก ๆ เพื่อที่จะต่อกรกับส่วนอื่นของสังคมที่มีอำนาจมากกว่าได้ แต่ความเป็นจริงของสังคมเครื่องมือต่าง ๆ เหล่านี้ได้กลายมาเป็นเครื่องมือของนักการเมือง เช่นกรณีสลายสหภาพแรงงานโดยประกาศรส. ฉบับที่ ๒๖ เป็นต้น

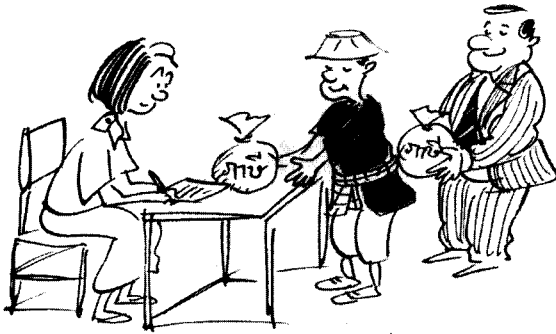
กองบารึง

ก : ประชาชนทุกกลุ่มควรจะมีการรวมกลุ่มในรูปแบบ
: ดังกล่าว และได้รับการคุ้มครองสิทธิในการรวมกลุ่ม
อ : จากรัฐ เช่น สหภาพแรงงาน กลุ่มออมทรัพย์
: สหกรณ์การผลิต หรือกลุ่มชมรมต่าง ๆ เพื่อสร้าง
อ : อำนาจต่อรองผลประโยชน์ ซึ่งการรวมตัวจะต้องมอง
: ให้ไกลเกินกว่าผลประโยชน์เฉพาะตัว เช่นกรณี
ง : สหกรณ์การเกษตร ถ้าสามารถรวมตัวกันได้จะต้อง
ก : สร้างเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น สหภาพ
: แรงงานจะต้องมองให้ไกลกว่าเรื่องสวัสดิการของตน
ท : เอง แต่ต้องมองถึงสวัสดิการของสังคมด้วย

ความฝัน

เรื่องที่ผมเรียกกรอ้งข้างต้นนี้ ผมไม่เรียกกรอ้งเปล่าผมยินดีเสียดาษ
อากรให้ส่วนรวม ตามอัธภาพ

ความ

ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างรายได้เป็นปัญหา
ของสังคมไทยมาโดยตลอดจากสังคม
อุปถัมภ์เดิม จนมาสู่สังคมทุนนิยมดังเช่นปัจจุบัน จากเดิมที่
มีกลไกการทำงานเพื่อลดช่องว่างลงโดยมีสื่อกลางคือศาสนา
ความเชื่อเรื่องบุญ-กรรม และเครือข่ายชุมชนจะช่วยลดช่องว่าง
ดังกล่าว แต่เมื่อก้าวเข้าสู่สังคมทุนนิยมเสรีแบบไทย ๆ แล้ว
ขณะที่ปัญหาการกระจายรายได้้นอกจากยังไม่ได้รับการแก้ไข
และนับวันช่องว่างดังกล่าวก็จะกว้างมากขึ้นทุกขณะ ขณะที่

คอบาอิง

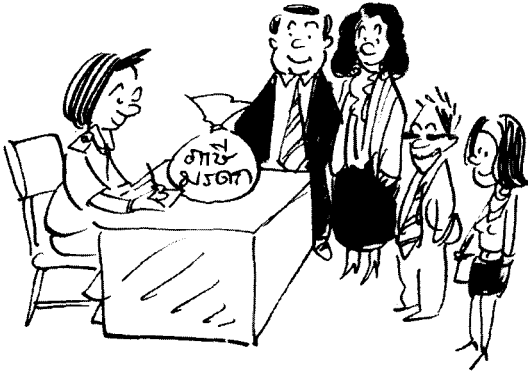

กลไกในการลดช่องว่างระหว่างรายได้ไม่ทำงาน สังคมทุนนิยมเสรีแบบไทย ๆ ก็ไม่มีกลไกอะไรที่จะรองรับกับปัญหาดังกล่าว รวมทั้งมาซ้ำเติมอีกในการฉวยโอกาสเศรษฐกิจ คือการโอนหนี้ของเอกชนที่ก่อโดยคนกลุ่มเล็ก ๆ ที่ได้เปรียบของสังคมมาเป็นหนี้สาธารณะ

ก : เพื่อความเท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจระหว่างคนจน
อ : และคนรวย และเป็นช่องทางหนึ่งในการกระจายรายได้
อ : ได้ รัฐจะต้องจัดเก็บภาษีทางตรง โดยเฉพาะภาษี
ง : บุคคลในอัตราก้าวหน้า แทนที่จะเป็นการเก็บภาษีทาง
ก : อ้อม เช่นภาษีมูลค่าเพิ่ม หรือภาษีสรรพสามิต ดังเช่น
ท : ปัจจุบัน โดยถือหลักที่ว่าคนที่ได้มากจะต้องเสียมาก

กฎหมาย

เมื่อตายแล้ว ยังมียทรัพย์สินสมบัติเหลืออยู่เก็บไว้ให้เมียผมนพอใจ
ในชีวิตของเธอ ถ้าลูกยังเล็กอยู่ก็เก็บไว้เลี้ยงให้โต แต่ลูกที่โตแล้วไม่ให้
นอกนั้นรัฐบาลควรเก็บไปหมด จะได้ใช้ประโยชน์ในการบำรุงชีวิตของคน
อื่น ๆ บ้าง

ปัญ

หาการกระตุกตัวของทรัพย์สินที่นับวันจะ
สูงมากขึ้นเรื่อย ๆ พร้อม ๆ กับการสูญ
เสียทรัพย์สินของคนส่วนใหญ่ของสังคม โดยผ่านรูปแบบการ
ส่งต่อทางทรัพย์สินจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ในรูปแบบ

ความจริง

ของมรดก ซึ่งทัศนะอีกด้านหนึ่งมองว่าการสืบทอดมรดก เป็นความไม่ชอบธรรมของสังคม เพราะเป็นการได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยมิได้เกิดจากการทำงานของบุคคลใดก็ตามเป็นบาปชนิดหนึ่ง

ทางออก

- การจัดเก็บภาษีมรดก (มิใช่การยึดทรัพย์สิน) ซึ่งนอกจากจะช่วยแก้ปัญหาการกระจุกตัวของทรัพย์สินและ
- การเก็บภาษีมรดกยังช่วยให้บุคคลจะต้องขวนขวาย
- ในการประกอบวิชาชีพเพื่อหาเลี้ยงตนเอง อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าของสังคมในระยะยาวต่อไป

เสรีภาพในการ ความคิดเห็น

ประเทศของผมนั้นจะมีความสัมพันธ์อันชอบธรรมและเป็นประโยชน์กับโลกภายนอก ผมจะได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงความคิดและวิชาของมนุษยทั้งโลก และประเทศของผมจะได้มีโอกาสรับเงินทุนจากต่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ตัว อย่างที่เด่นชัดที่สุด กรณีเมื่อเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๐ ภาพที่เกิดขึ้นในใจของหลาย ๆ คนคือไม่เข้าใจว่าเหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ไม่เคยได้ยินสัญญาณเตือนภัยทางเศรษฐกิจที่ดังพอลจากทางผู้ที่ทำงานด้านวิชาการ ส่งผลให้บางครั้งก็ใช้วิชาในการแก้ไขปัญหา ขณะเดียวกันปัญหาของสังคมก็มีไข่มุมเพียงปัญหาเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีปัญหาสังคมอื่น ๆ อีกมากที่สังคมต้องเผชิญ

กลไกการบริหาร

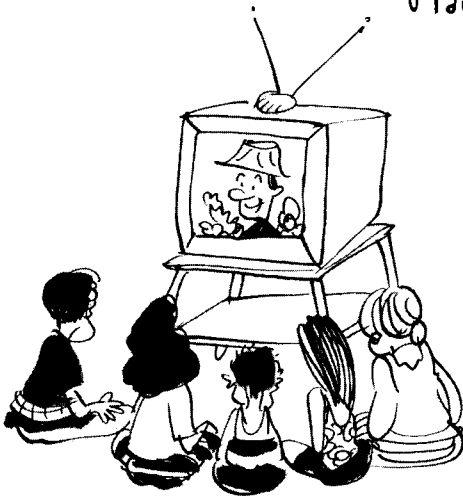

ก : เพื่อแก้ปัญหาวิชาที่ครอบงำสังคมให้ได้นั้นต้อง
 ข : อาศัยบรรยากาศการทำงานที่มีเสรีภาพในทางวิชาการ
 ค : ในการร่วมคิดหาทางออกของสังคมและก่อให้เกิด
 ง : ความก้าวหน้าทางปัญญา และสังคมต้องมีความ
 จ : อดทนต่อความเห็นที่แตกต่างเพื่อจะได้มีทางเลือกที่
 ช : ต่างออกไป แม้ว่าทางเลือกนั้นจะไม่ใช่ “ถูกใจ”
 ซ : คนในสังคมขณะนั้น เพื่อที่ว่าเมื่อเกิดวิกฤต สังคม
 ฅ : จะมีทางเลือกที่หลากหลายที่จะเป็นทิศทางในการ
 ท : พัฒนาต่อไป

ข่าวที่ทุกคนสนใจ

การพิมพ์

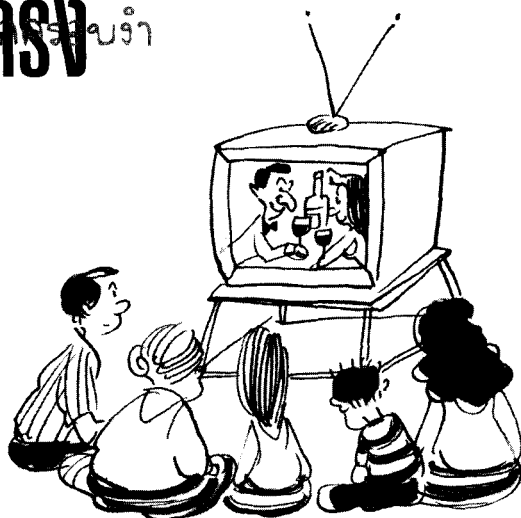
ในฐานะที่ผมเป็นมนุษย์ ผมต้องการอ่านหนังสือพิมพ์ หรือหนังสืออื่น ๆ ที่ไม่แพงนัก จะฟรีวิทยุ ดูโทรทัศน์ก็ได้ โดยไม่ต้องทนรบกวนจากโฆษณามากนัก

จาก

การที่ระบบสื่อมวลชนในปัจจุบันที่ต้องพึ่งพาระบบทุนเพื่อการดำรงอยู่ ทำให้สื่อไม่สามารถเป็นอิสระได้อย่างแท้จริง ประกอบกับปัจจุบัน ทุน (ทั้งที่เป็นทุนโดยตัวมันเอง หรือทุนที่ร่วมมือกับรัฐ) ได้เป็นคู่แข่งหน้ากับสังคม เช่นกรณีท่อก๊าซ ไทย-มาเลเซีย ส่งผลให้

ข่าวสารที่พูดจริง

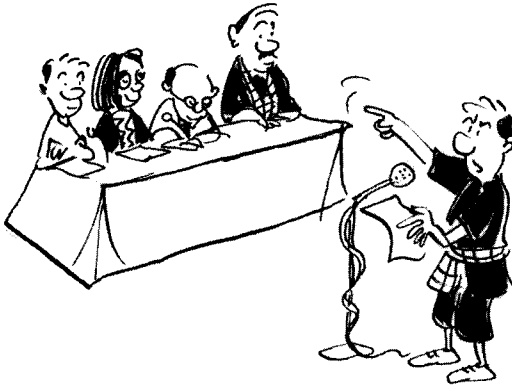

ทุนใช้ช่องทางสื่อมวลชนเป็นกระบอกเสียงให้กับตนเอง รวมทั้งสร้างความเป็นอื่น ให้แก่ภาคสังคม ที่ทุนเห็นว่าเป็นตัวขัดขวางผลประโยชน์ของตน

ก : รัฐจะต้องสร้างเงื่อนไขในการที่จะทำให้สื่อเป็นของ
 อ : ประชาชน เพื่อที่สังคมจะใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการ
 อ : ทำความเข้าใจกันในระหว่างคนในสังคมโดยการจัด
 ง : สรรคเลื่อนความถี่วิทยุและโทรทัศน์ให้กลุ่มที่ตั้งใจ
 ก : ผลิตรายการเพื่อสังคมที่ไม่หวังผลประโยชน์ตอบ
 ท : แทนเป็นต้น

กรมฝน

ผมต้องการโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในสังคมรอบตัวผม ต้องการมีส่วนในการวินิจฉัยข้อชะตาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชาติ

กรม

เมืองแบบรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ
เข้าส่วนกลาง ส่งผลกระทบต่อการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดความ
ขัดแย้งในสังคมทุกระดับ และนับวันจะมากขึ้นและรุนแรงขึ้น
อันเป็นผลมาจากการไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ขณะที่รัฐยัง
มองว่าตัวเองมีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจ ซึ่งถ้าเกิดการ
คัดค้านโครงการของรัฐ วิธีที่รัฐใช้ในการจัดการคือเริ่มต้นด้วย
การจัดทำประชาสัมพันธ์ โดยมีฐานคิดว่าประชาชนทั่วไปไม่เข้า

ความจริง

ใจซื่อแท้จริงจัง และถ้าประชาชนจับได้ไล่ทัน การใช้ความรุนแรง ก็จะเป็นมาตรการต่อไป ซึ่งถ้าสถานการณ์ยังดำเนินไปเช่นนี้ต่อไป ส่วนที่เสียหายมากที่สุดคือสังคมและประเทศชาติ

ก : การมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับเพื่อกำหนด
: อนาคตของตนเองและทิศทางการพัฒนาประเทศ เช่นการ
อ : จัดทำประชาพิจารณ์ เพื่อรับฟังข้อมูลเพื่อประกอบการตัด
: สิ้นใจ การลงประชามติเพื่อแสดงความคิดเห็นภายหลังการ
อ : รับฟังข้อมูลอย่างรอบด้าน การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย เพื่อ
: แสดงเจตนารมณ์ของประชาชนในการกำหนดทิศทางการ
ง : พัฒนา การถอดถอนนักการเมืองและข้าราชการประจำ เมื่อ
ก : เห็นว่าทุจริตหรือดำเนินนโยบายที่จะส่งผลกระทบต่อ
: ประชาชนอย่างร้ายแรง จึงเป็นทางออกเดียวสำหรับการ
ท : แก้ไขปัญหาดังกล่าว

ตายแล้วเขามเกิด อย่างนี้ คนอื่นจะได้มีที่
อาศัยทำกิน และอย่าทำพิธีรีตองในงานศพให้วุ่น
วายไป

นี่แหละคือความหมายแห่งชีวิต นี่แหละคือ
การนิพพานที่ควรให้เกิดเมื่อประโยชน์ของทุกคน
สุดทำยนี้ ขอขอบพระคุณทุกท่านทั้งหลาย
ที่อุทิศส่วนอานิสงส์มาจวบ ขอความสุขสวัสดิ์และสันติ
สุขจงเป็นของท่านทั้งหลาย และพระท่านได้กล่าว
ไว้ดังนี้ เกี่ยวกับความสวัสดิ์

"เราตถาคต ไม่เห็นความสวัสดิ์อื่นใดของสัตว์
ทั้งหลาย นอกจากปัญญา เครื่องตรัสรู้ ความเพียร
ความสำเร็จของอินทรีย์และความเสียสละ"

บ อ ก เ ล้ า

ส ำ ย ธิ ำ ร

แ ห่ ง

ความคิด

พระไพศาล วิสาโล

อรรถจักร สัตยานุรักษ์

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์

นัยนา สุภาพี

พลากร วงศ์ทองแก้ว

เสนีย์ หงษ์ทอง

ศรายุทธ ใจหลัก

สันติวิธีไม่ใช่เพียงการต่อสู้ทางการเมือง แต่สันติวิธีหมายถึงระบบและโครงสร้างด้วย

พระไพศาล วิสาโล*

ผมจึงขอเรียนนิเวศน์ ให้ได้โปรดเร่งให้มีกติกา
หมู่บ้านขึ้นเกิดโดยเร็วที่สุด ในกลางปี ๒๕๑๕ หรือ
อย่างช้าที่สุดก็อย่าให้ข้ามปีไป โปรดอำนวยความสะดวก
บ้านไทยเจริญมีสิทธิเสรีภาพตามหลักประชาธิปไตย

เข้ม เย็นยิ่ง (๒๕๑๕)

การรัฐประหารพฤศจิกายน ๒๕๑๔ ของจอมพลถนอม กิตติขจร เสมือน
หนึ่งได้ทำลายความหวังในการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยสันติวิธี เพราะการรัฐประหาร
ครั้งนั้นได้ฉีกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๑๑ ที่ใช้เวลาร่างนานกว่า ๑๐ ปี

ภายใต้สภาวะการเช่นนั้น ยากที่ใครจะหาญกล้าลุกขึ้นมาคัดค้านการกระทำ
ที่ลุแก่อำนาจของหัวหน้าคณะปฏิวัติได้

ภายใต้สภาวะการเช่นนั้น ยากที่ใครจะยังมีความหวังว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลง
สังคมโดยสันติวิธีได้

จดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง ถึงนายท่านุ เกียรติทอง ผู้ใหญ่บ้านไทย
เจริญ ไม่เพียงแต่เป็นการจุดประเด็นการต่อต้านการรัฐประหาร พฤติการณ์ ๒๕๑๔
เท่านั้น แต่ยังเป็นการเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติวิธีด้วย

ไม่เพียงแต่กระแสการต่อต้านคณะรัฐประหารจะค่อย ๆ ลุกขึ้นเท่านั้น
จดหมายฉบับนี้ยังเป็นแรงบันดาลใจแก่เด็กชายไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์ ซึ่งขณะนั้น
ยังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมโรงเรียนอัสสัมชัญ ว่าการต่อสู้กับความไม่ถูกต้องนั้นนอก
จากจะต้องอาศัยความกล้าหาญแล้วยังจะต้องใช้สันติวิธีด้วย

*สัมภาษณ์วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

จนกระทั่งปัจจุบันแม้จะสละเพศคฤหัสถ์ มาเป็นพระไพศาล วิสาโล แต่ความเชื่อมั่นในกระบวนการสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาอย่างเต็มเปี่ยม ท่านจะมาให้มุมมองต่อการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาสังคมไทย

กองบก. : ในฐานะอัสสัมชนิกรุ่นหลัง มีการพูดถึงมาสเตอร์ป่วยอย่างไรบ้าง

พระไพศาล : ก็เรียกว่าเป็นที่ยกย่องภูมิใจในหมู่อาจารย์ของโรงเรียน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าท่านได้รับรางวัลแมกไซไซ เป็นผู้ว่าเบงค์ชาติมีลายเซ็นอยู่ในธนบัตรอีกส่วนหนึ่งก็เพราะว่าท่านเป็นศิษย์เก่าที่มีนิสัยดี มีน้ำใจงามจนเป็นที่กล่าวขานกัน แต่ว่าอาตมาไม่ได้พูดถึงมาสเตอร์ป่วยนะ อาตมาพูดถึง อ.ป่วย หรือ ดร.ป่วยมากกว่า

กองบก. : ในแง่ไหนครับ ในแง่การเป็นข้าราชการที่ประสบความสำเร็จ หรือในแง่ของคนซื่อสัตย์

พระไพศาล : ไช้ ก็คือหนึ่งซื่อสัตย์ สองเป็นคนฉลาด เรื่องฉลาดและซื่อสัตย์ของ อ.ป่วยนี่เป็นที่รู้จักกัน เรียกว่าท่านไม่เหมือนคนอื่น...ที่อาตมามาใกล้ชิดทางความคิด ทางสันติวิธีกับอ.ป่วยก็ตอนหลัง ๑๔ ตุลา แต่จริง ๆ ก่อนหน้านั้นก็ผูกพันกับอ.ป่วยในนามนายเข้ม เย็นยิ่ง ตอนเริ่มสนใจเรื่องสังคมก็เริ่มรู้จักนายเข้ม เย็นยิ่งแล้ว

กองบก. : ตอนอ่านเรื่องนายเข้ม เย็นยิ่ง แล้วรู้สึกอย่างไร

พระไพศาล : ก็รู้สึกทึ่งด้วย และรู้สึกว่ามันต้องอย่างนี้แหละ

กองบก. : ตอนที่หลวงพี่เข้าธรรมศาสตร์คิดว่าเป็นอิทธิพลของอ.ป่วยด้วยหรือเปล่า

พระไพศาล : ไม่ถึงขั้นนั้น เป็นเพราะอิทธิพลหรืออุดมการณ์ทางการเมืองมากกว่า เพราะว่าธรรมศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดกว้างให้ทำกิจกรรมได้สะดวก แล้วก็ มีทัศนะแบบที่เรียกว่า liberal เรียนด้วยตัวเองก็ได้ ไม่ต้องเข้าห้องเรียนก็ได้ นอกจากนั้นคุณจะต้องพูดอะไรก็ได้ จุฬายังต้องแต่งชุดนิสิต อาตมาารู้สึกว่าคาถา

กองบก. : ขอเรียนถามเรื่องสันติวิธี เราหมายถึงอะไร ขอบเขตมันแค่นี้ สันติวิธีคือเป็นการไม่ใช้กำลัง การไม่ใช้อาวุธปฏิบัติต่อกันแค่นั้นหรือเปล่า

พระไพศาล : สันติวิธีมีความหมายหลายด้าน สันติวิธีทางด้านพื้นฐานคือการไม่ใช้พลังกำลังต่อกัน ถึงแม้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะเป็นฝ่ายผู้ร้ายในสายตาของเรา คราวนี้มันก็อาจจะมีความหมายรวมไปถึงการใช้วาจาที่ไม่เป็นการกล่าวร้ายด่าว่า หรือเลยไปถึงการมีเมตตาธรรมมีเมตตาจิตต่อกุณฺธิ ...สันติวิธีก็มีหลายสำนัก จำนวนไม่น้อยไม่ได้สนใจเรื่องโครงสร้าง แต่ว่าถ้าเราใส่ใจกับเรื่องความรุนแรงมากขึ้น จะสังเกตได้ว่าความรุนแรงก็มีหลายระดับ นอกจากระดับกายภาพแล้ว ยังมีความรุนแรงที่แม้จะไม่ทำให้เลือดตกยางออก แต่ก็ทำให้เกิดความหวาดหวั่น ความเจ็บปวด คือว่าเป็นความรุนแรงอย่างหนึ่งอันเกิดมาจากโครงสร้างที่อยู่ดีธรรม หรือแม้กระทั่งการรังเกียจเหยียดฉันท์ทางเพศ ทางผิวสี ซึ่งทำให้เกิดความทุกข์ อันนี้เป็นผลมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข

กองบก. : ขอเรียนถามแนวคิดสันติวิธีของหลวงพี่

พระไพศาล : ตอนที่อาตมาเป็นนักเรียนอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญและเริ่มสนใจกิจกรรมทางสังคม รู้สึกว่าตอนนั้นอยู่ชั้น ม.ศ. ๔ ก็สนใจเรื่องสังคม แล้วก็ไปออกค่ายที่ต่างจังหวัด ก็มีความไม่พอใจกับระบบเผด็จการตอนนั้น คิดว่าอยากจะทำอะไรให้กับสังคม ก่อนเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา อาตมาก็เข้าไปร่วมประท้วงที่ธรรมศาสตร์ด้วย และหลังจากนั้นสำนักทางการเมืองก็สูงขึ้น เกิดความอยากที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองอย่างลึกไปถึงโครงสร้าง ในช่วงนั้นกระแสสังคมนิยมก็ได้รับความนิยมมากขึ้นหลังจากถูกเก็บกดมานาน ในช่วงนั้นใหม่ ๆ ก็ศรัทธาในแนวทางนี้ แต่ตอนหลังด้วยอิทธิพลของหลายคน เช่น อ.สุลักษณ์, อ.ป่วย แล้วยังมีอีกคนซึ่งเป็นคนสำคัญแต่คนเดียวนี่ไม่ค่อยรู้จักคือ นิโคลัส เบเนดิกต์ ในวงการนักวิชาการหรือปัญญาชนรุ่น ๑๔ ตุลา จะรู้จักเขาดี เพราะว่าเขาเป็นที่ปรึกษา UNESCO ประจำกระทรวงศึกษาธิการและเป็นคนที่มีความน่าสนใจหลายอย่าง ความน่าสนใจอย่างหนึ่งคือว่าเขาสนใจด้านศาสนธรรม และสนใจด้านสันติวิธี ไม่เหมือนฝรั่งทั่วไป

ก็เลยทำให้อาตมาเกิดความสนใจเรื่องสันติวิธีมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในแง่ของการต่อสู้ทางสังคม วิถีชีวิต รวมทั้งมิติแห่งจิตวิญญาณ การที่หันมาสนใจในเรื่องสันติวิธีก็ทำให้ได้ใกล้ชิดได้ใกล้ชิดรู้จักกับอ.ป๋วยมากขึ้น ก่อนหน้านั้นก็รู้สึกใกล้ชิดอยู่แล้วในฐานะที่เป็นอัสสัมชนิกหรือศิษย์เก่าโรงเรียนเดียวกัน

กองบก. : ในช่วงนั้นเริ่มมีความคิดเรื่องสันติวิธีแล้วหรือยัง

พระไพศาล : ตอนที่เข้ามาหาวิทยาลัยก็เริ่มมีความคิดเรื่องนี้แล้ว เพราะเริ่มรู้สึกสนใจสันติวิธีตั้งแต่อายุ ม.ศ. ๕ ปี ๒๕๑๗ ช่วงนั้นเป็นช่วงที่มีการต่อสู้ทางความคิดระหว่างขวากับซ้ายมาก

กองบก. : แล้วหลวงพ่อยุ่ตรงไหนครับ

พระไพศาล : เราเชื่อว่าเราต้องอยู่ฝ่ายที่สาม เราคิดว่าสันติวิธีคือทางเลือกที่สาม

กองบก. : กระแสตอบรับเป็นอย่างไรบ้างเรื่องสันติวิธี

พระไพศาล : ไม่ค่อยดีนักแต่ว่าเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ

กองบก. : เป็นปฏิกริยาไหมครับ

พระไพศาล : เราเป็นพวกห่วงห่วงเหี่ยวการ

ปฏิวัติในสายตาของฝ่ายซ้าย บางคนที่อยู่ไกลหน่อยเขาหาว่าเป็น CIA โดยมีอ.สุลักษณ์เป็นโต้โผใหญ่ แต่ว่าที่ใกล้ชิดกันก็รู้สึกกว่าเราเป็น CIA แต่ว่าเขาก็หาว่าเราไร้เดียงสา

กองบก. : อาจจะมีมุมมองหนึ่งคือว่า สันติวิธีทำให้คนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมภายใต้โครงสร้างสังคม ยอมจำนนกับความไม่เป็นธรรม

ถ้าเราใส่ใจกับเรื่องความรุนแรงมากขึ้น จะสังเกตได้ว่าความรุนแรงก็มีหลายระดับ นอกจากระดับกายภาพแล้ว ยังมีความรุนแรงที่ไม่ใช่จะทำให้เลือดตกยางออกแต่ก็ทำให้เกิดความหวาดหวั่น ความเจ็บป่วย คือว่าเป็นความรุนแรงอย่างหนึ่งอันเกิดมาจากโครงสร้างที่อยู่ศีลธรรม

พระไพศาล : เราก็คงจะต้องให้เขาคิดว่า เขาควรจะมียุทธวิธีกันขึ้นพื้นฐานนั้นก็คือปัจจัย ๔ แล้วก็ได้รับสิทธิเสรีภาพทั้งด้านโอกาส ถ้าหากว่าไปบนถนนตรงนี้การจะมีความสุขภายในนั้นก็เป็นเรื่องยาก พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนว่า ถ้าจะหาความสุขภายในคุณไม่ต้องแสวงหาทรัพย์ อยู่อย่างยากจนก็ได้ ไม่ใช่ พระพุทธศาสนากับบอกว่าความยากจนนั้นเป็นทุกข์ แต่ว่าคุณจะมีมีความสุขภายในได้นั้นคุณจะต้องมีปัจจัยพื้นฐาน คือคุณมีสิทธิเสรีภาพ มีความปลอดภัย ยังรวมถึงความยุติธรรมทางด้านมนุษยชนด้วย สิ่งนี้ก็เป็นปัจจัยพื้นฐานเหมือนกันที่จะนำไปสู่ความสุขภายใน

กองบก. : เมื่อมีการลอบสังหารมากขึ้นเรื่อย ๆ ในส่วนของสันติวิธีคิดอย่างไร

พระไพศาล : คิดว่าความรุนแรงที่ว่ามันไม่มีทางที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ เราต้องการความสงบด้วยสันติ ฝ่ายซ้ายก็ต้องการความสงบแต่ว่าเขาใช้วิธีการที่ไม่สันติ แล้วมันยอมไปให้ถึงจุด

นั้นไม่ได้ แล้วความรุนแรงก็มักจะนำไปสู่เผด็จการในที่สุด แต่หากว่าเรายึดมั่นในสันติวิธี สังคมย่อมมีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงได้โดยสูญเสียน้อย ตอนนั้นเรายังคิดถึงเรื่องโครงสร้างที่สอดคล้องหรือเอื้อต่อสันติวิธีด้วย คือสันติวิธีไม่ใช่เป็นเพียงแค่การต่อสู้ทางการเมือง แต่ว่าสันติวิธีหมายถึงระบบหรือโครงสร้างด้วย เช่น เศรษฐศาสตร์ ที่เราเรียกว่าเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ หรือว่าระบบการปกครอง ระบบการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เพราะว่าถ้าระบบเหล่านี้มีสันติวิธีเป็นพื้นฐาน อีกทั้งระบบที่เอื้อให้เกิดการพึ่งตนเองก็จะนำไปสู่สันติวิธีได้ด้วย

กองบก. : เหตุการณ์ ๖ ตุลา ที่บอกว่าเป็นจุดพลิกผันของหลายคนในการต่อสู้แนวทางสันติวิธีอยู่ตรงไหนในการต่อสู้ ๖ ตุลา

พระไพศาล : เหตุการณ์ ๖ ตุลา เราเห็นว่ามันเป็นเรื่องอันตรายมาก เพราะว่ามันเป็นจุดเริ่มต้นของการพาประเทศไปสู่สงครามกลางเมือง และเราเห็นว่าสิ่งหนึ่งที่เรา

ต้องทำให้ได้ คือการสมานไมตรีระหว่างคนที่มีความคิดทางการเมืองแตกต่างกัน แต่ว่าจุดนั้นมันเกิดขึ้นไม่ได้ トラบโดที่ยังมีคน ๓,๐๐๐ คนถูกจับในเหตุการณ์นองเลือดที่ธรรมศาสตร์ ๓,๐๐๐ คนโดนข้อหาทกฏ ๑๐๐ กว่าคนติดคุกประกันไม่ได้ เราเห็นว่าถ้ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนแบบนี้ สังคมไทยจะไม่สามารถรับการเยียวยาได้ เพราะฉะนั้นงานที่เราทำคือเราเรียกร้องให้มีการนิรโทษกรรมนักโทษการเมืองกรณี ๖ ตุลา พยายามคัดค้านกฎหมายภัยสังคม ตอนนั้นพวกเราทำเรื่องสันติวิธีก็มารวมกันเป็นกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม(กศส.)

กองบก. : ในช่วงนั้น พร้อม ๆ กับที่อ.ป๋วยไปให้การที่รัฐสภาอเมริกา หรือพยายามไปพูดกับแวดวงต่างประเทศได้มีการประสานงานกันด้วย

พระไพศาล : ใช่ มีการประสานงาน เพราะช่วงนั้นตอนที่ กศส. ตั้งขึ้นมาได้มีการประสานงานกับอ.ป๋วยและมูลนิธิมิตรไทยมาก มูลนิธิมิตรไทยได้ให้ความช่วยเหลือเราหลายด้าน รวมทั้งด้านการเงินในระยะเริ่มแรกแม้จะไม่มาก ประการที่สองคือ ช่วยสร้างและขยายเครือข่ายในระดับสากล

กองบก. : ในฐานะของคนทำงานด้านสันติวิธี บทบาทของอ.ป๋วยส่งผลกระทบต่ออะไรต่อหลวงพี่หรือว่าต่อความเชื่อมั่นในการทำงานด้านสันติวิธีมากนักแค่ไหน

พระไพศาล : ตอนนั้นเราเชื่อมั่นในสันติวิธีอยู่แล้ว ถึงแม้จะถูกทำร้ายในเหตุการณ์ ๖ ตุลา เหตุการณ์เหล่านั้นกลับทำให้เราศรัทธามากขึ้น เราเห็นโทษของความโกรธ ถ้าเราไปโกรธอย่างเขาบ้างแล้วเราจะต้องเป็นยักษ์เป็นมารอย่างเขา ทีนี้ในแง่ของ กศส. นี้ได้รับกำลังใจมากจากอ.ป๋วย เพราะตอนนั้นผู้ใหญ่ที่เป็นกำลังสนับสนุนมีน้อย อ.ป๋วยเป็นคนที่ทำให้เรามีกำลังใจ แล้วก็ติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอทั้งจดหมายและผ่านทางตัวบุคคล

กองบก. : ถ้าจะให้วิพากษ์แนวคิดสันติวิธีของอ.ป๋วยว่ามีข้อจำกัดอะไรและอย่างไรบ้าง

พระไพศาล : ในหนังสือ สันติประชาธรรม สันติวิธีของอ.ป๋วยหมายถึง การพูด

การเขียน การแสดงความเห็น การเจรจา การใช้กระบวนการกฎหมายเชิงรัฐสภา เป็นต้น แต่สันติวิธีมันมีมากกว่านั้น สิ่งที่เป็นพื้นฐานของสันติวิธีก็คือเรื่องของจิตวิญญาณ อ.ป๋วยอาจจะไม่พูดถึงเรื่องนี้ชัด และอีกอันหนึ่งก็คือเรื่องโครงสร้างที่เป็นสันติวิธี อันนี้อ.ป๋วยอาจจะไม่ได้กล่าวถึงนัก ...จริง ๆ แล้วสันติวิธีมันจะมีระดับล่างก็คือการประท้วงที่เรียกว่า direct action หรือ non-violent direct action บางคนมองว่าการประท้วงไม่ใช่สันติวิธี เขาเข้าใจว่าสันติวิธีหมายถึง การพูด การเขียนเท่านั้น แต่จริง ๆ แล้วสันติวิธีลึกล้ำมากกว่านั้น คือมีเรื่องของ การเผชิญ

หน้าโดยตรงแม้คน ๆ เดียวก็สามารถเป็นสันติและสามารถที่มีพลังได้ เช่น การไปยืนขวางรถถัง เป็นต้น และสันติวิธียังเป็นเรื่องของ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่ไม่สันติด้วย เพราะฉะนั้นถ้าจะมองสันติวิธีของอ.ป๋วยก็จะเป็นสันติวิธีแบบชนชั้นกลางก็ได้ คนยากคนจนถ้าจะใช้วิธีอย่างอ.ป๋วยคงไม่สำเร็จ โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับรัฐบาลหรือนายทุน มันจะต้องถึงลูกถึงคน อาจจำเป็นต้องเป็นทำเนียบบ้าง ปิดถนนก็เป็นวิธีการหนึ่ง ถามว่าวิธีการเหล่านี้ผิดกฎหมายมั๊ย ผิดนะ

สันติวิธีของอ.ป๋วยจะเป็นสันติวิธีแบบชนชั้นกลางก็ได้ คนยากคนจนถ้าจะใช้วิธีอย่างอ.ป๋วยคงไม่สำเร็จ โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับรัฐบาลหรือนายทุน มันจะต้องถึงลูกถึงคน อาจจำเป็นต้องเป็นทำเนียบบ้าง ปิดถนนก็เป็นวิธีการหนึ่ง

พวกนี้ผิดกฎหมาย ใครที่ทำก็ต้องพร้อมที่จะยอมรับชะตากรรมหรือผลกระทบจากเหตุการณ์ เวลาเขาจะสร้างท่อก๊าซก็เอาตัวขวางเอาไว้ อย่างนี้ก็ถือว่าเป็นการถือแฟงแบบสันติวิธี อ.ป๋วยอาจจะไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้เท่าไร ก็ต้องยอมรับว่าอ.ป๋วยเป็นข้าราชการ วิธีการของท่านจึงค่อนข้างจะเรียบ ๆ แต่ว่าเราอย่าไปติดตรงนั้น มันไม่ใช่หัวใจของสันติวิธี

กองบก. : ในฐานะของคนทำงานในด้านสันติวิธี มองสถานการณ์เรื่องความรุนแรงหรือว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยปัจจุบันอย่างไร

พระไพศาล : สมัยก่อนในหมู่ฝ่ายก้าวหน้านั้นก็มักจะไม่ใช่สันติวิธี แต่ว่าตอนหลังในช่วง ๑๐ กว่าปีมานี้ก็ยอมรับสันติวิธีมากขึ้น ความคิดในเรื่องนี้ก็พยายามจะเข้าไปสู่สถาบันหลัก เข้าไปสู่กระแสหลัก เช่น สถาบันการศึกษาก็เรียนเรื่องสันติศึกษากันมากขึ้น เรื่องนี้ อ.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ คงจะอธิบายได้ว่ามันเป็นเรื่องยากเพียงใด ที่จะให้สถาบันการศึกษายอมรับสันติวิธีโดยเฉพาะที่เป็นประเด็นทางวิชาการ

ประการต่อมาคือว่าหน่วยงานรัฐ หน่วยงานรักษาความมั่นคง ก็สนใจสันติวิธีมากขึ้น ปีที่ผ่านมาปีนี้ ตัวอาตมาเองกับเพื่อนก็ได้ไปอบรมสันติวิธีให้กับตำรวจตระเวนชายแดน แล้วปีหน้าก็จะจัดให้กับ ตชด. ระดับผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับการ มองในแง่หนึ่งสันติวิธีก็มีพัฒนาการที่ดีขึ้น มองอีกแง่หนึ่งสันติวิธีก็มีพัฒนาการที่น่าเป็นห่วงด้วยเหมือนกัน ก็คือว่า

แนวโน้มหรือเหตุปัจจัยที่จะนำไปสู่การปะทะกันอย่างรุนแรงมีมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นชัดคือความขัดแย้งด้านทรัพยากรและช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคม มันทำให้โอกาสที่จะปะทะกันมีมากขึ้น คนไทยเวลานี้เรียกว่าอยู่กันคนละขั้ว คืออยู่ในประเทศเดียวกันแต่เหมือนกับอยู่คนละประเทศ มันทำให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วมีแนวโน้มที่จะบานปลาย โดยเฉพาะทางฝ่ายรัฐที่โอนเอียงไปสนับสนุนอำนาจทุน ฝ่ายทุนเองก็ไม่ยอมที่จะสูญเสีย ไม่ยอมโอนอ่อนตามความต้องการของประชาชนที่ต้องการพิทักษ์รักษาทรัพยากรท้องถิ่นเอาไว้ อย่างกรณีท่อก๊าซ กรณีโรงไฟฟ้าหินกรูด มันก็จะนำไปสู่การฆ่ากันได้ง่าย ตราบใดที่คนในเมืองและสื่อมวลชนไม่สนใจ หรือว่าไม่เข้าใจปัญหา ก็จะปล่อยให้รัฐเข้าไปรังแกชาวบ้านได้ง่าย ๆ หรือเห็นว่าชาวบ้านเข้ามาประท้วงทำให้รุดติดได้แล้วไม่รู้จักพอ อันนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้รัฐมีความชอบธรรมในการที่จะปราบชาวบ้านก็จำเป็นต้องต่อสู้อย่างถึงลูกถึงคนมากขึ้น

องค์ความรู้ที่ผลิตมาทั้งหมด ทุก ๆ ด้าน ไม่ได้ผลิตมาเพื่อตอบคำถามคนจนเลย

อรรถจักร สัตยานุรักษ์*

อาจารย์ป่วยมีบทบาทสำคัญในการยกฐานะ “อาจารย์มหาวิทยาลัย” ให้เป็นอาชีพโดยผลักดันให้มหาวิทยาลัยมีนโยบายสร้างอาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยในเมืองไทย ก่อเกิดด้วยการครอบงำของสำนักวิชาการขุนนาง

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (๒๕๕๒)

แม้ว่าอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัยปัจจุบันจะได้รับการยอมรับว่าเป็นอาชีพที่มั่นคงและมีเกียรติ ในฐานะที่เป็นอาชีพที่สร้างองค์ความรู้แก่สังคม

แต่ทว่าภาพลักษณ์อีกด้านหนึ่งของอาจารย์มหาวิทยาลัย ที่นอกจากจะอยู่บนหอคอยงาช้าง ยากที่คนทั่วไปจะเข้าถึงแล้ว “ลูกค้า” ของมหาวิทยาลัยก็มักจะไม่ใช่คนที่ไร้ซึ่งอำนาจทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ ฉะนั้น “ผลผลิต” จากมหาวิทยาลัยจึงมักไม่ได้ตอบสนองแต่คนยากจน

ซ้ำร้ายไปกว่านั้น อาจารย์มหาวิทยาลัยยังมีส่วนสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับคนจนว่าพวกเขาจนเพราะ ไร้ ชี้อภัย ดังคำขวัญที่ว่า **ไม่มีความยากจนในหมู่ชนที่ยั่งยืน** จนกลายมาเป็นความเชื่อหลักของสังคม

สมัชชานักวิชาการเพื่อคนจน จึงเกิดจากการรวมตัวกันของอาจารย์มหาวิทยาลัยกลุ่มหนึ่งเพื่อสร้างองค์ความรู้ของคนจนขึ้นมา เพื่อคัดค้านกับความเชื่อกระแสหลัก หรืออย่างน้อยก็เป็นเพื่อนกับคนจน ให้รู้สึกว่าการต่อสู้ของพวกเขาเหล่านั้นไม่โดดเดี่ยว แต่ทว่ายังมีเพื่อนต่างชนชั้นพร้อมที่จะเห็นใจ เข้าใจ และพร้อมที่จะต่อสู้กับเขา

*สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

อรรถจักร สัตยานุรักษ์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในฐานะหนึ่งในผู้ประกอบอาชีพ “อาจารย์มหาวิทยาลัย” จะมาให้มุมมองต่อบทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยต่อสังคม

กองบก. : ไม่ทราบว่าคุณอาจารย์รู้จักอาจารย์ป่วยได้อย่างไร

อรรถจักร : ผมรู้จักอาจารย์ป่วยมาตั้งแต่เด็ก ๆ พ่อผมจบอัสสัมชัญ แล้วทุกครั้งที่มีหนังสือของอัสสัมชัญซึ่งมีเรื่องของอาจารย์ป่วยรวมอยู่ด้วยผมก็จะได้อ่าน ผมจำได้ไม่ชัดเจนว่าผมรู้จักอ.ป่วยจริง ๆ เมื่อไหร่ ตั้งแต่ผมยังเด็ก ๆ ยังจำประโยคที่ท่านพูดถึงภรรยาท่านที่มีคนเอาของขวัญให้ แล้วภรรยาท่านไล่ด้วยท่าทีที่ไม่ดี แล้วก็เอามาพูด อย่างนี้ฝังอยู่ในหัวเลย ผมคิดว่าอ.ป่วยมีส่วนสำคัญที่อย่างน้อยคนก่อนผมหรือรุ่นผมสามารถเข้าใจโลกมากขึ้น อันหนึ่งก็คือว่าคนรุ่นผมหรือรุ่นก่อนผม เราทั้งหมดเติบโตมากับการอ่าน ซึ่งแบ่งเป็นประเภทได้ ๒ ประเภท กลุ่มแรกคืออ่านพวกเลื้อใบ้ เลือดดำของป.อินทรปาลิต ซึ่งมีอิทธิพลสูงมาก เช่น อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ อาจารย์สมเกียรติ วันทะนะ อีกกลุ่มหนึ่งที่ไล่ ๆ ตามติดมาในช่วงเวลาเดียวกันคืออ่านหนังสือกำลังภายใน คนที่เห็นชัด ๆ คือ อ.เกษียร เตชะพีระ และอีกหลาย ๆ คน ผมก็อยู่ในกระแสพวกนั้นคืออ่านเลื้อใบ้ เลือดดำ อ่านทั้งวรรณกรรมจีนกำลังภายใน ผมคิดว่าสิ่งที่มาผสมผสานกันคือตัวละครในวรรณกรรมทั้งหมด เราชื่นชมสิ่งที่ตรงกันคือคนพวกนี้คิดถึงคนอื่น คนพวกนี้ไม่ว่าบางทีอาจจะทำผิดกฎหมายหรืออย่างไรก็ตาม แต่คุณทำเพื่อคนอื่น เลื้อใบ้ เลือดดำที่ปล้นคนรวยเอามาแบ่งคนจน มีคนรักเยอะเยาะเพราะคุณผดุงความเป็นธรรม หรือตัวเอกในเรื่องกำลังภายในซึ่งเป็นฝ่ายธรรมะทั้งหมด ผมคิดว่าตัวละครเหล่านั้นมันฝังอยู่ในตัวเรา แต่เราคงไม่สามารถจะเอาตัวละครนี้ไปเปรียบกับชีวิตจริงได้ จนกระทั่งเราเชื่อมกันระหว่างอ.ป่วยกับตัวละครเหล่านี้

ผมคิดว่าอ.ป่วยในการรับรู้ของผม ท่านเริ่มเป็นภาพที่เลื่อนลอยและมันก็ฝังไป ผมคิดว่ามันเป็นตัวยืนยันให้กับนักอ่านวรรณกรรมพวกนี้ว่า คนที่คิดถึงคนอื่นแล้วสามารถมีชีวิตได้อย่างงดงามมีจริง ถ้าเราอ่านวรรณกรรมอย่างเดียว

โดยไม่รับรู้คนจริง ๆ ผมคิดว่าเรากำลังเคืองกว้าง เพราะฉะนั้นใน ๒ ด้านของคนที่
รุ่นผมซึ่งน่าจะมีอิทธิพลกับผมด้วย ก็คือภาพอ.ป๋วยมายืนยันภาพคนในวรรณกรรม
หรือภาพคนในจินตนาการว่าคนอย่างนี้มันะ

เพราะฉะนั้นผมว่า ถ้าหากรู้จักอ.ป๋วยคงเป็นภาพหลาย ๆ ภาพที่ซ้อนกัน
แต่ตัวอ.ป๋วยมายืนยันจินตนาการของเราว่าคุณค่ามนุษย์มันอยู่ตรงไหน คุณค่ามัน
อยู่ตรงที่คิดถึงคนอื่น หนังสือบทความของอ.ป๋วยจำนวนมากจะพบเลยว่า สิ่งที่ท่าน
พูดและแสดงความเห็นไม่ได้เสนอเป็นเทคนิคเพื่ออะไรเลย แต่ท่านกำลังพูดถึงคนอื่น

อ.ป๋วยคงเป็นภาพหลาย ๆ ภาพที่
ซ้อนกัน แต่ตัวอ.ป๋วยมายืนยัน
จินตนาการของเราว่าคุณค่ามนุษย์
มันอยู่ตรงไหน คุณค่ามันอยู่ตรง
ที่คิดถึงคนอื่น หนังสือบทความ
ของอ.ป๋วยจำนวนมากจะพบเลย
ว่าสิ่งที่ท่านพูดและแสดงความเห็น
ไม่ได้เสนอเป็นเทคนิคเพื่ออะไร
เลย แต่ท่านกำลังพูดถึงคนอื่น
หวังว่าคนอื่นจะมีความสุข

หวังว่าคนอื่นจะมีความสุข จากครุฑ
มารดาถึงเชิงตะกอนเห็นได้ชัด คนอย่างนี้
มันสองด้านนะ ท่าน emotion (แสดง
ความรู้สึก) ทั้งทางด้านอารมณ์และระบบ
เหตุผล ที่อ.ป๋วยได้แสดงออกมาไม่ใช่
ตัวคนนะ เป็นการยืนยันภาพในวรรณ-
กรรมว่ามนุษย์ที่คิดถึงคนอื่นนั้นมันจริง
มันทำได้จริง ๆ แล้วก็ประสบผลสำเร็จ
ทำให้คนอื่นก็ได้ด้วย ตัวเองก็มีค่าด้วย

กองบก. : อยากทราบความเป็นมาของ
กลุ่มสมัชชานักวิชาการเพื่อคนจน

อรรถจักร : คือการก่อตั้งคงต้องบอก

ก่อนว่ามีประสงค์ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งคือเป็นจริตของนักวิชาการกลุ่มหนึ่งของ
เชียงใหม่ ซึ่งเกาะกลุ่มและทำเพื่อสังคมก่อนผมมาแล้ว เช่นการพูดเรื่องสิทธิชุมชน
อ.ฉลาดชาย (รมิตานนท์) เริ่มพูดเรื่องคนกับป่า ในขณะที่เดียวกันพอรุ่นเด็กเข้ามา
คือรุ่นผมซึ่งตอนนั้นก็ ๓๐ กว่า ๆ เราก็ได้มาร่วมกัน แล้วเราก็คุยกันคิดกันมา
ตลอดว่าเราจะผลิตความรู้เพื่อคนจนอย่างไร หลังปี ๒๕๓๕ พวกเราก็มาประชุม
ร่วมกันคิดว่าเราน่าจะผลิตความรู้ให้กับคนจน เพราะเราเห็นร่วมกันว่าความรู้ทั้งหลาย

ในโลกนี้ล้วนแล้วแต่เป็นความรู้เพื่อคนรวยทั้งสิ้น ทุกคนสร้างความรู้เพื่อคนรวย ตลอดเวลา พอถึงช่วงนั้นเองมีสัมภาษณ์คนจนประท้วง ๔๕ วัน (พ.ศ. ๒๕๔๐) ในวันที่ ๔๕ เราก็เริ่มคุยกัน แล้วเราก็เริ่มปักหลักพันธง ตั้งกลุ่มหาเงินช่วยเหลือแล้วบอกว่า ทั้งหมดของเราจะผลิตความรู้เพื่อคนจน ผลิตทั้งในแง่ที่ว่าแต่ละคนก็ต่างแยกกันผลิต แล้วอีกด้านหนึ่งคือ ถ้ามีโอกาสเราก็จะมาร่วมงานกัน คิดด้วยกันว่าเราจะผลิตความรู้อะไรเพื่อคนจน รวมทั้งเราพร้อมที่จะเอาความรู้หรือสิ่งที่เราคิดออกสู่สังคมเป็นระยะ ๆ ไป

บางกลุ่มอาจจะผลิตมากขึ้น ก็เริ่มเขียนไปพูดถึงการแสวงหาความรู้ที่มากกว่าตัวเอง กับทุกโลก ทุกชีวิต กับทุกสิ่งที่เราคิดว่าเรารู้ไปหมดเลย กลุ่มหนึ่งก็เลยสร้างมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนขึ้นมา ที่เราใช้ชื่อว่ามหาวิทยาลัยเที่ยงคืน เพราะเราคิดว่ากลางวันมันเห็นได้ชัด ชัดจนมนุษย์ไร้จินตนาการ แต่พอเข้ากลางคืนมนุษย์ต้องใช้จินตนาการ เพราะเราคิดว่าจินตนาการคือสิ่งสำคัญสำหรับการเรียน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ๒ กลุ่มนี้ก็ยังยึดหลักซึ่งเป็นหลักการร่วมกันก็คือคิดถึงคนอื่น

กองบก. : อะไรทำให้อาจารย์คิดว่าที่ผ่านมามหาวิทยาลัยไม่ได้ผลิตความรู้เพื่อคนจน

อรรถจักร : ก็ประสบการณ์ทั้งหมด การอ่านหนังสือทั้งหมดก็ไม่เคยมีใครตอบว่าทำไมคนถึงจน ผมคิดว่ามหาวิทยาลัยเองในช่วงก่อนหน้านี้นี้ ก่อน ๑๕ ปี ก่อน ๑๐ ปีนี้ไม่เคยมีใครตอบว่าทำไมคนถึงจน คนจนถูกป้ายเปะมาแล้วว่าจนเพราะโง่ ขี้เกียจ โง่ จน เจ็บ จนต้องพัฒนา

คือทั้งองค์ความรู้ ทั้งอะไรที่ผลิตมาทั้งหมด ทุก ๆ ด้านไม่ได้ผลิตมาเพื่อตอบคำถามคนจนเลย ไม่ได้ตอบปัญหาจากชีวิตจริงคนจน ไม่ได้ตอบปัญหาจากที่เราจะทำความเข้าใจคนจนจริง ๆ ขึ้นมาเลย กรณีสิ่งแวดล้อมก็เห็นได้ชัดว่า มันเป็นการแก้ด้วยเทคโนโลยีที่ปลายสุดของกระบวนการที่ทำให้เกิดอันนั้น ไม่ได้ตั้งคำถามอะไร สิ่งแวดล้อมนั้น ปัญหานั้นมันกระทบใคร เศรษฐศาสตร์ก็ไม่เคยตอบ บริหารธุรกิจก็ไม่เคยตอบ ประวัติศาสตร์ก็ไม่เคยมีประวัติศาสตร์เพื่อคนจน

รัฐศาสตร์ก็ไม่เคยพูดถึงอำนาจคนจน พวกเราจึงคิดกันว่าเราน่าจะผลิตความรู้เพื่อคนจนขึ้นมา เพื่ออย่างน้อยที่สุดคนจนจะได้ไม่ถูกเหยียบเพียงฝ่ายเดียว เราคิดว่าความรู้มีค่า เราจึงคิดกันตรงนั้น

กองบก. : อ.ป๋วยก็เคยพูด หรืองานเขียนเรื่องการศึกษาก็พยายามพูดเรื่องนี้บ่อย เรื่องความรู้นำไปใช้เพื่ออะไร ตอนที่อยู่ธรรมศาสตร์ก็พยายามพูดถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยกับการเมืองกับสังคม จนมาถึงวันนี้ก็ยังไม่มียะไรดีขึ้น

อรรถจักร : ผมเชื่อว่าอ.ป๋วยเองท่านก็ต่อสู้ในระบบราชการมานาน ซึ่งผมเดาเอาว่าท่านก็คงลำบากในการต่อสู้ในระบบ ท่านจึงพยายามจะเบี่ยงเอางานบางส่วนของระบบไปใช้ประโยชน์อย่างที่ท่านต้องการ เช่นการพูดถึงมูลนิธิบูรณะชนบท ก่อนปี ๒๕๑๙ ที่ท่านถูกข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์ ...ถ้าผมจำไม่ผิด บัณฑิตอาสาของธรรมศาสตร์ก็เป็นดำริของอ.ป๋วยด้วย นั่นคือท่านอยากจะทำแต่ต้นไม้ไม่ได้ ต้นออกมาได้เพียงส่วนเดียว

กองบก. : ดูเหมือนว่าถ้าเราจะแก้ปัญหาก็ให้สถาบันการศึกษาผลิตองค์ความรู้ออกมาเพื่อประโยชน์ของคนจนนั้น ไม่สามารถที่จะแก้ในระบบได้

อรรถจักร : ผมคิดว่าวันนี้ยิ่งมองเห็นทางออกตรงนั้นยากมากขึ้น เพราะว่าถ้าหากเป็นไปอย่างที่ทุนนิยมเสรีใหม่คาดการณ์ มหาวิทยาลัยก็จะออกนอกกรอบ เมื่อถูกออกนอกกรอบแล้ว สิ่งที่จะเกิดขึ้นคือการแสวงหาเงินเป็นหลักวางอยู่บนตลาดที่มีกำลังซื้อ ความรู้เพื่อคนจนขายไม่ได้ เพราะฉะนั้นโอกาสในระบบเองจะน้อยมาก แต่ว่านั่นก็จะมีโอกาสทำงานนอกระบบซึ่งก็พอจะดำเนินได้ ยกเว้นบางสาขาที่จำเป็นต้องศึกษา คือคนจนเป็นเนื้อหาของเขา เช่นทางด้านมนุษยวิทยา ก็อาจจะสามารถเข้มข้นได้บางสาขาเท่านั้น

กองบก. : พูดถึงมหาวิทยาลัยนอกระบบ อ.ป๋วยก็เคยพยายามที่จะผลักดันมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ ยุคนั้นมีการสนับสนุนบอกว่ามหาวิทยาลัยน่าจะออกนอกระบบ มาถึงวันนี้มันต่างกันอย่างไร

อรรถจักร : ผมคิดว่าเราจะพบว่ามีความแตกต่างกันสูงมาก แม้ว่าจะใช้คำเดียวกัน เช่นในสมัยอ.ป๋วยเองต้องการออกนอกระบบราชการเพราะว่ามีเหตุผลอยู่ ๒ อย่าง อย่างแรกคืออยากจะทำหลุดออกจากระบบเผด็จการทหาร อันที่สองผมคิดว่า อ.ป๋วยมองเห็นคาดการณ์แล้วว่ามหาวิทยาลัยถ้ามันอยู่ในระบบ คนที่อยู่ในระบบมานานก็กลายเป็นคนที่อยู่ในหลุมหลบภัย ที่คุณไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงมันแล้ว เพราะฉะนั้นกระแสการออกนอกระบบอันหนึ่งมันถึงกระเทือนเขา พร้อม ๆ กันนั้น สิ่งที่น่ากลัวที่มันตามมาก็คือว่า ผมเชื่อว่าถ้าออกวันนั้น พวกเราบางส่วนไม่ได้คิดถึง การตอบสนองตลาดเท่ากับตอนนี้ พอออกวันนั้น ทุนนิยมเสรีใหม่มันบอกอย่างเดียวว่าเราต้องออกไปเพื่อตอบสนองตลาด อันตรายของการตอบสนองตลาดมันจึงเกิดขึ้นมากกว่าสมัยก่อน ดังนั้นการต่อต้านการออกนอกระบบในวันนี้มีอยู่สองกระแส กระแสหนึ่งก็คือกลุ่มคนที่อยู่ในหลุมหลบภัยมานาน ไม่อยากต้องประเมิน ไม่อยากต้องกระทบกระเทือน อีกกลุ่มหนึ่งก็คือรู้ว่าถ้าออกนอกระบบตอบสนองตลาดแล้ว

คนจนจะเป็นอย่างไร ความรู้เพื่อคนจนก็จะไม่มีอีก ผมเองผมคิดว่าไม่มีอะไรเลวร้ายกว่านี้ เพราะฉะนั้นออกไปเถอะ ไปตายเอาดาบหน้า สำหรับผมนะ แล้วเราค่อยไปสู่กัน คือถ้ามันจะเป็นแบบ Mc University* แบบที่อ.รังสรรค์ท่านพูดก็ค่อยสู่กัน

* รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ เคยเขียนถึง Mc University ไว้ในคอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง” ใน **หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน** ประจำวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ : รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ กล่าววามหาวิทยาลัยของรัฐกำลังแปรสภาพเป็น Mc University เป็นเส้นทางเดียวกับร้านอาหารประเภท “แตกด่วน ยัดเร็ว”

กองบก. : มาถึงวันนี้หลังจากมีการตั้งสมัชชานักวิชาการเพื่อคนจนมาแล้ว สิ่งที่ทำผ่านมามีถ้าจะให้ประเมินโดยส่วนตัวของคนทำ มันได้ส่งผลกระทบอะไรบ้างหรือเปล่านั้นคนจน หรือว่าได้เปลี่ยนแปลงอะไรบ้างหรือเปล่าระหว่างความสัมพันธ์ของนักวิชาการกับสังคม

อรรถจักร : ผมคิดว่าไม่มากนักเท่าไร แต่ขณะเดียวกันถ้าหากถามว่าเราได้ทำอะไรบ้าง ผมคิดว่าอย่างน้อยที่สุดเราทำให้คนจนรู้สึกว่าเขามีเพื่อน เขามีเพื่อนที่ไม่ใช่แค่เพื่อนคนจนด้วยกัน แต่เป็นเพื่อนต่างชนชั้น เป็นนักวิชาการ เขามีเพื่อนที่เห็นใจ เข้าใจ และพร้อมจะสู้กับเขา ความรู้ที่เราผลิตก็อาจจะไม่ได้เข้มข้นถึงขนาดที่ทำให้เขาหยิบไปใช้ได้ทุกเรื่อง แต่แน่นอนบางเรื่องเข้มข้นนะ ความรู้ที่คนจนผลิตมาเรื่องป่านี้นี้ เข้มข้นมากขึ้น เรื่องทะเล ซึ่งพวกนี้ก็นำไปสู่การที่เขารู้สึกว่าไม่ผิดในการที่จะใช้สิ่งที่เป็นปัญญาของชุมชนของเขาเพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐในกรณีที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ ผมคิดว่าเรามีตรงนั้น แต่ถ้าถามว่าแล้วมันทำให้สังคมโดยรวมหันมามองคนจนด้วยสายตาที่เป็นธรรมไหม ผมคิดว่าเรายังทำได้เล็กน้อยมาก เราอาจจะไม่เก่ง กลุ่มเราอาจจะไม่มีพลังด้วยสาเหตุหลายประการ หรือหนึ่งที่กั้นการอธิบายเรื่องคนจนมันอาจจะแข็งก็ได้ แต่โดยรวม ๆ เรายังไม่ประสบผลสำเร็จ

กองบก. : แล้วผลกระทบกับนักวิชาการด้วยตนเอง

อรรถจักร : ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ไม่มีผลกระทบอะไรนะ แต่ในแง่ที่คนจะรังเกียจนั้นผมคิดว่าไม่มี แต่ถามว่าเราสามารถขยายเพื่อนเราออกไปกว้างขวางได้ไหม มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนดูเหมือนว่าจะขยายได้กว้างขวางกว่า เนื่องจากเปิดกว้างกว่า เปิดกว้างในแง่ที่ว่าคำตอบปัญหาสร้างองค์ความรู้ให้กับทุกเรื่อง แต่สมัชชานักวิชาการเพื่อคนจนดูเหมือนว่าขยายไม่มากนักเท่าไร เพราะเราอาจจะมุ่งเน้นเฉพาะการพูดเรื่องคนจน

กองบก. : น่าสนใจที่อาจารย์บอกว่าในส่วนของสมัชชานักวิชาการเพื่อคนจนขยายแนวร่วมได้น้อยกว่ามหาวิทยาลัยเที่ยงคืน เพราะว่าไปเน้นเรื่องคนจน ทำไมถึงเป็นแบบนั้น ทำไมพอเน้นเรื่องคนจนแล้วถึงขยายแนวร่วมได้ช้ากว่า

อรรถจักร : ก็คงต้องเข้าใจว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไป ส่วนใหญ่จะมาจากชนชั้นกลางระดับกลางขึ้นไป คนพวกนี้ก็จะมีปัญหาของเขาที่เขาอยากจะตอบ ซึ่งก็เป็นปัญหาในเรื่อง ผู้ชาย ผู้หญิง เรื่องเพศ เรื่องอะไรสารพัด ดังนั้นเขาอาจจะไม่ค่อยสนใจเรื่องคนจนสักเท่าไร อันที่สอง คงต้องเคลม (claim) ตัวเองว่าตัวสมัชชานักวิชาการเพื่อคนจนเองก็ทำงานไม่มากนัก สร้างกิจกรรมที่ไม่ได้ต่อเนื่อง เราจะสร้างกิจกรรมแต่ละครึ่งบนฐานความเดือดร้อนของชาวบ้านเป็นหลัก เพราะฉะนั้นความไม่ต่อเนื่อง ความที่ต้องผลิตความรู้ต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่ใช้กับชาวบ้านช่วยเหลือชาวบ้าน มันทำให้เราลอย ๆ เราไม่สามารถสร้างฐานจริง ๆ ของเราได้ ส่วนมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน เขาทำงานอย่างเป็นระบบ เขาเดิน หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า ทุกเสาร์ บางทีทุกสามเสาร์ อะไรก็ว่าไป ซึ่งเขาจะมีกิจกรรม

กองบก. : ทำไมมันไม่สามารถต่อเนื่องได้ ในเมื่อปัญหาชาวบ้านก็มีต่อเนื่อง

อรรถจักร : เนื่องจากการจัดองค์กรของเรา (สมัชชานักวิชาการเพื่อคนจน) จัดแบบเพื่อนเจอเพื่อน เพราะฉะนั้นมันจะไม่มีลำดับขั้น ไม่มีงานอะไรชัดเจน ปัญหาประเด็นนี้เข้า เอาเรื่องนี้แหละหน่อย อะไรทำนองนั้นมากกว่า อาศัยใจร่วมกันมากกว่า แต่อย่าลืมว่าจริง ๆ แล้วทั้งสองส่วนก็เป็นส่วนที่ทับซ้อนกันนะ พอมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนทำอย่างวาระแห่งชาติภาคประชาชนก็กลายเป็นจัดร่วมกับสมัชชานักวิชาการเพื่อคนจน แต่ตัวมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนซึ่งเขามีการจัดองค์กรที่แน่นอนกว่าเขาก็ทำ เพราะฉะนั้นปัญหาเรื่องคนจนบางเรื่องจะไปพูดในมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนไป จนท้าย ๆ แล้วเหมือนกับว่าสมัชชานักวิชาการฯ จะทำหน้าที่เหมือนกับว่าเคลื่อนไหวอย่างเดียว

กองบก. : อยากถามว่าในวาระการรำลึกถึงอ.ป๋วย สิ่งที่คุณซึ่งได้รับอิทธิพลความคิดจากอ.ป๋วยแล้วก็ไปเป็นนักวิชาการหรือว่าปัญญาชนในสังคม ควรจะรำลึกหรือควรทำเพื่อการรำลึกคืออะไร ในความคิดของอาจารย์

อรรถจักร : โดยทัศนะส่วนตัวผมคิดว่า กระบวนการรำลึกคนดีที่ออกมาในช่วงหลัง ๆ มากขึ้น ผมคิดว่ามันเกิดขึ้นในช่วงสังคมแล้งคนดี ซึ่งผมว่ามันจะไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปีแล้ว ที่เราเริ่มรู้สึกว่าเรามองไม่เห็นคนดี เรามองไม่เห็นคนที่จะทำเพื่อคนอื่น

จริง ๆ ที่เราจะยึดได้จริง ๆ เพราะฉะนั้นในมุมมอง เมื่อมันไม่เห็นคนดีก็จึงเอา
วีรบุรุษในอดีตขึ้นมาเพื่อตอกย้ำทั้งตนเอง ตอกย้ำให้สังคมเห็น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้
น่าเป็นห่วงกับสังคมไทย หรือแม้กระทั่งตัววรรณกรรมเอง วรรณกรรมที่คนรุ่นใหม่
อ่าน ไม่ใช่วรรณกรรมแบบเดิม ไม่ใช่วรรณกรรมที่เสนอภาพมนุษย์ที่คิดเพื่อคนอื่น
กลายเป็นวรรณกรรมที่สนองกับสำนึกทางอารมณ์แบบปัจเจก

ผมคิดว่าหากจะรำลึก มันคงไม่ใช่แค่หวนรำลึกถึงคนดีเพื่อตอบสนองแก่
ความรู้สึกของเราในยุคสมัยที่แล้งคนดี ทำอย่างไรจึงขยายจินตนาการเกี่ยวกับคน
ดีให้มากขึ้น เราเริ่มต้นนิยามกันเลยก็ได้ว่าคนดีคืออะไร ถึงวันนี้ผมคิดว่าแค่พูด
ว่าคนดี คนไทยทั้ง ๆ ว่าจะนิยามกันอย่างไร คนจำนวนมากจะเอา concept
ศาสนาไปตอบ คนดีคือคนมีศีลธรรม ผมคิดว่าเราลองนิยามกันใหม่ คนดีคือ
คนที่คิดดีให้กับคนอื่น เราเริ่มนิยามกันใหม่แล้วก็ลองสร้างกิจกรรมที่สนองตรงนี้
ไป ถ้าหากเราเฉลิมฉลองหรือสดุดีท่านวีรบุรุษในใจเราแล้วไม่สร้างกิจกรรมอื่น
มันก็คงแค่นั้น

กองบก. : ถ้ามองจากอดีตถึงปัจจุบันคิดว่ามหาวิทยาลัยหรือว่าความสัมพันธ์ระหว่าง
นักวิชาการกับสังคมเปลี่ยนไปอย่างไรบ้าง แล้วในอนาคตจะเคลื่อนตัวไปอย่างไร

อรรถจักร : ถ้าดูแนวโน้มใหญ่ ผมคิดว่าจำนวนไม่น้อยกำลังเข้าไปสู่การแสวงหา
เงินตรา แสวงหาทรัพย์สินเป็นหลัก หน้าที่เชิงอุดมคติของการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้
การผลิตความรู้ สร้างสรรค์ความรู้จะน้อยไป ถ้าหากเราดูโครงการเปิดปริญญาโท
หรือปริญญาตรีทั้งหมดในมหาวิทยาลัยไทยพบว่าทั้งหมดเป็นเรื่องเงินเป็นหลัก บาง
สาขา เปิด ๓-๔ แห่งปริญญาโทแล้วก็ควมวิทยานิพนธ์กันไม่ได้จะเปิดไปทำไม มัน
ด้วยเหตุผลว่าปริญญาโทหน่วยกิตละ ๒,๐๐๐ บาท อีกด้านหนึ่งซึ่งมันเป็นเรื่อง
น่ากลัวคือ พื้นที่ที่นักวิชาการถูกสังคมสถาปนาให้เป็นผู้รู้ สิ่งที่น่ากลัวของคนพวกนี้
คือการเขยิบเข้าไปสู่การหวังว่าจะเข้าไปใช้อำนาจรัฐมากขึ้น ไม่ว่าจะด้วยความหวัง
ที่ดีคือเชื่อว่าตัวเองรู้แล้วจะเข้าไปแก้ไขให้ดี หรือความหวังที่เลวคือไปแสวงหาเงิน
ผมคิดว่าอันนี้น่ากลัว ผมคิดว่าเราควรจะต้องสร้างสังคมความรู้มากกว่าเข้าไปยึด

กุมอำนาจรัฐ จะเน้นตัวนักวิชาการเองมันเป็นเพียงทางผ่านไปสู่อำนาจ นั่นคือเป็นแนวโน้มใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วง ๒ ปีนี้ ส่วนนักวิชาการที่ยังทำงานก็คงจะมียู่แต่กลุ่มพวกนี้ผมคิดว่าจะน้อยลง ผมคิดว่าสังคมจะต้องช่วยดูแลคนเหล่านี้ให้มากขึ้น

กองบก. : ดูเหมือนมันจะกลับกัน คือว่าโดยส่วนใหญ่สังคมพยายามจะคาดหวังว่าผู้รู้ในมหาวิทยาลัยน่าจะเป็นคนที่คอยดูแลสังคมมากกว่าที่สังคมจะมาดูแลเขา
ทำไมวันนี้มันถึงกลับหัวกลับหางกัน

อรรถจักร : คือที่ผมบอกว่าสังคมต้องดูแลคนกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งที่อยู่ในมหาวิทยาลัย ผมเชื่อว่าถ้ามหาวิทยาลัยออกนอกระบบ ไอ้คนหัวแข็งกลุ่มพวกนี้จะถูกรังแกในนามของอำนาจรัฐอิสระที่เชื่อว่ามหาวิทยาลัยนอกระบบ ทำให้อาจเกิดการกีดดันการทำอะไรหลายอย่างที่จะยุบบางภาคที่มันน่าเหิมนหน้า เช่น ด้วยการให้เหตุผลว่ามันไม่ตอบสนองตลาด เกิดขึ้นง่ายมากในพ.ร.บ. มหาวิทยาลัยนอกระบบ ยกตัวอย่าง

ง่าย ๆ ภาควิชาประวัติศาสตร์วันดีคืนดีมันไม่ตอบสนองตลาดหรือ พุดง่าย ๆ คือมันไม่ออกไปหาเงินได้โดยตรง ถ้าคุณอยู่กันอย่างหมึม ๆ อยู่กันอย่างเรียบร้อย ไม่ประท้วงรัฐบาล ไม่ประท้วงผู้บริหาร มันก็น่าจะอยู่ได้ แต่เมื่อไหร่ที่คุณเสียงแข็ง มหาวิทยาลัยมีสิทธิยุบภาคคุณได้ อันนี้ยกเป็นตัวอย่งนะ เพราะพ.ร.บ.หลายมหาวิทยาลัยให้อำนาจกับมหาวิทยาลัยในการยุบ ถามว่าอะไรจะเกิดขึ้นคงยุ่ง...ที่เรียกร้องให้สังคมดูแลก็คงจะมากไป อาจจะหมายถึงว่าคงต้องมอง ๆ กันด้วยว่าถ้าไม่ระวัง นักวิชาการที่จะคิดเพื่อคนอื่นจะลดลง

ผมคิดว่าอย่างน้อยที่สุดเราทำให้คนจนรู้สึกว่ามีเพื่อน เรามีเพื่อนที่ไม่ใช่แค่เพื่อนคนจนด้วยกัน แต่เป็นเพื่อนต่างชนชั้น เป็นนักวิชาการ เรามีเพื่อนที่เห็นใจ เข้าใจ และพร้อมจะสู้กับเรา ความรู้ที่เราผลิตก็อาจจะไม่ได้เข้มข้นถึงขนาดที่ทำให้เขาหยิบไปใช้ได้ทุกเรื่อง แต่แน่นอนบางเรื่องเข้มข้นนะ

ที่มั่งตั้งใจจะทำก็คือ ทำอะไรให้ประชาชนมีหลักประกัน สุขภาพอย่างครบถ้วนตั้งแต่เกิดจนตาย

นายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์*

วิสัยหนาวจาขวัญท่านนายก
ขยายความตามขอระบอบแบ่งก็
ยังสนใจไม่รู้ยู่หนึ่งข้อ
ปานปรามรค์ผมก็เห็นเด่นประเทือง
ตัวอย่างเช่นเป็นรัฐมนตรี
อย่าข้องเกี่ยวเที่ยวรับเป็นกรรมการ
ผมสงสัยไม่แจ้งจิตคิดการคำ
กิจการผู้ใหญ่ท่านไม่เกี่ยว

หวังไม่ตกบกพร่องต้องแถลง
แม่นยำแรงคงไม่ร้ายระคายเคือง
จอมพลถ.ท่านแถลงแจ้งเป็นเรื่อง
ว่าใครเฟื่องเป็นผู้ใหญ่ในราชการ
ไม่ควรมีการคำถามสถาม
สมาจารข้อนี้ดีจริงเจียว
หมายความว่ากิจใดบ้างยังเฉลียว
หรือจะเหนียวรั้งไว้ไม่ให้คำ

ป่วย อังภาภรณ์

สุนทรพจน์งานเลี้ยงอาหารค่ำประจำปี ๒๕๐๗ ของสมาคมธนาคารไทย

ตำนานเทคโนโลยีเครดิตที่ชาญฉลาดที่ทักท้วงนักการเมือง ที่เห็นว่าประพฤติดิปฏิบัติ
ตนผิด **ธรรมะด้านเศรษฐกิจ** ของป่วย อังภาภรณ์อย่างหนึ่งคือ การเรียกร้องให้
ผู้มีส่วนได้เสียในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจลาออกจากกรรมการธนาคาร
ซึ่งการเรียกร้องนี้ไม่เพียงแต่นักการเมืองเท่านั้นแต่รวมถึงข้าราชการด้วย พร้อม
กับการปฏิบัติตนให้เห็นเป็นแบบอย่าง ก็ยังคงเป็นตำนานต่อไปตราบเท่าที่เรายังมี
แต่เทคโนโลยีที่เป็นเพียงแขนขาของระบบราชการ และพร้อมที่จะรับใช้นักการเมือง
เพื่อความก้าวหน้าของตนเอง มากกว่าจะทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน
ตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ

*สัมภาษณ์วันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔

แต่สำหรับผู้เชื่อว่า “ระบบราชการ” ไม่ว่าจะนำเฟอะอย่างไร แต่อย่างน้อยก็สามารถช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้ ตราบใดที่เราซื่อสัตย์ต่อตนเองและวิชาชีพ

นายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์ ในฐานะผู้หนึ่งที่โตมาในยุค “อาจารย์ป่วย” ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานโครงการปฏิรูประบบบริการสาธารณสุข ผู้เชื่อว่าเส้นทางนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการบรรลุเจตนารมณ์ที่อาจารย์ป่วยเคยหวังไว้ในข้อคิดจากเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง : จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ได้

กองบก. : ขอเรียนถามประวัติคุณหมอ และความทรงจำเกี่ยวกับอาจารย์ป่วย

สงวน : ผมเติบโตในกรุงเทพฯ ส่วนแรงบันดาลใจที่จะทำกิจกรรมเกิดขึ้นตอนที่เป็นนักศึกษาชั้นปี ๑ ปี ๒ ผ่านการอ่านหนังสืออย่าง **สังคมศาสตร์ปริทัศน์** หนังสือ **ชาวกอง** ซึ่งตอนนั้นก็มึนหัวทึบทางความคิด พอปี ๒ ผมได้เป็นบรรณาธิการ **มหิตลสาร** ตอนนั้นอ.ป่วยอยู่ที่ต่างประเทศ ผมก็เขียนไปถึงท่านโดยตรงว่าจะขอบทความท่านมาลงเกี่ยวข้องกับสงคราม อ.ป่วยก็เขียนมาให้ซึ่งผมก็รู้สึกภูมิใจมาก เพราะเราเป็นเด็ก ท่านก็เขียนตอบด้วยลายมือท่านเลย ท่านค่อนข้างเป็นกันเองทั้ง ๆ ที่เรายังไม่รู้จักกัน ท่านจะเขียนถึงเราในทำนองว่า “ถึงคุณสงวนที่รัก” คล้ายกับว่าท่านเป็นผู้ใหญ่ที่ให้ความเอ็นดูเรา รวมทั้งความคิดของเรากระตือรือร้นจะให้นักศึกษามีปัญญาเพิ่มขึ้น เราก็ประทับใจตั้งแต่ตอนนั้น

กองบก. : มองอ.ป่วยอย่างไรในแง่ที่อ.ป่วยเคยเป็นเทคโนโลยีคนหนึ่ง

สงวน : เวลาเรามองว่าการปกครองบ้านเมืองเป็นเรื่องไม่ดี เรื่องอำนาจเป็นเรื่องไม่ดี หรือการเมืองเป็นเรื่องไม่ดี จริง ๆ แล้วในความไม่ดีที่ดำรงอยู่มันก็มีคนดีที่ยืนหยัด แล้วก็เป็นหลักทำให้ประเทศพัฒนาได้จนถึงปัจจุบัน ผมเองก็ไม่อยากให้มองเป็นเรื่องที่ไม่ดีไปเสียหมด คือมันมีหลัก อย่างข้าราชการที่ค่อนข้างจะล่าช้าหรืออาจจะมึนปัญหา แต่ว่าที่ยืนหยัดอยู่ได้จนถึงปัจจุบันเพราะมีเทคโนโลยีบางอย่างส่วนที่ซื่อตรงและยืนหยัดในคุณงามความดีอย่างอ.ป่วยเป็นแบบอย่าง

กองบก. : แสดงว่าเทคโนโลยีสามารถทำอะไรได้อยู่พอสมควรในระบบโครงสร้างที่ไม่ดี

สงวน : ทำได้เยอะด้วยไม่ใช่แค่พอสมควรนะ เทคโนโลยีเราทำได้ค่อนข้างเยอะเพราะในอดีตเทคโนโลยีอาจเป็นคนที่นำเสนอขายด้วยแล้วก็ดำเนินการด้วย ระยะหลังนี้เรื่องการนำเสนอขายอาจน้อยลง แต่ยังเป็นคนดำเนินการ เราอาจจะสามารถนำสิ่งที่ดีมาปฏิบัติได้อย่างจริงจัง เทคโนโลยีจะแตกต่างจากนักวิชาการจะแตกต่างกับ NGOs นิดหนึ่ง ในแง่ที่ว่าเทคโนโลยีไม่ได้ลงลึก ในแง่ NGOs ที่ทำงานกับหมู่บ้านอาจจะลงลึกไปถึงปัญหาเรื่องครอบครัว เทคโนโลยีแก้ปัญหาโครงสร้างของประเทศ คิดว่ามีความจำเป็นมากถ้าคนเหล่านี้ยืนหยัดในผลประโยชน์ส่วนรวม

บางครั้งคนไม่ได้เห็นด้วยว่าสิ่งที่ทำเพราะต้องการที่จะแก้ไข แต่โดยเนื้อแท้คือคนที่กำลังรู้ตัวเองดี สงสัยว่าอ่าวว่าท่านไม่ไรคนแบบนั้น ท่านจัดจนกว่าทำเพราะต้องการจะช่วยคน และในจุดที่มีที่สุดก็ไม่ใช่ว่าท่านจะจนได้เสมอท่านก็มีบางจุดที่ทนไม่ได้ เมื่อทนไม่ได้ก็ต้องออก

กองบก. : เทคโนโลยีภายใต้โครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม มันไม่มีข้อจำกัดหรือ

สงวน : มันก็มีข้อจำกัดระดับหนึ่ง แต่ผมคิดว่าเราทำอะไรได้หลายอย่าง คือในระบบราชการเป็นระบบที่มึนหม่า เป็นระบบที่มีทรัพยากรคน งบประมาณบางครั้งคุมงบประมาณ ตั้ง ๘-๙ พันล้าน มันสามารถสร้างประโยชน์ให้กับคนจนมากมาย ถ้าคนคนนั้นยืนหยัดและไม่โอนอ่อนไปตามความฉ้อฉลของระบบที่มีอยู่ แต่ถ้าเราโอนอ่อนผ่อนไปตามคนที่

ต้องการผลประโยชน์ สุดท้ายมันก็ทำอะไรไม่ได้ และกลับกลายเป็นว่าเราเป็นกลไกที่ทำให้เครื่องจักรที่ฉ้อฉลเหล่านี้เดินได้ แต่จริง ๆ ถ้าเรายืนหยัดเราก็อาจจะทำได้จริงอยู่แม้บางครั้งการยืนหยัดอย่างนั้นอาจทำให้เจ็บปวดก็ตาม อย่างกรณีอ.ป๋วย

กองบก. : มีคนวิจารณ์อ.ป๋วยว่าเป็นเทคโนโลยีภายใต้ระบบเผด็จการทหาร มันเหมือนเป็นกลไกเป็นเครื่องมือรับใช้โครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมหรือเปล่า

สงวน : มันไม่ได้สุดโต่ง ๒ ด้าน ซึ่งจริง ๆ แล้วภายใต้ระบบทหารแบบนั้นมีคนจนที่ต้องการการดูแลใหม่ ...มี สิ่งที่เป็นความเลวร้ายที่ต้องการการแก้ปัญหาใหม่ ...มี ถามว่าคนที่ครอบงำหรือกุมอำนาจอยู่ทุกวันทำชั่วอย่างเดียวหรือเปล่า ก็ไม่จริง บางครั้งเขาก็ต้องการทำในสิ่งที่ทำให้เขาอยู่ได้ ใบบางที่การกระทำแบบนี้เหมือนกับทำให้เขาเกิดความยั่งยืนในการอยู่ แต่ผมคิดว่าหลาย ๆ ครั้งการที่ช่วยให้คนสามารถที่จะรอดพ้นจากความยากจน ความหิวโหย ความลำบากหรือยากไร้ ผมคิดว่าการที่ถูกกล่าวหาว่าไปปรับใช้กลไกให้มันเดินผมคิดว่าหลาย ๆ ครั้งมันต้องซึ่งเหมือนกัน ถ้าตราบเท่าที่เทคโนโลยีไม่ได้สูญเสียมโนธรรมประจักษ์ ยั่งยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนจริง ๆ ผมคิดว่าคงไม่ถึงกับเลวร้ายถึงขั้นที่ว่าเลวสุด ๆ

กองบก. : หมายความว่าทำเท่าที่ได้ภายใต้ข้อจำกัด

สงวน : ชีวิตเราต้องมีข้อจำกัด แต่ว่าสำคัญอยู่ที่มโนธรรมประจักษ์ของคนคนนั้นมากกว่า คือเมื่อถึงเวลานั้นเขาเอาเป็นข้อแก้ตัวหรือเปล่า ผมคิดว่าอ.ป๋วย ท่านเป็นแบบอย่างที่ทำให้เห็นว่า ท่านไม่ได้เอาเป็นข้อแก้ตัวว่าทำอย่างนั้นอย่างนี้แต่ที่จริงมันมีผลประโยชน์ของตัวเองอยู่ ซึ่งผมคิดว่าอ.ป๋วยยังถือผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก จนสุดท้ายท่านต้องประสบกับปัญหาและความเจ็บป่วย แต่บางครั้งคนไม่ดีแล้วอ้างว่าทำเพราะต้องการที่จะแก้ไข แต่โดยเนื้อแท้ตัวเองทำก็รู้ตัวเองดี ผมคิดว่าอ.ป๋วยท่านไม่ใช่คนแบบนั้น ท่านชัดเจนว่าทำเพราะต้องการจะช่วยคน และในจุดที่ถึงที่สุดก็ไม่เชื่อว่าท่านจะทนได้เสมอ ท่านก็มีบางจุดที่ทนไม่ได้ เมื่อทนไม่ได้ก็ต้องออก

กองบก. : ก็หมายความว่าถ้าวันนั้นคนที่กุมอำนาจ ทหารที่กุมอำนาจไม่มาล้าเส้น
อ.ป๋วย อ.ป๋วยก็ทำงานได้โดยไม่ต้องสนใจที่จะเปลี่ยนโครงสร้าง

สงวน : ก็คงไม่ใช่อย่างนั้น พอถึงจุดหนึ่งมันเป็นไปได้เลยที่เขาจะปล่อยให้เราทำทุกอย่างจนกระทั่งถึงจุดที่เขาเองไม่ได้ผลประโยชน์เลย พอถึงจุดที่เขาถูกกระหน่ำแล้วออกมาล้าเส้น เราทนไม่ได้ก็อาจจะต้องไป นั่นเป็นตัวพิสูจน์ ถ้าสมมุติเขามาล้าเส้นเรา แล้วเราก็ออม อันนั้นล่ะคือข้อแก้ตัว

กองบก. : วันนี้คุณหมอเป็นเทคโนโลยีให้กับประเทศไทย ระบบโครงสร้างของประเทศไทยเป็นอย่างไรบ้างเท่าที่คุณหมอได้สัมผัส แตกต่างจากเมื่อก่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

สงวน : คงจะโชคดีกว่าเมื่อก่อนในแง่ที่ว่ารัฐบาลไม่ได้เป็นเผด็จการ ไม่ได้กุมอำนาจโดยเบ็ดเสร็จ แต่ความน่าเฟะมันก็ดำรงอยู่ ซึ่งอาจจะซับซ้อนกว่า ผมคิดว่ามันก็ยังดำรงอยู่อย่างที่ผมเห็น

กองบก. : ความน่าเฟะที่ว่ามันเป็นเรื่องของความดีความไม่ดีของผู้กุมอำนาจหรือโครงสร้าง

สงวน : มันเป็นทั้ง ๒ อย่างเพราะคนเป็นคนสร้างระบบ ระบบเป็นตัวเกื้ออำนาจแต่ผมเองมองว่าระบบเป็นตัวที่ใหญ่กว่า ตัวคนเป็นตัวที่รอง อย่างไรก็ตามก็ไม่ได้หมายความว่าเราไปแก้ที่ตัวระบบโดยไม่สนใจตัวคนเลย เพราะถ้าตัวคนเหลวแหลกแล้วเราแก้ระบบอย่างไร คนก็เหลวแหลกอยู่ดี

กองบก. : ปัญหาของระบบราชการไทยอยู่ตรงไหน

สงวน : ระบบราชการไทยที่ใหญ่โตมโหฬารนั้นเมื่อก่อนอยู่ ๓ ด้านด้วยกัน

1. วิกฤตโครงสร้างอำนาจ อำนาจกลายเป็นตัวที่บันดาลให้เกิดทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าอำนาจไม่ถูกตรวจสอบแล้ว ถึงจุดหนึ่งอำนาจมันจะฉ้อฉล ระบบราชการไทยจนถึงเดี๋ยวนี้ก็ยังเป็นระบบอำนาจอยู่ คนที่อยู่บนสุดสามารถที่จะสั่งการคนอื่น ๆ สามารถที่บันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้ สามารถที่จะทำให้ชีวิตคนคนหนึ่งเปลี่ยนแปลงได้ เพราะฉะนั้นจึงทำให้ข้าราชการหลาย ๆ ส่วนยอมจำนนกับอำนาจที่เป็นอยู่ เมื่อวิจิตร พุทธิกรรม และการทำงานของข้าราชการยอมสยบต่ออำนาจแล้ว มันกลายเป็นวัฒนธรรมและมันก็กลายเป็นความเคยชิน

2. วิกฤตการจัดการ ทุกอย่างมันรวมศูนย์ใหญ่โตแล้วก็แบ่งเป็นแผนก ๆ ไม่ได้เอาชีวิตคนเป็นตัวตั้ง แต่แบ่งไว้ว่าเรื่องนี้เป็นสุขภาพ เรื่องนี้เป็นเรื่องการศึกษา เรื่องของการเดินทาง ซึ่งการแบ่งอย่างนี้ท้ายที่สุดก็เป็นการฉีกตัวคนออกไป จริง ๆ แล้วเราต้องการความสมบูรณ์สูงสุดของชาวบ้าน ซึ่งพวกนี้เวลาถูกแยกออกมา ก็ไม่

ได้ทำงานด้วยกันอย่างผสมกลมเกลียวกัน แล้วก็ทำให้เกิดปัญหา ยิ่งตัวอำนาจมันอยู่ก็ยิ่งทำให้การจัดการมันแบ่งแยกออกไป เพื่อแสวงหาอำนาจซึ่งกันและกัน

3. **วิกฤตศรัทธา** คนดี ๆ เข้ามาสู่ระบบก็จะเกิดปัญหาอย่างที่สุด แล้วสักพักก็จะรู้สึกว่ายูไปไม่ได้ ฉันทก็ไม่ได้ดี ถ้าฉันเป็นคนดี หรือถ้าสมมุติเกิดจะได้ดี ก็ต้องเบนไปตามคนอื่นเขา สุดท้ายคนดี ๆ ก็ไม่อยู่ คนก็หนีหมด ก็รู้สึกตัวเองไม่มีศักดิ์ศรี ผมอยู่ในระบบราชการบางที่ผมก็อายนะ

กองบก. : แล้วทำไมคุณหมอไม่หนี

สงวน : จริง ๆ ผมไม่ได้ชอบระบบราชการนะ แต่อาจเป็นเพราะผมเติบโตมาในสมัยที่ความล้าเนิ่นทางสังคมของคนหนุ่มสาวมันเกิดขึ้นขยายกว้าง ผมเรียนแพทย์มา

แล้วการที่จะทำงานได้ดีก็คือการเป็นหมอบ้านนอก การเป็นหมอบ้านนอกก็คือการอยู่ในระบบราชการ ไม่มีหมอบ้านนอกที่อยู่ในระบบเอกชน แล้วถ้าคุณอยู่ในระบบเอกชนคุณก็ทำอะไรไม่ได้ด้วยนอกจากรักษาโรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ถ้าไปอยู่ระบบราชการคุณก็มีทรัพยากร มีการผลักดันงานที่อยากให้เกิด ทำให้ประชาชนมีสุขภาพดี

ตามที่ต้องการให้เป็น การอยู่อย่างนี้มา ๒๐ ปีทำให้เราซึ่งเหมือนกันว่าทำตรงนี้กับทำข้างนอกอันไหนมันดีกว่ากัน

กองบก. : หมายความว่าระบบราชการต้องมีหลักประกันให้กับคนที่ซื่อสัตย์

สงวน : ต้องสามารถสร้างหลักการตรงนี้เรื่องความมีศักดิ์ศรี ซื่อสัตย์ ความยุติธรรมให้มันเกิดขึ้น

อย่างเช่น การที่จะสร้างให้เกิดสถาบันจริยธรรม การที่จะให้มีระบบการตรวจสอบ การที่จะให้เกิดความยุติธรรมในระบบ สิ่งที่สามารถสร้างตรงนี้ขึ้นมาได้ขณะนี้ผมไม่หวังกับราชการโดยตรงว่าจะสร้างจากภายใน ผมคิดว่าถ้าจะปฏิรูประบบราชการให้ดี สังคมต้องมาร่วมกันช่วยโดยเฉพาะคนภายนอก เหมือนเราปฏิรูปการเมือง

กองบก. : ปฏิรูประบบราชการหมายถึงอะไร เพราะหลัง ๆ มีการพูดกันในหลายแง่มุมซึ่งก็สับสนอยู่

สงวน : เราต้องกลับไปสู่พื้นฐานของระบบราชการว่ามีขึ้นมาทำไม ระบบราชการมีขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนมีความผาสุก ยกตัวอย่างง่าย ๆ จากครม.มารดาถึงเซิงตะกอนของอ.ป๋วย งานในทุก ๆ อย่างที่ท่านพูดถึง จริง ๆ ถ้ายึดเป็นหลักก็คือการปฏิรูปกลไกและระบบต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการเกิดสิ่งเหล่านั้น ถ้าอะไรที่มันไม่เกิดหรือขัดขวางหรือในที่สุดจะทำลายก็ต้องไม่ใช่การปฏิรูประบบราชการ เพราะฉะนั้นในสิ่งที่ตอนหลัง ๆ พูดกันก็ต้องกลับไปถกถึงเรื่องปรัชญาว่า สุดท้ายสิ่งเหล่านั้นนำไปสู่ความผาสุกของประชาชนโดยเฉพาะคนที่ไม่ได้ ได้หรือเปล่า คนที่ได้แล้วก็แล้วไป ถ้าทำให้คนที่ไม่ได้แล้วได้หรือมีขึ้น มันก็จะเป็นการปฏิรูปที่แท้จริง

กองบก. : อยากถามเกี่ยวกับเรื่องสาธารณสุขบ้าง ตอนนี้คุณหมอทำอะไรอยู่บ้าง

สงวน : ส่วนหนึ่งที่ได้แรงบันดาลใจจากอ.ป๋วย ก็คือเรื่องที่จะทำอะไรให้ประชาชนมีหลักประกันสุขภาพตั้งแต่ครม.มารดาถึงเซิงตะกอน สิ่งที่ผมตั้งใจจะทำก็คือทำอย่างไรให้ประชาชนมีหลักประกันสุขภาพอย่างครบถ้วนตั้งแต่เกิดจนตาย อยากจะมีส่วนร่วมให้เกิดตรงนี้ขึ้นมา ในตำแหน่งนี้ก็คือพยายามให้เกิดการปฏิรูปในเรื่องของการประกันสุขภาพที่ตอบสนองสิ่งนี้

กองบก. : ตำแหน่งทางการคืออะไร

สงวน : ผู้อำนวยการสำนักงานโครงการปฏิรูประบบบริการสาธารณสุข เป้าหมายอันหนึ่งก็คือทำอย่างไรประชาชนถึงจะมีหลักประกันสุขภาพได้ตั้งแต่จากครม.มารดาถึงเซิงตะกอน

กองบก. : จากการที่ทำงานด้านนี้มานานพอสมควร มองคุณภาพชีวิตของคนในสังคมอย่างไรบ้าง

สงวน : คุณภาพชีวิตของคนไทยถ้าเทียบกับคนประเทศอื่น ๆ ก็ถือว่าอยู่ในระดับพอใช้ได้ ไม่ถึงกับเลวร้าย อย่างไรก็ตามสิ่งที่เราต้องทำก็คือทำให้ดีกว่าเดิม คำว่า

พอใช้ได้หมายถึงเป็นภาพรวม เพราะว่าเรายังมีคนอีกจำนวนหนึ่งซึ่งต้องเผชิญกับปัญหาในเรื่องการไร้หลักประกันอยู่คือเมื่อเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมาหรือแม้แต่อยู่ในครรภ์มารดาก็ไม่ได้รับการดูแล เราจึงมีโครงการนี้ขึ้นมาซึ่งเป็นโครงการที่ร่วมกับฝ่ายต่าง ๆ เพื่อผลักดันให้เกิดเรื่องของหลักประกันสุขภาพให้เกิดขึ้นกับประชาชน

กองบก. : คุณหมอช่วยอธิบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

สงวน : คำว่าหลักประกันกับประกันสุขภาพไม่เหมือนกัน ยกตัวอย่างง่าย ๆ จากเรื่องของอ.ป่วย จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ตอนอยู่ในท้องก็อยากจะได้รับการดูแลก่อนคลอดที่เหมาะสม ต้องมีการได้รับวัคซีน ตอนคลอดออกมาจะไม่ติดเชื้อบาดทะยัก พอคลอดออกมาจะไม่เป็นเด็กพิการ และพอคลอดออกมาที่ต้องการการดูแล มีสถานพยาบาลที่ไม่ไกลจากบ้านจนเกินไป คนที่มาดูแลก็ต้องมีความรู้ที่จะดูแลให้ปลอดภัยทั้งแม่และลูก ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่เป็นการทางด้านการเงินมากเกินไปแล้วเมื่อเป็นเด็กก็ควรได้รับการดูแล ได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักดูแลสุขภาพตัวเอง สามารถที่จะมีสุขภาพที่ดีป้องกันการติดเชื้อได้ ได้รับการดูแลไม่ให้ขาดสารอาหารหรือขาดสารบางอย่าง ตรงนี้ก็ต้องมีการดูแลให้มั่นใจว่าเด็กนั้นปลอดภัยจนกระทั่งโตเมื่อโตเป็นเด็กนักเรียนก็ได้รับการดูแล มีคนติดตามอบรมสั่งสอน มีกระบวนการเรียนรู้เรื่องสุขภาพ พอเจ็บไข้ได้ป่วยก็มีสถานพยาบาลใกล้เคียงที่สามารถดูแลรักษาได้ พ่อแม่ก็ต้องไม่เดือดร้อนในการที่จะเป็นภาระเรื่องการเงิน พอโตขึ้นมาเป็นหนุ่มสาวมีงานทำ ก็ต้องรู้ว่าจะงานที่ทำไม่ได้ทำให้เกิดการติดโรคจากสารพิษทั้งหลาย ขณะเดียวกันก็มีกระบวนการที่กำกับดูแล พูดย่าง ๆ คือสามารถที่จะทำให้ตัวเองมีสุขภาพที่ดีได้ตลอด และมีกระบวนการมีส่วนร่วมของคนอื่นที่จะทำให้จิตใจของตัวเองรู้สึกว่าจะไม่ท้อเหี่ยว ครอบครัวก็มีความสุข ตัวเองก็มีความสุขในแง่ของการที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม พอมีครอบครัวก็รู้จักวางแผนครอบครัว ดูแลลูกได้อย่างเหมาะสม พ่อแม่แม่อาก็ได้รับการประกันว่าจะได้รับการดูแล และเมื่อบางครั้งเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเกิดการพิการก็มีสิ่งที่เป็นหลักประกันให้ จนกระทั่งตาย จากหลักประกันทั้งหมดเราก็ต้องดูว่าแต่ละขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพเป็นอย่างไร

ต้องการทั้งความรู้ ต้องการการดูแล ต้องการได้รับการมีส่วนร่วมในชุมชน ต้องการป้องกันไม่ให้ตัวเองสูญเสียด้านการเงินและอวัยวะต่าง ๆ นี่คือหลักประกันสุขภาพทั้งหมดตั้งแต่ครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน

กองบก. : เรื่องการรักษาฟรีเป็นอย่างไร

สงวน : ผมไม่ชอบคำนี้ เอาเป็นว่าไม่เดือดร้อนจากการที่จะต้องมาเป็นภาระของการเจ็บไข้ได้ป่วย ขณะเดียวกันก็ไม่เบียดเบียนคนอื่น ถ้าเรามีฐานะกันน่าจะแบ่งปันกัน มันเป็นสิ่งสมที่ควรร่วมด้วยช่วยกัน หมายถึงคนที่มั่งคั่ง คนที่ไม่มั่งคั่งไม่ต้องจ่าย ขณะนี้บัตรสุขภาพมันไม่ได้ทำทั้งสังคม ไม่ได้ทำทั้งหมด ถ้าหลักประกันถ้วนหน้า มันก็ต้องถ้วนหน้า ในระบบปัจจุบันยังมีส่วนที่ตกขอบ คนจนตกขอบที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในโครงการอะไรเลย หรือแม้แต่คนที่ไม่ใช่คนจนตกขอบก็ได้รับการดูแลไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งอันที่จริงแล้วต้องทำให้ทุกคนที่มีบัตรประชาชนเป็นคนไทย และก็ได้เน้นเรื่องความเจ็บป่วยอย่างเดียว เน้นตั้งแต่การดูแลก่อนคลอด ซึ่งเป็นเรื่องส่งเสริมสุขภาพทางารป้องกันโรคต่าง ๆ ให้ได้รับการดูแลอย่างจริงจังด้วย ซึ่งสามารถทำได้

กองบก. : จะเอางบประมาณมาจากไหน

สงวน : จริง ๆ ที่ใช้อยู่ก็มีมากอยู่แล้ว ไม่มีปัญหาเลย งบประมาณปัจจุบันที่ใช้ อยู่มีมากกว่า ๒ แสนล้าน โดยการคำนวณแล้วถ้าต้องการให้ประชาชนมีสุขภาพดี ถ้วนหน้าจริง ๆ แล้วต้องใช้ประมาณแสนกว่าล้านเท่านั้นเอง แต่งบประมาณที่ใช้ อยู่ยังกระจัดกระจายเนื่องจากเรามองคนไม่ได้เป็นคน ซึ่งเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องจัดระบบให้ดี

กองบก. : แล้วหลังจากได้แรงจูงใจเรื่องนี้ไประยะหนึ่ง ได้รับการตอบสนองจากคนที่กุมอำนาจการตัดสินใจนโยบายอย่างไรบ้าง

สงวน : อย่างที่เราพูด ระบบราชการมันผูกเรือน ระบบการเมืองมันก็ผูกเรือน การไปตั้งความหวังกับพวกที่มีอำนาจอย่างเดียวบางทีไม่แก้ไขปัญหา ผมคิดว่าความ

ตระหนักรู้ของคนในสังคมต่างหากที่สำคัญกว่าผู้มีอำนาจด้วยซ้ำไป ตัวอย่างการปฏิรูปการเมือง กฎหมายปฏิรูปการเมืองไม่ได้เกิดจากคนที่อยู่ในการเมือง แต่เกิดจากการที่มีประชาชนกลุ่มใหญ่เกิดการตระหนักรู้และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นมันต้องผสมผสานกัน คงไม่ได้พึ่งผู้มีอำนาจเป็นหลักอย่างเดียว และที่จริงกฎหมายไม่ใช่เป้าหมาย เป้าหมายที่แท้จริงคือการตื่นรู้ของสังคมโดยรวมนั้นสำคัญที่สุด

กองบก. : ขณะนี้ทางรัฐบาล (ชวน๒) มีนโยบายที่จะปฏิรูประบบโรงพยาบาลหรือที่บางคนเรียกว่าแปรรูป มุมมองของคุณหมอเป็นอย่างไร

สงวน : ผมคิดว่าบางครั้งหลักการเป็นอีกเรื่องหนึ่ง วิธีการเป็นอีกเรื่องหนึ่ง หลักการคือจะอย่างไรให้โรงพยาบาลมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพและความเสมอภาคให้กับประชาชนทุกคน บางครั้งการแปรรูปเวลาใช้คำ ๆ เดียวกัน แต่ บางคนเข้าใจความหมายไม่เหมือนกัน เช่น ถ้าเราแปรรูปจากการที่โรงพยาบาลในปัจจุบันเป็นของรัฐบาล แต่เปลี่ยนไปว่าเป็นการดูแลโดยชุมชน ซึ่งผมอยากให้เป็นอย่างนั้น ในกรณีของการที่โรงพยาบาลเป็นอิสระมันก็มีหลาย ๆ แบบบางคนก็ไปตีความว่าแปรรูปก็คือขายให้เอกชน บางคนก็ตีความว่าเป็นการให้ชุมชนมาดูแลโรงพยาบาลเพื่อจะให้เกิดตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนมากขึ้น อย่างโรงพยาบาลบ้านแพ้วก็ไม่ใช่ รูปแบบที่เขา

ผมเติบโตมา ในสมัยที่ความสำนึกทางสังคมของคนหนุ่มสาวมันเกิดขึ้นขยายกว้าง ผมเรียนแพทย์มาแล้วการที่จะทำงานได้ดีก็คือการเป็นหมอบ้านนอก การเป็นหมอบ้านนอกก็คือการอยู่ในระบบราชการ ไม่มีหมอบ้านนอกที่อยู่ในระบบเอกชน แล้วถ้าคุณอยู่ในระบบเอกชน คุณก็ทำอะไรไม่ได้ด้วยนอกจากรักษาโรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปอยู่ระบบราชการคุณก็มีทรัพยากร มีการผลักดันงานที่อยากให้เกิด ทำให้ประชาชนมีสุขภาพดีตามที่ต้องการให้เป็น

ขายให้เอกชน แต่เป็นรูปแบบที่ทำอย่างไรให้ประชาชนหรือชุมชน มามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ หรือเข้ามาบริหารโรงพยาบาล แต่บ้านแพ้วบังเอิญมีพื้นฐานที่ดี ผู้นำแต่ก่อนเป็นพระ ท่านประสานกับผู้นำชุมชนที่อื่นในการที่จะช่วยโรงพยาบาลบ้านแพ้ว นี่คือตัวแปรหลักในการแปรรูปโรงพยาบาล ...ต้องบอกว่าผมไม่ชอบคำว่า “โรงพยาบาลในกำกับของรัฐ” ผมชอบ “โรงพยาบาลในกำกับของประชาชน”

กองบก. : แต่ดูเหมือนมีคนหลายกลุ่มที่ออกมาคัดค้าน ยิ่งเข้าใจว่ามี ADB (ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย) มาเกี่ยวข้องด้วย เขาก็ยิ่งระแวง

สงวน : ผมก็เข้าใจสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เพียงแต่ว่าเราต้องเข้าใจแก่นของมันให้ถูกต้อง ส่วนเรื่องกระพี้ค่อย ๆ ตัดไป “แก่น” ก็คือเป้าหมายสุดท้าย ถ้าโรงพยาบาลแปรรูปแล้วชุมชนเป็นเจ้าของภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาล โดยที่ชุมชนเป็นคนตัดสินใจเป็นผู้บริหาร ผมว่าแบบนี้ก็ดีนะ ขณะนี้มีโรงพยาบาลบ้านแพ้วแห่งเดียวที่อื่นยังไม่มี ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความพยายามของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หลายฝ่ายต้องช่วยให้มันเกิดตามหลักการ เพราะฉะนั้นอย่าไปมองแบบ Passive อย่างมองว่าฉันจะถูกรัฐบาลกระทำฝ่ายเดียว เราก็ต้องเข้าไปผลักดันเมื่อมีโอกาส เพื่อให้เกิดสภาพที่เราอยากให้เกิด นี่เป็นความเห็นผมนะ ✓

สิทธิมนุษยชนมันต้องกินความมากไปกว่า เรื่องการละเมิดกฎหมาย

นัยนา สุภาพิ่ง*

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่รับ
อาหารที่เป็นคุณประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่ และ
ต้องการได้รับบริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก

ปวย อึ้งภากรณ์ (๒๕๑๖)

เมื่อโอกาสครบรอบ ๗๒ ปี อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ นิธิ เอียวศรีวงศ์
ได้เขียนบทความประกอบการปาฐกถา “ปวย อึ้งภากรณ์ กับสังคมไทย” เรื่อง “ปวย
อึ้งภากรณ์ : สิทธิมนุษยชนแบบไทย” อธิบายวิธีคิดสิทธิมนุษยชนของท่านว่า
มีพื้นฐานอยู่กับมนุษยธรรม มีศูนย์กลางที่มนุษย์ โดยเฉพาะมนุษย์ที่เป็นคนไทย
ให้ผลอย่างเดียวกับวิธีคิดจากหลักนามธรรมของตะวันตก วิธีคิดจากรูปธรรมไปสู่
รูปธรรมที่ชัดเจน ซึ่งวิธีคิดแบบนี้เองที่เป็นพลังสำคัญในวัฒนธรรมทางปัญญาของ
ไทย (จดหมายข่าวสังคมศาสตร์ กุมาพันธ์ - เมษายน ๒๕๓๓ หน้า ๗๒)

และด้วยวิธีคิดนี้เอง ที่สามารถทำให้คนส่วนหนึ่งที่ได้สัมผัสกับอาจารย์ปวย
ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมงาน ลูกศิษย์ ตลอดจนคนที่ศึกษาความคิดของท่านรู้สึกสัมผัส
ได้กับความเป็นนักสิทธิมนุษยชนแบบไทยของปวย อึ้งภากรณ์

เช่นเดียวกับ นัยนา สุภาพิ่ง ที่ประทับใจความเป็นนักสิทธิมนุษยชน
แบบไทยของอาจารย์ปวย โดยเฉพาะทัศนะเกี่ยวกับผู้หญิง แม้ว่าชีวิตเริ่มต้นจะไม่
ได้ทำกิจกรรมทางด้านสังคม แต่จากความไม่เท่าเทียมกันในระหว่างหญิงชาย ที่ได้

*สัมภาษณ์วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

ประสบทั้งในห้องเรียน และเมื่อสำเร็จการศึกษา ก็ได้สร้างคำถามติดค้างมาอยู่ในใจโดยตลอด นั่นเองเป็นแรงผลักดันต่อมา ให้นัยนา สุภาพิ่ง ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในแง่มุมต่าง ๆ

ปัจจุบัน **นัยนา สุภาพิ่ง** เป็นหนึ่งในคณะกรรมการการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อรายงานต่อรัฐบาล และประชาชนให้รับทราบ ซึ่งเธอบอกว่าเรื่องว่าสิทธิมนุษยชนคงไม่ใช่แค่เฉพาะเรื่องผู้หญิง หรือแค่การละเมิดกฎหมายเท่านั้น

กองบก. : ทำไมถึงได้มาสนใจปัญหาเรื่องผู้หญิงและสิทธิมนุษยชนครับ

นัยนา : พี่ไม่ได้อยู่ในยุคของการต่อสู้ คือถ้าจะพูดถึงคนที่อยู่ในแวดวง NGOs หากสืบค้นไปแล้ว เราจะพบว่าส่วนใหญ่เป็นคนที่เคยมีส่วนร่วมกับการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางเมืองในยุคนั้นตั้งแต่ก่อนปี ๒๕๑๙ ซึ่งพี่ไม่มีส่วนร่วมในการต่อสู้เลย สำหรับสมัยที่พี่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยก็อยู่กับพวกที่ทำกิจกรรมที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสังคมเท่าไร แต่เป็นเรื่องแสงสี เรื่องความสนุกสนาน เช่น ชมรมเชียร์ ชมรมกีฬา แต่ว่าตอนที่พี่เรียนหนังสือ มันมีประเด็นปัญหาสำคัญที่ต้องหาคำตอบให้ตัวเอง คือว่าพี่เรียนนิติศาสตร์รามคำแหงเมื่อประมาณเกือบ ๒๐ ปีมาแล้ว พี่เป็นคนที่เรียนหนังสือดีในเพื่อนรุ่นเดียวกัน แต่เราก็พบว่าผู้หญิงเรียนนิติศาสตร์อยู่ประมาณ ๑๐% เท่านั้น ก็รู้สึกที่เราต้องพิสูจน์ตัวเอง ตัวปัญหาจริง ๆ ก็คือว่า พอใกล้จะจบเราก็มีความหวังของคนที่เรียนหนังสือดีพอสมควร ว่าต้องไปสอบเนติบัณฑิต ไปเป็นทนายความ ไปเป็นอัยการอะไรอย่างนี้ แต่มีอาจารย์ผู้ชายคนหนึ่งอายุมากแล้วบอกกับเราว่า ชยันไปก็เท่านั้น เป็นผู้หญิงมาเรียนกฎหมายทำไมมีลูกมีหลานผมไม่ให้มาเรียนหรอก เรียนจบไปใช้ว่า คุณจะไปว่าความทำงานกฎหมายได้นะ เป็นผู้หญิงต้องไปหัดพิมพ์ดีดเอาไว้จะได้ทำงานเอกสารได้ เราก็เลยรู้สึกเป็นแรงกระแทกครั้งสำคัญในชีวิต ซึ่งเพื่อนผู้ชายที่เรียนอยู่ในกลุ่มเดียวกับเราสอบตกเป็นประจำแล้วก็มาให้เราติว เรียนหนังสือเล่มเดียวกัน อาจารย์คนเดียวกัน แต่

ผู้ชายคนนี้สามารถเป็นนักกฎหมายได้ เราเป็นผู้หญิงทำไมเราจะเป็นไม่ได้ละ พอเราเรียนจบเราก็ทำงานที่สำนักงานทนายความ ในสำนักงานหาผู้หญิงแทบไม่ได้เลย มีแต่รุ่นพี่ที่เป็นผู้ชาย เราก็คพบว่ามันเป็นตามที่อาจารย์พูดจริง ๆ อยู่ในวิชาชีพนี้ อย่างมากให้ทำเอกสาร เอกสาร ผู้หญิงไม่มีโอกาสได้รับผิดชอบงานสำคัญ ๆ

กองบก. : แล้วพี่เข้ามาทำกิจกรรมทางสังคมได้อย่างไร

นัยนา : เผอิญว่ามีคนรู้จักทำงาน NGOs อยู่กลุ่มเพื่อนหญิง เราก็ไม่รู้หรอกว่า NGOs แปลว่าอะไร เขาต้องการนักกฎหมาย ที่เป็นผู้หญิงทำเรื่องคดีเด็กคดีผู้หญิงถูกทำร้าย ข่มขืน ฟ้องหย่า เรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู เราก็อายุช่วยเพราะเป็นผู้หญิงด้วยกัน ในระยะแรกไม่มีเงินเดือนหรอก แต่เราก็ได้พบปะและได้เรียนรู้วิธีการว่าความต่าง ๆ มาอยู่ที่ กลุ่มเพื่อนหญิง มันก็ช่วยให้คำตอบเราทุกสิ่งทุกอย่างในสิ่งที่เราไม่ได้รับการยอมรับในการทำงาน เพราะมาอยู่ที่นั่นเขาจะให้เราทำงานเรียนรู้จากสิ่งที่เราทำเอง แม้จะอายุ ๒๒ หรือ ๒๓ ปี เราก็ได้รับผิดชอบคดีความเป็นของเราเอง โดยมีที่ปรึกษาเป็นทนายรุ่นพี่ เป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ เป็นอัยการ คือมีคณะกรรมการของกลุ่มเพื่อนหญิง ช่วยให้คำแนะนำทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น เราสนุกและมีความสุข ได้รับการยอมรับนับถือในวิชาชีพแม้ว่าเราเป็นผู้หญิง ที่นั่นในเบื้องต้นที่ทำได้พบว่าสังคมมันมีปัญหาซ่อนอยู่ มีความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นในสังคมเป็นจำนวนมาก

สมัยที่ครูสอนเราในมหาวิทยาลัยก็บอกว่ากฎหมายมันเป็นธรรม กฎหมายฉบับหนึ่งมันบังคับใช้ได้กับทุกคน คนรวยฆ่าคนตายก็ผิดเหมือนกับคนจน แต่ความเป็นจริงมันไม่ใช่อย่างนั้น คนรวยจำนวนมากฆ่าคนแล้วไม่มีความผิด คนจนจำนวน

ผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ก็ต้องกินอาหาร แม่คนไหนไม่ได้กินอาหาร ไม่ได้พักผ่อน มันก็ไปละเมิดสิทธิของเด็กในห้องก็รู้สึกว่าไม่แฟร์แบบนี้อายุเป็นผู้ชาย แต่กลับเป็นคนที่ไม่ละเอียดอ่อนและก้าวหน้าสำหรับที่ซึ่งทำงานเพื่อผู้หญิง มาตลอดที่มีความรู้สึกประทับใจ

มากถูกฆ่าตายแต่ไม่สามารถเรียกร้องให้กฎหมายคุ้มครองสิทธิของตนเอง ฟึดคิดว่า
มีกฎหมายอยู่ก็จริงแต่ไม่ได้ให้ความเป็นธรรมกับทุกคน แล้วอีกอย่างหนึ่งเราก็ได้
รู้ว่ากฎหมายที่เขียนไว้แล้วบอกว่าใช้กับทุกคนก็ไม่จริงเหมือนกัน เพราะมันเลือก
ปฏิบัติ เช่นกฎหมายครอบครัว เมื่อก่อนที่เราเรียนกฎหมาย จะมีคำอธิบายว่า
กฎหมายมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมประเพณี จริยธรรมและศีลธรรมอันดีงาม
กฎหมายครอบครัวก็กำหนดว่า ผู้หญิงมีผู้ช่วยฟ้องหย่าได้ ส่วนชายมีผู้ผู้หญิงฟ้อง
หย่าไม่ได้ ต้องให้ผู้ชายยกย่องผู้หญิงอื่นเทียบเท่าภรรยาอีกคนจึงจะฟ้องหย่าได้ มัน
มีความแตกต่างทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เราเห็นได้ชัดเจน
และกระทบจิตใจทำให้เรารู้สึกว่าต้องทำงานหนักก็คือเรื่องโสเภณี ผู้หญิงไม่น้อยถูก
เอามาเป็นโสเภณีเยอะมากและจะมีคนมาแจ่งกับเราว่าถูกกักขังอยู่ที่นั่นให้ไปช่วย
บางครั้งเราก็ไปกับตำรวจ จูโจมเข้าไปในช่องโสเภณี เราก็จะเห็นพวกผู้ชายกำลัง
ใส่เสื้อใส่กางเกง ไม่รู้ดชิบด้วยเข้าไป เลื้อยพาดบ่าอะไรแบบนี้ เดินออกมาจากช่อง
หน้าต่างเฉย ไม่รู้สึกสะทกสะท้านอะไร ในขณะที่เด็กผู้หญิงทั้งหลายมุดเข้าไปอยู่ใต้
ตุ๋ได้เตียงด้วยความกลัวสุดขีด หนีสุดชีวิต เราก็ตั้งคำถามว่านี่เป็นกิจกรรมอันเดียว
กัน การร่วมเพศโดยมีการจ่ายเงินจ้างเป็นค่าตอบแทนคือการกระทำผิดข้อหาค้า
ประเวณี แต่กฎหมายเอาผิดกับผู้หญิงที่ขายบริการเท่านั้น ทำไมคนขายบริการจึง
ผิดอยู่ข้างเดียว ในเมื่อถ้าไม่มีคนมาซื้อบริการ ความผิดสำเร็จก็ไม่เกิด แต่คนที่
มาซื้อบริการกลับไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม สังคมก็ยอมรับว่าเป็นเรื่องปกติ
ธรรมดาของผู้ชาย แต่ผู้หญิงที่ขายบริการต้องถูกประณามเหยียดว่าผิดศีลธรรม
และผิดกฎหมาย

กองบก. : แล้วคิดอย่างไรบ้างกับสิ่งที่เจอ

นัยนา : ฟึดตั้งคำถามว่ากฎหมายฉบับนี้ออกมาได้ยังไง เพราะกฎหมายเลือกปฏิบัติ
ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายเช่นนี้ จึงเป็นสาเหตุให้เด็กผู้หญิงต้องพาตัวเองเข้ามาอยู่
ภายใต้การควบคุมของพวกพ่อเล้าแมงดา แล้วก็ต้องมาถูกเอารัดเอาเปรียบ เพราะ
พวกนี้จะบอกว่าถ้าอยากจะค้าประเวณีต้องมาอยู่กับฉันนะ แล้วตำรวจจะไม่จับ ซึ่ง

มันก็เป็นเรื่องจริงเพราะว่าเขาจ่ายเงินให้กับตำรวจ เหตุการณ์อย่างนี้ทำให้ปัญหาการ
ค้าประเวณีจึงยังคงรุนแรงอยู่ในสังคมไทย ทุกคนยอมรับว่าผู้หญิงก็ต้องเป็นอย่างนี้
คุณเป็นผู้ชายคุณถึงทำอย่างนี้ได้ มันต้องมีคนที่ลุกขึ้นมาทวนกระแส ลุกขึ้นมาก่อ
การปฏิวัติอะไรสักอย่างมันถึงจะแก้ได้ ก็เลยรู้สึกว่ามันต้องเปลี่ยนแปลงให้ได้
ไม่อย่างนั้นเด็กผู้หญิงทั้งหลายก็ต้องถูกเอาเปรียบอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ เช่น หากสังคม
ไทยยอมรับให้ผู้ชายซื้อประเวณีได้อย่างชอบธรรมทั้งกฎหมายและศีลธรรม สังคม
ก็ควรจะยอมรับว่าผู้หญิงบริการจำเป็นต้องมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามจำนวน
ความต้องการซื้อบริการทางเพศของผู้ชาย และผู้หญิงบริการควรจะได้รับการ
คุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน ต้องได้รับการดูแลเรื่องสุขภาพอนามัย ต้องมีสิทธิ
อันพึงมีพึงได้ในฐานะที่เป็นคนหนึ่งคนในสังคม ไม่ต้องหลบหนีราวกับเป็นอาชญากร
แต่หากคุณทนไม่ได้ที่จะยอมรับให้หญิงบริการมีสิทธิตามกฎหมายที่กล่าวมา คุณก็
ควรจะทนไม่ได้ที่จะเห็นผู้ชายได้รับการยอมรับให้ซื้อบริการทางเพศอย่างชอบธรรม
ทั้งกฎหมายและศีลธรรม

กองบก. : หลังจากนั้นได้ทำอะไรบ้างครับ

นัยนา : ทำอยู่กลุ่มเพื่อนหญิงเกือบ ๑๐ ปี หลังจากออกมาฉันก็มีประเด็นใหม่ ๆ
ให้เราสนใจ ก็คือเรื่องการค้าประเวณีที่เอาผู้หญิงไปอยู่ต่างประเทศ เช่นผู้หญิงไทย
เป็นหมั้น ๆ คนอยู่ที่ญี่ปุ่นโดยไม่มีคนประสานงานช่วยเหลือ เราก็เลยไปเริ่มตั้ง
องค์กรใหม่ชื่อ กลุ่มเพื่อนแรงงานหญิงไทยในเอเชีย เพื่อที่จะช่วยเหลือผู้หญิงที่ไป
ทำงานต่างประเทศแล้วก็ถูกหลอก ถูกเอารัดเอาเปรียบ ทำอยู่องค์กรนี้ประมาณ ๖
ปี แล้วก็ไปต่างประเทศเพราะตามแฟนไปเรียนหนังสือ แล้วพอกลับมาก็ทำ เครือ
ข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญพอดีเป็นช่วงของการผลักดันให้มีการร่างรัฐธรรมนูญ เรา
ก็ไปสมัครเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่จังหวัดอยุธยาซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดิม ก็ได้
รับเลือกให้เป็น ๑ ใน ๑๐ คน รอบแรกจากจังหวัด จึงมีบทบาทเป็นกรรมาธิการ
วิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ของอยุธยา ก็ได้มีส่วนในการรณรงค์
ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ เราก็เห็นว่รัฐธรรมนูญเป็นกลไก

สำคัญที่จะสามารถแก้ปัญหาผู้หญิงได้ รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทต้องกำหนดว่าผู้ชายกับผู้หญิงเท่าเทียมกัน ก็ช่วยกันผลักดันกับสสร.ผู้หญิง ก็ประสบความสำเร็จเกินความคาดหมายเหมือนกัน เพราะประเด็นสำคัญหลาย ๆ เรื่อง เช่น ความรุนแรงในครอบครัว เด็กหรือผู้หญิงไม่ควรถูกทำร้ายทุบตีอย่างมาตรา ๘๐ ก็ถูกบันทึกไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือว่ามาตรา ๓๐ ที่ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันก็ถูกเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับแล้ว แต่ไม่มีการเขียนมาตรการที่จะเป็นหลักประกันว่า มันจะเท่าเทียมกันได้อย่างไร รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็เขียนไว้ว่ามาตรการที่ส่งเสริมโอกาสและความเท่าเทียมกันไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ ก็คือจะต้องมีการให้โควตาหรือให้โอกาสคนที่ด้อยโอกาส เช่น ให้โควตาว่าในสัดส่วนของกรรมการระดับชาติต้องมีผู้หญิงครึ่งหนึ่งผู้ชายครึ่งหนึ่งอย่างนี้ ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่มีการเขียนกฎหมายไว้แบบนี้ ก็เลยคิดว่าความเท่าเทียมเป็นกระบวนการที่จะสร้างโอกาสให้ผู้หญิงมากขึ้น หรือเรื่องของการตั้งกรรมการวิสามัญพิจารณากฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับเด็กและผู้หญิงที่ผ่านมาเป็นทัศนะของผู้ชายซึ่งเป็นคนเขียนกฎหมายส่วนใหญ่ ก็เป็นปัญหา เช่น เลือกลงโทษแต่ผู้หญิงที่ค้าประเวณี ไม่ลงโทษผู้ชายซึ่งไปใช้บริการ ถ้าเป็นผู้หญิงหนึ่งพิจารณากฎหมายอยู่ด้วยจะเขียนออกมาแบบนี้ไม่ได้ ก็เลยบอกว่าการกรรมการวิสามัญที่จะพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กและผู้หญิง จะต้องมีส่วนขององค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กและผู้หญิงอยู่ด้วย เขียนลงไป ในรัฐธรรมนูญเลยในมาตรา ๑๕๐

กองบก : แล้วปัจจุบันพี่ทำอะไรอยู่บ้าง

นัยนา : การทำงานในปัจจุบันหลังจากเป็นกรรมการวิสามัญของสภาร่างรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ทำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญต่อ หลังจากเราสามารถกำหนดประเด็นผู้หญิงในรัฐธรรมนูญแล้ว ทำอย่างไรจะทำให้มีการปฏิบัติจริงตามที่รัฐธรรมนูญเขียนไว้ เราคิดว่าจะต้องมีการติดตามประเด็นต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ เช่น กฎหมายอะไรก็แล้วแต่ที่พบว่ายังมีการเลือกปฏิบัติ และไม่ให้ความเป็นธรรมกับผู้หญิง ผู้ชายอย่างเท่าเทียมกันจะต้องถูกแก้ไขให้สอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญ

ในช่วงปีที่ผ่านมา ตั้งแต่รัฐธรรมนูญประกาศใช้เราก็ทำหลายเรื่อง เช่น พ.ร.บ.ชื่อบุคคลที่จะให้ผู้หญิงสามารถเลือกใช้ชื่อนามสกุลของตนได้ ใครอาจจะมองว่าเป็นเรื่องเล็ก ๆ ซื่อเป็นเรื่องสมมุติแต่จริง ๆ มันเป็นพื้นฐานสำคัญ เป็นรากที่ทำให้ผู้หญิงมีฐานะในสังคม นอกจากนั้นก็ยังผลักดันให้กระทรวงยุติธรรมยกร่าง พ.ร.บ.จัดการเลือกปฏิบัติ รวมทั้งผลักดันให้ผู้หญิงในท้องถิ่นตื่นตัวสมัครรับเลือกตั้งเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล รัฐธรรมนูญกำหนดเรื่องการกระจายอำนาจไว้ ดังนั้นการกระจายอำนาจให้ประชาชนก็ต้องเป็นทั้งประชาชนผู้หญิงผู้ชาย

มาถึงเรื่องคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็เหมือนกัน เราพยายามผลักดันองค์กรผู้หญิงให้เข้ามานั่งเป็นกรรมาธิการวิสามัญ ก็พยายามผลักดันให้มีการกำหนดวาระองค์ประกอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนต้องมีส่วนร่วมทั้งผู้หญิงผู้ชาย เมื่อมีการสรรหาทำให้คนที่ได้รับเสนอชื่อ ๒๒ คน มีผู้หญิง ๑๑ คน ผู้ชาย ๑๑ คน นี่ก็เป็นความสำเร็จในการผลักดันให้เกิดการปฏิบัติจริงตามรัฐธรรมนูญ ส่วนหนึ่งก็คือมีคนหนึ่งที่ได้รับการเสนอชื่อให้เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนด้วย

กองบก. : ไม่ทราบว่ามีรู้จักอาจารย์ป่วยได้อย่างไร

นัยนา : พี่รู้จักจากผลงาน จากการที่มีการจัดงานรำลึกถึงอ.ป่วย มีการเอางานเขียนของอ.ป่วยมาพิมพ์ เราก็อ่านหนังสือของอ.ป่วย แล้วเรื่องหนึ่งที่พี่ประทับใจก็คือ จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน มันมีแง่มุมประเด็นผู้หญิงเขียนอยู่ในนัยอย่างลึกซึ้ง อาจารย์เริ่มจากการพูดเรื่องสิทธิมนุษยชนพื้น ๆ เลย เมื่อเราเริ่มเกิดมาเรายู้อยู่ในห้องแม่ สิทธิที่เราควรจะได้รับอาหารเพื่อจะให้แข็งแรง เพื่อจะเกิดและเติบโตขึ้นมา แล้วก็เรื่อยไปจนถึงการที่จะได้รับการเลี้ยงดู ได้รับการศึกษาอบรมที่อาจารย์พูดพี่รู้สึกว่ามันเป็นชีวิตของคนธรรมดาคนหนึ่ง บางทีพี่อ่านหนังสือของนักคิดคนอื่นพี่ว่ามันยากที่จะเข้าใจ แต่งานของอ.ป่วยชิ้นนี้พี่รู้สึกว่าคนทุกคนชั้นได้อ่านแล้วก็จะเข้าใจ

อ.ปวยได้หยิบเอาเรื่องแม่เรื่องลูก การเจริญเติบโตของคนๆ ที่เริ่มตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ มันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน บางทีเราพูดเรื่องสิทธิมนุษยชนเราก็จะพูดแต่ความเป็นคนถึงจะมีสิทธิ แต่อ.ปวยมีความลึกซึ้งไปถึงสิทธิมนุษยชนที่เริ่มตั้งแต่การปฏิสนธิหรืออาจจะก่อนปฏิสนธิด้วยซ้ำ อ.ปวยใช้คำว่าสุขภาพของแม่จะต้องได้รับอาหารที่มีประโยชน์และการเอาใจใส่ในเรื่องปัจจัยสี่ เพราะถ้าปัจจัยสี่ไม่พร้อม มันมีผลต่อสุขภาพของผู้หญิงที่จะเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ที่มีคุณภาพด้วย ผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ก็ต้องกินอาหาร แม่คนไหนไม่ได้กินอาหาร ไม่ได้พักผ่อน มันก็ไป

ละเมิดสิทธิของเด็กในท้อง พี่รู้สึกว่าเป็นแง่มุมแบบนี้ อ.ปวยเป็นผู้ชาย แต่กลับเป็นคนทีละเอียดย่อน และก้าวหน้า สำหรับพี่ซึ่งทำงานเพื่อผู้หญิงมาตลอดพี่มีความรู้สึกประทับใจ

พี่ก็รู้สึกว่าเป็นพันธะหน้าที่ของมนุษยชาติทุกคน ที่ควรให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้ การที่เราจะต้องทำวันนี้ให้มันดีขึ้น ถ้าเราทำวันนี้ไม่ดีก็จะส่งผลไปถึงวันข้างหน้า สังคมก็จะไม่ดีไปด้วย เพราะตัวตนของเราไม่ได้มีอิทธิพลต่อตัวเราเท่านั้น มันมีอิทธิพลส่งต่อไปถึงคนรุ่นแล้วรุ่นเล่า

กองบก. : ถ้าจะถามถึงอุดมคติของพี่เองที่ทำมาถึงทุกวันนี้

นิยนา : คนเห็นว่าเราทำงานเรื่องผู้หญิง ก็มักคิดว่าเราต่อสู้เพื่อสิทธิผู้หญิงเท่านั้น คิดว่าเรามองไม่เห็นเด็ก คนแก่ ผู้ชาย ซึ่งจริง ๆ ไม่ใช่ ถ้าเราจะทำเรื่องผู้หญิงให้ดี แนวคิดที่สำคัญอันหนึ่งคือเราต้องเห็นผู้หญิงเป็นคนเหมือนกัน ที่มันเป็นปัญหาอยู่ทุกวันนี้เพราะผู้หญิงถูกมองว่าไม่ได้เป็นคนเหมือนกัน หรือเป็นคนที่แตกต่างกัน เป็นคนที่ต้องมีเงื่อนไขสังคมประเพณีวัฒนธรรมแตกต่างกับผู้ชาย หรือเป็นคนที่ด้อยกว่าผู้ชาย อุดมคติก็คือเราต้องปฏิบัติต่อคนทุกคนให้เสมอกัน ด้วยหลักการเดียวกันแล้วจะไม่มีปัญหาอะไร

กองบก. : อยากให้สรุปถึงเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งเรื่องปัญหาผู้หญิง และปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนโดยรวม

นัยนา : สังคมไทยมีปัญหาคำคัญอันหนึ่ง คือมีความเหลื่อมล้ำช่องว่างทางสังคม ที่มันห่างไกลกันมาก บางคนไม่มีความรู้ บางคนรู้มาก บางคนรวยมาก บางคนจนมาก บางคนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอะไรได้เลย บางคนมีข้อมูลข่าวสารมาก เพราะฉะนั้นแม้ว่าเราจะเห็นประเด็นเรื่องผู้หญิง แต่พีกี่รู้สึกว่าเป็นปัญหาเรื่องชนชั้นเป็นปัญหาใหญ่มาก เราไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาสังคมทุกเรื่องได้ ถ้าคนไม่มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรเท่าเทียมกัน ฉะนั้นจะอย่างไรให้คนที่เขาไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรทั้งหลาย ได้แสดงความต้องการของเขา บอกได้ว่าอยากได้อะไร ไม่อยากได้อะไร ทุกวันนี้เขาไม่มีโอกาสบอก ทุกสิ่งทุกอย่างถูกกำหนดจากอำนาจรัฐส่วนกลาง โดยประชาชนไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

แล้วบางครั้งคนที่มีความเจตนาดีแต่ส่งผลร้ายก็มี โดยเฉพาะจากคนที่มีความรู้ แม่แต่นักวิชาการ เช่น การค้าประเวณี มีคนเจตนาดีมากเลยที่จะช่วยเหลือผู้หญิงที่เป็นโสเภณี และก็มองว่าปัญหาเกิดจากผู้หญิงที่ค้าประเวณี คนเหล่านี้พยายามทำวิจัยตัวผู้หญิงตั้งแต่เส้นผมจรดปลายเท้า ผู้หญิงทำไมมาเป็นโสเภณี ลืมไปว่าจริง ๆ แล้วสิ่งที่มีอิทธิพล มีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงที่ค้าประเวณีก็คือระบบผลประโยชน์ গোอำนาจทั้งหลาย อีกทั้งลูกค้าที่เป็นผู้ชายซึ่งมีอำนาจเหนือผู้หญิงทั้งในทางสังคมและครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ถูกมองข้ามไป อย่างวันนี้มีการแก้ไขกฎหมายป้องกันปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ.๒๕๓๙ ปรากฏว่ากฎหมายก็ยังเอาผิดกับผู้หญิง ไล่จับผู้หญิงอยู่เหมือนเดิม ผู้ชายที่ไปซื้อบริการก็ยังชอบธรรมทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ยกเว้นผู้ชายที่ไปซื้อบริการกับหญิงบริการที่อายุต่ำกว่า ๑๘ ปี

หรืออย่างสมัยก่อนเคยได้ยินบ่อยมากเลยว่าคนอีสานจนเพราะขี้เกียจ **ไม่มีความยากจนในหมู่คนขยัน** เป็นคำขวัญออกมาทั่วประเทศ เพื่อที่จะปลุกเร้าให้คนทำงานหัวปักหัวปำ ต่อสู้แข่งขันแย่งชิงกัน ซึ่งจริง ๆ มันไม่ใช่ คนไม่ได้จนเพราะขี้เกียจแต่เพราะถูกเอารัดเอาเปรียบ การที่มีช่องว่างทางสังคมห่างไกลกันมาก

จะแก้ไขปัญหาดังนี้ได้อย่างไร ซึ่งก็เป็นปัญหาในการมองปัญหาอีก ซึ่งที่คิดว่าเป็นปัญหาที่สำคัญมากกว่าตัวปัญหาที่มีอยู่ซะอีก เพราะหากผู้มีอำนาจทั้งหลายไม่เข้าใจสาเหตุของปัญหา แก้ไขปัญหาแล้วอาจจะทำให้เกิดปัญหาใหม่เพิ่มขึ้นมาอีก ผู้มีอำนาจเหล่านี้น่ากลัวมาก นั่งอยู่เฉย ๆ ไม่ต้องทำอะไรเลยจะปลอดภัยกว่า

กองบก. : แนวทางในการแก้ไขปัญหารื่องผู้หญิงทั้งระยะสั้นและระยะยาวควรเป็นอย่างไร

นิยนา : เรื่องเฉพาะหน้าคือสำรวจตัวเอง ใครมีอำนาจในการตัดสินใจต้องมีวิธีคิดไม่ให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ก็เพราะว่าเรารู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดา เป็นเรื่องที่ไม่ได้เป็นปัญหาอะไรมากมาย เราจึงมองข้ามมันไป นี่คือนิสัยที่มันสะสมและทำให้เกิดปัญหาการปฏิบัติที่ทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำและการละเมิดที่ไม่รู้ตัว และการที่ละเมิดโดยไม่รู้ตัวมันร้ายเพราะอะไรรู้ไหม เพราะเราไม่รู้ว่ามันละเมิด ทำให้เราละเมิดซ้ำแล้วซ้ำอีก เรื่องที่จะต้องหาทางแก้ไขในระยะยาวคือ ต้องแก้ไขทัศนคติ และความเชื่อดั้งเดิม ที่ให้คุณค่าผู้หญิงแตกต่างกับผู้ชาย

ถ้ามองระดับมหภาค ผู้หญิงต้องมีส่วนร่วม ถ้ามองในเชิงการเมือง ก็คือต้องมีบทบาททางการเมืองในการที่จะเป็นปากเป็นเสียงพูดถึงปัญหาตนเอง แต่ไม่ใช่ผู้หญิงอยากนั่งเก้าอี้การเมืองบ้างก็ต้องทำตัวแบบผู้ชาย เพราะวาทกรรมชาติของผู้หญิงผู้ชายที่ถูกหล่อหลอมเลี้ยงดูมาแตกต่างกัน ธรรมชาติอาจสร้างผู้ชายให้มองเรื่องใหญ่ ๆ ที่อยู่ไกลตัว ในขณะที่ผู้หญิงจะมองเรื่องเล็ก ๆ สิ่งที่มีมันละเอียดและอยู่ใกล้ตัว แล้วก็มีคามละเอียดอ่อนในเรื่องความรู้สึก จริง ๆ แล้วผู้หญิงผู้ชายมีข้ออ่อนข้อแข็งในตนเอง ดังนั้นองค์ประกอบของอำนาจในการตัดสินใจต้องมีทั้ง ๒ ส่วนร่วมกัน จึงจะทำให้เกิดสิ่งที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของทุกคน เราก็ต้องให้เห็นว่าสิ่งที่มันแตกต่างระหว่างนักการเมืองผู้ชายและผู้ชายคืออะไร และต้องทำให้เห็นว่ามี ๒ เพศมารวมกันมันถึงจะเกิดความสมดุล ไม่ว่าจะเป็นบทบาททางการเมือง บทบาทที่บ้าน บทบาทการทำงาน

กองบก. : แล้วแนวทางการแก้ปัญหาในเรื่องสิทธิมนุษยชนโดยรวมล่ะครับ

นัยนา : มันก็เป็นเรื่องช่องว่างเรื่องชนชั้น มีโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นธรรมมาก ในบ้านเมืองของเรา เราต้องมองให้เห็นว่ายังมีโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมอย่างมาก ก็คือว่าโครงสร้างที่ให้คนใช้อำนาจตัดสินใจ โดยไม่คำนึงถึงคนที่ด้อยกว่า ฉะนั้นคนที่ด้อยกว่าต้องพยายามต่อรอง เพื่อที่จะให้ตนเองมีบทบาทหรือมีสิทธิมากขึ้น นั่นก็คือการรวมกลุ่มกัน ไม่ว่าเรื่องผู้หญิง หรือชนกลุ่มน้อย ต้องรวมกลุ่มกัน ในขณะที่เดียวกันเมื่อมีประชาธิปไตยเกิดขึ้นในบ้านเมืองเรา การเลือกตั้งก็ต้องพยายามเสนอตนเองเข้ามามีบทบาททางการเมือง ดังนั้นจึงควรมีผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น มีชนกลุ่มน้อยที่เป็นส.ส.มากขึ้น มีผู้ใช้แรงงานเป็นส.ส.มากขึ้น ในกฎหมายรัฐธรรมนูญระบุว่าคนเป็นส.ส.ต้องจบปริญญาตรี ดังนั้นต้องมีการรวมตัวกันเพื่อแก้กฎหมายนี้ ให้ผู้ใช้แรงงานจบ ป.๔ เข้าไปเป็นส.ส. เข้าไปเป็นรัฐมนตรีได้ เพราะถ้าไม่มีการถ่วงดุลอำนาจ ความเป็นธรรมจะเกิดขึ้นยาก

สิทธิมนุษยชนมันต้องกินความไปมากไปกว่าเรื่องการละเมิดกฎหมายเท่านั้น เพราะกฎหมายบ้านเรามันละเมิดสิทธิมนุษยชนมาก ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายป่าไม้-ที่ดิน คนถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยที่กฎหมายรับรอง ประเพณีและกฎหมายที่รับรองการละเมิดจึงเท่ากับเป็นการละเมิดที่ร้ายแรงอย่างยิ่ง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการช่วยเหลือเยียวยาและชดเชยความเสียหายนั้น

เรื่องสิทธิมนุษยชนในบ้านเรานี้จะคะ คนเขาจะมองว่าถ้าเป็นเรื่องการละเมิดที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ให้ใช้กระบวนการยุติธรรม แจ้งตำรวจให้อัยการฟ้องศาล แต่สำหรับพี่แล้ว ถ้าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เราต้องมองให้มันกว้างกว่านั้น โดยเฉพาะในกรณีที่ถูกกฎหมายไม่เป็นธรรม ความเชื่อ จารีตประเพณี ที่กฎหมายยอมรับว่าทำเช่นนั้นได้ อย่างเช่นว่า ผู้ชายไปซื้อประเวณีอยู่ในประเพณี คนยอมรับได้ ในขณะที่พี่มองว่า การที่คนไปใช้เงินซื้อความสัมพันธ์ทางเพศทำให้คุณค่าความเป็นคนลดลงไป ทำให้คนมีค่าเพียงวัตถุที่สามารถซื้อขายกัน เพราะฉะนั้นประเด็นนี้พี่รู้สึกว่ ในเรื่องสิทธิมนุษยชนมันต้องกินความมากไปกว่าเรื่องการละเมิด

กฎหมายเท่านั้น เพราะกฎหมายบ้านเรามันละเมิดสิทธิมนุษยชนมาก ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายป่าไม้-ที่ดิน คนถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยที่กฎหมายรับรองประเพณีและกฎหมายที่รับรองการละเมิดจึงเท่ากับเป็นการละเมิดที่ร้ายแรงอย่างยิ่ง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการช่วยเหลือเยียวยาและชดเชยความเสียหายนั้น

อย่างล่าสุดที่เพิ่งลงไปพื้นที่ดูเหตุการณ์ในเขตทุ่งใหญ่นเรศวร คนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงอยู่มาเป็น ๗๐-๘๐ ปี ทำมาหากินในที่ดินนั้นและเขารักษาป่า รักษา น้ำ เพื่อใช้ทำมาหากินอย่างยั่งยืน แต่กรมป่าไม้ออกกฎหมายมาว่าเป็นพื้นที่ป่าสงวน เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แล้วก็ไล่เขาออกจากพื้นที่ และไม่มีคำตอบว่าพื้นที่ไหนเขาจะทำมาหากินได้บ้าง แต่ไปบอกเขาว่าบุกรุกป่ามีโทษจำคุก กรมป่าไม้ไปแจ้งความให้ตำรวจจับกุม ต้องเสียหลักทรัพย์ประกันตัว ๑๐๐,๐๐๐ บาท ในขณะที่เขาเป็นคนทำมาหากิน หาเช้ากินค่ำ ถูกไล่ที่อยู่แบบนี้ ใครจะเอาเงินแสนมาประกันตัวได้ แล้วกฎหมายรับรองให้กรมป่าไม้নাเจ้าหน้าที่เป็นร้อยไปรื้อบ้านเขา เขาทำงานเลี้ยงชีวิต ต้องมาสิ้นเนื้อประดาตัวไปในชั่วพริบตาเดียว เรื่องเขื่อนปากมูลก็คล้าย ๆ กัน มีการละเมิดสิทธิทำให้เจ็บปวดสิ้นเนื้อประดาตัวยิ่งกว่าไฟไหม้ ยิ่งกว่าน้ำท่วม ยิ่งกว่าถูกโจรปล้น นี่เป็นตัวอย่างที่กฎหมายรับรองให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน ผู้ที่ถูกละเมิดต้องได้รับการช่วยเหลือ และได้รับการชดเชยความเสียหายจากผู้ที่ยังบังคับใช้กฎหมาย

ดังนั้นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ต้องแยกประเด็นให้ชัดเจนว่าแตกต่างจากการละเมิดสิทธิตามกฎหมาย เพราะสิทธิมนุษยชนต้องเป็นความจริงแท้และแน่นอน เป็น “สิทธิ” ของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเกิดบนผืนแผ่นดินใด มีเชื้อชาติ พูดภาษาใด เพศ อายุ มากน้อยเพียงใด ย่อมได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกัน แต่สิทธิตามกฎหมายให้การคุ้มครองเฉพาะบุคคลที่มีฐานะตามกฎหมายของประเทศนั้น เช่น คนพม่าที่เป็นแรงงานอพยพในไทยไม่มีสิทธิตามกฎหมายแรงงาน หรือคนพม่าที่ถูกข่มขืนในเมืองไทยจะได้รับการคุ้มครองสิทธิทางอาญาแตกต่างจากผู้หญิงไทยที่ถูกข่มขืนอย่างมาก

หรือแม้แต่คนไทยด้วยกันเอง เด็กหรือผู้หญิงไทยที่เป็นคนจน เมื่อถูกข่มขืน จะมีโอกาสปกป้องคุ้มครองสิทธิของตัวเองแตกต่างจากผู้หญิงที่เป็นคนรวย ยิ่งผู้ที่ข่มขืนเป็นผู้มีอำนาจอิทธิพล โอกาสที่จะได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายก็แตกต่างกัน หรืออาจจะไม่ได้รับความเป็นธรรมเลย คือไม่สามารถนำผู้กระทำผิดมาลงโทษได้

ฉะนั้น กลไกในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะต้องสร้างขึ้นมาให้เป็นหลักประกันและแตกต่างจากกลไกคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย

กองบก. : แล้วในฐานะที่เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จะสามารถมีบทบาทอย่างไรบ้าง

นัยนา : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็เป็นกลไกหนึ่งที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ให้มีหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนและการละเลยการกระทำในกรณีที่เป็นเจ้าหน้าที่มีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายแต่ละเลยทำให้เกิดความเสียหาย คณะกรรมการสิทธิฯ มีอำนาจหน้าที่ทำรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ รายงานคณะรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรี หากไม่มีการแก้ไข ก็สามารถรายงานต่อรัฐสภาต่อไปได้ รวมทั้งเปิดเผยการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อสาธารณะด้วย

นอกจากนี้ หากมีกฎระเบียบ กฎหมาย หรือนโยบายของรัฐที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่ให้ความเป็นธรรม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสามารถเสนอให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา

เราอยากจะทำให้สังคมมันพัฒนาขึ้นมา โดยที่ไม่ทิ้งรากฐานอันเดิมของตนเอง

พลากร วงศ์กองแก้ว*

แม้จะเกิดในครอบครัวข้าราชการที่มีพ่อรับราชการ
ตำรวจ ในเขตพื้นที่ชนบทห่างไกลในจังหวัดน่าน ที่การ
นำศพทหารปามามัดประจานกลางที่ชุมชนในฐานะ “คนทรยศต่อชาติ” เป็นเรื่อง
ธรรมดา

แม้กระนั้นผลสะท้อนของเหตุการณ์วันมหาปิตี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ก็ได้
ส่งผลไปถึง เมื่อนักศึกษาที่เคลื่อนไหวในช่วง ๑๔ ตุลาได้มาเป็นครูในโรงเรียน
การแลกเปลี่ยนความคิดและพัฒนาตัวเองมาเป็นนักกิจกรรมก็เริ่มต้นขึ้น

เมื่อเข้ารับการศึกษาที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พลากร วงศ์กองแก้วก็เป็นหนึ่งในนักกิจกรรมที่ทำงานสานต่อภารกิจรุ่นพี่ ที่ส่วน
หนึ่งเลือกแนวทางจับอาวุธขึ้นสู้ร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย จนเป็น
อุปนายกสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

แต่เมื่อขึ้นปี ๔ สถานการณ์เริ่มเปลี่ยนไป ส่วนหนึ่งของนักศึกษาที่เข้าไป
ได้กลับออกมาเนื่องจากความขัดแย้งกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในช่วง
นั้น **พี่ก็ให้คำตอบเราไม่ได้ ขณะที่เราเป็นพี่ก็ให้คำตอบน้องไม่ได้ สับสนมาก**

การเป็นอาสาสมัครโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (คอส.) คือทางเลือก
หนึ่งในขณะนั้น

ตอนเขียนใบสมัครมีการถามว่าใครบ้างเป็นบุคคลในอุดมคติ หนึ่งใน
นั้นเขาตอบว่า**อาจารย์ป๋วย**

*สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

แม้จะเคยคิดว่า ถ้าครบวาระ ๑ ปี จะไม่ทำงานเอ็นจีโอ ต่อไปจะสมัครงานบริษัท แต่ปัจจุบัน เกือบ ๒๐ ปี **พลากร วงศ์ทองแก้ว** ก็ยังคงเป็นนักพัฒนาชนบท

กองบก. : ช่วยเล่าเส้นทางก่อนที่จะมาเป็นนักพัฒนา

พลากร : ชีวิตในวัยเรียนก็เติบโตในชนบท พ่อเป็นตำรวจ แม่เป็นแม่ค้า ไม่ได้ทำอะไรทำนาเหมือนเพื่อน ๆ แต่ก็ได้เกาะเกี่ยวเพื่อน ๆ ที่ไปช่วยพ่อแม่ทำนาเลี้ยงควายนี่ก็เป็นพื้นฐานของตัวเองในการเข้ามาทำงานพัฒนา ต่างกับเพื่อนในเมือง ตอนเรียนมัธยม เท่าที่จำได้ก็มีนักศึกษาามาเคลื่อนไหว เขามาเป็นครูโดยอุดมคติ เขาก็ไม่อยู่หนึ่งขณะที่ผมเป็นหัวหน้าชั้น เขาก็จะเลิกราแล้วพาเราไปนั่งคุย เอาหนังสือให้อ่าน พอถึง ๑๔ ตุลา ก็จัดนิทรรศการ ภาพชัดแย้งที่เราเห็นในตอนนั้นก็คือการทำสงคราม ด้านหนึ่งเราก็เห็นครูซึ่งเป็นนักศึกษามาสอนเรา การเรียนรู้กับเขามันเป็นการเรียนรู้ในลักษณะของความก้าวหน้า ในขณะที่เดียวกันก็เห็นทหารยิงสหายต่าง ๆ แล้วเอามากองไว้ตรงสามแยกสี่แยก หรือไปดูค่ายทหารในวันเด็ก เราเห็นหวัะกะไหลกคอมมิวนิสต์ที่ทหารเอามาเขียนหรีเป็นภาพที่เราจำมากเลย ฉะนั้นจึงเป็นคำถามในใจเราตลอด เป็นพัฒนาการช่วงหนึ่งในวัยเด็ก

จนมาสอบเข้ามหาวิทยาลัยก็สอบติดที่ ม.สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ตอนนั้นปี ๒๕๒๒ สถานการณ์การนำยังเป็นของพคท. (พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) อยู่ปี ๑ ก็ไปออกค่ายกับเขา ก็รู้สึกประทับใจงานค่าย เลยสัมพันธ์กับพวกนี้มาตลอด รุ่นพี่เขาก็ติดต่อกับรุ่นพี่ที่อยู่ในป่า พคท.ก็มีแนวทางสร้างแนวร่วมในเมือง เราก็ถูกจัดตั้งโดยขบวนการเหล่านี้ แต่อาศัยที่เราชอบอ่านหนังสือ ชอบศึกษาระบบคิดต่าง ๆ มันจึงไม่ยากต่อการที่จะถูกจัด เราก็มิมิตติของเราจนรุ่นพี่ที่จัดตั้งเรามองว่าเราเป็นเสรีนิยม

กองบก. : แล้วหลังจากเรียนจบ

พลากร : พอจบมา เราคิดว่าเราเข้าใจว่าทำไมพคท.ถึงแพ้ แต่เราไม่เข้าใจอยู่อย่างหนึ่ง คือว่ารุ่นพี่ที่มีอุดมคติ มีอุดมการณ์ร่วมกับพคท. ทำไมหายไป กระแสตอนนั้นคือคนหลังไหลกันออกจากป่า คนคงจะรักษาแปลตนเอง แม้กระทั่งรุ่นพี่

ที่จัดตั้งเราเขาก็ให้คำตอบเราไม่ได้ อันนี้เป็นจุดสำคัญที่ทำให้เราเปลี่ยนความคิดค่อนข้างมาก เรารู้สึกว่าคุณที่คิดแบบตายตัวแบบสูตรสำเร็จมันไม่ยั่งยืน คือพอมันผิดหวังมันก็เป็นบาดแผลแล้วก็หายไปเลย

แต่มาดูทุนนิยม มันก็มีข้อจำกัด เรารู้สึกว่าทุนนิยมเองก็มีบาดแผลเยอะ เราก็เลยไม่รู้ว่าจะไปไหน มันอยู่ในหนทางที่ถามใครก็ไม่มีการให้คำตอบ สิ่งที่ดีที่สุดที่เราทำได้ก็คืออ่านหนังสือ เราก็เลยเริ่มเปลี่ยนแปลงอะไรที่เป็นกรอบเป็นความชัดเจนสำเร็จรูป เรารู้สึกเบื่อหน่าย เราอยากศึกษาอะไรที่มันกว้างกว่าเก่า ช่วงนั้นมีกระแสพุทธเข้ามา ปาจารย์สาว ก็เป็นส่วนหนึ่ง โกลบอล คิมทงก็เป็นส่วนหนึ่ง และก็มีการของอ.ป๋วยซึ่งเป็นตัวที่ทำให้เราเข้าใจว่าคนมันจะอยู่อย่างไรท่ามกลางความคิดที่ไม่สำเร็จรูป ไม่มีทฤษฎีขึ้นๆ อ.ป๋วยพยายามจะพูดถึงเรื่องอุดมการณ์ในจดหมายนายเข้ม พูดถึงคนที่จะต้องทำงานเพื่อสังคมที่ไม่ยึดติดประโยชน์ส่วนปัจเจกบุคคล ไม่ยึดติดไม่ได้หมายความว่าไม่เอาเลยนะ อ.ป๋วยท่านก็เป็นนักอุดมคติที่ทำงานด้านการเงิน การบัญชี

ตอนนั้นต้องวงเล็บหน่อยว่าชนชั้นกลางกำลังสับสนมาก งานของ อ.ป๋วยช่วง ๑๔ ตุลา - ๑๖ ตุลา ไม่ค่อยมีคนยึดเท่าไรหรอก แต่พอหลังกระแสของสังคมนิยมถูกตั้งคำถาม งานอ.ป๋วยก็เลยมีอิทธิพลต่อสังคมมาก ด้วยเหตุนี้ทำให้เราคิดว่าต้องลงชนบท ก่อนนั้นเราไม่เคยคิดว่าต้องลงชนบทนะ เพราะตอนเราอยู่มหาวิทยาลัยเราปฏิเสธว่ามันแก้ไขโครงสร้างไม่ได้ ก็ตั้งคำถามว่ามันจะแก้ไขปัญหได้อย่างไร ทำไป ๑๐๐ หมู่บ้าน มีอีกตั้ง ๖-๗ หมู่หมู่บ้านที่ไม่ได้ทำ ช่วงนั้นเราปฏิเสธงานระดับล่างมาก ตอนที่เราเป็นอุปนายก ๑๘ สถาบันเราอยากเปลี่ยนโครงสร้าง ก็ไปมือปออยู่ที่กรุงเทพฯ เรารู้สึกตรงนั้นมันเป็นตัวชี้ขาด แต่หลังจากจบมหาวิทยาลัยเรากลับมาคิดอีกแบบหนึ่ง เพราะว่าเราเริ่มเข้าใจแล้วว่าถึงแม้โครงสร้างจะเปลี่ยนก็ไม่มีประโยชน์ เพราะว่าส่วนที่ล้อมรอบโครงสร้างทั้งหมดมันยังไม่เปลี่ยน

กองบก. : แล้วกลายมาเป็นนักพัฒนาได้อย่างไร

พลการ : มาจากอิทธิพลในช่วงหลังที่เราไปเห็นคุณค่าของการทำงานในระดับจุลภาค

แล้วเรามองว่าเราน่าจะตรวจสอบตัวเอง ตรวจสอบแนวคิด ตรวจสอบสิ่งที่เราเคย
เชื่อกันมาในช่วงวัยเรียน ดูซิว่ามันจะไปถึงไหน ประกอบกับช่วงนั้นก็ไปค้นพบวิถี
ชีวิตอีกแบบหนึ่ง คือไปเป็น มอส. (มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม) รุ่นที่ ๕ ก็ไป
ช่วย อ.จอห์น อึ้งภากรณ์ ก็สังเกตอ.จอห์นอยู่ แก่ไม่ค่อยถึงพ่อแก่เลย แต่ว่า อ.
จอห์นสับสนบางด้านของอ.ป๋วยอยู่นะ เราก็อึดอัดตรงนั้น อันนั้นแหละเป็นจุดที่เรา
ได้จากอ.จอห์นว่าพ่อแก่ไม่ใช่หนักคิด ไม่ใช่หนักทฤษฎี แต่เป็นนักปฏิบัติ เป็นนักเคลื่อนไหว
ในเรื่องอุดมคติ อุดมการณ์ เราสื่อสารได้ผ่านอ.จอห์น บางทีก็เป็นชุดความ
คิดสรุปออกมาในงานอาสาสมัครเป็นแนว
ทางว่าปัญญาชนต้องมีบทบาทในการตั้ง
คำถามทางสังคม แล้วเรื่องใหญ่ตอนนั้นคือ
ว่า ทำไม่ปัญญาชนต้องลงไปหมู่บ้าน

**กองบก. : อะไรคืออุดมคติในการทำงาน
และถึงวันนี้ที่ทำงานอะไรบ้าง**

พลากร : พอเราลงไปหมู่บ้านช่วงเป็นอาสา
สมัครปีแรก ๆ แรงเหวี่ยงมันทำให้เราจับจิต
จับใจกับอะไรที่มันอยู่ข้างล่าง อันนั้นอันหนึ่ง
ที่ทำให้เราอยู่กับงานได้นาน เราพยายามที่จะ
สื่อสารกับคนรุ่นใหม่ตลอดเวลาว่าถ้าเราไม่มี

มิติที่จะลงไปข้อสิ่งที่มีความค่าข้างล่างมาเป็นสาระแล้วนี้ เราจะโดดเดี่ยวมาก ที่ อ.
อาพันธ์(กาญจนพันธุ์) บอกว่าคำตอบไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านหรอก มันมีอยู่ทุกที่ ความ
จริงในสมัยนั้นไม่ได้คิดเรื่องคำตอบอยู่ในหมู่บ้านเพียงอย่างเดียว มันไม่มีที่ไป มัน
เลยอยากลงไปหาใน หมู่บ้าน ที่นักวิชาการในสายสังคมศาสตร์บางท่านพยายามจะบอก
ว่าพวกเราโรแมนติค เพราะว่าสิ่งเหล่านั้นไม่ได้คงอยู่ตลอดไป มันต้องมีบริบทที่เปลี่ยน
ไป แต่ด้วยความที่เป็นนักกิจกรรมทางสังคมแล้วไปค้นพบสิ่งใหม่ ๆ มันเป็นเรื่อง
จริงที่เราเห็นได้ด้วยตัวของเราเอง แล้วก็มีการสรุปทบทวนสร้างกรอบความคิดของ

งานของ อ.ป๋วยเป็นตัวที่ทำให้
เราเข้าใจว่าคนมันจะอยู่อย่างไร
ท่ามกลางความคิดที่ไม่สำเร็จรูป
ไม่มีทฤษฎีขึ้น่า อ.ป๋วยพยายาม
จะพูดถึงเรื่องอุดมการณ์ใน
จดหมายลายเส้น พูดถึงคนที่
ต้องทำงานเพื่อสังคมที่ไม่ยึดติด
ประโยชน์ส่วนปัจเจกบุคคล

เราเองขึ้นมาได้ มันทำให้เราเข้มแข็งในเชิงอุดมคติขึ้นมา ซึ่งไม่เหมือนคนรุ่นใหม่ ถ้าเขาไม่ลงชุมชน เขาจะสร้างอุดมคติจากใครล่ะ เขาต้องสร้างอุดมคติกับชนชั้นกลาง หรือ ชนชั้นกลางเหมือนกับที่ อ.อรรถจักร (สัตยานุรักษ์) ว่ามันเหมือนผี มันแทบจะหาตัวตน ไม่ได้ เขาจะสร้างอะไร ดังนั้นเรารู้สึกว่าตรงนั้นมีคุณค่ากับเรามาก ซึ่งต้องบอกตรง ๆ ว่า อ.ป๋วยก็ดี อ.จอห์นก็ดี นี่เป็นสำนักหนึ่งที่ให้บทเรียนแก่เรา ให้วิธีการมองแก่เรา คืออยู่ในหมู่บ้านแล้วรู้สึกว่ามีอุดมการณ์ มีอุดมคติที่เชื่อมโยงถึงข้างบน ทำให้เราเริ่มพุ่มพักวิจิตต์ใหม่ขึ้นมา

พอตอนนั้นปัญหาทรัพยากรแรงมาก เราก็มาคูยกับเพื่อนในวงการ ก็บอกว่ามันไม่ใช่มิติชุมชนอย่างเดียวที่จะให้คำตอบเรา แต่มันเป็นเรื่องนโยบายโครงสร้างอำนาจที่เราคุยกันตั้งแต่มหาวิทยาลัยแล้ว เพราะฉะนั้นส่วนที่ทำให้เรามีบทบาทมากก็คือว่าในขณะที่ชาวบ้านก็มีขบวนการของเขาเอง เราต้องรับตั้งขบวนการของชนชั้นกลางขึ้นมา เราเรียก “ชมรมนักพัฒนาภาคเหนือ” มารวมกันโดยหลวม ๆ แล้วก็ออกเอกสาร มีจดหมายข่าว มันก็เลยตั้งขบวนการชนชั้นกลางในรูปแบบของนักพัฒนานี้ได้ ส่วนหนึ่งทำงานนโยบายแล้วก็กฎหมาย ส่วนหนึ่งวิ่งไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ปัญหาโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ปัญหาเขื่อน แล้วก็พยายามคุยกับชาวบ้านว่านโยบายมีปัญหาอะ อีกชุดหนึ่งก็ทำงานกับชุมชน แล้วก็ดึงชาวบ้านขึ้นมาเป็นแถว หมายความว่าเราจะทำแบบหมู่บ้านอย่างเดียวย่อยชาตมันก็ไม่สำเร็จ ทำอย่างไรเราจะสร้างทฤษฎี นิยามทฤษฎีใหม่ขึ้นมาให้กับงานของเราแล้วให้กระจายเผยแพร่ไป ซึ่งมันก็เป็นเรื่องของการสร้างเครือข่ายชาวบ้านที่เกิดในทุกวันนี้ เช่นเครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ เกิดจากสิ่งที่เราลงหมู่บ้านนั้นแหละ จนมาถึงปัจจุบันนี้ประมาณเกือบสองทศวรรษแล้วที่ทำงาน ตอนนีฟิเองก็มาทำเครือข่ายลุ่มน้ำ ในโครงการพัฒนาลุ่มน้ำภาคเหนือโดยองค์กรชุมชน ถึงปัจจุบันมันมีพัฒนาการที่สำคัญก็คือว่า เรากำลังช่วงชิงการให้ความหมายกับการเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งนักวิชาการหลายคนก็เอาเราเป็นหัวหอกในการทำงาน

เราเองก็ใช้นักวิชาการเชื่อมต่อการอธิบายกับสังคม คือว่าได้แปรเปลี่ยนจากงานที่เคยทำเพื่อให้สังคมหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก มาสู่การสร้างความหมายใหม่ให้กับงานพัฒนา มันไม่ใช่ไปตอบสนองความทุกข์ยากเพียงอย่างเดียว แต่มันต้องนำไปสู่การสร้างมิติองค์กรใหม่ สร้างคำถามใหม่ให้เกิดขึ้นมาในสังคม

กองบก. : อะไรคือเป้าหมายของการพัฒนา

พลกร : คือเราต้องการสังคมที่ดีกว่านี้ใช่ไหม นี่คือเป้าหมายจริง ๆ แต่ว่างานพัฒนาจะตอบได้หรือตอบไม่ได้เราว่าอีกเรื่องหนึ่งนะ ถ้ามองจากของพี เป้าหมายคือเราต้องการสังคมที่ดีหลุดรอดไปจากสภาวะที่มันแยกคนออกเป็นคน ๆ เป้าหมายของทุนนิยมคืออะไร คือการสร้างปัจเจกให้มากที่สุดใช่ไหม แล้วก็ทำให้คนแยกออกจากกัน ทำให้ทรัพยากรลดลงเรื่อย ๆ ทำให้โลกนี้มันมีปัญหามากขึ้น ๆ เราไม่อยากจะเป็นอย่างนั้น เราอยากจะให้สังคมมันพัฒนาขึ้นมาโดยที่ไม่ทิ้งรากฐานอันเดิมของตนเอง และพีก็เห็นว่ามันน่าจะเป็นสังคมที่มีความยุติธรรม มีความเท่าเทียม ขณะเดียวกันก็อยู่บนรากฐานอันเดิมที่มันมีความมั่นคงอยู่แล้ว ที่งานวัฒนธรรมชุมชนเรียกว่าวิถีชีวิตและรากฐานทางภูมิปัญญา มันไม่ถูกกัดเซาะไป

ถ้าถามว่าปัจจุบันมันมีวิกฤตอะไร มันเป็นวิกฤตในเชิงโครงสร้างทั้งหมด หมายความว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจของเราก็ถูกรอบงำโดยทุนข้ามชาติใช่ไหม โครงสร้างทางวัฒนธรรมเราก็เห็นกันอยู่ว่าใครไม่ตามฮอลลิวูดเป็นพวกล้าหลังไป ใครไม่ตามตะวันตกก็เป็นชนพื้นเมืองซึ่งถูกเอารัดเอาเปรียบตลอด ทางด้านสังคมเราก็เห็นว่ามันมีปัญหาตลอด ทีนี้เราคิดว่าถ้าอันเป้าหมายงานพัฒนาของเราไม่สามารถจะทำงานในเชิงโครงสร้างไปได้ แต่เราก็ไม่สามารถทิ้งงานระดับจุลภาคไปได้ เพราะฉะนั้นเราจะทำอย่างไรให้สังคมของเรามีองค์ประกอบพร้อมทั้งชุมชนและการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบาย

กองบก. : ที่พีบอกว่าความยุติธรรมกับความเท่าเทียม ยุติธรรม เท่าเทียมในเรื่องไหน ด้านไหน

พลกร : จะพูด ๆ ไปเราไม่ได้เรียกร้องให้ทุกคนรวยเท่ากัน ไม่ใช่ความยุติธรรม

แบบนั้น เราไม่ต้องการความรวย **ความยุติธรรมง่าย ๆ ก็คือโอกาส** โอกาสที่ประชาชนจะเข้าถึงทรัพยากรท้องถิ่น เขาแทบจะไม่มีโอกาสเลย ไป ๆ มา ๆ รัฐเป็นเจ้าของหมด การที่ชาวบ้านจะตัดไม้สักต้นมาทำบ้านของตนเองก็ต้องถูกจับหรือการทำให้ที่ตามมาตามวัฒนธรรมดั้งเดิมก็ถูกจับ ชาวบ้านตกเป็นฝ่ายตั้งรับคือเสียเปรียบตลอด ความยุติธรรมที่เราต้องการเรียกร้องก็คือ เป็นไปได้ไหมที่จะให้โอกาสสำหรับคนท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพยากร เป็นคนที่รักษาทรัพยากร แทนที่จะให้รัฐฝ่ายเดียว เราเรียกร้องโครงสร้างทำนองนี้ ความยุติธรรมของเราคือมันให้โอกาสเท่า ๆ กัน อย่างเช่น คนในเมืองก็มีโอกาสไปสัมผัสธรรมชาติได้ ชาวบ้านก็มีโอกาสใช้ประโยชน์จากป่านี้ได้ แล้วก็สามารถควบคุมดูแลได้ ไม่ใช่ให้นายทุนมีโอกาสฝ่ายเดียวที่จะไปตัด เราต้องการโอกาสที่เข้าถึงทรัพยากร โอกาสที่จะพูดว่าชีวิตเราจะเป็นอย่างไร จะเลือกทางไหน ไม่ใช่ให้รัฐบอก

กองบก. : ในฐานะนักพัฒนา วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันอย่างไร และงานพัฒนาจะก้าวไปอย่างไร

พลการ : ปัจจุบันเรามองถึงจุดที่สำคัญอันหนึ่งคือสังคมไทยไม่ได้เปลี่ยนโดยคนไทยฝ่ายเดียวแล้ว มันผนวกเข้าไปกับสังคมโลกทั้งหมด ที่นี้สังคมโลกมันมีทั้งด้านดีและไม่ดีนะ ที่เราวิเคราะห์ตอนนี้ก็คือว่าทุนนิยมโลกมันได้ปฏิบัติการเข้ามาในระยะที่ใกล้ชิดเรามาก หมายความว่าทุนนิยมโลกได้ผนวกเอาทรัพยากรของทุกหย่อมหญ้าไปเป็นปัจจัยการซื้อขายและปัจจัยการผลิตของตัวเองไปแล้ว คราวนี้ต้องยากันมาก ๆ ว่า ประชาชนชาวไทย NGOs หรือนักเคลื่อนไหวทางสังคมจะต้องตื่นขึ้นมาแล้ว ถ้าเรารู้ว่าแผ่นดินของเราถูกขาย โครงสร้างอำนาจของเราเปลี่ยนไปสู่ระบบทุนจนหมด มันเป็นอันตราย

๒ - ๓ ปีข้างหน้าเป็นปีที่สำคัญ ปฏิบัติการการเคลื่อนไหวของทุนมันจะรุกคืบมาถึงครัวเรือนของเรา ฉะนั้นองค์กรประชาชนต้องตื่นขึ้นมากช่วงชิงยุทธศาสตร์จากที่เคยนิ่ง ๆ จากเคยรับมาตลอด จะต้องมี **ยุทธวิธีแบบเชิงรุก** ให้ได้ อันนี้ถึงคุณไม่ทำ ถึงคุณนิ่งอยู่เฉย ๆ ปัญหามันก็มาถึงบ้านคุณเองแล้ว ทุกวันนี้ลูกเรา

เกิดมา ๑ คนก็เป็นหนี้เขาอยู่เป็นแสนแล้ว เพราะฉะนั้นปีหน้าปฏิบัติการเชิงสังคม ต้องเป็นปฏิบัติการเชิงรุก เช่น การสู้กับการจัดการน้ำที่มีทุนข้ามชาติอยู่เบื้องหลัง สู้กับปฏิบัติการยึดที่ดิน หรือแม้แต่การที่จะนิยามความหมายของอุดมการณ์ใหม่ของรัฐ หรือชี้ทิศทางใหม่ของรัฐ มันต้องมีความหมายถึงขนาดนั้น มันไม่ใช่การมาบอกว่าคุณภาพชีวิตประชาชนจะดีขึ้น อย่างนั้นมันกว้างไป มันต้องทุบโต๊ะพูดกันเลยว่า การเมืองต้องมีย่างนี้ เรื่องที่ดินต้องอย่างนี้ เรื่องป่าไม้ออกมาอย่างนี้เลย หรือการเข้าไปพูดกับรัฐก็ไม่ใช่แค่การชุมนุมยั่ว ๆ กัน พอไม่ได้คำตอบก็กลับบ้านอย่างนี้ ไม่ได้แล้ว ต้องออกมาให้ชัดว่าจะเอาอย่างไร จะฟันกันตรงไหน จะหักกันตรงไหน แล้วประเด็นต่าง ๆ มันจะแหลมคม มันจะเชื่อมโยงกันตั้งแต่นโยบายโลกจนถึงนโยบายชุมชน พี่คิดว่ามันจะเกิดคล้ายสงครามย่อย ๆ แล้ว ถ้าเราไม่สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ได้จริง มันก็จะวุ่นวายมาก

กองบก. : ที่มีคนเคยวิจารณ์ว่า NGOs หรือนักพัฒนาเอกชนเป็นได้แค่ buffer หรือกันชนทางสังคมไม่ให้ปัญหามันปะทุรุนแรงขึ้นมาเท่านั้น พี่มีความเห็นอย่างไร

พลการ : NGOs มันมีหลากหลาย ถ้าเราแบ่งอย่างหยาบ ๆ ก็คือว่า NGOs แบบที่เป็น buffer เป็นตัวที่รองรับแรงกระแทกก็มี ช่วงหนึ่ง NGOs ส่วนใหญ่ก็ทำแบบนั้น โดยเฉพาะ NGOs ใหญ่ ๆ ที่เขาไม่อยากจะแตะเรื่องนโยบาย ไม่อยากจะไปสร้างความขัดแย้ง เขาก็มีมุมมองว่า

รัฐกับประชาชนก็ต้องประนีประนอมกัน แต่ NGOs แบบที่สองที่พวกเรากำลังเคลื่อนไหวกันอยู่ปัจจุบันคือ NGOs ที่ทำงานทางภาคประชาชน พี่คิดว่าเราก้าวพ้นจากคำว่า buffer มันเป็นการแตกหักกับบางด้านที่อยู่ด้วยกันไม่ได้ก็ต้องลุย อย่างเช่นสมัชชาคนจน อย่างเช่นถึงกับหนุนประชาชนยึดพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าของนายทุน

ทุนนิยมโลกมันได้ปฏิบัติการเข้ามาในระยะที่ใกล้ชิดเรามาก หมายความว่าทุนนิยมโลกได้ผนวกเอาทรัพยากรของทุกหย่อมหญ้าไปเป็นปัจจัยการผลิตของตัวเองไปแล้ว

แล้ว NGOs ประเภทสุดท้ายก็คือ NGOs ที่รับจ้างไปเป็นงาน ๆ ไป เช่นมีงบประมาณมาก็ทำ ทำไปตามงบประมาณของต่างชาติ NGOs ประเภทสงเคราะห์ก็มีไปสงเคราะห์เด็ก คนพิการทำให้มีความสดชื่น ชื่นอกชื่นใจ มีกำลังใจในการทำงาน แต่ที่คิดว่าสัดส่วนของ NGOs ที่เคลื่อนไหวกับภาคประชาชนมันจะมีมากขึ้นเนื่องจากว่าปัญหาของประชาชนมันเคลื่อนไปแล้ว ...แต่ช่วงหลังมาพี่ทำงานกับนักพัฒนารุ่นใหม่มากขึ้น พี่ก็มีความรู้สึกว่าคุณสมบัติ อุดมการณ์มันค่อนข้างหายไป

กองบก. : แต่คนรุ่นใหม่เขาก็น่าจะมีอุดมคติของเขา

พลกร : พี่ก็เห็นด้วย พี่เห็นว่าบางที่เขาไปอยู่กับองค์กรประชาชน อย่างสมัชชาคนจนนี้สามารถสร้างคนขึ้นมา เด็กบางคนเติบโตขึ้นมาเยอะเลย คือเห็นประชาชนทุกข์ยากนอนข้างถนนมาประท้วง แล้วรู้สึกว่ามีอุดมคติคืออยากจะไปช่วยเขา อันนี้ก็มีน้องรุ่นใหม่ที่ได้มาจากขบวนการต่อสู้ แต่มีไม่มาก พี่คิดว่าขบวนการเรานั้นยังไม่ได้สร้างบรรยากาศแห่งการสร้างสรรค์อุดมการณ์เท่าไร ในขณะที่ระบบทุนนิยมเขาสั่งอุดมการณ์ตลอด มีพลวัตอยู่ตลอดเวลา แต่ของเรานั้นยังไม่เห็นรูปการทางอุดมการณ์ที่ชัดเจนสำหรับการขับเคลื่อนทางสังคม

กองบก. : คนรุ่นใหม่อาจจะไม่ต้องการความเป็นหนึ่งเดียว แต่ชอบความหลากหลายไม่มีกรอบยึด

พลกร : แต่ถึงที่สุดแล้วมันก็ต้องจำเป็นนะ ต้องสรุปให้ชัด ต้องมองให้ทะลุ ถ้าคุณไม่เห็นพลังร่วมนี้ยากมากที่จะทำให้เกิดพลวัตในสังคม แต่ก่อนแม้จะมีค่ายเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง ค่ายวัฒนธรรมชุมชน แต่คนเหล่านี้คิดประเด็นเดียวคือจะเอาสังคมหลุดรอดจากทุนนิยมไปได้อย่างไร จะสร้างสังคมใหม่ได้อย่างไร นี่คือจุดร่วมของเขา ฉะนั้น พลังหรือไม่มีพลังมันอยู่กันตรงนี้

อาจเป็นเพราะว่าสังคมเป็นสังคมแบบปัจเจกชนสูงมาก แต่ก็เห็นด้วยกับความหลากหลายของคนรุ่นใหม่ พี่ก็ไม่เชื่อที่จะเอาคนรุ่นเก่าหรืออุดมคติแบบเดิมมากำหนด เพราะเราก็นี้ออกจากตรงนั้นมาเหมือนกัน แต่ว่าเราจะต้องทำให้เกิดการสังเคราะห์รวมให้ได้

เราทำงาน เรามีหัวใจ มีจิตวิญญาณในการทำงาน เสน่ห์ หงษ์ทอง*

ชื่อเรียกห้องต่าง ๆ ใน “ปฏิทินแห่งความหวังต่อคุณภาพชีวิตทั้งชีวิตของมนุษย์” ของอาจารย์ป่วยนั้นเป็นชื่อเรียกห้องสำหรับคนธรรมดา มากกว่าสำหรับคนชั้นสูงหรือคนรวย

คนรวยคงไม่ต้องห่วงว่า เมื่อยามกำลังตั้งครมภ์ จะมีอาหารที่เหมาะสมเพียงพอหรือไม่ จะได้รับการเอาใจใส่ดูแล และได้พักอย่างเหมาะสมหรือไม่ คนรวยไม่จำเป็นต้องห่วงว่า ในวัยแรกเกิด ลูกเขาจะมีอาหารและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมหรือไม่ ไม่ต้องห่วงเรื่องจะมีโรงเรียนให้ลูกเรียน ไม่ต้องห่วงเรื่องการมีโอกาสได้เดินในสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่ม ได้พักผ่อนกับการดูโชว์ดูหนัง ไม่ต้องห่วงว่าเจ็บป่วยจะไม่มีเงินค่ารักษาพยาบาลหรือไม่ ไม่ต้องห่วงว่าจะมีน้ำสะอาดดื่ม มีอากาศบริสุทธิ์ไว้หายใจ ฯลฯ

ไชยันต์ ไชยพร (๒๕๔๓)

เสน่ห์ หงษ์ทอง อดีตกรรมการหญิงโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้าที่ปัจจุบันยังคงทำงานกับกรรมกรเป็นด้านหลัก เป็นหนึ่งในคนธรรมดาที่รู้สึกว้าขอเขียนจากครมภ์มารดาถึงเชิงตะกอนของอาจารย์ป่วย “ดีสำหรับตัวเอง” ...แล้วคืนหนึ่งท่ามกลางฝูงยุงที่บินว่อนขึ้นมาจากลำคลองดำเหม็นสาบหนึ่งในย่านรังสิต ณ บ้านพักไม้หลังเล็ก กองบรรณาธิการได้มานั่งสนทนากับเธอ

*สัมภาษณ์วันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

กองบก. : ขอทราบเส้นทางชีวิต ก่อนที่จะมาอยู่ในปัจจุบันนี้

เสน่ห์ : ชื่อเสน่ห์ หงษ์ทอง อายุ ๒๙ ปี เป็นคนจังหวัดลพบุรี จบแค่ ป.๖ ที่บ้าน พ่อเป็นช่างเฟอนิเจอร์และรับเหมาก่อสร้างทุกอย่าง หลังจากจบ ป.๖ ก็ไม่ได้เรียน ต่อด้วยเพราะว่าครอบครัวมีพี่น้องหลายคน อายุได้ประมาณ ๑๘ ปี ก็เข้ากรุงเทพฯ ไปทำงานในโรงงานฟักหนึ่ง พอปี ๒๕๓๑ ก็ได้สมัครเป็นคนงานที่โรงงานตัดเย็บ เสื้อผ้าสำเร็จรูป บริษัทพาร์การ์เม้นท์ อยู่ในย่านรังสิต ชีวิตในโรงงานก็ไม่ค่อยมี สวัสดิการอะไรมากนัก เกี่ยวกับการทำงานอยู่ในโรงงานก็ถูกเอาเปรียบเรื่องค่าแรง ถูกนายจ้างโกงค่าแรง ค่าโอที โดยที่เราไม่เคยรู้สิทธิตามกฎหมาย แต่มันมีอยู่ ช่วงหนึ่ง ที่กลุ่มของคนงานด้วยกันเขาได้ไปปรึกษาสหภาพแรงงานข้าง ๆ หลังจาก นั้นก็เข้าร่วมกันยื่นข้อเรียกร้องต่อบริษัทในปี ๒๕๓๓ แล้วโรงงานก็ปิดงาน ทำให้ พวกเราต้องหยุดงานอยู่ ๙ วัน ปี ๒๕๓๓ ได้เข้าร่วมกันก่อตั้งสหภาพแรงงาน พาร์การ์เม้นท์ จากนั้นก็อยู่ในโรงงานกันจนถึงปี ๒๕๓๗ ก็ถูกนายจ้างขออำนาจ ศาลเลิกจ้างเพราะว่าเป็นกรรมการลูกจ้าง และได้เข้าไปร่วมกันเรียกร้องหลาย ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นค่าจ้างขั้นต่ำ ต่อด้านสินค้าราคาแพง และร่วมสนับสนุนการต่อสู้กับคนงานที่ถูกปิดงานหรือถูกเลิกจ้างอยู่ในย่านรังสิตและหลาย ๆ ที่ หลังจากปี ๒๕๓๗ ก็ต่อสู้คดีจนถึงปี ๒๕๔๐ จากคดีแรงงานก็กลายเป็นคดีอาญา ศาลสั่งจำคุก ๖ เดือน แต่ก็ได้ติดคุก เพราะไม่เคยทำความผิดอะไรมาก่อน ศาลก็เลยให้รอลงอาญา ๒ ปี เมื่อเดือนกันยายนปี ๒๕๔๓ ก็สิ้นสุดคดี เคยทำงานให้กลุ่มเยาวชนคนงาน เป็น เจ้าหน้าที่อยู่ปีกว่าหลังจากถูกเลิกจ้าง เป็นเจ้าหน้าที่ของกลุ่มเยาวชนคนงานของ YCW ของศูนย์รังสิต ทำงานเกี่ยวกับการรวมกลุ่มคนงานและให้การศึกษาร่อง สิทธิขั้นพื้นฐานของคนงาน หลังจากนั้นก็เปลี่ยนงาน ปัจจุบันมากทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ ประสานงาน **โครงการรณรงค์เพื่อแรงงานไทย** ตอนนี้ก็ทำงานอยู่ในส่วนของการเข้าไปช่วยเหลือคนงานที่ถูกเลิกจ้าง หรือถูกปิดงาน ในกรณีที่เรามีปัญหาหรือ ต้องการให้เรารับรู้ข้อมูล และช่วยประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวกับแรงงาน

กองบก. : รู้จักอาจารย์ป่วยได้อย่างไร

เสน่ห์ : ไม่รู้จักเป็นการส่วนตัว แต่รับรู้เรื่องราวทางหนังสือมากกว่า ซึ่งก็ไม่ได้อ่านทุกเรื่อง ได้อ่านบทความเรื่องจากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน เมื่อพิมพ์ออกมาเป็นแผ่นปลิวให้คนงานได้อ่าน โดยเพื่อนที่เป็นผู้นำแรงงานนำมา และรู้จักกับลูกชายท่าน คืออาจารย์ไจ อึ้งภากรณ์ มากกว่าจะรู้จักอาจารย์ป่วย ตอนที่บริษัทพาร์กเกอร์ มันท์ถูกปิดงานเมื่อปี ๒๕๔๐ อีกทางหนึ่งก็รู้จักจากประวัติศาสตร์ ซึ่งก็ได้เห็นหนังสือเวลาไปธรรมศาสตร์ ก็เห็นชื่ออ.ป่วยจากนิทรรศการ เช่น งานตุลา หรืองานปริทัศน์ พนมยงค์ ก็จะเห็นตามสถานที่ตรงนี้ จะเป็นที่ธรรมศาสตร์เป็นส่วนมาก และก็จะเห็นที่เป็นสัญลักษณ์จำพวกเสื้อโปสเตอร์ นิทรรศการ ที่เอาคำพูดบางคำมาจัดงานแสดง ถ้าจะถามว่าคิดอย่างไรกับความคิดอ.ป่วยที่ได้รู้มา คิดว่ามันดีสำหรับตัวเอง การได้สัมผัสกับอ.ป่วยก็คือที่ได้อ่าน จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน คือรู้สึกประทับใจว่าท่านคิดและเขียนได้อย่างไร มันเป็นระบบไปหมดเลย ท่านพูดถึงตั้งแต่เกิด ตั้งแต่อยู่ในท้อง ว่าชีวิตคน คนหนึ่งซึ่งมันต้องลืมหัดโลก ต้องมีคุณภาพชีวิตอย่างไร สำหรับเราเท่าที่มีความรู้จักคิดว่ามันเป็นการเชื่อมโยง มันเป็นระบบของสังคม คือคนคนหนึ่งตั้งแต่อยู่ในท้อง กระทั่งเกิดมา ต้องมีชีวิตอยู่ปกติสุขอย่างไร ต้องได้รับการศึกษาอย่างไร และอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีอย่างไร และต้องมีคุณค่าแบบไหน

สิ่งที่ อ.ป่วย เสนอเกี่ยวกับผู้ใช้แรงงาน ตั้งแต่ระบบประกันสังคม การได้รับการรักษาพยาบาลอย่างเท่าเทียม คนเราเกิดมาไม่ว่าที่จะถูกแบ่ง อย่างประกันสังคมปัจจุบันก็ยังไม่ได้อย่างที่กล่าวไว้ เพราะระบบประกันสังคมของแรงงานมันไม่ทั่วถึง ประกันสังคมมีให้กับคนงานที่อยู่ในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น ซึ่ง

การได้สัมผัสกับ อ.ป่วยก็คือที่ได้อ่าน จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน คือ รู้สึกประทับใจว่าท่านคิดและเขียนได้อย่างไร มันเป็นระบบไปหมดเลย ท่านพูดถึงตั้งแต่เกิด ตั้งแต่อยู่ในท้อง ว่าชีวิตคนคนหนึ่ง ซึ่งมันต้องลืมหัดโลก ต้องมีคุณภาพชีวิตอย่างไร

ตรงนี้มันก็ไม่ยุติธรรมกับคนงานหรือผู้ใช้แรงงานอื่น ๆ ซึ่งคิดว่าถ้าจะพูดถึงระบบประกันสังคมที่ให้ความสำคัญกับชีวิตมนุษย์อย่างเท่าเทียม ตัวเองคิดว่าไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม คือทุกสาขาอาชีพ ชาวไร่ชาวนา ทุกอย่างควรจะมียุทธศาสตร์ประกันสังคมประกันสุขภาพที่มีความเป็นธรรม ตอนนี้พวกเราถูกเอาเปรียบเยอะ ขนาดว่าอยู่ในโรงงานที่มีระบบประกันสังคม ลูกจ้างก็จ่ายด้วย นายจ้างก็จ่ายด้วย แต่รัฐบาลตอนนี้ไม่ให้ความสำคัญเท่าไร คือรัฐเขาไม่จ่ายเลย ยิ่งในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ อ้างว่าไม่มีเงินก็จะไม่ยอมจ่าย ให้แต่ลูกจ้างและนายจ้างจ่าย และที่สำคัญ ประกันการว่างงานสำหรับคนตกงานก็ยังไม่มี จึงมองไม่ออกว่ามันจะเป็นประกันสังคมที่มีคุณภาพ และให้คุณค่ากับชีวิตมนุษย์ได้อย่างไร และยังไม่ครอบคลุมถึงอาชีพอื่น เราก็มองเห็นว่าเท่าที่คาดคิดไว้ ในความหมายของเกมนั้นน่าจะเป็นทุกชนชั้น เท่าเทียมรวมไปถึงทุกสาขาอาชีพ แล้วรัฐควรที่จะให้ความสำคัญในการที่จะให้ความช่วยเหลือและก็มาจ่ายเท่า ๆ กันกับทุกคนได้ด้วย ไม่ใช่โยนภาระให้ใครคนใดคนหนึ่ง เราก็มองเห็นว่าที่แกพูดมันดีมาก แต่ในการปฏิบัติตอนนี้ไม่ดีเลย ระบบการรักษาสุขภาพของคนยากจนที่แกพูดถึงว่าควรจะมีมาตรฐานสุขก็เหมือนกัน มันไม่ต่างกัน พวกเรามีประกันสังคมก็จริง แต่เราก็ถูกเลือกปฏิบัติอยู่ ในโรงพยาบาลแต่ละที่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับคนทำประกันสังคม และเริ่มแบ่งแยกการรักษา โรคบางโรคก็ถูกแบ่งแยกออกมา ทั้ง ๆ ที่การรักษาชีวิตมันไม่ควรจะมองว่ามีเงินหรือไม่มีเงิน

กองบก. : คิดว่าสิ่งที่ทำอยู่สอดคล้องกับอุดมคติของอาจารย์ป๋วยแค่ไหน อย่างไร

เสน่ห์ : สำหรับตัวเองอุดมคติในการทำงานคืออยากเห็นสังคมที่ดีงาม ไม่อยากให้มีการเอารัดเอาเปรียบ ถูกขูดรีด คือการดำเนินชีวิตของเรา เราก็ไม่อยากจะเจอแบบนั้น ในขณะที่เราทำงานทุกวันนี้ การสะสมความมั่งคั่งเราก็ไม่เคยคิด การเอารัดเอาเปรียบคนอื่นเราก็ไม่เคยคิดจะทำ แต่เราก็อยากให้สังคมและสิ่งที่เป็นอยู่ยังคงช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างแท้จริง มีความเอื้ออาทร มีการแบ่งปัน คนมีก็ควรจะมีขอบเขตในการหยุด ไม่ใช่จะฉกฉวยโอกาสทุกอย่าง และเอาเปรียบขูดรีดเหมือนกับที่เราเจอทุกวัน เพราะว่าเราค่อนข้างที่จะเห็นภาพความไม่เท่าเทียมกัน

ความเหลื่อมล้ำในสังคม ในส่วนที่เราใกล้ชิด เราทำงานกับคนงาน เราก็คะเจอคนงานที่อยู่ในโรงงานที่มีนายจ้างที่เห็นแก่ตัวมาก ไม่เคยคิดถึงคุณค่าของคน เปรียบคนงานเหมือนชิ้นส่วนหนึ่งของเครื่องจักร และคุณภาพชีวิตในโรงงานก็แย่ ทำงานมา ๑๐-๒๐ ปี เช้าบ้านอยู่อย่างไรก็อยู่อย่างนั้น มีชีวิตอยู่แบบไหน มีค่าจ้างอยู่อย่างไรงี้ก็อยู่อย่างนั้น อย่างที่เราเห็น ตอนนี้อะไรเราเป็นคนงานในโรงงาน เราเห็นแต่คนถูกไล่ออก ถูกทอดทิ้ง และการถูกทอดทิ้งของคนงานมันไม่ใช่แค่คนเดียว

ถ้าจะเชื่อมโยงไปถึงบทความของ อ.ป๋วย ที่ว่า ลูกตั้งแต่เกิดมาก็เป็นลูกของคนงาน พ่อแม่อยู่ในสภาพการทำงาน มีชีวิตที่ไม่ดี เขาก็แย้ไปด้วย ค่าเลี้ยงดูก็ไม่ดี ความอบอุ่นก็ไม่เกิด เหมือนที่อ.ป๋วยว่าไว้ เพราะว่าพ่อแม่ต้องส่งลูกไปให้

ปู่ย่าตายายเลี้ยงที่ต่างจังหวัด ไม่มีเวลายุ่งกับลูก ให้ความอบอุ่นแก่ลูก เพราะทุกคนต้องทำงาน หามรุ่งหามค่ำ ชีวิตครอบครัวก็จะไม่ดี เพราะพ่อแม่ต่างก็ทำงานในโรงงาน ระบบกะที่อยู่ในโรงงานก็จะแยกชีวิตของพวกเขาออกไป

คนละส่วน ความบันเทิงจะอยู่ร่วมกัน พ่อแม่จะได้พักผ่อนหย่อนใจก็จะไม่มีสิทธิ์ เพราะว่าทุกคนต้องทำโอที วันอาทิตย์ก็ต้องทำ เราก็คงไม่อยากให้เกิดสิ่งเหล่านี้อยู่ในโรงงาน การจะจัดหาระบบการศึกษาให้กับตัวเองหรือลูกที่เกิดมายังไม่มีทาง ถ้าไม่มีโครงสร้างหรือนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการเล่าเรียนให้เด็กเรียนได้อย่างเท่าเทียมกัน เพราะพ่อแม่ไปทำงานในโรงงานจะเอาเงินที่ไหนไปจุนเจือ เพราะค่าแรงก็ต่ำ ชีวิตก็แย้ ค่าครองชีพก็สูง อาหารการกินของคนงานอย่างเรา มันก็ไม่ต่างกับอาหารที่พวกรัฐมนตรี หรือพวกที่ร่ำรวยเขากินกัน ราคาข้าว ราคาน้ำตาล ราคาเดียวกัน ทุกสิ่งทุกอย่างซื้อราคาเดียวกัน แต่ชีวิตของพวกเขาเรต่ำกว่าพวกเขามาก ตรงนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ไม่ต้องการให้เกิด ที่สำคัญพวกเราเราจะมีสิทธิ์ในการที่จะได้ตัดสินใจ ได้พูดถึงคุณค่าของตัวเอง ไม่ใช่อยู่เหมือนกับเศษคน ก็เป็นคนงาน ก็รับแค่นี้พอ

กองบก. : ถ้าจะให้สรุปว่าวันนี้ชีวิตของผู้ใช้แรงงานในประเทศไทยเป็นอย่างไร

เสน่ห์ : คนงานบ้านเรายังยากจนอยู่กับปัญหาซ้ำซาก ปัญหาของคนงานมันก็ไม่ต่างกับปัญหาของคนอื่น เพราะว่ามันมีปัญหาของคนเหมือนกัน ต้องดิ้นรนอยู่ในสถานการณ์การทำงานที่ย่ำแย่ ถูกเอาเปรียบเรื่องค่าจ้าง สวัสดิการ ถูกกดขี่ขูดรีดจากนายจ้าง บางครั้งก็ไม่ใช้การขดขี่ขูดรีดแค่ค่าจ้างเท่านั้น แต่ก็ยังถูกเอาเปรียบเรื่องสภาพของโรงงาน เชื้อโรคที่เกิดจากการทำงาน อุบัติเหตุ หรือเจ็บป่วยในโรงงาน ไม่มีสิทธิร้องขอหรือทวงสิทธิ์ที่มันสูงค่าให้ความเป็นธรรมกับตัวเอง มันก็คงไม่ได้บอกว่า เพราะนายจ้างแย่อย่างเดียว ตัวกฎหมายที่มาบังคับใช้กับคนงานในโรงงานก็ไม่ได้เอื้ออำนวยด้วย เป็นกฎหมายที่ยังกดขี่ เปิดช่องให้นายจ้างได้ทำอะไรมากมาย ในขณะที่ตัวคนงานเองมีโอกาสที่จะใช้สิทธิทางกฎหมายน้อยมาก ซึ่งตามความเป็นจริงคนงานควรจะได้รับสิ่งที่เขาได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจสร้างผลผลิตให้กับนายจ้าง กฎหมายก็ไม่ได้ออกไว้อย่างนั้น รวมทั้งตัวของคนงานเองก็ขาดการรับรู้ว่ามีสิทธิของตนจะใช้ได้อย่างไร สภาพแรงงานก็ไม่ใช่ยอมรับของนายจ้าง เขาจะปฏิเสธการรวมตัวกันของลูกจ้าง ที่สำคัญก็คือ เมื่อคนงานทำท่าจะก่อตั้งสหภาพแรงงานก็ถูกเลิกจ้างแล้ว ทำให้คนงานหวาดกลัวที่จะจัดตั้งองค์กร แทนที่จะได้องค์กรมาปกป้องสิทธิของตนเอง ก็ไปมองว่าการมีองค์กรทำให้เขาต้องลำบากมากขึ้น ตกลง โดนไล่ออก นี่คือการสร้างความแตกแยก และรัฐเองแทนที่จะเดินหน้าให้ความรู้ว่ามีองค์กรสหภาพแรงงานแล้ว ชีวิตของเขาจะดีขึ้นอย่างไร แล้วคนงานจะมีสิทธิเสรีภาพในความคิด โดยจัดตั้งองค์กรมาเป็นระบบได้อย่างไร แต่รัฐก็เขียนไว้ในทีเดียวโดยไม่ให้คุณค่าต่อองค์กรสหภาพแรงงานมากนัก บางส่วนก็ยินยอม อาจจะเป็นความเชื่อที่ถูกฝังกันมานาน ตัวเองกว่าจะเรียนรู้ได้แบบนี้เราก็ก้าวเหมือนกัน กลัวว่าจะตกงาน กลัวไม่มีงานทำ ในเรื่องของบุญคุณ ถ้าไปเรียกร้องมาก นายจ้างเขาจะหาว่าไม่สำนึกบุญคุณที่เขาให้ทำงาน เราก็กินบอกมาอย่างนี้ เหมือนกับนายจ้างเป็นผู้มีพระคุณกับเรา เพราะเราไม่มีปัจจัยอะไรเลย เราต้องทำงานแลกเงินเขา เราอย่าไปทำเลย มีงานทำก็ดีแล้ว คนงานส่วนมากจะมองอย่างนี้ จากปัญหาเรื่องกฎหมายบางส่วนไม่เป็นธรรมหรือไม่ได้ใส่ใจที่จะบังคับใช้

กองบก. : คิดว่าต้นตอปัญหาของผู้ใช้แรงงานยังมีส่วนไหนอีกบ้าง

เสน่ห์ : เวลาคนงานจะทำอะไรก็จะได้รับการข่มขู่หรือถูกปราบปรามอย่างรุนแรง ทั้งจากอิทธิพลในโรงงานเอง และก็ถูกคนงานด้วยกันเองต่อต้านก็มี มีหลายแห่งที่ใช้ความรุนแรง คนงานก็กลัวว่าถ้าเกิดเราเรียกร้องขึ้นมาก ๆ เราก็จะถูกทำร้ายมากขึ้น ซึ่งเราไม่มีอะไรจะตอบได้ ในประวัติศาสตร์มีให้เห็นกันอยู่มากมาย ใครที่ก่อตั้งสหภาพแรงงานก็จะถูกฆ่า ถูกทำร้าย ถูกข่มขู่ ในปัจจุบันจะเห็นว่าขณะที่ชุมนุมอยู่ในโรงงานซึ่งยังไม่ได้ทำอะไร นายจ้างก็จะใช้สิทธิตามกฎหมาย เราก็จะถูกทุบตี นี่ก็เป็นปัญหาเหมือนนั้น พอพูดถึงการสูญเสีย คนงานจะเป็นฝ่ายสูญเสียมากกว่า พอพูดถึงสิทธิมันก็มีกฎหมาย กฎระเบียบไม่เอื้อกับพวกเรา พอเราจะใช้สิทธิทางกฎหมาย เราก็ถูกกระทำอย่างรุนแรง

กองบก. : ตั้งแต่ช่วงวิกฤตทางเศรษฐกิจ ผู้ใช้แรงงานเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่ได้รับผลกระทบ ไม่ทราบว่ามีมองวิกฤตครั้งนี้อย่างไร

เสน่ห์ : จริง ๆ แล้วมันเป็นข้ออ้าง มันมีผลกระทบต่อคนงาน แต่มันก็ไม่ถึงขนาดที่ทุกโรงงานจะต้องเลิกจ้าง ถ้าโรงงานไม่สามารถทำงานได้ พวกเราก็ยอมรับ แต่บางโรงงานก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับวิกฤตเลย โรงงานส่งออกเอาเงินต่างประเทศเข้ามาเวลาซื้อขายใช้เงินดอลลาร์ โรงงานเหล่านั้นมีกำไรมากมาย โรงงานหลายแห่งฉวยโอกาสใช้คำว่าวิกฤตมาเพื่อจะปลดคนงาน หรือเลิกจ้างคนงาน จริง ๆ แล้วตามกฎหมาย การปลดคนงานจะต้องจ่ายค่าชดเชย แม้จะเลิกจ้างแรงงาน หากลูกจ้างถูกปลดออกก็ไม่น่าจะเลวร้ายมากนัก เพราะอย่างน้อยนายจ้างก็ต้องจ่ายค่าชดเชยให้อยู่แล้ว แต่ที่เป็นอยู่ไม่ใช่อย่างนั้น ช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ มีหลายโรงงานที่นายจ้างไม่จ่ายค่าชดเชย ไม่รับผิดชอบ ลอยแพคนงานเป็นล้าน ๆ คน ซึ่งไม่ยุติธรรม ผลกระทบของคนงานก็คือนายจ้างฉวยโอกาสที่จะเลิกจ้างพวกเขา และกฎหมายก็ไม่สามารถเอาผิดนายจ้างได้ ความจริงกฎหมายสามารถทำได้ แต่ไม่ได้มีอำนาจ ไม่มีคนเข้าไปขับเคลื่อนว่าต้องรับผิดชอบ เพราะเข้างูกฤตกันหมด แต่เราต้องถามว่าถ้าโรงงานปิดทั้งหมด ต่างชาติไม่มาลงทุน นั่นจริงหรือเปล่า แต่นี่ปิดจากโรงงาน

ใหญ่ไปสู่โรงงานขนาดเล็ก ก็คือโรงงานเหมาช่วงหรือกระจายไปในหมู่บ้าน ตรงนี้ไม่ใช่วิกฤตแต่เป็นการฉวยโอกาสลดต้นทุนการผลิต ซึ่งไม่ยอมรับให้มันเข้าทางเงื่อนไขทางกฎหมาย กฎหมายก็ไม่ใช่ธรรมอยู่แล้ว

แต่การจ่ายค่าชดเชยก็มีบ้าง ไม่ใช่ไม่มีเลย อย่างคนที่ทำงานในสถาบันการเงิน เมื่อตกงานก็ได้รับการรับผิดชอบพอสมควรเหมือนกัน แต่ถึงจะมีค่าชดเชยมันก็ไม่คุ้มกัน เพราะทุกคนต้องตกงานตลอดชีวิต บางคนอายุมาก บางคนต้องรับผิดชอบครอบครัว อย่างคนงานที่พักอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรมยิ่งเลวร้ายเลยตลอดชีวิตของเขาอยู่ในหอพัก มีแต่ค่าจ้างขั้นต่ำ กินไปวัน ๆ มีแต่เงินที่จะส่งไปช่วยเหลือจนเจือครอบครัว พ่อแม่แก่เฒ่า ลูกเล็กเด็กแดง แต่เมื่อถูกปิดงานหรือถูกเลิกจ้างแล้วอาจได้ค่าชดเชยนั้น มันไม่คุ้มกันกับการที่เขาต้องซื้อรถเงินไปขายของ เปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนอาชีพ แทบเป็นไปไม่ได้เลย ทุกวันนี้คนตกงานและว่างงานมีมาก แต่เป็นคนที่ย่างมากจากโรงงานอุตสาหกรรม คนที่อายุน้อย ๆ ที่เพิ่งจบใหม่ ๆ ก็ยังสามารถทำงานได้ เพราะมีโรงงานเยอะ แต่เขาจะจำกัดเพิ่มอัตราวุฒิการศึกษามากขึ้นเรื่อย ๆ

กองบก. : แล้วทางรัฐมีนโยบายหรือมาตรการในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

เสนอ : รัฐบาลไม่ได้ช่วยอะไรเลย แต่กลับใช้วิธีการไปกู้เงินจากต่างประเทศ IMF, ADB ที่เรารับรู้กันอยู่ และบอกว่าจะกู้เงินมาเพื่อที่จะช่วยเหลือคนที่ประสบกับวิกฤต คือคนที่ตกงาน ไปจ้างงานในชนบท ให้ทุกคนกลับไปในชนบท มันมีแต่ภาพ แต่มันไม่ได้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ก็ยังไม่เห็นว่าคนในชนบทหนุ่มสาวที่กลับไปจะมีงานทำได้อย่างไร เพราะเมื่อคนตกงานกลับไป ไม่กี่วันก็ต้องกลับมา เขาไม่สามารถอยู่ในสภาพชีวิตแบบนั้นได้ เราอยู่ในโรงงานมาก่อนชีวิตแล้ว การจะให้กลับไปทำนานั้นเป็นไปได้ไม่ได้เลย คือมองไม่เห็นเลยว่าจะทำอะไร ทำสวน ทำไร่ หรือมันจะเป็นไปได้อย่างไร ในเมื่อที่ทางของพวกเขาแทบไม่เหลือเลย เขาขายไปตั้งนานแล้ว กลายเป็นที่ของคนอื่น เป็นของเก่าแก่ ของนักการเมือง ของกำนัน

ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อเรากลับไปหมู่บ้าน มันจะมีชุมชนฝึกอาชีพเพื่อให้แม่บ้านมีงานทำ คิดว่าในชุมชนจะมีสักกี่อาชีพ อย่างการผลิตของขาย ในเมื่อมีแต่คนขาย แต่คนที่ซื้อกลับไม่มีงานประจำ ไม่มีกำลังในการซื้อ เมื่อผลิตมากล้นตลาดอยู่ดี หรือคนที่ตกงานจากหลายโรงงาน เขาบอกว่ารัฐมีนโยบายนะ ไม่ใช่ไม่มี มีการฝึกอาชีพ และพัฒนาฝีมือ แต่มาฝึกตอนที่อายุ ๓๐, ๔๐ หรือตามองไม่เห็นแล้ว เพราะใช้ชีวิตอยู่ในโรงงานมานานแล้ว หรือฝึกอาชีพใหม่ ทอดปาห้องโก๋ ทำเต้าหู้ขายกัน ตามตรอกซอกซอย เพื่อจะได้มีรายได้ มันก็เป็นไปไม่ได้

มันมีอาชีพนะ ไม่ใช่ไม่มี แต่มันไม่สามารถที่จะทำรายได้ ฝึกไปแล้วทุกคน มันต้องมีทุน ต้องมีความมั่นคง ต้องรู้ว่าตนเองกินอยู่ใช้จ่ายเท่าไร ซึ่งโครงการรัฐไม่มีให้ รัฐเขาจะบอกอยู่ตลอดเวลาจะได้ช่วยเหลือแล้ว ก็ออกเงินกู้ให้กู้เงินไปเรียน แต่เรียนแล้วมันมีงานหรือเปล่า เมื่อกู้แล้ว จะได้คืนเมื่อไหร่ กว่าเขาจะมีงานมันเป็นไปได้นานขนาดไหน การเรียนกับงานที่ทำมันก็ไม่สอดคล้องกัน แต่เขาก็ต้องการความรู้นะ แต่มันคนละเรื่องกันเลย มันใช้ระบบสายพาน ใช้ระบบความจำ แต่พอคนตกงานมากขึ้นก็เลยทำให้เป็นช่องว่างให้กับนายจ้างเลือกเฉพาะคนที่มีวุฒิ การศึกษาสูง ๆ แต่งานก็ไม่ได้ต่างกัน

กองบก. : ในความคิดส่วนตัว คิดว่ามาตรการและวิธีการแก้ไขปัญหาของผู้ใช้แรงงานเป็นอย่างไร

เสนอ : ระยะสั้น รัฐก็ควรจะมีนโยบายสำหรับคนงานที่ชัดเจน อย่างเกิดวิกฤตขึ้นมา มันก็ต้องมีการตรวจสอบโรงงานต่าง ๆ คือต้องตรวจสอบให้ได้ว่านายจ้างฉวยโอกาสปิดโรงงานหรือเปล่า บางโรงงานที่ปิดตัวลงมันก็ไม่มีการตรวจสอบจากรัฐ แล้วรัฐบอกว่าเขาไม่มีเงินนี้จะไปจ่ายค่าชดเชยให้กับพวกคุณได้อย่างไร เราถือว่ามันเป็นปัญหาปากท้อง ปัญหาเร่งด่วน ซึ่งควรที่จะมาช่วยหรือรับผิดชอบชีวิตของคนงาน ไม่ใช่ให้เขาต้องไปเดินขบวน ไปประท้วง ไปอยู่กับความทุกข์ยาก

กองบก. : แล้วระบบไตรภาคีช่วยแก้ปัญหาได้บ้างหรือเปล่า

เสนอ : ยังไม่เห็นว่าจะใช้ได้เลย เพราะส่วนมากไตรภาคีจะมีแค่รัฐกับนายจ้าง

ซึ่งก็เป็นพวกเดียวกัน พอรวมกันแล้วลูกจ้างจะอยู่อย่างไร การส่งเสริมให้มีระบบไตรภาคี ตัวเองมองว่ามันเป็นภาพที่สวยงามหรือ คือต้นเหตุให้ลูกจ้างมีส่วนร่วม แต่ความเป็นจริงไม่ได้ให้ประโยชน์หรือคุณค่ากับฝ่ายลูกจ้างเลย

กองบก. : แล้วมีมาตรการแก้ไขปัญหาแบบอื่นหรือเปล่า

เสน่ห์ : คือพวกเราจะต้องหาทางออกให้กับตัวเองด้วย ในส่วนของคนงาน เพราะเท่าที่ผ่านมาเราก็หวังพึ่งตลอด รัฐควรที่จะจัดการนะ นายจ้างน่าจะเห็นใจ น่าจะมีแนวคิดที่บอกว่ารัฐน่าจะต้องทำอย่างนี้ เราจะต้องบอกว่ามันควรจะเป็นอย่างไร แบบไหน เราจะต้องรวมพลังไว้ ต้องเรียกร้องสิทธิ แล้วต้องยืนหยัดอย่างชัดเจน กับปัญหาต่าง ๆ เราจะต้องแสดงพลังของเราให้กับทางรัฐและนายจ้างเห็นความสำคัญของคุณค่าของเรา เราต้องประกาศศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

กองบก. : ถ้ารวมพลังได้จะผลักดันอะไรบ้างเฉพาะหน้า

เสน่ห์ : ตอนนีเห็นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ไหม หลายด้านเราก็ถูกริดรอนสิทธิไปเหมือนกัน ไม่ใช่แค่คนงานเท่านั้น แต่คนยากคนจนก็หมดสิทธิหลายเรื่อง เช่น การเป็นนักรบเมืองต้องมีวุฒิปริญญาตรี เรื่องสิทธิในการจัดตั้งองค์กรของตัวเอง คำว่าสหภาพแรงงานก็ไม่ได้อยู่ในนั้นเลยนะ ไม่ได้อยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ อันที่จริงคำว่าสหภาพมันเป็นสากล ที่ไหนเขาก็ยอมรับ แล้วก็เรื่องการรับรองอนุสัญญา ILO หลายอย่าง การประกันการว่างงานเราก็ยังไม่มี ยังจะเรื่องใช้สิทธิเลือกตั้งอีก สิ่งที่เราต้องการคือทำงานที่ไหนใช้สิทธิที่นั่น แล้วก็เลือกคนในพื้นที่นั้นได้ด้วย

กองบก. : สุดท้ายคิดอย่างไรกับคำพูดอ.ปวย ที่ว่า “...ในฐานะที่ผมเป็นกรรมกร ผมก็ควรจะมีหุ้นส่วน มีส่วนในโรงงาน บริษัท ห้างร้านที่ผมทำอยู่”

เสน่ห์ : ประเด็นนี้คิดว่ามันสำคัญมาก อย่างเราเข้าไปทำงานในโรงงาน เราก็มีแต่แรงให้เขา เขาก็ให้เงินมา แต่ถ้าบอกว่าได้เข้าไปมีหุ้นส่วนหรือเป็นเจ้าของร่วมกัน นั่นก็ยังมีและถือเป็นการให้คุณค่าซึ่งกันและกัน เพราะว่าเราก็คือหุ้นส่วนของเขาในการที่จะสร้างสรรค์ผลผลิต แต่นายจ้างก็ไม่ได้มองอย่างนั้นนะ เขามองแค่เราคือ

ลูกจ้าง คือจ่ายเงินแล้วก็ต้องจบกันไป แต่เขาไม่ได้มองว่าต้องมีการรับผิดชอบร่วมกัน ถ้าคนงานอยู่ไม่ได้ก็ต้องอยู่ไม่ได้ทั้งหมด แต่ทุกวันนี้โรงงานอยู่ได้ แต่เราอยู่ไม่ได้ เราไม่ได้เป็นหุ้นส่วนกับเขา เหมือนกับเครื่องจักรหรือรองเท้าเก่า ๆ ที่หมดราคาก็ถูกทิ้งไป ซึ่งเราก็ไม่ต้องการ แต่เราต้องการแบบที่ อ.ปวย ฟูตไว้ เราทำงาน เรามีหัวใจ มีจิตวิญญาณในการทำงาน อย่างตอนที่ทำงานอยู่ในโรงงาน เราเย็บเสื้อผ้าหนึ่ง ไม่ใช่ว่าเราเย็บเพราะว่าต้องได้เงิน นะ คือพอต้องรู้ว่าฝีมือมันต้องสวน ขนาดไหน ดึงขนาดไหน ลายผ้ามันจะตรงกันไหม ถ้าเราทำไม่ได้คือเราแย่มากเลย ฝีมือเราใช้ไม่ได้ แล้วจะขายได้หรือ เราจะทุบทุกละทุกอย่าง หยาดเหงื่อ แรงงาน เลือดเนื้อ มันสมอง คือมันต้องทำดีไปเรื่อย ๆ เพราะเราให้คุณค่ากับตัวเอง ไม่ใช่ทำงานแค่ให้นายจ้างรู้สึกดี เราก็กังงาน รักเครื่องจักรทุกตัวไม่แพ้นายจ้าง ไม่ต่างจากนายจ้างเลย

อาหารการกินของคนงานอย่างเรา มันก็ไม่ต้องต่างกับอาหารที่พวกเจ้าขุนมูลนาย หรือพวกที่ร่ำรวยเขากินกัน ราคาข้าว ราคาเนื้อสัตว์ ราคาเดียวกัน ทุกสิ่งทุกอย่างคือราคาเดียวกัน แต่ชีวิตของพวกเราต่ำกว่าพวกเรามาก ตรงนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ไม่ต้องการให้เกิด ที่สำคัญ พวกเราน่าจะมีสิทธิ์ ในการที่จะได้ตัดสินใจ ได้พูดถึงคุณค่าของตัวเอง ไม่ใช่อยู่เหมือนกับเชลยคน

สำหรับการทำงาน พี่คิดว่ามัน

มีคุณค่านะไม่ว่าตรงไหนก็ตาม คืออยากให้มีความเท่าเทียม มีความเป็นมนุษย์ เราจะทำงานตรงไหนมันก็ย่อมมีคุณค่ามีศักดิ์ศรี ซึ่งมีใช้แค่ค่าพุดหรือตัวหนังสือ แต่อยากให้มันเป็นสำนึก นึกคิดอยู่ในสังคมนะ เราอยู่กันทุกวันนี้ เราก็อยากให้อยู่อย่างมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียม อยากให้มีความเสมอภาค นักการเมืองร่ำรวยอย่างไร ประชาชนก็ควรจะร่ำรวยอย่างนั้น คุณภาพของประชาชนในประเทศนั้น ๆ จะต้องดูจากนักการเมืองหรือรัฐบาล ซึ่งตอนนี้คนตกงานว่างงานก็มากมาย ปัญหาเสฟติดก็เยอะ เราก็ไม่อยากจะอยู่กับชีวิตแบบนี้ ซึ่งมีความหวาดวิตก หวาดระแวง หวาดกลัว ก็ช่วย ๆ กันขับไล่รัฐบาลที่มันชู้ตริดโกงกิน

ทำอย่างไรให้นักศึกษาได้เห็น กลไกที่ไม่ชอบธรรม ที่เกิดขึ้นในสังคม

ศรายุทธ ใจหลัก*

ผู้ที่กล่าวว่า “นักศึกษาไม่มีหน้าที่เฉพาะแต่การเรียน” นั้นกล่าวถูกและกล่าวผิดตามแต่จะตีความหมาย คำว่าเรียน กว้างหรือแคบเพียงใด ถ้าตีความ “เรียน” อย่างแคบ ก็เป็นความจริงที่แน่นอนไม่ว่าใครจะเป็นผู้กล่าว ถ้าตีความว่านักศึกษาจะต้องเรียนโดยเอาใจใส่ต่อเหตุการณ์ ของชุมชน เรียนโดยสนใจแก้ปัญหาบ้านเมือง เรียนโดยแสดง ความคิดเห็นโดยอิสระและสันติวิธี

มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (๒๕๑๖)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนักศึกษาที่ตีความคำว่าเรียนอย่าง “แคบ” คือ การเรียนเพื่อสอบและสำเร็จการศึกษา เพื่ออาชีพการงานที่ดีจะเป็นกระแสหลักของ สังคมตลอดมา ไม่เว้นแม้แต่ “ยุคทองของนักศึกษา” ระหว่างปี ๒๕๑๖-๒๕๑๙ ที่มี นักศึกษาตื่นตัวทางการเมืองเป็นอย่างมาก แต่นักศึกษาที่เอาใจใส่ต่อเหตุการณ์บ้าน เมืองก็มีใช้เป็นนักศึกษาส่วนใหญ่ของมหาวิทยาลัยแต่อย่างใด

ยิ่งในสภาวะ “กระแสต่ำ” ทางการเมือง นักศึกษาที่จะ “เรียน” ในความ หมายอย่างกว้างคือการสนใจต่อเหตุการณ์บ้านเมือง และนำตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ ปัญหาอย่างน้อยลงไปอีกเป็นเท่าตัว

แต่ก็เชื่อว่าจะไม่มียุคที่นักศึกษาที่สนใจต่อเหตุการณ์บ้านเมือง ตราบใดที่สังคม ยังมีปัญหา และนักศึกษาเองยังมีจิตสำนึกต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การดำรงอยู่ของ

* สัมภาษณ์วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔

กลุ่มกิจกรรมนักศึกษาที่สนใจเหตุการณ์บ้านเมือง และนำตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่ง ก็ยังคงมีอยู่ แม้จะไม่ได้เป็นชนนำในการเคลื่อนไหวทางการเมืองดังเช่นอดีต

ศรยุทธ์ ใจหลัก ในฐานะเลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) แม้ว่าจะเป็นผู้ไม่ได้มีความใกล้ชิดเพียงพอกับอาจารย์ป๋วย แต่ก็เป็นผู้นิยามการเรียนรู้ว่า จะต้องเรียนโดยเอาใจใส่ต่อเหตุการณ์ของชุมชน เรียนโดยสนใจแก้ปัญหาบ้านเมือง เรียนโดยแสดงความคิดเห็นโดยอิสระและสันติวิธี

กองบก. : ขอทราบประวัติและการเข้าร่วมทำงาน สนนท.

ศรยุทธ์ : เกิดในครอบครัวเกษตรกรที่จังหวัดพังงา ที่บ้านนอก เป็นอำเภอที่ค่อนข้างเรียบสงบ จบมัธยมต้นที่ตัวอำเภอและก็มาเรียนต่อที่เตรียมอุดมศึกษา จากนั้นก็เอ็นทรานซ์เข้าคณะวิศวกรรมศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อที่จะสร้างฐานะให้กับตัวเองตามความคิดความเชื่อของคนในสังคมทั่วไป หลังจากเรียนอยู่ประมาณ ๒ ปี ผมก็รู้สึกไม่ค่อยพอใจกับการเรียนในระบบเพราะคิดว่าตัวเองแคบ จึงพยายามศึกษาอ่านหนังสือมากขึ้น ประกอบกับเพื่อนที่อยู่ด้วยกันได้เข้าไปทำงานสนนท. ก่อนแล้วเขาก็ชวนให้เข้าไปลองสัมผัสกับความจริงมากกว่าการอ่านในหนังสือ ทำให้ได้มีโอกาสรับรู้ปัญหาสังคมจากชนวนการชาวบ้าน ได้ไปเห็นความทุกข์ยากความเดือดร้อนที่เป็นจริง ซึ่งจากที่เราเคยอ่านหนังสือมา เราอาจจะมีความเข้าใจบ้าง แต่ความรู้สึกร่วมก็ไม่ค่อยมีนัก แต่การลงไปสัมผัสเรียนรู้เองทำให้เรารู้สึกเจ็บปวดด้วยกับสิ่งที่ชาวบ้านได้รับ ตรงนั้นเป็นแรงบันดาลใจให้เราต้องทำอะไรสักอย่าง ในช่วงนั้นจึงทำให้มีความคิดที่จะทำงานเพื่อสังคม ต่อมาก็ได้เข้ามาเป็นกรรมการบริหารสนนท. ในปี ๒๕๔๑ แล้วก็ทำต่อเนื่องจนปัจจุบันได้รับเลือกเป็นเลขาธิการสนนท. ในปี ๒๕๔๓

กองบก. : ความรับรู้เกี่ยวกับอ.ป๋วย เป็นอย่างไรบ้าง

ศรยุทธ์ : ภาครัฐจักรจริงจังก็ตอนที่ท่านเสียชีวิตแล้ว ก็ได้อ่านตามสื่อต่าง ๆ ที่ออกมาอย่างมากมายในช่วงนั้น ได้ติดตามจึงพอรู้ว่าท่านทำอะไรมาบ้าง

กองบก. : หลังจากรู้ว่าท่านทำอะไรมาบ้างหรือคิดอะไรบ้าง มีความคิดเห็นอย่างไร

ศรายุทธ์ : ถ้าดูจากข้อเขียนของท่าน จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน หรือว่าเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาต่าง ๆ ก็รู้สึกว่าคุณเป็นคนที่มีมนุษยธรรมคนหนึ่งที่ไม่อยากเห็นความทุกข์ยาก อยากจะทำให้สังคมได้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น ต้องการสร้างหลักประกันต่าง ๆ ให้กับคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ให้มีเสรีภาพ มีความเสมอภาค นี่ก็เป็นสิ่งที่รู้จากข้อเสนอของท่านคร่าว ๆ

กองบก. : ประทับใจตรงไหน

ศรายุทธ์ : คงเป็นงานเขียนเรื่องจากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ที่ท่านได้เสนอในเรื่องของหลักประกันทางสังคมให้กับคนทุกคน ซึ่งผมก็เห็นด้วยและอยากจะทำให้เกิดขึ้นจริง มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาน่าจะมีหลักประกันในชีวิตทุกด้าน ให้เขาสามารถมีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของตัวเองได้ ตามข้อเสนอของท่าน ผมรู้สึกประทับใจ แม้จะเป็นผลงานสั้น ๆ แต่ให้ความหมายดี

กองบก. : ถ้าเทียบข้อเสนอของอ.ป๋วย จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน กับความจริงที่ได้สัมผัสหลังจากทำกิจกรรม

ศรายุทธ์ : น่าจะเป็นเรื่องที่สอดคล้องกัน เพราะว่ายิ่งในยุคสมัยของทุนนิยมเสรีที่กำลังเข้ามาครอบงำอย่างเบ็ดเสร็จในปัจจุบันทำให้ชีวิตของทุกคนเหมือนอยู่บนเส้นด้าย ผมรู้สึกว่าทุกคนขาดความมั่นคงในชีวิตมาก และก็ไม่สามารถที่จะมีโอกาสในการพัฒนาตัวเองได้ในยุคปัจจุบันเท่าไร มีเพียงคนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่มีหลักประกัน ปลอ่ยให้คนส่วนใหญ่ไร้หลักประกัน ผมคิดว่าถ้าสามารถนำข้อเสนอของท่านอ.ป๋วยมาประยุกต์และนำมาทำให้เป็นรูปธรรมน่าจะเป็นประโยชน์ ในแง่ความคิด ท่านค่อนข้างที่จะพูดในเชิงหลักการและก็เป็นมุมมองของมนุษยธรรมที่ดี แต่ในทางปฏิบัติหลาย ๆ เรื่องรู้สึกว่ามันอาจจะยาก

กองบก. : ที่ว่ายากนี่คือข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมที่ยังไม่ชัด อาจารย์ป๋วยเสนอไม่ชัดเจนหรือว่าเสนอมมาแล้วแต่ดูจากโครงสร้างสังคมมันน่าจะเกิดขึ้นได้ยาก

ศรายุทธ์ : เท่าที่ได้อ่านคิดว่าข้อเสนอไม่ค่อยเป็นรูปธรรมนัก เป็นเพียงหลักการที่ควรจะมี ส่วนที่บอกว่าจะทำให้หรือไม่ ผมคิดว่าความพร้อมในสังคมสมารถที่จะทำได้กับข้อเสนอเหล่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับอำนาจในการต่อรองว่าเราสามารถผลักดันให้เรื่องเหล่านี้เป็นจริงได้อย่างไร แต่มองจากความพร้อมในเรื่องงบประมาณต่าง ๆ หรือทรัพยากร ผมคิดว่าสามารถนำมาจัดสรรได้ตามแนวทางที่ท่านเสนอมา

กองบก. : กับบทบาท สนนท. ตอนนี้กำลังทำอะไรอยู่บ้าง

ศรายุทธ์ : วันนี้ทำในเรื่องสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนทั่ว ๆ ไป แต่อาจจะเน้นหนักในปัญหาของสมัชชาคนจนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นประเด็นที่ติดตามมาโดยตลอดก็เป็นเรื่องของมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ อ.ป๋วยเคยเสนอมา เราก็ได้ติดตามเรื่องนี้ ส่วนเรื่องอื่นยังไม่เป็นรูปธรรมแต่ก็มีความสนใจอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรัฐสวัสดิการที่ทางทีมงาน สนนท. พยายามที่จะศึกษาเพื่อผลักดันให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

กองบก. : ทำไมถึงสนใจที่จะติดตามเรื่องมหาวิทยาลัยนอกระบบ

ศรายุทธ์ : ในฐานะที่เราเป็นองค์กรนักศึกษาทำงานกับนักศึกษา ก็มักจะนำเรื่องที่ใกล้ตัวมาพูดกัน แล้วก็ที่สำคัญผมคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องของสังคม เป็นเรื่องขององค์ความรู้ของสังคม แล้วก็มีผลกระทบอย่างกว้างขวางกับคนทั้งหมด โดยเฉพาะในยุคทุนนิยมเสรีมหาวิทยาลัยจะเปลี่ยนเข้าไปอยู่ในกลไกตลาด ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้วิชาการต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยให้ไปปรับใช้กับ

จากข้อเสนอของท่าน จากกรมการคลังเชิงตะกอนหรือว่าเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาต่าง ๆ ก็รู้สึกว่าคุณเป็นคนที่มีมนุษยธรรมคนหนึ่งที่ไม่อยากเห็นความทุกข์ยาก อยากจะทำให้สังคมได้เกิดความ เป็นธรรมมากขึ้น ต้องการสร้างหลักประกันต่าง ๆ ให้กับคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ให้มีเสรีภาพ มีความเสมอภาค

องค์กรธุรกิจ ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่น่ากลัว ถ้าหากว่าในอนาคตเป็นเช่นนั้นจริง มหาวิทยาลัยที่เคยเป็นของประชาชนก็ไม่สามารถที่จะออกมารับใช้ประชาชนได้

กองบก. : ซึ่งตรงข้ามกับอ.ป๋วย เพราะอ.ป๋วยพยายามผลักดันที่จะให้มหาวิทยาลัย ออกนอกระบบมากกว่า สนนท. วิเคราะห์การเอามหาวิทยาลัยออกนอกระบบ อย่างไร

ศรายุทธ์ : ผมคิดว่าในช่วงที่อ.ป๋วยเสนอ เรื่องออกนอกระบบเพราะว่าในยุคนั้นเป็น ยุคเผด็จการ และมีการรวมศูนย์อำนาจที่ ไปอยู่ในมือของฝ่ายรัฐ ทำให้มหาวิทยาลัย ไม่สามารถที่จะพูดหรือทำอะไรที่มีสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่าง

ตรงไปตรงมาได้ ถูกครอบงำโดยรัฐบาลของเผด็จการ เพราะฉะนั้นไม่แปลกที่ อ.ป๋วยเสนอให้มีการออกนอกระบบเพื่อที่จะออกมาจากการครอบงำของรัฐเผด็จการ แต่ในยุคสมัยนั้นมันเปลี่ยน คือว่าการออกนอกระบบไม่ได้เป็นไปเพื่อความเป็นอิสระ แต่เป็นไปเพราะว่าต้องการลดค่าใช้จ่ายของภาครัฐ การออกนอกระบบโดยต้องการ ลดภาระค่าใช้จ่ายเช่นนี้มันก็จะส่งผลกระทบ ต้องเอามหาวิทยาลัยเข้าสู่ระบบตลาด ซึ่งอ.ป๋วยในยุคนั้นแม้ว่าจะเสนอให้ออกนอกระบบก็ตาม แต่ยังคงจะให้ฝ่ายรัฐ สนับสนุนด้านงบประมาณเหมือนเดิม

กองบก. : คิดเห็นอย่างไรกับแนวคิดด้านการศึกษาของอ.ป๋วย

ศรายุทธ์ : ที่อ.ป๋วยเสนอก็เป็นเรื่องที่ดี ที่จะให้มหาวิทยาลัยสามารถรองรับและ ตอบสนองสังคมได้จริง ซึ่งจะมีบางตอนที่อ.ป๋วยระบุชัดเจนว่า มหาวิทยาลัยต้อง พิสูจน์ตัวเองว่าสามารถที่จะตอบสนองต่อสังคมได้จริง เพื่อที่จะให้สังคมมาสนับสนุน มหาวิทยาลัย ผมคิดว่าความคิดเห็นของอาจารย์ก็คงอยากจะให้มหาวิทยาลัยได้ทำ หน้าที่เป็นองค์ความรู้ของสังคมได้จริง และก็มีบางตอนท่านก็ได้พูดเหมือนกันว่า มหาวิทยาลัยในยุคนี้ไม่ได้ตอบสนองกับคนทั้งประเทศอย่างแท้จริง คนบางส่วน

ถูกกีดกันออกไปจากมหาวิทยาลัย ซึ่งผมเห็นด้วยว่ามหาวิทยาลัยต้องสอดคล้องกับสังคมมากขึ้น และในด้านการเมืองเองท่านก็มองว่า มหาวิทยาลัยควรที่จะมีการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของฝ่ายรัฐบาลได้หากเราไม่เห็นด้วย เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลง หรือว่าในการปกครองแบบประชาธิปไตยท่านก็สนับสนุนให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ แสดงออกทางประชาธิปไตย แต่อาจจะมีสิ่งที่ท่านกังวลก็คือ ความรุนแรง ท่านจะเน้นหนักในแนวทางสันติวิธี

กองบก. : ปัจจุบันมหาวิทยาลัยบรรลุจุดประสงค์ดังกล่าวหรือยัง

ศราวุทธิ์ : ผมคิดว่าเป็นพัฒนาการที่เลวลงจากอุดมคติที่ท่านว่า เราจะเห็นได้ว่า ทุกวันเนี่ยมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็มุ่งผลิตองค์ความรู้เพื่อให้สอดคล้องกับองค์กรธุรกิจทั้งสิ้น การจัดองค์กรของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันเป็นลักษณะของผู้ประกอบการทางการค้าที่จะแสวงหาผลกำไร เห็นได้ชัดว่าหลักสูตรหลาย ๆ เรื่องที่ออกมาแล้วไปตอบสนองกับกลุ่มคนเพียงบางกลุ่ม นี่คือสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งน่าผิดหวัง ถ้าอ.ปวยยังมีชีวิตอยู่ก็คงผิดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัยในวันนี้ ส่วนนักศึกษาที่ผ่านกระบวนการสร้างโดยมหาวิทยาลัยจบออกมาไม่มีใครสนใจเรื่องสังคมเลย แต่ละคนก็มุ่งที่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ไปรองรับการเติบโตของธุรกิจเอกชนที่มีผู้ได้ผลประโยชน์เพียงคนกลุ่มน้อยเท่านั้น เห็นได้ว่าทั้งเรื่องหลักสูตร งานวิจัย และบุคลากรที่ออกจากมหาวิทยาลัย ต่างก็ไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนโดยแท้จริง ขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ตอนนี้กำลังมีความทุกข์ยาก มีความเดือดร้อนอย่างมาก แต่มหาวิทยาลัยกลับไม่มีส่วนไหนที่จริงใจในการเข้าไปทำการศึกษาและเสนอทางแก้อย่างเป็นรูปธรรม

กองบก. : มองสังคมปัจจุบันเป็นอย่างไร

ศราวุทธิ์ : พุทธนิยามทำให้แต่ละคนต่างก็แสวงหาผลประโยชน์ของตัวเองอยู่ด้วยการแข่งขัน การแข่งขันเช่นนี้นั้นมันก็จะถีบคนบางคนให้ออกจากการแข่งขัน เหยียบย่ำคนที่แพ้ สังคมเช่นนี้จะไม่มีความสงบสุขได้เลย ต่างคนก็ต่างที่จะแย่งชิงกันเอาไรต์เอาเปรียบกัน ผมคิดว่าสังคมปัจจุบันไม่ได้เปิดโอกาสให้กับมนุษย์ทุกคนที่เกิดขึ้นมา

ให้สามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ ถ้าเป็นเช่นนี้อยู่ต่อไปความขัดแย้งต่าง ๆ ก็จะเพิ่มมากขึ้น

กองบก. : คิดว่าถ้าสามารถจัดภาวะการแข่งขันกันเช่นนี้ได้ ก็สามารถนำไปสู่สังคมที่ยุติธรรม สังคมที่ดีงามได้ มีเรื่องอื่นอีกหรือเปล่าที่คิดว่าเป็นปัญหาสังคมอยู่ทุกวันนี้

ศรายุทธ์ : จริง ๆ แล้วปัญหาสังคมมันเป็นปัญหาที่ใหญ่และสลับซับซ้อนมาก ถ้าจะพูดถึงปัญหาสังคมผมคิดว่าเยอะเยอะไปหมด โดยสรุปผมคิดว่ากระบวนการพัฒนาของระบบที่มันเอาทุนเป็นใหญ่ มีการแข่งขันกัน มีการขูดรีดกัน ผมคิดว่ามันเป็นระบบของทุน ถ้าให้อธิบายก็อธิบายยากและคงใช้เวลามาก อย่างเช่นว่าระบบการผลิตแบบทุนนิยมที่ทำให้ต้องแสวงหากำไร เพื่อที่จะเลี้ยงให้ตัวเองเติบโต มันก็ทำให้เกิดกระบวนการในการแข่งขันระหว่างกลุ่มทุนต่าง ๆ กระบวนการแข่งขันก็จะเร่งทำให้เกิดการกดขี่ขูดรีดที่รุนแรงมากขึ้น นี่ผมคิดว่าน่าจะเป็นปัญหา เพราะฉะนั้นเมื่อกระบวนการอย่างนี้เกิดขึ้น การแย่งชิงทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งในภาคชนบทและเมืองจึงเกิดขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถที่จะเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้นได้เพราะถูกคนที่มีอำนาจหรือกลุ่มทุนที่มีอำนาจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจเข้าไปยึดกุมทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งหมด คือทำให้คนส่วนน้อยเท่านั้นเข้าไปครอบครองทรัพยากร ขณะที่คนส่วนใหญ่ไม่มีทรัพยากรใช้ ถ้าหากไม่สามารถแก้ภาวะอย่างนี้ สังคมที่มีความสงบสุขก็เกิดขึ้นไม่ได้ ความยุติธรรมก็เกิดขึ้นไม่ได้ และแต่ละคนก็ไม่สามารถมีโอกาสดที่จะพัฒนาตัวเองตามที่ตัวเองอยากจะเป็น

กองบก. : ในภาวะที่เป็นอยู่ นิสิตนักศึกษาควรจะมีบทบาทอย่างไรหรือจะสามารถทำอะไรได้บ้างเพื่อให้สิ่งต่าง ๆ ดีขึ้น

ศรายุทธ์ : ปัญหาที่พูดไปข้างต้น ผมคิดว่านิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ ไม่รู้จักกลไกเหล่านี้ เขาไม่ได้ทราบปัญหาเหล่านี้ เพราะฉะนั้นในขั้นต้นที่เราอยากจะทำให้เกิดขึ้นคือ ทำอย่างไรให้นักศึกษาได้เรียนรู้ ศึกษาให้เห็นกลไกอันไม่ชอบธรรม

ที่เกิดขึ้นในสังคม ผมคิดว่าในตอนนี้นักศึกษาทำได้ก็คือลงไปศึกษาเรียนรู้จาก
ขบวนการของประชาชนที่มันเติบโตขึ้นในยุคที่ผ่านมา เพราะว่าในขบวนการการต่อสู้
ของชาวบ้านนั้นจะทำให้เราเห็นกลไกความไม่ชอบธรรมต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งนักศึกษา
ไม่มีโอกาสได้รับรู้ในระบบการเรียนการสอน การเข้าไปเรียนรู้และช่วยเหลือผมคิด
ว่าจะทำให้นักศึกษาเข้าใจมากขึ้น และมีจิตสำนึกที่จะแก้ปัญหาสังคม ส่วนทิศทาง
ในการแก้ที่ว่านักศึกษาจะไปได้อย่างไร หรือมีบทบาทในการแก้ได้อย่างไรนอกจากการ
หนุนเสริมขบวนการประชาชน ผมก็ยังไม่เห็นภาพว่าจะทำได้อย่างไร

กองบก. : ช่วยขยายความที่ว่ายังไม่เห็นภาพในปัจจุบัน

ศรยุทธ : ผมไม่เห็นว่ามันมีนักศึกษาในปัจจุบันจะมีศักยภาพที่จะทำได้มากกว่า
นี้ แต่ผมคิดว่าการเข้าไปเรียนรู้ หรือว่าการเข้าไปหนุนเสริมขบวนการชาวบ้านจะ
เป็นการส่งเสริมประสบการณ์ ทำให้นักศึกษาที่มีชีวิตช่วงสั้น ๆ ในการเรียนระดับ
มหาวิทยาลัย สามารถที่จะจบออกไปแล้วเข้าไปทำงานเป็นบุคคลที่หนุนเสริมการ
เปลี่ยนแปลงในอนาคต มันคงไม่สามารถคาดหวังให้นักศึกษาเข้ามาเปลี่ยนแปลง
อะไรได้ในช่วงที่เป็นนักศึกษา อาจจะได้แค่การหนุนเสริมเท่านั้น

**กองบก. : นักใจหรือเปล่าที่หลายส่วนในสังคมค่อนข้างที่จะเรียกร้องหรือว่า
คาดหวังกับนักศึกษาสูง**

ศรยุทธ : คิดว่าส่วนหนึ่งอาจจะเพราะประวัติศาสตร์ที่นักศึกษาเคยขึ้นนำขบวนการ
เคลื่อนไหวของสังคมได้ และก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง แต่ผมคิดว่าปัจจุบัน
ปัญหาต่าง ๆ มันซับซ้อนมากขึ้น มันขยายกว้างมากขึ้น และในขณะเดียวกันกระบวนการ
การเรียนรู้ในสังคมมันมีมากขึ้น โดยเฉพาะการเติบโตของขบวนการชาวบ้าน วันนี้
ผมสามารถพูดได้ว่าในขบวนการนักศึกษาไม่มีองค์ความรู้ ถ้าเปรียบเทียบกับขบวนการ
ที่ต่อสู้อย่างเป็นจริงเช่นชาวบ้าน ดังนั้นการที่เราหวังจะให้นักศึกษาเป็นพลังในการ
นำพาการเปลี่ยนแปลง หรือเป็นองค์กรนำการเปลี่ยนแปลง ผมคิดว่ามันเป็นไปไม่ได้
แต่จะเป็นพลังในการหนุนเสริมโดยที่เข้าสู่ขบวนการประชาชน และเรียนรู้ศึกษาจาก
ขบวนการนั้นเพื่อให้เข้าใจสังคมที่เป็นจริง คิดว่าน่าจะเป็นทิศทางอย่างนั้นมากกว่า

กองบก. : ปัจจุบันการทำงานของ สนนท. มีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้าง

ศรายุทธ์ : ปัญหาหลายระดับ ถ้าในเรื่องภายในหรือเรื่องอัตวิสัย ก็มีปัญหในเรื่ององค์ความรู้ ซึ่งเรายอมรับว่านักศึกษาในยุคปัจจุบันค่อนข้างที่จะอ่อนด้อยในเรื่ององค์ความรู้ และทฤษฎีการวิเคราะห์ ทำให้ไม่สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและเห็นต้นตอของปัญหาได้อย่างแท้จริง ปัญหาการทำงานที่คิดว่าเป็นปัญหาใหญ่ก็คงเป็นความเข้าใจของสาธารณะ ที่ค่อนข้างจะไม่เข้าใจในสิ่งที่

ในสถานที่ตัวเองถือว่าเป็นคนที่กำลังศึกษาอยู่ไม่เอามากให้ทั้งช่วงเวลานี้ไปกับสิ่งที่ไม่ค่อยเป็นประโยชน์ ผมอยากให้ในช่วงเวลาที่นอกจากเรียนรู้ในห้องเรียนและในสิ่งที่ตัวเองชอบแล้วอยากให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมมากขึ้นกับส่วนอื่นๆ ของสังคม

เราทำเท่าไร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของสังคม ของขบวนการประชาชนที่มีความขัดแย้งกับรัฐ หรือขัดแย้งกับนายทุน ซึ่งสาธารณะชนยังไม่เข้าใจปัญหา ยังมองว่าประชาชนที่ออกมาเคลื่อนไหวเป็นกลุ่มผลประโยชน์ มองว่าเป็นพวกขัดขวางการพัฒนาอยู่ ในขณะที่เดียวกันนักศึกษาเองถือว่าเป็นมวลชนที่พวกผมได้ลงไปคลุกคลีค่อนข้างที่จะเพิกเฉยและไม่ใส่ใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นสักเท่าไร อาจจะเป็นเพราะว่าส่วนหนึ่งตัวเองไม่ค่อยได้รับผลกระทบกับระบบที่เป็นอยู่

ผมคิดว่านักศึกษาจะไม่ค่อยได้

รับผลกระทบเพราะเป็นกลุ่มคนที่มีกันชน คือมีพ่อแม่ผู้ปกครองดูแลอยู่ แต่ผมคิดว่าในระยะอันใกล้ นักศึกษากำลังจะได้รับผลกระทบมากขึ้นจากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการที่จบออกไปแล้วไม่มีงานทำ หรือว่าการบีบรัดที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันสูงขึ้น ทำให้เขาต้องคิดมากขึ้นว่าในระบบสังคมปัจจุบันเกิดปัญหาอะไร และผมเชื่อว่าในระยะอันใกล้ประมาณ ๒-๓ ปีข้างหน้า ขบวนการนักศึกษาหรือนักศึกษาจะมีความตื่นตัวมากขึ้น และจะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ขบวนการนักศึกษากลับมาอีกครั้งหนึ่ง

กองบก. : สุดท้ายถ้าจะให้ฝากถึงคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน อยากจะฝากอะไรบ้าง

ศรายุทธ : คือผมคิดว่าคนรุ่นใหม่ในฐานะนิสิตนักศึกษา ในสถานะที่ตัวเองยังเป็นคนที่กำลังศึกษาอยู่ ไม่อยากให้ทั้งช่วงเวลานี้ไปกับสิ่งที่ไม่ค่อยเป็นประโยชน์ ผมอยากให้มันเป็นช่วงเวลาที่นอกจากเรียนรู้ในห้องเรียนและในสิ่งที่ตัวเองชอบแล้ว อยากให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมมากขึ้นกับส่วนอื่น ๆ ของสังคม ...ความเชื่อมโยงผูกพันของเรากับสังคมนั้นเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากกัน นักศึกษาจะเรียนรู้ในเรื่องที่ตนเองสนใจหรือเฉพาะวิชาชีพนั้นไม่พอ น่าจะเปิดโอกาสให้ตัวเองเข้าไปเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้จากความเป็นจริง ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง หรือเข้าไปเรียนรู้กับขบวนการชาวบ้านที่กำลังเติบโตอยู่ หรือจากการอ่าน ศึกษาแนวความคิดอื่น หรือองค์ความรู้อย่างอื่นนอกจากเรียน คิดว่าเป็นเรื่องที่ดีจำเป็นเพราะการที่เรียนรู้เช่นนั้นเท่านั้นที่สามารถทำให้นักศึกษาที่มีศักยภาพเพียงพอในการออกไปแก้ปัญหาในอนาคตข้างหน้า ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคมหรือการดำรงชีวิต

แ ล ใ ป ขั ำ ง ห นั ำ

ป ำ ย

กั บ บ รื บ ท ข อ ง

ลั ง ค ม ไ ท ย

สุ ลั ก ษ ณั คี ว รั ก ษั

ป ว ย

กับบริบทของ

สังคมไทย*

สุ ลั ก ษ ณ์ คิ ว รั ก ษ์*

เมื่อมีข้ามนานมานี้ นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้จัดรายการโทรทัศน์ ดุจดั่งให้บุคคลร่วมสมัยสื่อนายมาสนทนาว่าด้วยปัญหาของสังคมปัจจุบัน เขาอุปโลกให้ข้าพเจ้าพูดแทนอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ให้นายวิญญู วิจิตรวาทการ พูดแทนบิดาเขา ให้นายสมบัติ ภาณุาญจน์ พูดแทน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และให้พระสันติกโร พูดแทนท่านอาจารย์พุทธทาส

แม้รายการนี้จะไม่มีอะไรลึกซึ้ง ดังที่มอริซ แครนสตันเคยจัดบทสนทนา มาก่อนแล้ว โดยแต่ให้หนักคิดคนสำคัญ ๆ ได้มาวิสาสะกันจนเป็นหนังสืออย่างดี ที่ข้าพเจ้าแปลออกมาแล้วชื่อ ปรัชญาการเมือง

ข้าพเจ้านึกต่อไปว่าถ้าจะจัดอย่างนายเจิมศักดิ์ ให้นายป่วย อึ้งภากรณ์ สนทนาปัญหาร่วมสมัยกับบุคคลอีก ๒-๓ คนที่มาร่วมรุ่นกับท่าน ข้าพเจ้ายังมองไม่

*ปาฐกถาเพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณูปการที่อาจารย์ป่วยมีต่อสังคมไทย ณ ห้องประชุมชั้น ๕ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๔๒

**ผู้อำนวยการสถาบันสันติประชาธรรม

เห็นว่าเอาใครไปพบท่านได้ ทั้งนี้มีได้หมายความว่าท่านเป็นยักษ์ใหญ่เกินไป หากคนที่มีความคิดอ่านกว้างขวาง ทั้งทางวิชาการ ทางเศรษฐกิจ การเมือง และ ศิลปวัฒนธรรม ที่มีคุณธรรมกำกับอยู่ด้วยเช่นท่านนั้น จะหาใครเม้าฝ่ายตรงกันข้ามที่มาประกบได้ยากยิ่งนัก

ที่น่าเสียดายก็ตรงที่ในช่วงหลังแห่งชีวิตของท่าน เป็นเวลากว่า ๒๐ ปีที่ท่านไม่อาจอภิวัฒน์ความคิดและจิตใจให้สูงส่งและลึกซึ้ง รวมถึงกว้างขวางไปยิ่งกว่าที่แล้ว ๆ มา เพราะท่านอ่านหนังสือหนัก ๆ ไม่ได้ สนทนาปราศรัยในเรื่องที่ละเอียดอ่อนอย่างสุขุมคัมภีรภาพไม่ได้ ในขณะที่สองทศวรรษมานี้ มีแนวทางอย่างใหม่ ๆ ในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และศาสนาธรรม ที่แหวกแนวไปจากกระแสหลักอย่างน่าจับตามองยิ่งนัก

จริงอยู่ที่แล้ว ๆ มา นายปวยผุสสินทิตตอยู่กับวิชาการกระแสหลักของตะวันตก เป็นแต่ท่านถือเอาคุณธรรมฝ่ายพุทธและจริยธรรมแบบขงจื๊มาเป็นตัวกำกับ โดยเชื่อว่าถ้าคนดีเสียแล้ว ย่อมปรับวิชาการจากกระแสหลักมารับใช้พุทธชนได้ แม้องค์การอย่างธนาคารโลก ถ้ารู้จักวางท่าที่ที่ถูกต้อง ก็นำเอาสถาบันหลักที่ว่านั้นมาใช้ให้เป็นคุณได้ด้วยเช่นกัน

จะว่านี่เป็นจุดอ่อนของนายปวยก็ได้ แต่ภายหลัง ท่านเริ่มมีจุดเปลี่ยน เช่นเมื่ออ่านงานของฟรีดริช ชูมาเกอร์ ท่านหันมาเห็นคุณค่าของพุทธปรัชญาที่ควรกำกับวิชาเศรษฐศาสตร์ เพื่อเน้นที่คุณค่าของความเป็นมนุษย์ และเมื่อท่านอ่านงานของอดัม เคิร์ล ท่านเห็นชัดเจนขึ้นถึงการศึกษาเพื่อความเป็นไท

เสียดายที่กระแสความคิดของทั้งสองบุคคลที่เอ่ยถึงมานี้ นายปวยไม่มีโอกาสเอามาประยุกต์ใช้ในบ้านเมืองของเรา โดยเฉพาะก็สองวิชานี้คือการศึกษาและเศรษฐศาสตร์ เป็นหัวใจของนายปวยเอาเลยทีเดียว ท่านถึงกับโยนสองวิชานี้มาให้มีอิทธิพลกับการเมือง การปกครอง และการบริหารต่าง ๆ ดังท่านผุวลีขึ้นว่า สันติประชาธรรม อย่างมีความหมายที่ควรแก่การสำเหนียกยิ่งนัก

ในที่นี้ ข้าพเจ้าไม่ต้องการเสนอว่านายป๋วยมีทัศนะต่อสังคมและการเมืองอย่างไร ด้วยการมองผ่านความคิดด้านเศรษฐกิจและการศึกษาของท่าน หากใครเสนอว่าถ้านายป๋วยรับรู้อะไรใหม่ ๆ ในช่วงหลังแห่งชีวิต ในรอบสองทศวรรษที่ท่านพูดแทบไม่ได้ เขียนแทบไม่ได้ และรับรู้อะไรใหม่ ๆ ที่แหวกจากกระแสหลักออกไปก็แทบไม่ได้ ถ้าย่านรับรู้ได้ถึงอะไร ๆ ที่แหวกแนวออกไปจากองค์ความรู้ที่แล้ว ๆ มา ท่านจะมีทัศนะทางสังคมอย่างไร แม้จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอนที่ท่านเขียนนั้น จะเป็นปรัชญาทางฝ่ายปัจเจกบุคคล ซึ่งโยงไปถึงสังคมและเศรษฐกิจการเมืองอย่างน่าสนใจ ถ้าย่านได้เขียนในเรื่องคุณภาพของชีวิตอีกครั้ง ในช่วงหลังแห่งชีวิต เช่นเมื่อตอนท่านมีอายุ ๘๐ ปี เชื่อว่าบทความชิ้นหลังของท่านจะมีความลึกซึ้งและท้าทายความคิดกระแสหลักยิ่งกว่าบทความชิ้นแรกที่ท่านเขียนเนื่องในโอกาสอายุ ๖๐ ปีเป็นไหน ๆ

ข้าพเจ้าใคร่เอาอย่างมอริซ แครนสตัน ที่ฝันให้นักปราชญ์คนสำคัญ ๆ มาสนทนาปราศรัยกัน ในบริบทแห่งความคิดในยุคสมัยของท่านนั้น ๆ เช่น แมคคิอาเวลลีกับซาโวนาโรวา และมากซ์กับบาคุนิน เป็นต้น แต่ก็ไมอาจทำได้

ในปาฐกถานี้ ข้าพเจ้าจะบรรยายถึงความคิดนายป๋วยว่า ถ้าย่านรับรู้อะไรใหม่ ๆ ในสองทศวรรษหลังแห่งชีวิต ท่านจะแสดงออกให้เรารับรู้ได้อย่างไรในทางด้าน (๑) การศึกษา (๒) การเมือง (๓) ขบวนการขององค์กรเอกชน (๔) การกลีกรรรมอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม (๕) วิทยาศาสตร์และแพทยศาสตร์ (๖) ศิลปะและสื่อสารมวลชน ตลอดจนเทคโนโลยีทางด้านการสื่อสาร (๗) หน่วยงานนานาชาติ

ทั้งเจ็ดหัวข้อนี้ นายป๋วยสนใจเป็นอย่างมาก มีบทบาทเกี่ยวข้องด้วยมากบ้างน้อยบ้าง และแสดงความคิดเห็นอ่านให้ปรากฏมาบ้างแล้วในทุก ๆ ข้อ เป็นแต่ความเห็นนั้น ๆ ยังมักเป็นไปตามกระแสหลัก หากท่านเสนออย่างน่ารักและอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนยิ่งกว่าคนอื่น ๆ โดยมาก

ขอให้สังเกตว่า ข้าพเจ้าไม่ได้นำเสนอความคิดเห็นของท่านทางด้านเศรษฐกิจเอาเลย เพราะคณะเศรษฐศาสตร์เป็นเจ้าภาพ เชิญข้าพเจ้ามาพูด จึงอยากขอให้คนในขณะนี้นำเสนอความคิดเห็นใหม่ของนายป๋วย ในเรื่องเศรษฐกิจแนวเลือกที่นายป๋วยน่าจะมียุทธศิลป์ได้ ถ้าท่านได้ติดตามงานใหม่ ๆ จำเดิมแต่เมื่อท่านเริ่มสนใจในเรื่องเศรษฐศาสตร์แนวพุทธของชูมากเกอร์ เป็นต้นมา

๑) การศึกษา

ข้าพเจ้าขอเสนอให้นายป๋วยพูดว่า

ก) ๑.๑) เรามองไปยังสังคมวงกว้างว่า การเรียนรู้เป็นปัจจัยหลักที่ควรให้โอกาสทุก ๆ คนได้มีส่วนร่วม เพื่อให้วิถีชีวิตของเขาทรงคุณค่ายิ่ง ๆ ขึ้น

๑.๒) การศึกษาควรเป็นองค์รวม ไม่แตกแยกเป็นเสี่ยง ๆ

๑.๓) การศึกษาต้องมีส่วนช่วยให้ได้เกิดความเชื่อมั่นในทางคุณธรรมและศีลธรรม ตลอดจนการแสวงหาศาสนาธรรมที่ล้าลึก อย่างเป็นวัตนุญนิยมหรือค่านิยมในทางโลก ๆ อีกด้วย ทั้งนี้หมายความว่าการศึกษา นั้น นอกจากการเรียนการสอนในสถาบันอย่างเป็นทางการแล้ว ควรมีการสนทนาวิสาสะอย่างเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ครูเรียนจากศิษย์ ศิษย์เรียนจากครู มิตรเรียนจากมิตร จนเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน รวมถึงการเรียนรู้จากธรรมชาติ และจากประสบการณ์ของผู้ยากไร้อีกด้วย

๑.๔) สิ่งซึ่งพึงตราไว้เป็นประการสำคัญคือ มนุษย์ทุกรูปนามควรมีโอกาสที่จะเจริญงอกงาม ทั้งทางบุคลิภาพ และทางความคิดความอ่าน เพื่อร่วมรับผิดชอบกับตัวเองและส่วนรวม โดยถือว่าการรับใช้ชุมชนและสรรพสัตว์เป็นสิ่งซึ่งมีคุณค่ายิ่งในชีวิต ชีวิตไม่ควรเป็นไปเพียงเพื่อการเคลื่อนย้ายสถานะทางสังคม หรือเพื่อการสะสมทรัพย์สมบัติและเกียรติยศชื่อเสียง บนความยากไร้ของผู้อื่นและสัตว์อื่น ตลอดจนทรัพยากรทางธรรมชาติ

๑.๕) การเรียนรู้หมายถึงความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อเคารพโลกที่เราอาศัยอยู่ ถ้าขาดความยั่งยืนทางธรรมชาติและสรรพสิ่งเสียแล้ว เราย่อมดำรงคงอยู่ไม่ได้

ข) ประเด็นอันสำคัญสุดของวงการศึกษา คือ การค้นพบศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในตน ให้ได้เกิดสติมยปัญญา โดยอาศัยสรรพตำราและคำพูดที่ควรเรียนรู้เพื่อจับประเด็นหลักให้ได้ และให้ได้เกิดจินตมยปัญญา เพื่อแสวงหาความงาม ความไพเราะ อย่างโยงไปถึงความรู้และคุณงามความดี โดยที่ทั้งหมดนี้ก็เพื่อเข้าถึงภาวนามยปัญญา เพื่อลดความเห็นแก่ตัวลง อย่างรู้จักวิเคราะห์และวิพากษ์ตัวตน ให้เห็นว่าตนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการทางธรรมชาติ ที่โยงใยถึงกันอย่าง เป็นอัมพัปปัจจยตา

องค์คุณทางปัญญาทั้งสามนี้ ควรหาทางก่อให้เกิดขึ้นได้ในแต่ละบุคคล เพื่อความรู้จะได้เป็นความเข้าใจอย่างเป็นองค์รวม แล้วโยงความเข้าใจมาเป็นความรัก โดยเฉพาะก็ผู้ยากไร้และผู้ที่ถูกเอาเปรียบ นับได้ว่าปัญญากับกรุณาย่อมไปด้วยกัน

จากการเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเองและรู้จักสังคม ตลอดจนธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตน ย่อมก่อให้เกิดการค้นพบใหม่ ๆ ได้รู้จักตริก รู้จักตรอง จนเกิดโยนิโสมนสิการ ให้ลดความเห็นแก่ตัวลงเรื่อย ๆ โดยรู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมและประเพณี ตลอดจน ภูมิปัญญาในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อสานไปได้ถึงคุณธรรมของบรรพชน และสรรสร้าง คุณธรรมนั้น ๆ ต่อไปได้อย่างอนุชน ให้มีชีวิตอย่างเหมาะสมในชุมชนที่ควรเป็นไปอย่าง ลดการเอาเปรียบลงเรื่อย ๆ หากเพิ่มการรับใช้กันและกันอย่างบรรสานสอดคล้อง กันยิ่ง ๆ ขึ้นทุกที ไม่แต่ในชุมชนของมนุษย์ที่ต่างชาติ ต่างศาสนา ต่างเพศ ต่างวัย หากรวมไปถึงการบรรสานสอดคล้องกับสรรพสัตว์และธรรมชาติทั้งหมด

ถือได้ว่าการศึกษาเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ที่เด็กหญิงเด็กชายต้อง ได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งลูกคนรวย ลูกคนจน ลูกคนโง่ ลูกคนฉลาด แม้จนคนพิการ ก็ควรได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ เปรียบเช่นเด็กกำพร้าและบุคคล ที่บิดามารดาถูกเอาเปรียบ หรือเด็กที่เกิดขึ้นมาในครอบครัวที่มีแต่ความทารุณ โหดร้าย ก็ควรได้รับการเยียวยาจากการศึกษาอันถูกต้องและดีงาม

การอ่านออกเขียนได้เป็นเพียงปัจจัยหนึ่งเท่านั้น แต่ก็สำคัญต่อการคิด การแสดงออกก็เช่นกัน แต่การศึกษาควรมีวิธีให้หัวสมองกับหัวใจสัมพันธ์กันอย่าง เป็นสมานฉันท์ เพื่อความรู้จะได้ควบคู่ไปกับการคำนึงถึงคุณความดีด้วยเสมอ

อนึ่ง การศึกษาไม่ได้มีให้สำหรับผู้เยาว์เท่านั้น แม้ผู้ใหญ่และคนชราก็ควร ได้รับการศึกษา ให้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ให้เข้าถึงความงาม ความดี และความจริง ตลอดชั่วอายุ

การเรียนรู้ถึงคุณธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อความเติบโตของตนเอง และเพื่อสันติสุขและความยุติธรรมในสังคมนับว่าจำเป็นยิ่ง กิจกรรมดังกล่าวต้องมี ขึ้นทั้งในครอบครัว ในวัด ในชุมชน และในสถาบันการศึกษา

การศึกษาคือคุณค่าพิเศษที่ควรมีไว้ในสังคมสำหรับทุก ๆ คน ไม่ใช่ อภิสิทธิ์ชนเท่านั้นที่ได้รับการศึกษาเป็นพิเศษ หรือคนฉลาดเท่านั้นที่ได้โอกาสพิเศษ ควรถือว่าความรู้สำคัญสุดเหนืออาชีพอื่น ๆ ทั้งหมด

ค) ขอเรียกร้องให้สถาบันการศึกษาหาทางแปรความคิดดังกล่าวให้เกิดขึ้น ได้อย่างสร้างสรรค์ อย่างเป็นองค์รวม เพื่อผู้เรียนรู้ทั้งครูและศิษย์ ได้อุทิศชีวิตเพื่อ ความยุติธรรม เพื่อสันติสุข และเพื่อความยั่งยืนของสังคมและของธรรมชาติ

ขอเชิญชวนให้ทุก ๆ คน ทุกชุมชน ทุกกลุ่ม ทำลายหรือหาทางวิสาสะ กับคนที่คุมสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และผู้ที่คุมนโยบายการศึกษา ให้หาทางสร้าง สรรค์การศึกษาให้เหมาะสมกับศตวรรษหน้า หรือสหัสวรรษหน้า

ในทางที่เป็นรูปธรรม ขอให้

๑) ช่วยกันยืนยันถึงการเรียนอย่างเป็นสากล ที่ความรู้ต้องควบคู่ไปกับ คุณธรรม โดยให้การศึกษาดังว่านี้เป็นความจริงขึ้นมา ไม่แต่ในสังคมไทย หากใน สังคมโลกทั้งหมด

๒) เราควรร่วมมือกันทำสถาบันการศึกษา ให้สถาบันนั้น ๆ มีความกล้า หาญในการแหวกว่ายออกจากบริบทเดิม ๆ

๓) ควรช่วยกันเน้นที่ความยากไร้และคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ให้เขาได้

รับการศึกษาอย่างมีศักดิ์ศรี และพยายามให้เขาได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับ
อภิสิทธิ์ชนทั้งหลาย ที่สำคัญคือควรเน้นที่การศึกษาของสตรี ให้เป็นสตรีที่มีกรุณา
คุณธรรมนำความรู้ ไม่ให้กลายเป็นบุรุษเพศไปอย่างน่าเสียดาย แม้คนเพศที่สาม
และคนที่ถูกมองข้ามไป โดยเฉพาะกับคนที่ถูกหาว่าเป็นคนป่าคนเขานั้น ควรได้รับการ
เอาใจใส่เป็นพิเศษ

๔) ควรใช้สื่อสารมวลชน ให้มารับใช้การศึกษา ยิ่งกว่าที่จะมาเป็นตัวสร้าง
คุณค่าผิด ๆ ที่เน้นในทางบริโภคนิยม ทุนิยม และมอมเมาไปในทางวัฒนธรรม
หนึ่งเดียวที่มีอาหารแตกต่วน น้ำขวด และแฟชั่นอย่างอเมริกันกระเสหล็กเป็นแกน

๕) การศึกษาควรโยงไปถึงสุขภาพอนามัย ถึงปัญหาทางเพศ และความ
งอกงามทางร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรม โดยผู้ที่ได้รับการศึกษาควรต้องโยนโย
ไปถึงผู้ยากไร้เสมอไป และควรต้องเรียนรู้ให้เข้าใจถึงโครงสร้างทางสังคมและการ
เมืองในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติด้วย ว่ากดขี่ เอาเปรียบ และรุนแรง
อย่างไร เพื่อหาทางออกให้ได้จากโครงสร้างทางสังคมอันเลวร้ายนี้ โดยไม่เกลียด
ชังผู้ที่ใช้โครงสร้างดังกล่าวเอาเปรียบและกดขี่คนเล็กคนน้อย คนยากคนจน
ตลอดจนทำลายล้างทรัพยากรทางธรรมชาติ

๖) การศึกษา หมายถึง การเรียนรู้ถึงลัทธิศาสนาและวัฒนธรรมที่ต่าง
ไปจากของเราอย่างพยายามเข้าใจ อย่างให้การเคารพนับถือ โดยเฉพาะกับภูมิปัญญา
ชาวบ้าน วัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมของผู้ที่ถูกกดขี่ข่มเหง

๗) การศึกษาในทุกกรณีควรรวมถึงความเข้าใจในเรื่องระบบนิเวศวิทยา
ว่าโยงไปถึงมนุษย์และสรรพสัตว์อย่างไร

๘) ประการสำคัญสุดคือ คีลธรรมและศาสนธรรมนั้นไม่ควรยึดเย็ดให้
หากให้มีการเรียนรู้อย่างสนทนาวิสาสะ อย่างโต้แย้งและอภิปราย หากให้มีแบบอย่าง
จากครูที่ดี และจากบุคคลที่เป็นแบบอย่างได้ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพื่อที่
การศึกษาจะได้เป็นส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างคุณภาพให้ทุก ๆ คนรับผิดชอบทั้ง
ในส่วนตน ในส่วนสังคม เพื่อประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต ทั้งโลกนี้และ
โลกหน้า จนถึงประโยชน์สูงสุดอันเป็นปรมาตตะ

๒) รัฐบาลและการเมือง

ก) เรียกร้องให้รัฐบาลไทย และรัฐบาลทั่วโลก

๑) ยึดมั่นในสิทธิและความรับผิดชอบต่อมนุษยชน โดยมีศีลธรรมและจริยธรรมเป็นหลักการที่สำคัญ

๒) อำนาจและโครงสร้างของรัฐบาลต้องโปร่งใส ให้มีการตรวจสอบได้ โดยรัฐบาลไม่เฝ้ารับใช้คนร่วมสมัย หากต้องคำนึงถึงอนุชนที่ยังไม่ได้เกิดด้วย

๓) ผู้นำทางการเมืองต้องเป็นบุคคลที่มหาชนเชื่อถือได้ ไม่นำไหว้หลังหลอก ไม่โกงกิน หากมีความกล้าหาญทางจริยธรรม

๔) รัฐบาลต้องเน้นที่สันติสุข ยึดมั่นตามกฎบัตรกฎหมาย แต่ถ้ากฎหมายไม่ให้เป็นธรรม ต้องแก้ไขให้ถึงรากถึงโคน การทหารและสรรพาวุธต้องหาทางลดลงไปเรื่อย ๆ โดยเข้าใจในเรื่องความมั่นคงของชาติอย่างถูกต้องถ่องแท้ อย่างวิเคราะหฺ์เจาะลึก โดยไม่เป็นเครื่องมือของบรรษัทค้าอาวุธ และ/หรือ อภิมหาอำนาจ ซึ่งค้าอาวุธเป็นประการสำคัญด้วยกันทั้งนั้น

ข) งานอันสำคัญสุดของรัฐบาลคือการหาทางให้ประชาชนอยู่ดีกินดีทั้งในชุมชนและ

ในแต่ละปัจเจกบุคคล โดยที่ความเป็นจริงข้อนี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลเคารพศักดิ์ศรีของทุก ๆ คนในประเทศ โดยเฉพาะคนเล็กคนน้อย คนปลายอ้อปลายแขม คนที่ถูกกดขี่ข่มเหง รวมถึงคนที่ลี้ภัยมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ถ้าคนพวกนี้ได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ เขาย่อมมีส่วนร่วมร่วมสร้างสรรค์ประเทศชาติ ซึ่งไม่ว่าจะอยู่แต่ในมือของคนรวยหรือคนมีอำนาจจำนวนน้อย โดยเฉพาะก็อภิสิทธิ์ชน

๑) รัฐบาลต้องคำนึงถึงความบรรสานสอดคล้องกันของสังคมกับการเมืองและธรรมชาติ โดยมีชุมชนเป็นแกนกลาง

๒) เพียงการออกกฎหมาย ประกาศคณะปฏิวัติ รัฐนิยม ฯลฯ ไม่อาจช่วยให้เกิดความกินดีอยู่ดีได้ในสังคม ที่สำคัญคือเสรีภาพและความยุติธรรม โดยมีสันติธรรมเป็นพื้นฐาน ทั้งสามประเด็นนี้แหละที่จะก่อให้เกิดความเสมอภาคและความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะก็จากชนชั้นปกครอง ที่พร้อมจะรับฟังข้อคิดความเห็นจากคนที่ถูกปกครอง นี่แหละจึงจักเกิดภราดรภาพขึ้นได้

๓) ที่สำคัญคือราษฎรทุกหมู่เหล่า แม้จะต่างภาษา ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม ก็ควรเอื้ออาทรต่อกัน ไว้วางใจกันและกัน เคารพกันและกัน โดยไปพ้นความเห็นแก่ตัวของตนหรือกลุ่มตนเท่านั้น

๔) รัฐบาลต้องรู้ถึงบทบาท ไม่แต่ของราษฎร หากต้องรู้เท่าทันอภิมาหาอำนาจและบรรษัทข้ามชาติ ตลอดจนระบบเศรษฐกิจสากลอีกด้วย ทั้งหมดนี้สำคัญไม่น้อยไปกว่าความสัมพันธ์ฉันมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งไม่ได้มีไว้ให้เอาเปรียบกันและกันทางเศรษฐกิจ หรือเพื่อเพิ่มอาวุธยุทโธปกรณ์ในทางทำหั่นกันและกัน

๕) ศิลปะทางด้านการปกครองนั้น ไม่ว่าจะในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค ประเทศชาติหรือนานาชาติ คือการใช้อุบายโกศที่สามารถนำเอาจริยธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เป็นความจริงทางการเมือง ความซื่อสัตย์ของพระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน วัชชีธรรม และในพระสูตรต่าง ๆ มีใช้น้อย ดังที่อริสโตเติลได้เขียนเรื่อง Ethics ก่อน Politics โดยเราอย่านึกว่าเนื้อหาสาระจากพระศาสนาหรือจากปรมจารย์ขนาดนั้นเป็นของพ้นสมัยไปแล้ว ดังทางเราเองก็มีอาจารย์ปรีดี พนมยงค์เป็นแบบอย่างอยู่ การฉลองศตวรรษชาติกาลของท่านคราวนี้ ต้องเอาธรรมศาสตร์กลับมาดำเนินการเมืองให้ได้ จึงจะควร

ค) ๑) เราเรียกร้องสถาบันทางการเมืองให้หันออกจากความเชื่อผิด ๆ ในทางชนาธิปไตย ในทางมุสวาท และในการฉ้อฉล หน้าไหว้หลังหลอก แม้ความคิดของแมคคิอาเวลลีและคัมภีร์อรรถศาสตร์ ที่เชื่อว่าให้ผู้มีอำนาจทุจริตได้นั้น ควรหันมาศึกษากันใหม่ หาแก่นแท้ให้ถูกต้อง

๒) เราเรียกร้องให้ผู้นำทางการเมืองเน้นเฉพาะด้านนิติธรรมเพื่อความยุติธรรม เพื่อสันติสุข และเพื่อความยั่งยืนของบ้านเมือง ผู้คน และสรรพสัตว์

๓) เราใคร่ขอให้พวกเราแต่ละคน แต่ละชุมชน แต่ละกลุ่ม แต่ละองค์กร

หาทางทำลายและสนทนายาสะกับผู้นำทางการเมือง ให้เขาทำบทบาทของเขาอย่างเหมาะสมสำหรับศตวรรษหน้า หรือสหัสวรรษหน้า

๔) พวกเราทุก ๆ คนควรเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยขยายความเข้าใจไปถึงความหมายในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม อันมาจากประเด็นสำคัญที่สิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานของเสรีภาพ ภารดรภาพและเสมอภาค โดยเฉพาะกีสตรี เด็ก คนชรา และผู้ยากไร้ ต้องได้สิทธิดังว่านี้ เพื่อจะได้มีบทบาททางการเมืองอย่างเหมาะสม แล้วหันอำนาจทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ออกจากชนกลุ่มน้อย ซึ่งมักหากินหรือช่องเสกเสวนาอยู่กับบรรษัทข้ามชาติและอภิมหาอำนาจภายนอกประเทศ

๕) เราต้องรวมกันในระดับหมู่บ้าน ในระดับชุมชน ในระดับภูมิภาค ในระดับชาติ และนานาชาติ ให้เรามีพลังทางการเมืองเพื่อต่อรองกับนักการเมือง และเพื่อสนทนายาสะกับเขาอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อหันอำนาจไปสู่ชนชั้นล่าง และการเมืองต้องเป็นไปจากข้างล่างขึ้นข้างบน จากชุมชนพื้นฐานออกไปยังนานาชาติ

๖) เราควรหันเข้าหาผู้นำทางศาสนาและผู้ที่มีความรู้ ให้ท่านแนะนำสั่งสอนและทำลายท่าน ให้ท่านเข้าใจการเมือง และมีบทบาททางการเมืองอย่างถูกต้อง ไม่ใช่การเรียไรจากคนจนไปช่วยสถาบันการเงินที่ผูกרון ไม่ใช่ใช้เสียมหาวิทยาลัยมาสร้างอาคารพยาบาลและอาคารการศึกษา ซึ่งสยบยอมอยู่กับค่านิยมกระแสหลัก ซึ่งกดขี่และเอาเปรียบคนเล็กคนน้อย โดยที่ผู้นำทางศาสนาต้องไม่เป็นหัวคะแนนให้นักการเมือง หากมีบทบาททางด้านธรรมจักรที่ช่วยหันเหอาณาจักรให้ลดความเลวร้าย ลดความรุนแรงมาสู่ความบริสุทธิ์ยุติธรรม

๗) พวกเราควรหาทางสนทนายาสะกับผู้นำทางทหาร ซึ่งควรลดบทบาททางด้านอาวุธยุทธโธปกรณ์ ให้หมดความเป็นรัฐภายในรัฐ หากให้หันมากลายเป็นสันติเสนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมยิ่ง ๆ ขึ้นในหนทางของสันติประชาธรรม

ถ้าข้าราชการทหารเปลี่ยนไปได้ในทางคุณธรรม ข้าราชการพลเรือนก็อาจเปลี่ยนได้ ดังพรรคการเมืองก็เช่นกัน โดยที่ทางด้านเศรษฐกิจการค้ามีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นด้วยแล้ว แม้จะยังน้อยนิดก็ตาม

๓) องค์กรเอกชน

ที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ เน้นที่บทบาทของเอกชนและขององค์กรเอกชนมาแล้ว ในที่นี้ ขอย้ำว่าพวกเราควรเน้นที่

ก) เสรีภาพในการตั้งตนเป็นองค์กร เป็นสถาบัน วัตถุประสงค์ร่วมของพวกเราควรจะได้เป็นไปเพื่อความมั่งคั่งของพวกเราเอง ของชุมชนและของธรรมชาติ โดยการกระทำของเราก็ต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดมั่นในการยกย่องชุมชนรากเหง้า และผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ โดยเราเองก็ต้ององงามทั้งภายในและภายนอก

ข) เราไม่ควรปล่อยการบริหารบ้านเมืองไว้แต่ในมือของนักการเมือง หรือข้าราชการ ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน หากเราต้องเข้ามามีบทบาทในการออกความเห็นในการทำลาย และในการร่วมมือกับรัฐบาลในบางเรื่องบางประการ แต่เราต้องยืนหยัดอยู่ห่างจากอำนาจ ไม่ให้อำนาจของรัฐหรือของบรรษัทข้ามชาติ ตลอดจนองค์กรระหว่างประเทศมาครอบงำเราได้

ค) พวกเราที่อุทิศตนเพื่องานขององค์กรเอกชนต้องรวมตัวกัน แม้จะต่างทัศนะและอุดมการณ์ก็ควรเคารพกันและกัน ให้อภัยในจุดอ่อนต่าง ๆ แต่ก็หาทางพลิกจุดอ่อนให้มากเป็นจุดแข็งอย่างรวมตัวกันให้ได้ยิ่ง ๆ ขึ้น

ง) การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายนั้นสำคัญสำหรับพวกเรา ซึ่งควรมีเวลาภาวนาตามศาสนาธรรมด้วย เพื่อลดอาการกร้าว อาการที่ถูกเผาโดยงาน หรือโดยอาการอันแสดงออกว่าอดทนอีกต่อไปไม่ได้ เป็นต้น เราควรสนทนาวิสาสะกันและกัน หาทางเรียนรู้จากผู้ยากไร้ และอยู่ฝ่ายผู้ยากไร้ พยายามเข้าใจและเคารพวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะก็ชุมชนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ

จ) พวกเราจำต้องฝึกให้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม กล้าพูด กล้าทำ กล้าขัดกับนักการเมือง หรือร่วมกับนักการเมือง โดยหาทางฝึกผู้นำขึ้นในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะก็ในระดับรากหญ้า ไม่จำเป็นต้องมีเทวดา หรือผู้นำในระดับชาติหรือนานาชาติที่ยกย่องสรรเสริญกันเกินความจริงไป

จ) เราควรมีเวลาอ่านหนังสือที่แหวกออกไปจากกระแสหลัก มีเวลารับรู้อะไรแปลก ๆ ใหม่ ๆ มีเวลารับฟังทัศนะที่ต่างไปจากเรา ด้วยความอดทนและด้วยความเคารพ โดยเฉพาะพวกเราที่เป็นผู้ชาย ไม่แต่ให้เกียรติสตรีเท่านั้น ควรเรียนรู้การดูนัยภาพจากอดีตพิเศษ เพื่อลดความคิดอย่างบุรุษเพศลงไป ให้เกิดความอ่อนโยนให้มากขึ้น ให้มองเห็นอะไร ๆ เป็นองค์รวมมากยิ่งขึ้น โดยเราเองก็ควรมีสันติภาวะภายในตนด้วย เพื่อเรียกร้องต้องการสันติสุขและความยุติธรรมในสังคมอย่างสัมพันธ์กับธรรมชาติ

๔) กลีกรรรม อุตสาหกรรม แรงงาน และพาณิชย์การ

หัวข้อนี้เป็นเนื้อหาสาระของอาชีวะ ถ้าปราศจากความข้อนี้นักพวกเราย่อมมีชีวิตอยู่ไม่ได้ จึงควรเข้าใจในเรื่องนี้ สนับสนุนในเรื่องนี้ ให้มีความโปร่งใส ให้มีความยุติธรรม ไม่ให้มีการครอบงำ ให้ลดมิชฌาอาชีวะลง เราจึงจำต้อง

ก) เข้าใจเรื่องกิจกรรมการผลิต ให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ อย่างเป็นพลัง ให้ทุกชีวิตที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตมีความหมายอย่างมีศักดิ์ศรี ทุกคนควรมีจริยธรรมเป็นพื้นฐาน มีการไว้วางใจกันและกัน ไม่แต่เจ้าของกับกรรมกร หากรวมถึงผู้ชายกับผู้หญิง ซึ่งควรลดการเอาเปรียบลง ไปเป็นการเอื้ออาทรต่อกัน ทั้งนี้รวมถึงทรัพยากรทางธรรมชาติด้วย

ข) กรรมกรควรมีสักดิ์ศรี มีค่าแรงที่เป็นธรรม มีที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคอย่างเหมาะสม รวมตลอดถึงคนในครอบครัวเขา โดยเขาต้องใช้เวลาได้พักผ่อนหย่อนใจ ให้ได้เข้าหาความงาม ความไพเราะ และคุณค่าความดีด้วย โดยโอกาสที่จักได้เข้าหาความจริงก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับทุก ๆ คน ทั้งนี้จะโดยอาศัยสถาบันทางศาสนาหรือไม่ ก็สุดแท้

ค) นโยบายในด้านการเกษตร ควรให้ชาวไร่ชาวนาพึ่งตนเองได้ ใช้เกษตรกรรมตามธรรมชาติยิ่ง ๆ ขึ้น โดยการผลิตควรเป็นไปในทางวัฒนธรรมอย่างดั้งเดิม ยิ่งกว่าวัฒนธรรมแห่งยंत्रกรรม และการผลิตควรเป็นไปเพื่อการกินอยู่ของตน และของชุมชน โดยโยงไปยังศาสนาธรรมและวัฒนธรรม ต่อเหลือจึงขาย

ง) นโยบายในด้านแรงงาน ในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมตลอดจนพาณิชยกรรม ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม ความสัมพันธ์กันและกันเป็นไปอย่างบรรสานสอดคล้องกัน และต่างฝ่ายต่างเจริญงอกงามทางวัฒนธรรมด้วยกันทั้งนั้น โดยปราศจากการกดขี่ข่มเหงอย่างนายกับบ่าว หรือจากผู้ให้กับผู้รับ หรือผู้อยู่สูงส่งกับผู้ที่อยู่ต่ำต้อย

จ) การลงทุนทางกลีกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม แม้การธนาคาร และการลงทุนอย่างอื่น ๆ ควรต้องประกอบไปด้วยความคิดที่กล้าหาญและโปร่งใส โดยคำนึงถึงโลกที่เราอาศัยอยู่และทุกชีวิตบนพื้นพิภพด้วยเสมอไป ไม่ใช่การมุ่งผลกำไรในระยะสั้น

ฉ) การลงทุนในทุก ๆ อาชีพต้องเป็นไปเพื่อผลิตปัจจัยสี่ขึ้นพื้นฐานสำหรับมหาชนเป็นประการต้น สิ่งฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยเป็นประการรอง และต้องลดการโฆษณาชวนเชื่อลงเรื่อย ๆ เพื่อไม่ให้มีการหลอกลวงผู้คนให้ต้องการของปลอมและของเกินความจำเป็นยิ่งกว่าของจริงและของจำเป็นสำหรับชีวิต

๕) วิทยาศาสตร์และการแพทย์

ที่จริงหัวข้อนี้ก็เป็นเรื่องของอาชีวะ ที่แยกออกมา ก็เพราะถ้าไม่ระวังเราจะถูกสองสาขานี้สะกด จนเราเลื่อมใสและนับถือ วิทยาศาสตร์และการแพทย์อย่างเกินพอดี ทั้ง ๆ ที่การแพทย์เป็นเทคโนโลยีที่เกิดจากวิทยาศาสตร์ดังเทคโนโลยีอื่น ๆ นั้นเอง และเทคโนโลยีรวมถึงการแพทย์ ในกระแสหลักจากตะวันตกให้โทษมากกว่าให้คุณ โดยเฉพาะก็กับคนเล็กคนน้อย เวลาเรามองไปทางสังคม จึงควรตั้งทัศนวิสัยไว้ให้ถูกต้อง กล่าวคือ

ก) เราควรมองไปยังชีวิตอย่างเป็นรหัสลับ ไม่ใช่เป็นองคาพยพดั่ง
ยันตรกรรม

๑) การที่เราเรียนรู้จากกระแสต่าง ๆ ช่วยให้เราคิดกว้างขวางขึ้นและลึก
ซึ้งลง หากไม่แตกแยกเป็นเสี่ยง ๆ

๒) การเข้าถึงความรู้ในเรื่องการเยียวยารักษาโรค ตลอดจนการรักษา
พยาบาลนั้น เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุก ๆ คน ไม่เจาะจงลงไปเฉพาะอภิสิทธิ์
ชนเท่านั้น

๓) การเรียนรู้เรื่องความจริงของชีวิตและการเป็นอยู่อย่างดีของทุก ๆ คน
ช่วยให้มนุษย์อยู่อย่างบรรสานสอดคล้องกัน ไม่ใช่อย่างแตกแยกกัน

๔) มนุษยชาติควรอยู่เหนือเทคโนโลยี ไม่ใช่เป็นทาสของมัน หรือปล่อยให้
มันรับใช้นายทุน รับใช้รัฐบาล รับใช้บรรษัทข้ามชาติ และพ่อค้าอาวูรเท่านั้น โดย
เทคโนโลยีต้องรับใช้โลกพิภพด้วย หากไม่มันจะกลายเป็นอาวูรนิวเคลียร์ที่ทำลายโลก
และมนุษยชาติ ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหมดทั้งสิ้น

ข) วิทยาศาสตร์และการแพทย์ควรเป็นไปอย่างลึกลับลึกลับ รวมถึงการ
วิเคราะห์เจาะลึก การค้นคว้าวิจัยให้ได้มิติใหม่ ๆ ในเรื่องชีวิตมนุษย์ เพื่อลดความ
ทุกข์ยากและรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ให้เกิดการสร้างสรรค์ ไม่ใช่เพื่อทำลายล้าง หรือ
เอาเปรียบคนจนด้วยการเอาอวัยวะของเขามารับใช้คนรวย หรือบรรษัทควบคุม
การแพทย์ โดยเทคโนโลยีทางการแพทย์กับรับใช้เพียงคนรวยเท่านั้น แม้กระนั้น
ก็มีผลที่ติดตามมาในทางเลวร้าย และสิ้นเปลืองเป็นอันมาก

ค) วิทยาศาสตร์และการแพทย์ ตลอดจนเทคโนโลยีต่าง ๆ ไม่ควรกำหนด
ไว้ในทางวิชาการแขนงต่าง ๆ ของตน อย่างเจาะลึกลงไปเพื่อฝังตนเอง หากผู้ที่
ร่วมในอาชีพดังกล่าวต้องปลุกมโนธรรมสำนึกไว้เสมอ ๆ ให้รู้จักใช้วิจารณญาณ
ในทางสร้างสรรค์ โดยตนเองต้องรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน และชี้ดวงทางวิชาการไว้
ด้วยการเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์เหนือสามัญมนุษย์ ไม่ใช่อาฆาพว่าปีศาจจะผลิต
มนุษย์เทียมออกมาได้ จะต่ออายุออกไปอย่างไรก็ได้ มีแนวทางลดอาการขึ้นความ
แก่และความตาย โดยใช้วิทยาศาสตร์กระแสหลักอย่างปราศจากความอ่อนน้อมถ่อม

ตนและการขึ้นธรรมชาติ เท่าที่เงินและอำนาจจะหาซื้อมาได้ นั่น เป็นความฉ้อฉลอย่าง ร้ายแรง ทั้งนี้คนเจ็บและคนชราย่อมมีสิทธิในการตาย โดยสามารถปฏิเสธเครื่อง ช่วยชีวิต เครื่องต่อชีวิต ซึ่งมีพิษภัยยิ่งนัก

ง) วิทยาศาสตร์กระแสหลักเคยปฏิเสธลัทธิศาสนากระแสหลัก หากบัดนี้ ทะไล ลามะ ทรงมีส่วนเชื่อมให้นักวิทยาศาสตร์รุ่นใหม่ที่มีความเป็นเลิศ ให้หันมา เข้าใจธรรม อย่างที่วิทยาศาสตร์กำลังไปพันความเป็นเลื่อง ๆ และหันมามองอะไร ๆ อย่างเป็นองค์รวม อย่างประสานเข้าหาศาสนาธรรม ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ที่ปราศจาก ความเห็นแก่ตัวเอาเลย ให้เข้าใจถึงทั้งทางโลกและทางธรรม เข้าใจถึงวัฏธรรมและ ไปได้พ้นวัฏธรรมอย่างหยาบ โดยเข้าถึงได้ซึ่งนามธรรมอย่างละเอียดอ่อนและสุขุม

จ) เราเรียกร้องให้สถาบันทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ หาทาสนทนา วิสาสะกับผู้นำในวิชาชีพอื่น โดยเฉพาะก็ผู้นำทางศาสนาที่เข้าถึงศาสนาธรรม ให้เกิด ความสร้างสรรค์นฤมิตรกรรม อย่างไปพันบริบทเดิม ๆ ที่คับแคบอย่างเป็นย่นตร-กรรม โดยรับใช้ทุนนิยมอย่างสยบยอมกันไปตาม ๆ

ฉ) พวกเราทุกคนควรหาทางสนทนาวิสาสะกับนักวิทยาศาสตร์และนักการ แพทย์ เพื่อหาบทบาทที่เหมาะสมของสองวิชานี้สำหรับศตวรรษหน้า โดยต้องไม่ลืม อายุรเวชและแพทย์แผนโบราณต่าง ๆ ทั้งของจีน ไทยและแขก ยิ่งของทิเบตด้วย แล้ว มีศาสนาธรรมกำกับการเยียวรักษารอคในทุกระณิ ดังมีพระโฆษาจารย์พุทธ เป็นประธานในด้านสุขภาพอนามัย โดยโยงร่างกายไปถึงจิตใจอย่างลึกซึ้งแจ่ม เช่น พระศากยमुณีพุทธะ ทรงเป็นต้นตอแห่งปัญญาคุณและกรุณาคุณให้พวกเราทุกคน นั้นเอง

ช) การแพทย์ต้องเป็นไปทั้งในทางป้องกันโรคเท่า ๆ กับการรักษาโรค และ ควรโยงวิทยาศาสตร์การแพทย์ไปยังวิทยาการสาขาอื่น ๆ ให้แต่ละคนอยู่ใน สังคมอย่างปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจ ให้สังคมเป็นไปอย่าง ยุติธรรม โดยสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างบรรสานสอดคล้องกัน

ซ) เราควรช่วยให้แพทย์ลดความเห็นแก่ตัว ลดอัตตา ลดมิถิฉนาคิฐิ จนแพทย์บางคนนี้กว่ารู้ในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะในการวิจัยทางสังคมศาสตร์

มนุษยศาสตร์ หรือการบริหารมหาวิทยาลัย การเข้าไปเป็นนักการเมืองทั้ง ๆ ที่คนพวกนี้มีความคับแคบ อย่างไม่เคยกะเทาะเปลือกนอกในทางอวิชาที่หุ้มห่อตัวเขา อยู่กันเอาเลย

๖) ศิลปะและการโทรคมนาคม

ก) ศิลปะรวมถึงนิทานและภาพลักษณ์ต่าง ๆ ในทางนฤมิตรกรรมที่ช่วยให้เราเข้าใจตนเองและสังคม ให้เกิดความรับผิดชอบต่อนตนเองและสังคม เพื่อความเจริญของงามของทุก ๆ ฝ่าย

ข) การโทรคมนาคมควรเป็นการแสดงออกทางศิลปะ ที่โยงใยให้ถึงบุคคลและชุมชนต่าง ๆ ให้เข้าใจกันและกัน เคารพรักใคร่กันและกัน

ค) ศิลปะและการสื่อสารมวลชนควรมีบทบาทอย่างสำคัญ ที่ทุก ๆ คนควรมีส่วนร่วม ไม่ใช่ผูกขาดอยู่โดยนายทุน ชุนคิก เผล็ดิจการหรือบรรษัทข้ามชาติเท่านั้น

ง) ถ้ามีการวิพากษ์วิจารณ์ให้เกิดความโปร่งใส ให้มีการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ระดับ ให้มีการกระจายอำนาจออกไป ให้ชุมชนได้มีบทบาทมากเท่าไร ย่อมเป็นคุณในทางสร้างสรรค์ยิ่ง ๆ ขึ้นเท่านั้น

จ) ศิลปะควรสื่อถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถึงสัญลักษณ์ในทางหัตถ์สนัย ในทางศาสนา ด้วย โดยไปพันการตีกรอบทางศิลปะดังที่แล้ว ๆ มา ในเรื่องของวรรณศิลป์ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม และประติมากรรมอะไรทำนองนั้น

ฉ) ศิลปะและการสื่อสารควรคำนึงถึงเยาวชนและคนชรา คนเล็กคนน้อย เป็นประการสำคัญ

ช) นอกจากหาทางเปลี่ยนศิลปะในวงการกระแสหลัก และสื่อสารมวลชนตลอดจนเทคโนโลยีในด้านการสื่อสารกระแสหลักแล้ว เราควรเสนอศิลปะและสื่อสารมวลชนทางเลือกที่แปลกไปจากรูปแบบในปัจจุบันทุกประการอีกด้วย

๗) รัฐบาลและองค์การในระดับประเทศชาติ

การมองสังคมสำหรับศตวรรษใหม่จำเป็นต้องเข้าใจในเรื่องทางสากล ไม่แต่องค์การสหประชาชาติและหน่วยย่อยในนั้น หากต้องรู้จักองค์กรอย่าง UNPO – Unrepresented Nations and Peoples Organization ทั้งนี้โดยไม่ต้องเอ่ยถึง NATO EU ASEAN WTO World Bank และ IMF เป็นต้น หากทั้งหมดนี้ถูกอภิเษกอำนาจและบรรษัทข้ามชาติกำหนดหรือควบคุมอยู่แทบทั้งนั้น อาจมียกเว้นก็แต่ UNPO เพราะยังไร้อำนาจใด ๆ สิ้น หากมีอิทธิพลทางจริยธรรมและวัฒนธรรม

ก) นอกจากที่เราจะต้องเข้าใจในกระบวนการ อันโยงใยกันถึงองค์กรนานาชาติที่มีอิทธิพลเหนือรัฐบาลและกิจกรรมของเราแล้ว เราควรเรียกร้องให้เสียงของคนเล็กคนน้อยเข้าถึงองค์การในระดับนานาชาติด้วย

ข) หากทางให้ระดับนานาชาติจำต้องรับรองสิทธิมนุษยชนของทุก ๆ คน ซึ่งมีความรับผิดชอบต่อตัวเขา ต่อสังคมของเขา และสังคมโลกด้วย

ค) ให้นานาชาติยอมรับว่าทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่อย่างมีศักดิ์ศรี ให้แต่ละคนได้เติบโตอย่างประสานร่างกายกับจิตใจและหัวสมองให้สัมพันธ์กันอย่างประสานสอดคล้องกัน ให้ความรู้ควบคู่ไปกับความประพฤติ และให้ได้เข้าถึงความงามและความจริงด้วย

ง) ไม่ว่าจะเป็นระดับนานาชาติหรือในระดับภูมิภาค เรื่อยลงมาจนระดับชาติ ต้องเน้นในเรื่องเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ โดยความมั่นคงต้องมีมิติที่แผ่ไปจากเดิม หากเน้นที่ความเจริญงอกงามอย่างยั่งยืนสำหรับสรรพสัตว์

จ) ควรลดการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยอาวุธ ให้หันมาใช้ในการทูตและสันติเสนาแทน ยิ่งเพิ่มความประสานสอดคล้องในระดับปัจเจก ในระดับชุมชน ในระดับชาติ และนานาชาติ มากขึ้นเพียงไร ความขัดแย้งย่อมจะลดลงไปเป็นเงาตามตัว ทั้งนี้เพื่อให้ทุก ๆ คนรู้สึกว่าเขาเป็นพลโลกยิ่งกว่าหรือไม่น้อยไปกว่าพลเมือง ซึ่ง

มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ แม้เขาจะพิการไปบ้างในบางอย่างบางประการก็ตามที

ที่เสนอมาอย่างย่นย่อทั้งหมดนี้ล้วนเก็บความมาจากความคิดอ่านนอกกระแสนหลัก ซึ่งชัดเจนขึ้นทุก ๆ ทีในรอบสองทศวรรษนี้ โดยที่ในช่วงสองทศวรรษดังกล่าว นายปวยริ์รับรู้อะไร ๆ ใหม่ ๆ ในเรื่องพวกนี้ไม่ได้เอาเลย ถ้าท่านรับได้ข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านคงนำมาประมวลขึ้นอย่างน่ารับฟังและอย่างสุขุมคัมภีรภาพ ยิ่งกว่าที่ข้าพเจ้านำมาเสนออย่างกระต่อนกระแท่น ถ้าท่านทั้งหลายฟังแล้วเห็นว่าหัวข้อนั้น ๆ น่าจะนำมาทำให้เป็นความจริงให้ได้ น่าจะนำมาอภิปรายให้กว้างขวางขึ้นหรือลึกซึ้งลงไปยิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อความคิดได้กลายมาเป็นการกระทำทางสังคม ให้เข้าสู่สันติประชาธรรม

ที่สำคัญคือ เราควรมองย้อนไปมองงานของนายปวยริ์ที่ริเริ่มไว้อย่างนำสมัยหรือเหมาะกับสมัยในเวลานั้น หากถูกทำลายล้างไปโดยความคับแคบหรือความอามัหิตของระบบราชการ แล้วยังมีพระราชเข้ามาแทรกแซงให้งานนั้น ๆ ต้องหยุดชะงักหรือพังทลายลง หาไม่ผู้ที่รับมาทำสืบต่อจากท่านเข้าไม่ได้ถึงเนื้อหาสาระของกิจกรรมที่ท่านสร้างสรรค์ขึ้น จึงปรวนแปรไป ถ้าเราเอาข้อคิดความเห็นใหม่ ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วมาประยุกต์กับกิจกรรมที่นายปวยริ์เริ่มไว้ จะเป็นบริบทอย่างใหม่ของสังคมไทยอันน่าพึงปรารถนายิ่งนัก เช่นมูลนิธิบูรณะชนบทน่าจะกลับมามีบทบาทอย่างไรในศตวรรษหน้า โครงการลุ่มแม่น้ำแม่กลองนั้น ถ้าหันกลับมาฟื้นฟูขึ้นใหม่ในศตวรรษหน้า น่าจะยังคงแก้ปัญหาพื้นฐานทางสังคมได้อย่างไร แม้จนโครงการบัณฑิตอาสา ก็น่าจะอุดหนุนอุดมคติของคนหนุ่มสาวได้อย่างไร ให้เข้าใจคนยากไร้ให้ยืนหยัดอยู่ข้างสมาชิกชาคนจน โดยโยงชนชั้นล่างกับชนชั้นกลางเข้าหากัน แล้วหาทางทำลายโครงสร้างอันอยุติธรรมของสังคมให้ได้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ทั้งนี้โดยไม่ไดกล่าวถึงเอาเลยก็ได้ว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ควรกลับมาเป็นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้อย่างไร ให้ไปพันการเรียนการสอนอันล้ำสมัยต่าง ๆ ยิ่งคณะเศรษฐศาสตร์ด้วยแล้วจะเดินไปสู่เศรษฐศาสตร์แนวพุทธได้อย่างไร และการศึกษาเพื่อความเป็นไทจักเป็นไปได้ไหม

ถ้าเราจับประเด็นพวกนี้มาโยงกันให้เป็นองค์รวม แล้วร่วมกันคิด ร่วมกัน
พูดอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางออกไปเรื่อย ๆ จนเกิดกิจกรรมในทางสันติประชาธรรม
ขึ้นได้ นั่นจักเป็นการบูชาคุณความดีของพวกเราอย่างแท้จริง

ถ้าพวกเราทำได้เช่นนี้ จักถือว่าเป็นการบูชาคุณนายปวยด้วยปฏิบัติบูชา ซึ่ง
มีค่ายิ่งกว่าอามิสบูชาด้วยประภรทั้งปวง

ข้าพเจ้า

เรื่องของบ้านเมือง เป็นเรื่องที่สำคัญแก่ชีวิต
อิสรภาพของคนและชาติเรามาก พวกเราแต่ละคน
ไม่ควรจะมัวถือ ลัทธิไทยมุงอยู่ร่ำไป

ถ้ารักจะให้ดูแห่งชีวิตของประชาชาติไทย
เคลื่อนสูงขึ้นไปโดยไม่ทิ้งเสถียรภาพ ไม่มีทางอื่น
ต้องร่วมกันมาก ๆ เลิกลัทธิไทยมุง ไทยบ่น ไทยมุงบ่น
เสียที ชวนกันย้ายสังกัดเป็นไทยสน ไทยร่วม
ไทยเรียกร้อง แล้วไทยจะเจริญ

ผอ. สิงห์